

РОМЕЛ ВЕЛЕВ
ИРЕНА ЦЕЛЕСКА
ЕЛЕНА АТАНАСКОВА - ПЕТРОВ

ВЕТЕРИНАРНА ЗАШТИТА НА ДОМАШНИ МИЛЕНИЦИ

- изборен -

УЧЕБНИК ЗА IV ГОДИНА
ЗА ЗЕМЈОДЕЛСКО - ВЕТЕРИНАРНАТА СТРУКА
образовен профил: техничар по ветеринарна медицина
Скопје, 2024

РОМЕЛ ВЕЛЕВ

ИРЕНА ЦЕЛЕСКА

ЕЛЕНА АТАНАСКОВА-ПЕТРОВ

ВЕТЕРИНАРНА ЗАШТИТА НА ДОМАШНИ МИЛЕНИЦИ

ИЗБОРЕН

УЧЕБНИК ЗА IV ГОДИНА

**СТРУКА / СЕКТОР: Земјоделско - ветеринарна /
Земјоделство, рибарство и ветеринарство
Образовен профил / Квалификација: техничар
по ветеринарна медицина**

СКОПЈЕ, 2024

ВЕТЕРИНАРНА ЗАШТИТА НА ДОМАШНИ МИЛЕНИЦИ

изборен

учебник за IV година

Струка / Сектор: Земјоделско - ветеринарна / Земјоделство, рибарство и ветеринарство
Образовен профил / Квалификација: техничар по ветеринарна медицина

Автори:

Ромел Велев

Ирена Целеска

Елена Атанаскова-Петров

Рецензенти:

Методија Трајчев

Игор Галоски

Владо Јованов

Стручна редакција:

Недељка Николова

Уредник:

Недељка Николова

Дизајн на корица и ликовно-графичка подготовка:

Симона Негриевска

Јазичен лектор:

Слаѓан Спасовски

Издавач: Министерство за образование и наука на Република Северна Македонија,
ул. „Св. Кирил и Методиј“ бр. 54, 1000 Скопје

Графичко и техничко уредување: Ели Василевска Илиевска – АРС Студио

Место и година на издавање: Скопје, 2024

Со одлука за одобрување и употреба на учебник по предметот Ветеринарна заштита на домашни миленици за IV година средно стручно четиригодишно образование, Струка/Сектор: Земјоделско-ветеринарна/Земјоделство, рибарство и ветеринарство, Образовен профил/Квалификација: техничар по ветеринарна медицина, бр. 26-2665/1 од 06.12.2023 година донесена од Националната комисија за учебници.

Содржина

ПРЕДГОВОР

IX

МОДУЛАРНА ЕДИНИЦА 1: КИНОЛОГИЈА - ЧУВАЊЕ, ОДГЛЕДУВАЊЕ И НЕГА НА КУЧИЊАТА КАКО ДОМАШНИ МИЛЕНИЦИ	1
1.1. ПОТЕКЛО, ЕВОЛУЦИЈА И ОДГЛЕДУВАЧКИ РАЗВОЈ НА КУЧЕТО	2
1.1.1. ВОВЕД И РАЗВОЈ НА КИНОЛОГИЈАТА	2
1.1.2. ПОТЕКЛО НА КУЧЕТО	3
1.1.3. ПРОЦЕС НА ОДОМАЌИНУВАЊЕ НА КУЧЕТО	6
1.1.4. СИСТЕМАТСКА КЛАСИФИКАЦИЈА И БИОЛОШКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА КУЧЕТО	7
1.2. СПЕЦИФИЧНОСТИ ВО ИСХРАНАТА, НЕГАТА И СМЕСТУВАЊЕТО НА КУЧИЊАТА	12
1.2.1. ПОТРЕБИ ОД ХРАНЛИВИ МАТЕРИИ ЗА КУЧИЊАТА	12
1.2.2. ПОДГОТОВКА НА ХРАНА ЗА КУЧИЊА	14
1.2.3. ИНДУСТРИСКА ГОТОВА ХРАНА	15
1.2.4. ИСХРАНА НА ОДДЕЛНИ КАТЕГОРИИ КУЧИЊА	16
1.2.4.1. ИСХРАНА НА КУЧЕНЦА КОИ ЦИЦААТ	17
1.2.4.2. ИСХРАНА НА КУЧЕНЦАТА ПО ОДБИВАЊЕТО	18
1.2.4.3. ИСХРАНА НА МЛАДИ КУЧИЊА ВО РАСТ	19
1.2.4.4. ИСХРАНА НА СКУЧНИ КУЧКИ	19
1.2.4.5. ИСХРАНА НА КУЧКИ ВО ЛАКТАЦИЈА	20
1.2.4.6. ИСХРАНА НА РАБОТНИ КУЧИЊА	20
1.2.4.7. ИСХРАНА НА ВОЗРАСНИ КУЧИЊА ВО ОДРЖУВАЊЕ	20
1.2.4.8. ИСХРАНА НА СТАРИ КУЧИЊА	21
1.2.5. ДИЈЕТЕТСКА ИСХРАНА НА КУЧИЊАТА	21
1.2.6. ИСХРАНА НА БОЛНО КУЧЕ (ВЕТЕРИНАРНО – МЕДИЦИНСКА ИСХРАНА)	22
1.2.7. НЕГА НА КУЧИЊАТА	22
1.2.8. ХИГИЕНА НА КОЖАТА И КРЗНОТО - БАЊАЊЕ И ШИШАЊЕ	24
1.2.9. ОПРЕМА ЗА НЕГА НА КУЧИЊАТА	25
1.2.10. СМЕСТУВАЊЕ НА КУЧИЊАТА	26
1.2.11. ОБЈЕКТИ ЗА СМЕСТУВАЊЕ НА КУЧИЊА И КУЧКАРНИЦИ	27
1.2.12. ТРАНСПОРТИРАЊЕ НА КУЧИЊАТА	28
1.2.13. ОБЕЛЕЖУВАЊЕ НА КУЧИЊАТА	28
1.3. ОСНОВНИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА РЕПРОДУКЦИЈАТА КАЈ КУЧИЊАТА	30
1.3.1. ПОЛОВО СОЗРЕВАЊЕ НА КУЧИЊАТА, ПОЛОВ ЦИКЛУС И ПОЛОВ ЖАР КАЈ КУЧКИТЕ	30
1.3.2. ПАРЕЊЕ	31
1.3.3. ГРАВИДНОСТ (СКУЧНОСТ)	32
1.3.4. ПОРОДУВАЊЕ	33
1.3.5. ОДГЛЕДУВАЊЕ НА ЛЕГЛОТО	33

1.4. ОРГАНИЗАЦИЈА НА КИНОЛОШКИТЕ АСОЦИЈАЦИИ, СПРОВЕДУВАЊЕ НА КИНОЛОШКИ ИЗЛОЖБИ И ОЦЕНУВАЊЕ НА КУЧИЊАТА	35
1.4.1. МЕЃУНАРОДНИ КИНОЛОШКИ ОРГАНИЗАЦИИ И КИНОЛОШКИ СОЈУЗИ	35
1.4.2. КИНОЛОШКИ ИЗЛОЖБИ И ПРАВИЛА ЗА НИВНО СПРОВЕДУВАЊЕ	36
1.4.3. ОЦЕНУВАЊЕ НА КУЧИЊАТА НА ИЗЛОЖБИ	37
1.4.4. СТАНДАРД НА РАСА И ПОИМИ ВО КИНОЛОГИЈАТА ПРИ ОЦЕНУВАЊЕТО НА КУЧИЊАТА	38
1.4.5. ГЕНЕТСКИ МАНИ И ДРУГИ НЕДОСТАТОЦИ НА КУЧИЊАТА	39
1.4.6. РОДОВНИК (ПЕДИГРЕ)	39
1.5. КАРАКТЕРИСТИКИ И СТАНДАРДИ ЗА ОДРЕДЕНИ РАСИ КУЧИЊА И НИВЕН ОДГЛЕДУВАЧКИ РАЗВОЈ	41
1.5.1. ПОДЕЛБА НА РАСИТЕ КУЧИЊА НА ФЦИ ГРУПИ СПОРЕД МЕЃУНАРОДНАТА КИНОЛОШКА ФЕДЕРАЦИЈА	41
1.5.2. ОВЧАРСКИ КУЧИЊА И ТЕРАЧИ НА СТОКА (прва ФЦИ група)	42
1.5.2.1. ГЕРМАНСКИ ОВЧАР	42
1.5.2.2. БЕЛГИСКИ ОВЧАР МАЛИНОА	43
1.5.2.3. ШКОТСКИ ОВЧАР	44
1.5.3. ШВАЈЦАРСКИ ОВЧАРСКИ КУЧИЊА, ПИНЧЕРИ, ШНАУЦЕРИ И МОЛОСОИДНИ КУЧИЊА (втора ФЦИ група)	45
1.5.3.1. ДОБЕРМАН	45
1.5.3.2. МИНИЈАТУРЕН ПИНЧЕР	46
1.5.3.3. РОТВАЈЛЕР	47
1.5.3.4. ШАРПЛАНИНЕЦ	48
1.5.4. ТЕРИЕРИ (трета ФЦИ група)	49
1.5.4.1. ВЕСТ ХАЈЛЕНД ТЕРИЕР	49
1.5.4.2. ЏЕК РАСЕЛ ТЕРИЕР	50
1.5.5. ЈАЗОВИЧАРИ (четврта ФЦИ група)	51
1.5.5.1. ЈАЗОВИЧАР	51
1.5.6. ШПИЦОВИ И ПРИМИТИВНИ ТИПОВИ КУЧИЊА (петта ФЦИ група)	52
1.5.6.1. САМОЈЕД	52
1.5.6.2. ЧАУ-ЧАУ	53
1.5.7. ТРКАЧИ, ТРАГАЧИ ПО КРВ И СРОДНИ РАСИ (шеста ФЦИ група)	54
1.5.7.1. БИГЛ	55
1.5.7.2. СРПСКИ ГОНАЧ	55
1.5.8. ПТИЧАРИ (седма ФЦИ група)	56
1.5.8.1. ГЕРМАНСКИ ОСТРОВЛАКНЕСТ ПОЕНТЕР	57
1.5.8.2. ИРСКИ СЕТЕР	57
1.5.9. РЕТРИВЕРИ, ДУШКАЛА И КУЧИЊА ЗА НА ВОДА (осма ФЦИ група)	58
1.5.9.1. ЛАБРАДОР РЕТРИВЕР	58
1.5.9.2. АНГЛИСКИ КОКЕР ШПАНИЕЛ	59
1.5.10. КУЧИЊА ЗА ПРИДРУЖБА И ЗАБАВА (деветта ФЦИ група)	60
1.5.10.1. МАЛТЕЗЕР	60
1.5.10.2. СТАНДАРДНА ПУДЛА	61
1.5.10.3. ПЕКИНЕЗЕР	62
1.5.10.4. МОПС	62
1.5.11. `РТОВИ (десетта ФЦИ група)	63
1.5.11.1. АВГАНИСТАНСКИ `РТ	63

1.6. ОСНОВИ НА ДРЕСИРАЊЕ НА КУЧИЊАТА	65
1.6.1. ОСНОВИ НА ДРЕСИРАЊЕ НА КУЧИЊАТА	65
1.6.2. ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ ВО ОБУКАТА НА КУЧЕТО	65
1.6.3. ОПРЕМА ЗА ДРЕСИРАЊЕ НА КУЧИЊАТА	67
1.6.4. РАНА ОБУКА НА МЛАДОТО КУЧЕ	68
1.6.5. ОСНОВНИ ДИСЦИПЛИНСКИ ВЕЖБИ	73
1.7. НАЈЧЕСТИ НЕЗАРАЗНИ ЗАБОЛУВАЊА КАЈ КУЧИЊАТА НИВНА СИМПТОМАТОЛОГИЈА, ЛЕКУВАЊЕ И ПРИНЦИПИ НА ПРЕВЕНТИВА	78
1.7.1. ЗАБОЛУВАЊА НА ГАСТРО-ИНТЕСТИНАЛНИОТ СИСТЕМ, ЦРНИОТ ДРОБ И ПАНКРЕАСОТ	78
1.7.1.1. ГАСТРИТИС	78
1.7.1.2. ХЕПАТИТ	79
1.7.1.3. ПАНКРЕАТИТИС	79
1.7.1.4. ВОСПАЛУВАЊЕ НА ПАРААНАЛНИТЕ ВРЕЌИЧКИ	81
1.7.2. ЗАБОЛУВАЊА НА РЕСПИРАТОРНИОТ СИСТЕМ	81
1.7.2.1. ФАРИНГОЛАРИНГИТИС	81
1.7.2.2. БРОНХИТИС	82
1.7.2.3. ПНЕВМОНИЈА	83
1.7.3. ЗАБОЛУВАЊА НА УРИНАРНИОТ СИСТЕМ	84
1.7.3.1. АКУТЕН И ХРОНИЧЕН НЕФРИТИС	84
1.7.3.2. ЦИСТИТИС	86
1.7.4. ЗАБОЛУВАЊА НА ЛОКОМОТОРНИОТ СИСТЕМ	87
1.7.4.1. ДИСПЛАЗИЈА НА КОКСОФЕМОРАЛЕН ЗГЛОБ	87
1.7.5. МЕТАБОЛИЧКИ И ЕНДОКРИНОЛОШКИ ЗАБОЛУВАЊА	88
1.7.5.1. РАХИТИС	88
1.7.5.2. ШЕЌЕРНА БОЛЕСТ КАЈ КУЧИЊА	89
1.7.6. РЕПРОДУКТИВНИ ЗАБОЛУВАЊА	90
1.7.6.1. ЛАЖЕН ГРАВИДИТЕТ КАЈ КУЧКИ	90
1.7.6.2. СТЕРИЛИТЕТ	90
1.7.6.3. ЕНДОМЕТРИТ	91
1.7.7. ОФТАЛМОЛОШКИ ЗАБОЛУВАЊА	92
1.7.7.1. ИСПАЃАЊЕ - ПРОЛАПСУС НА ТРЕТ ОЧЕН КАПАК	92
1.7.7.2. ЕНТРОПИУМ И ЕКТРОПИУМ КАЈ КУЧИЊА	92
1.8. НАЈЧЕСТИ ЗАРАЗНИ ЗАБОЛУВАЊА КАЈ КУЧИЊАТА, НИВНА СИМПТОМАТОЛОГИЈА, ЛЕКУВАЊЕ И ПРИНЦИПИ НА ПРЕВЕНТИВА	94
1.8.1. ШТЕНЕЧАК (<i>Febris infectiosa catarrhalis canis</i>)	94
1.8.2. ИНФЕКТИВНО ЗАБОЛУВАЊЕ НА ЦРНИОТ ДРОБ КАЈ КУЧИЊА (<i>Hepatitis contagiosa canis</i>)	95
1.8.3. ПАРВОВИРОЗА КАЈ КУЧИЊА (<i>Parvovirus canis</i>);	96
1.8.4. ИНФЕКТИВЕН ТРАХЕОБРОНХИТ (ЗАРАЗЕН ЛАРИНГОТРАХЕИТ, ПАРАИНФЛУЕНЦА КАЈ КУЧУЊА) (<i>Tracheobronchitis infectiosa canis, Laryngotracheitis infectiosa canis, Canine parainfluenza virus</i>)	97
1.8.5. ХЕРПЕС ВИРУСНА ИНФЕКЦИЈА (<i>Herpes canis</i>)	98
1.8.6. КОРОНА ВИРУСЕН ЕНТЕРИТ	98
1.8.7. ТРАНСМИСИВЕН ВЕНЕРИЧЕН ТУМОР КАЈ КУЧИЊА	99

**МОДУЛАРНА ЕДИНИЦА 2: ФЕЛИНОЛОГИЈА - ЧУВАЊЕ,
ОДГЛЕДУВАЊЕ И НЕГА НА МАЧКИТЕ КАКО ДОМАШНИ МИЛЕНИЦИ** 101

2.1. ПОТЕКЛО, ЕВОЛУЦИЈА И ОДГЛЕДУВАЧКИ РАЗВОЈ НА МАЧКАТА	102
2.1.1. ВОВЕД ВО ФЕЛИНОЛОГИЈАТА	102
2.1.2. ПОТЕКЛО И ДОМСТИКАЦИЈА НА МАЧКАТА	102
2.1.3. СИСТЕМАТСКА КЛАСИФИКАЦИЈА И БИОЛОШКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА МАЧКАТА	103
2.2. СПЕЦИФИЧНОСТИ ВО ИСХРАНАТА, НЕГАТА И СМЕСТУВАЊЕТО НА МАЧКИТЕ	105
2.2.1. КАРАКТЕРИСТИКИ ВО ИСХРАНАТА И ПОТРЕБИ ОД ХРАНЛИВИ МАТЕРИИ ЗА МАЧКИТЕ	105
2.2.2. ИНДУСТРИСКА ХРАНА	107
2.2.3. ДРУГИ ВИДОВИ ХРАНА НА МАЧКИТЕ	107
2.2.4. ХРАНЕЊЕ НА МАЧКИТЕ	108
2.2.5. НЕГА НА МАЧКИТЕ	109
2.2.6. ОПРЕМА ЗА НЕГА НА МАЧКИТЕ	111
2.2.7. СМЕСТУВАЊЕ, ТРАНСПОРТ И ОБЕЛЕЖУВАЊЕ НА МАЧКИТЕ	112
2.3. ОСНОВНИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА РЕПРОДУКЦИЈАТА КАЈ МАЧКИТЕ	115
2.3.1. ПОЛОВА ЗРЕЛОСТ КАЈ МАЧКИТЕ	115
2.3.2. ПОЛОВ ЦИКЛУС И ПОЛОВ ЖАР	116
2.3.3. ПАРЕЊЕ	118
2.3.4. ГРАВИДНОСТ	119
2.3.5. ПОРОДУВАЊЕ	121
2.3.6. ОДГЛЕДУВАЊЕ НА ЛЕГЛОТО	122
2.4. ОРГАНИЗАЦИЈА НА ФЕЛИНОЛОШКИТЕ АСОЦИЈАЦИИ	124
2.4.1. МЕЃУНАРОДНИ ФЕЛИНОЛОШКИ ОРГАНИЗАЦИИ	124
2.5. КАРАКТЕРИСТИКИ И СТАНДАРДИ ЗА ОДРЕДЕНИ РАСИ МАЧКИ И НИВЕН ОДГЛЕДУВАЧКИ РАЗВОЈ	125
2.5.1. ПОДЕЛБА НА РАСИТЕ МАЧКИ НА ФИФе ГРУПИ СПОРЕД МЕЃУНАРОДНАТА ФЕЛИНОЛОШКА ФЕДЕРАЦИЈА	125
2.5.2. ПЕРСИСКИ И ЕГЗОТА МАЧКИ (група 1)	125
2.5.2.1. ПЕРСИСКА МАЧКА	125
2.5.2.2. ЕГЗОТИЧНА КРАТКОВЛАКНЕСТА МАЧКА	126
2.5.3. ПОЛУДОЛГОВЛАКНЕСТИ МАЧКИ (група 2)	127
2.5.3.1. АМЕРИКАНСКА МАЧКА СО КРАТКИ ВЛАКНА	127
2.5.3.2. МЕЈН КУН (РАКУНСКА МАЧКА)	128
2.5.3.3. НОРВЕШКА ШУМСКА МАЧКА	128
2.5.3.4. РАГДОЛ МАЧКА	129
2.5.3.5. СВЕТА БИРМАНСКА МАЧКА (БИРМАНСКА МАЧКА)	130
2.5.3.6. ТУРСКА АНГОРА	130
2.5.3.7. ТУРСКА ВАН МАЧКА	131

2.5.4. КРАТКОВЛАКНЕСТИ МАЧКИ (група 3)	132
2.5.4.1. АБИСИНСКА МАЧКА	132
2.5.4.2. БЕНГАЛСКА МАЧКА	133
2.5.4.3. БРИТАНСКА КРАТКОВЛАКНЕСТА МАЧКА	133
2.5.4.4. БУРМАНСКА МАЧКА	134
2.5.4.5. КАРТУЗИЈАНСКА МАЧКА (CHARTREUX)	135
2.5.4.6. КОРНИШ РЕКС	135
2.5.4.7. ЕВРОПСКА КРАТКОВЛАКНЕСТА МАЧКА	136
2.5.4.8. ЈАПОНСКА МАЧКА “ВОВТАИЛ”	136
2.5.4.9. КОРАТ	137
2.5.4.10. МАНКС (МАЧКА ОД ОСТРОВОТ МАН)	138
2.5.4.11. СФИНГА МАЧКА (SPHINX)	138
2.5.4.12. ДЕВОНРЕКС	139
2.5.4.13. РУСКА СИНА МАЧКА	139
2.5.5. СИЈАМСКИ И ОРИЕНТАЛНИ МАЧКИ (група 4)	140
2.5.5.1. СИЈАМСКА МАЧКА	140
2.5.5.2. БАЛИСКА МАЧКА	141
2.5.5.3. СЕЛШЕЛСКА КРАТКОВЛАКНЕСТА МАЧКА	141
2.5.6. ДОМАШНИ МАЧКИ	142
2.6. НАЈЧЕСТИ ЗАБОЛУВАЊА КАЈ МАЧКИТЕ, НИВНА СИМПТОМАТОЛОГИЈА, ЛЕКУВАЊЕ И ПРЕВЕНЦИЈА	143
2.6.1. НАЈЧЕСТИ НЕЗАРАЗНИ ЗАБОЛУВАЊА КАЈ МАЧКИТЕ	143
2.6.1.1. БУБРЕЖНА ИНСУФИЦИЕНЦИЈА	143
2.6.1.2. ИДИОПАТСКИ ЦИСТИТИС	143
2.6.1.3. ДИАБЕТЕС MELLITUS II	144
2.6.1.4. ХИПЕРТИРЕОИДИЗАМ	145
2.6.2. НАЈЧЕСТИ ЗАРАЗНИ ЗАБОЛУВАЊА КАЈ МАЧКИТЕ, НИВНА СИМПТОМАТОЛОГИЈА, ЛЕКУВАЊЕ И ПРЕВЕНЦИЈА	147
2.6.2.1. ЗАРАЗЕН ЕНТЕРИТИС КАЈ МАЧКИТЕ (<i>Panleucopenia felis</i>)	147
2.6.2.2. ИНФЕКТИВЕН ПЕРИТОНИТИС КАЈ МАЧКИТЕ (<i>Peritonitis infectiosa felis</i>)	148
2.6.2.3. ЗАРАЗЕН РИНОТРАХЕИТИС КАЈ МАЧКИ (<i>Rhinotracheitis infectiosa felis</i>)	149
2.6.2.4. ЗАРАЗЕН РИНИТИС КАЈ МАЧКИТЕ (<i>Rhinitis infectiosa felis</i>)	150
2.6.2.5. ЛЕУКЕМИЈА КАЈ МАЧКИТЕ	151
2.6.2.6. FIV ВИРУС КАЈ МАЧКИТЕ (<i>Feline immunodeficiency virus</i>)	153
КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА	155
РЕЧНИК НА ПОМАЛКУ ПОЗНАТИ ЗБОРОВИ И СТРУЧНИ ТЕРМИНИ	158

ПРЕДГОВОР

Изминати се многу векови од времето кога љубовта на човекот кон величественоста на животот и природата го натера да се зближи со многу претставници од чудесниот животински свет и да ги прибере во својот дом. Нивното присуство во животот на нашиот современик е опишливо и во многу случаи е неопходно. Пред сè, преку нив тој комуницира со природата.

Современиот човек, кој се восхитува на постигнувањата на техниката и е сведок на глобалните промени, кои се резултат на техничката револуција одеднаш дојде до сознание дека се отргнал од природата и дека единствениот контакт со живиот свет му е одгледувањето на некој животински вид, најчесто куче или мачка во својот дом.

Овие домашни миленици, не се само извор на емоции, сврзани со нивното интересно однесување или приврзаност кон сопственикот. Сè уште не е во потполност разјаснето од лекарите и психолозите, кој е начинот на кој тие позитивно дејствуваат врз човековата психа и покрај тоа што е докажано дека контактот со нив ја нормализира функцијата на нервниот систем, ја отстранува напнатоста и го подобрува расположението.

Љубителите на кучињата и мачките, кои како домашни миленици денес се дел на голем број семејства, често пати имаат потреба од практични информации и совети за проблемите поврзани при нивното одгледување во домашни услови. Од тука и се наметнува потребата за подобрување и одржување на знаењето кај ветеринарните техничари, кое ќе им биде од голема важност во извршување на секојдневната работа.

Овој учебник е сублимат на најважните и најпотребните информации од науката за кучињата и мачките (кинологијата и фелинологијата) потребни на ветеринарниот техничар, за брзо и лесно совладување на предизвиците кои се јавуваат во секојдневната работа со овие домашни миленици.

Учебникот за изборниот предмет Ветеринарна заштита на домашни миленици е напишан според новата модуларно дизајнирана наставна програма за средно стручно образование, земјоделско-ветеринарна струка, образовен профил - техничар по ветеринарна медицина, изработена од Центарот за стручно образование и обука во 2019 година. За реализација на наставната програма од овој изборен предмет предвидени се 2 часа неделно теорија или вкупно 66 часа годишно.

Во учебникот се опфатени модуларните единици предвидени со новата наставна програма. Ракописот е изработен според Концепцијата за учебник за средно образование од 2010 година, издаден од Бирото за развој на образованието. Наставните содржини во ракописот се темелат на научни факти кои се разработени во логичен и разбирлив текст, прилагоден за возраста на учениците. Учебникот е пишуван според сите принципи и норми за постепено воведување во ветеринарната заштита на домашните миленици, со внимателно бирање на потребната стручна терминологија, со систем на поими за кои учениците треба да имаат познавање и истите да можат да ги препознаваат и да ги применуваат во пракса. Учебникот содржи шеми и табели што му даваат дополнителна визуелна информација на ученикот. Тој е изработен така што ученикот да може активно и самостојно да учи и да соработува со наставникот.

Според наставната програма, учебникот содржи 2 модуларни единици: 1. *Чување, одгледување и нега на кучињата како домашни миленици - кинологија* и 2. *Чување, одгледување и нега на мачките како домашни миленици - фелинологија*.

Во двата модула се наведени основните податоци за потеклото на кучињата и мачките, организацијата на кинолошките и фелинолошките асоцијации, организирањето на изложби и правилата на нивно оценување, карактеристиките и стандардите на одредени раси кучиња и мачки и нивниот одгледувачки развој, основите на нивната репродукција, правилната исхрана, нега и сместување, основните правила на дресирање на кучињата и нивна примена во праксата, препознавање, лекување и превенција на најчестите болести кај кучињата и мачките, вештините за давање здравствена помош на домашните миленици и стекнување на одговорност за зачувување и унапредување на здравјето на животните и човекот.

По реализацијата на секоја наставна единица дадени се прашања за полесно утврдување на квантумот на усвоените знаења на учениците, како и за самостојно проверување на наученото. Ракописот има работен карактер. Тој овозможува постепено учење, преку размислување, дознавање, заклучување и генерализирање.

Содржината со која се заокружува ракописот е речникот од стручните изрази и непознати зборови што го толкуваат значењето на сите основни стручни поими споменати во текстот.

Се надеваме дека овој учебник ќе им помогне на учениците од земјоделско-ветеринарната струка, односно на техничарите по ветеринарна медицина, што полесно и побргу да се вклучат во секојдневната работа во згрижувањето и лекувањето на овие домашни миленици.

Ќе бидеме благодарни за секој добронамерен совет во врска со можните пропусти или недостатоци во овој учебник, со обврска веќе во следното издание да ги поправиме и подобриме.

Скопје, декември 2023 година

Од Авторите

МОДУЛАРНА ЕДИНИЦА 1:
КИНОЛОГИЈА
- ЧУВАЊЕ, ОДГЛЕДУВАЊЕ И
НЕГА НА КУЧИЊАТА
КАКО ДОМАШНИ МИЛЕНИЦИ

1.1. ПОТЕКЛО, ЕВОЛУЦИЈА И ОДГЛЕДУВАЧКИ РАЗВОЈ НА КУЧЕТО

Кучето е прво припитомено диво животно и е придружник на човекот уште од камено доба. Најстарите пронајдени костури на куче се стари 14 000 години. Кучето кое живеело со човекот во симбиоза, денес покрај мачката е најраспространетиот куќен миленик. Скоро 40% од домаќинствата во САД, Австралија, Франција, Белгија и Ирска поседуваат куче, а во Јапонија, Германија, Австрија, Шведска и Норвешка тој процент е меѓу 12% и 15%. Процените се дека на територијата на САД и Западна Европа денес живеат околу 90 милиони кучиња.

1.1.1. ВОВЕД И РАЗВОЈ НА КИНОЛОГИЈАТА

Кинологијата или науката за кучето е дел од зоологијата што ги проучува кучињата и нивните расни карактеристики. Самиот термин е од грчко потекло и е составен од два збора: *кунός* (куче) и *lógos* (наука). Меѓутоа, во пракса, во секојдневниот живот тоа не е само наука, туку под овој термин се подразбира сета проблематика и активности поврзана со кучињата, почнувајќи од нивното потекло и одомаќинување, па сè до нивното одгледување, селекција, обука и употреба. Поточно, денес кинологијата се занимава со потеклото, расите, размножувањето, одгледувањето, однесувањето, обуката, исхраната, негата, анатомско - физиолошките карактеристики, болестите, како и употребата на кучињата во секојдневниот живот на човекот.

Нејзините почетоци како наука се врзуваат со Франција од каде постепено се шири и во останатите држави, па денес е распространета скоро низ целата Земјина топка. Кинолозите со кучињата, како најстари и најблиски придружници на човекот, се занимаваат во целина, комбинирајќи го знаењето за нивното потекло и генетиката. Одгледувањето на чистокрвни раси на кучиња започнало уште во стариот век во: Вавилон, Египет, стара Кина, античка Грција и во Римското Царство. И во тоа време биле одгледувани различни раси, па така, по прв пат била спроведена и нивна класификација според вредноста за човекот. Постоеле кучиња за лов, за гладијаторски борби или војна, кучиња за чување на имотот или за придружба. Во средниот век во дворовите на благородниците исто така биле одгледувани квалитетни кучиња. Тогаш се тежнеело кон одгледување на препознатливо ловечко куче, па повеќето денешни раси на гоначи потсетуваат на кучињата од тој период. Во тоа време модерни биле и малите раси на миленици, па така настанал големиот број на мали кучиња кои служеле за разонода. Во XIX век во побогатите земји започнува организирањето на изложби на домашни животни, покрај кои редовно се одржувале и изложби на кучиња. Поголемиот дел од тоа биле овчарски кучиња кои им помагале на сточарите во чувањето на стоката. Во тоа време сопствениците и одгледувачите на кучиња се здружувале во клубови, па така, плански и системски почнале да се занимаваат со нивно одгледување и селекција. Кон крајот на XIX век во светот постоеле околу 1500 кинолошки клубови и друштва, од кои скоро половината биле во Велика Британија.

Овие здруженија покасно се поврзуваат во меѓународно здружение кое е претходник на денешната *Меѓународна кинолошка федерација (Federation Cynologique Internationale)* или скратено ФЦИ, чие седиште е во Белгија. Во неа денес се собрани сите водечки кинолошки организации од светот, со основна задача координација на стручната работа во одгледувањето и селекцијата на чистокрвни раси на кучиња. Со основањето на ФЦИ, секоја членка има за задача да усвои правилник и потпише обврска за усогласување со меѓународните прописи кои служат за подобрување на кинологијата и кои ги регулираат правата и обврските на членките во организацијата.

Кинолошката организација на Северна Македонија во ФЦИ е претставена од Кинолошкиот сојуз на Република Македонија која пак ја сочинуваат кинолошките друштва и клубовите за поедини раси, а има за цел унапредување, одгледување, заштита и развој на кинологијата на територијата на Република Северна Македонија.

Кинолошките активности во Северна Македонија се регулирани со правилникот на ФЦИ и нашите прописи и тоа:

- Општиот правилник,
- Правилник за изложба на кучиња,
- Меѓународен правилник за одгледување на кучиња и
- Правилникот за полагање испити за кинолошки судии.

Во создавањето на денешните раси на кучиња голема улога има можноста за меѓусебна комуникација на кинолошките стручњаци од целиот свет. Вкрстувањето на поедини раси се организира со цел да се воведат некои нови особини во постоечките. Кога ќе се заврши постапката за оплеменување, се создава стандард на постоечката раса, со што се комплетира вкрстувањето. Тогаш започнува одгледувањето на чистокрвни раси со строга селекција.

1.1.2. ПОТЕКЛО НА КУЧЕТО

Приказната за најстариот четвороножен пријател на човекот всушност почнува со појавата на месојадите (*Carnivora*), припадници на класата цицачи, кои еволуирале по истребувањето на диносаурусите пред 66 милиони години. До неодамна најблиско на карниворното стебло се сметаше изумреното миациоидно (*Miacoida*) парафилетско суперсемејство кое во себе вклучува две фамилии: миациди (*Miacidae*) и виверавиди (*Viverravidae*). Така традиционално *Carnivora* и *Miacoida* беа заедно групирани во крнската клата *Carnivoramorpha*. Неодамна беше именувана нова клата (*Carnivoraformes*) во рамки на *Carnivoramorpha* во која денес се карниворите и миацидите, но не и виверавидите. *Miacidae* е парафилетска фамилија на исчезнати примитивни плацентарни цицачи кои живееле во Северна Америка, Европа и Азија за време на палеоценот и еоценот (пред околу 65 - 34 милиони години). Врз основа на археолошките ископувања палеонтолозите сметаат дека еволуирале во модерни месојадни цицачи од редот на карниворите пред околу 50 милиони години или повеќе. Претставник на оваа група на рани месојади бил родот *Miacis* (слика 1). Тоа биле мали карнивори, кои имале изглед на куна, со долго витко тело, долга опашка, кратки нозе и исправени уши. Имале остри канци кои се вовлекувале и агилни зглобови за качување. Некои видови живееле на дрвја, додека други живееле на земја. Веројатно се хранеле со безрбетници, гуштери, птици и помали цицачи.

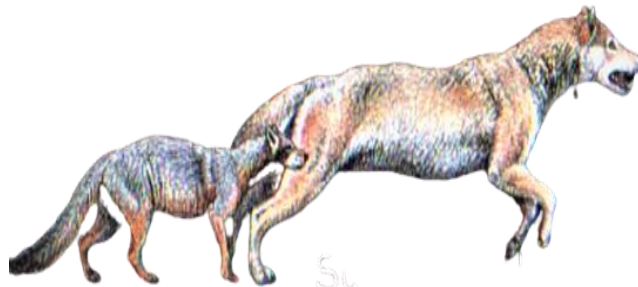

Слика 1: Изглед на примитивниот претставник на месојадите од родот *Miacis*

Врз основа на археолошките наоди палеонтолозите заклучуваат дека пред 45 - 42 милиони години месојадите се поделиле во две главни клати (дивизии): мачкообразни (*Feliformia*) и кучеобразни (*Caniformia*).

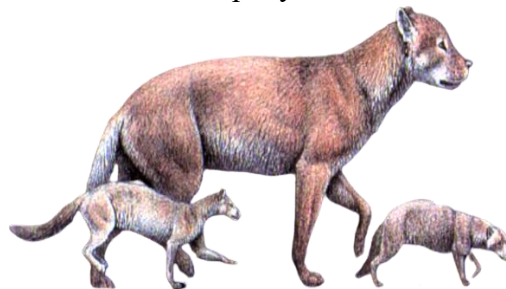
Семејството *Canidae* е првото кое се разгранило од каниформните месојади на кои покрај ова семејство припаѓа и семејството на мечките, ракуните, мустелидите (ласици, јазовци, видри, творови, куни) и перконогите (моржеви, фоки, морски лавови).

Еволутивната историја на канидите е историја на последователни разгранувања. Од страна на научниците во осумдесетите години на минатиот век препознаени се три такви гранки, секоја претставена со посебно потсемејство. Двете архаични потсемејства, *Hesperocyoninae* (слика 2) и *Vorophaginae* (слика 3), напредувале во кенозоикот (од пред 40 до пред 2 милиони години). Меѓутоа сите денешни каниди припаѓаат на третата гранка, потсемејството *Caninae* (слика 4), која има речиси подеднакво долга историја како и другите две, а ја постигнало својата сегашна разновидност во последните неколку милиони години. Членовите на секое потсемејство со тек на времето покажувале зголемување во телесната маса, како и специјализирани начини на исхрана што на крајот било пресудно за исчезнување на дел од нив. Најраната и најпримитивна гранка на канидите била *Hesperocyoninae*, која вклучувала еден претставник со големина на којот од родот *Mesocyon* специјализиран за брзо гонење на пленот во преријата. Хеспериционините иако исчезнале во средината на миоценот (пред 9-10 милиони години), нивниот ран претставник од родот *Hesperocyon* ги дал родовите *Archaeocyon* и *Leptocyon* од кои се развиле борофагините, односно канините.

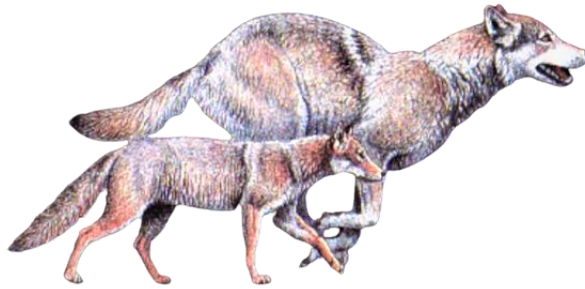
Слика 2: Каниди од семејство *Hesperocyoninae*
(лево *Hesperocyon*, десно *Sunkahetanka*)

Претставниците од родот *Leptocyon* биле првите примитивни канини. Тие биле мали животни кои тежеле околу 2 kg. За прв пат се јавиле во Северна Америка пред 34-32 милиони години, во исто време со членовите на *Vorophaginae* со кои споделувале одредени карактеристики, што укажува дека биле две сестрински групи. Черепот и забите на родот *Vorophaginae* биле дизајнирани за моќен загриз со цел да убијат, за разлика од родот *Leptocyon* кои биле за зграбување на малиот плен што брзо се движел.

Слика 3: Каниди од семејство *Vorophaginae*
(доле лево *Archaeocyon*, доле десно *Phlaocyon*, горе *Vorophagus*)

На самиот крај од нивното исчезнување пред 9 милиони години, една гранка од *Leptocyon* веќе личела на модерната лисица. Од различните видови на *Leptocyon* пред 11.9 милиони години настанало племето лисици (*Vulpini*) и племето канини (*Canini*). Од тоа време домашното куче ги дели сите заеднички предци со сите останати претставници од потсемејството канини.

Слика 4: Каниди од семејство *Caninae* (доле *Eucyon*, горе *Canis lupus*)

Пред околу 9-10 милиони години за време на доцниот миоцен, почнало ширењето на родовите *Canis*, *Urocyon* и *Vulpes* од југозападниот дел на Северна Америка. Канините поминале две третини од својата историја во Северна Америка, пред да се распрснат пред 7 милиони години во Азија, Европа и Африка. Пред околу 8 милиони години, Берингскиот копнен мост им овозможил на членовите од родот *Eucyon* да навлезат во Азија и да продолжат да ја колонизираат Европа. Првиот канин што пристигнал во Евроазија бил *Canis cipio* со големина на којот, чии скудни фосили биле пронајдени во Шпанија. Сепак, дали *C. cipio* припаѓал на канините од родот *Canis* или родот *Eucyon* се уште не е сосема јасно.

За време на плиоценот, пред околу 4–5 милиони години, во Северна Америка се појавил *Canis lepophagus* за кој по една теорија се претпоставува дека бил предок на којотот (*C. latrans*) и волкот, а по друга теорија дека *C. edwardii* бил потомок на *C. lepophagus* и предок на којотот и златниот шакал (*C. aureus*), но и директен предок на северноамериканскиот волк *C. rufus*. Исто така се претпоставува дека *Canis lepophagus* преку Берингскиот копнен мост широко се распространил низ Евроазија и бил идентичен или тесно поврзан со *C. arnensis* во Европа. Формирањето на Панамскиот истмус, пред околу 3 милиони години, овозможил спојување на Јужна со Северна Америка, дозволувајќи им на канидите да ја населат и Јужна Америка.

Денешните каниди се едни од најуспешните предатори, кои ги окупираат сите континенти освен Антарктикот и владеат како врвни предатори во северните делови на Северна Америка и Евроазија. Затоа е неверојатно што домашните кучиња, познати по нивната лојалност кон човечкиот господар, потекнуваат од доминантен предатор во облик на сивиот волк (*Canis lupus*). Пред 300 000 години, голем број подвидови на сивиот волк се развиле и се рашириле низ Европа и северна Азија. Сивиот волк ја колонизирал и Северна Америка преку Берингскиот копнен мост во најмалку три поединечни наврати. Страшниот волк (*Aenocyon dirus*) го делел своето живеалиште со сивиот волк, меѓутоа тој исчезнал во настанот на изумирање од големи размери што се случи пред околу 11 500 години.

И покрај нивната импресивна разновидност, денес превладува мислењето дека домашното куче е создадено со припитомување на волкот, пред околу 16 000 години, односно дека потекнува од изумрен плеистоценски волк од последното ледено доба, додека модерниот волк е негов најблизок жив роднина. Најраните фосилни докази од домашни кучиња во археолошките локалитети во западна Евроазија датираат од пред 12 000 – 14 000 години, додека генетските докази укажуваат на негово потекло од источна Азија пред околу 15 000 години или можеби повеќе.

Историјата на домашните кучиња зазема само мал дел од долгата семејна историја и претставува само гранче во големото семејно стебло на повеќе од 36 видови диви каниди кои живеат денес. Иако потеклото на кучето не враќа во далечната праисторија, реконструкцијата на неговиот развој во домашно куче е можна само како претпоставка. Често третиран како подвид на сивиот волк (*Canis lupus familiaris*), домашното куче има бројни сличности со нивните предци дивите волци и морфолошки и по однесувањето.

1.1.3. ПРОЦЕС НА ОДОМАЌИНУВАЊЕ НА КУЧЕТО

Еден од најсилните аргументи во прилог на теоријата за волкот и кучето тргнува од фактот дека домашното куче, исто како и волкот, е животно со изразени општествени карактеристики, за разлика од шакалот и којотот.

Сигурно е дека тогашниот човек, кој по ловот седел покрај огнот, не бил посебно вознемирен од погледот на блескавите очи на волците, кои со доаѓањето на ноќта почнувале да се прикрадуваат околу неговото огниште.

Нив ги штител огнот, исто како што и денес од волците се штитат многу африкански и австралиски племиња, а кои дел од уловената храна им ја фрлале на волците. Многу експерти тврдат дека првите волци на овој начин се спријателиле со човекот и на крајот ја презеле улогата на чувари на неговите живеалишта. Подоцна, тие почнале да му помагаат во ловот, влечеле или помагале во чувањето на стадото.

Сигурно е дека од моментот кога човек го фатил првото младенче на волк, го одгледал, а неговото потомство не го пуштил на слобода, всушност несвесно ја започнал природната селекција. Според тоа, припитомувањето или domestикацијата на волкот започнало со тоа што човекот изолирал неколку единки од овој животински вид чувајќи ги во услови кои во многу се разликувале од нивната природна околина. Благодарение на малиот број на животни кое човекот можел да ги одгледува и нивните потомци полесно развиле нови генетски обележја. Колку построга била селекцијата, толку биле поголеми и разликите во однос на првите одгледувани животни. Веќе не се работело за природна селекција, како кај сите домашни животни, туку човекот одлучувал за тоа кои особини ќе ги наследи животното.

Припитомувањето на кучето најверојатно започнало во различни делови на светот, бидејќи веќе од самиот почеток на одгледувањето на денешното куче може да се воочат различни раси. При оваа селекција, која се темелела на искуство и се спроведувала во текот на илјадници години, одлучувачка улога најверојатно имале географските и климатолошките услови, но и специфичните околности на средината во која животното било припитомувано. Така, со текот на времето се развиле разни видови на кучиња: од големи силни планински раси до витки прериски кучиња и ниски раси. Експертите денес сè уште не можат да се договорат за областа на планетата Земја каде што било припитомено првото куче.

Се претпоставува дека малиот западноазиски волк (*Canis lupus arabs*) бил прататко на повеќето европски и јужноазиски раси, вклучувајќи го и динго. Малото кинеско куче веројатно било предок на првите кинески кучиња, а северноамериканскиот волк прататко на ескимското куче. Сигурно е дека доаѓало и до мешање што довело до создавање на нови раси.

Секоја од овие раси понатаму се развивала и така настанале меѓусебно различни раси – со различно крзно, градба, слушни и видни способности, карактер и темперамент. Повеќето од расите кои денес ги познаваме се консолидирале кон крајот на XIX век и во почетокот на XX век. Основните типови на раси, како што се кучињата чувари, ловните кучиња, стражари и домашните кучиња, биле познати уште во стариот Египет.

Во Европа од периодот на железното доба најдени се остатоци на кучиња со различна големина. Во Кина пекинезерот е познат уште во 700-тата година пр. н.е. Иако за постоењето на кучиња чувари на стада и терачи на стада нема валидни докази, сепак многу е сигурно дека кучиња за оваа цел се одгледувале во Европа и во другите делови на светот пред неколку илјади години. Во секој случај, Римјаните точно разликувале куќни кучиња, овчарски, спортски, кучиња кои се користеле во битки, кучиња за борби во арени и ловечки кучиња.

Некои од кучињата кои ги насликале уметници од стариот Египет се верува дека имале улога на кучиња за придружба како и денешното куче, но конечната потврда за кучето како домашен миленик датира од неколку стотици години пред новата ера во Грција, каде се појавува куче од типот на малтезер. Иако главните групи на кучиња биле развиени многу рано, сè до втемелувањето на науката за наследувањето немало никакво знаење за еволуцијата или механизмот на наследување на различните особини. Дури со појавата на натпреварувачките изложби на кучиња биле поставени стандарди за поединечни раси според големината, обликот и бојата. Интересно е тоа што во Велика Британија, која е центар на одгледување кучиња уште од римско време, првата официјална натпреварувачка изложба била одржана во Њукасл во 1859 година и тоа само за поентери и сетери.

Без разлика на знаењето, стандардите или изложбите, факт е дека кучето откако му се придружило на човекот како ловец, станал важен фактор во развојот на човечкиот вид. Всушност, не постои ниту еден период на модерната цивилизација во кој кучето немало важна улога. До почетокот на деветнаесеттиот век кучињата се одгледувале за извршување на одредени должности и сигурно е дека дотогаш не се одгледувале како домашни миленици. Со индустрискиот развој и падот на популарноста на ловот, кучето конечно почнало да се цени како домашен миленик.

Заедничка карактеристика за сите припадници на ова семејство е тоа што имаат добро развиено сетило за мирис, слух и вид, силни вилицы, силни песјаци и силно и складно градено тело. Сите тие се, во најголем дел, силни животни.

1.1.4. СИСТЕМАТСКА КЛАСИФИКАЦИЈА И БИОЛОШКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА КУЧЕТО

Канидите (*Canidae*) се 'рбетници и цицачи припадници на поголемата група на животни (*Caniformia*) кои екстериерно потсетуваат на кучето и по физиолошките карактеристики се месојади (*Carnivora*). Во историјата на месојадните животни, семејство *Canidae* е претставено со две изумрени подфамилии означени како *Hesperocyoninae* и *Vorophaginae* и постоечката подфамилија *Caninae* која денес вклучува разновидна група од околу 36 видови. Оваа подфамилија е поделена на две племиња: *Canini* (слични на кучето) и *Vulpini* (слични на лисицата). Домашното куче или пес (*Canis familiaris*) припаѓа на родот *Canis* во племето *Canini* задно со некои диви претставници како волкот (*Canis lupus*), шакалот (*Canis mesomelas*), којотот (*Canis latrans*), дингот (*Canis familiaris dingo*) и други (слика 5).

Слика 5: Диви облици од родот *Canis* (сив волк, којот, сенегалски волк, етиопски волк, златен шакал, црногрб шакал, пругав шакал)

Денес за најобјективна таксономска класификација на домашното куче (*Canis familiaris*) се смета следната зоолошка класификација:

- Царство *Animalia* (животни);
- Колено *Chordata* (хордати);
- Класа *Mammalia* (цичачи);
- Ред *Carnivora* (сверови односно месојади);
- Подред *Caniformia* (кучевидни);
- Семејство *Canidae* (кучиња);
- Род *Canis* (куче);
- Вид *Canis familiaris* (домашно куче; пес)

Како резултат на сопствената генетска приспособливост, кучето како вид е најподвижниот и најекстремниот од сите цицачи. Ниту кај еден друг животински вид не може да се најде толку значајна разновидност во големината, обликот, бојата, должината на влакното и градбата. По природа кучето е ловец, односно комбинација на сила и отпорност. Неговите внатрешни органи (срце, бели дробови) и мускулите се изградени за издржливост. Има способност да учи во текот на целиот свој живот, а неговите сетила се извонредни (посебно сетилото за мирис).

Структурата на *мозокот* на кучето е сосема поинаква од таа на човекот. Неговите центри за повратна перцепција се изградени поинаку и служат за поинакви задачи. Способноста на кучешкиот мозок и неговите вештини за учење се неограничени, а за интелигенцијата може да се зборува само условно. Кучето е специјализирано за користење на мирисните дразби, па во тој поглед далеку го надминува човекот. Неговото сетило за мирис е покомплексно од човечкото и му користи за лов и комуникација со другите кучиња.

Цврстиот скелет обезбедува супериорна рамка за телото на кучето. Мозокот е опкружен со цврст череп, по должината на вратот и грбот пршлените имаат продолжетоци за кои се прикачени силни мускули. Со оглед на тоа дека кучињата немаат клучна коска, скапулата не е прицврстена за остатокот од скелетот со коскена врска, што овозможува голема подвижност при трчање. Долгите ребра го затвораат градниот кош, кој обезбедува заштита на срцето, слезината, црниот дроб и другите органи. Рамената и колковите се клучни за грациозните и сигурни движења на екстремитетите. Коскениот систем се држи заедно со силни лигаменти, еластични тетиви и силни мускули прилагодени за издржливост.

Кучето може да ги види и најмалите движења во далечина многу подобро од луѓето. *Окојто* на кучето е почувствително на светлина и движење од човечкото, но со релативно послаба моќ на резолуција. Ориентацијата во околината со помош на видот кај кучињата е незначителна. Ако споредиме куче со човек, тогаш кучето гледа како човек само во првите неколку месеци од животот. Во просек, едно младо кутре прогледува од дванаесеттиот до петнаесеттиот ден од животот. Неговите очи потполно се разбиструваат околу првиот месец кога почнува да ја забележува околината. Меѓутоа, поради постојаниот развој на кратковидност, веќе на 8 месеци, младото куче не е во можност да го препознае својот сопственик на растојание од 100 метри ако тој не се движи и ако се исклучени другите можности за препознавање (мирис, слух). На двогодишна возраст ова растојание е намалено на помалку од 40 метри, а на осумгодишна возраст воопшто не гледа, само разликува сенки. Препознавањето на боите не е толку важно за месојадите колку што е важно за тревопасните животните. Долго време се верувало дека кучињата не ги разликуваат боите, но тоа е само делумно точно. Тие не можат да ги разликуваат боите на спектарот од зелена до жолта и од портокалова до црвена, но се покажало дека ги разликуваат оние од спротивниот дел на спектарот.

Основното чуло со кое кучето се ориентира во својата околина е *мирисот*, а голем дел од мозокот е посветен на толкувањето на мирисите. Кучето со своето сетило за мирис ги регистрира постоечките мириси во околината, но и сите промени кои се случуваат во неа. Сетилото за мирис му е високо развиено. Преку обука и одгледување, човекот ја зголемил способноста на кучето да препознава мириси. Специјално обучени животни се користат за пронаоѓање на шверцувана стока (дрога), но и за пронаоѓање повредено лице под слој снег дебел 10 метри. Ловечките кучиња од групата крвоследници имаат најдобро развиено сетило за мирис. Мирисот е многу важен за кучињата уште од раѓање. Бидејќи младенчињата не можат ниту да видат ниту да слушаат во првите недели од животот, со помош на мирис ја наоѓаат мајката и млекото. Мирисите што ги оставаат возрасните кучиња кога ослободуваат урина или измет, или по пат на аналните жлезди и вагиналните секрети, претставуваат специфичен начин на комуникација помеѓу кучињата. Вообичаено е кучињата да имаат нагон за душќање на делови од телото и местата каде што другите кучиња вршеле нужда. Развојот на сетилото за мирис е важен фактор и за апетитот на кучето.

Друга важна функција која ги вклучува *носот* и *усијата* е регулирањето на температурата на телото. Задишувањето е практично единствениот ефикасен начин за ослободување на топлинската енергија кај кучињата, а се реализира со испарување на влагата од влажните површини на устата, јазикот и носот. Куче кое е задишано брзо вдишува и издишува воздух со отворена уста и со исплазен јазик. Главна точка на испарувањето на влагата е носната слуз, а за дишењето да биде ефективно мора да биде постојано влажна. Нејзината влажност ја одржуваат две големи странични назални жлезди кои произведуваат водени секрети. Како и влагата што ја произведуваат носните жлезди, каналите на назолакрималните жлезди кои ги носат солзите од очите кон носот имаат отвори на врвот на носот за да ја одржуваат влажен. Во слузта на кучешкиот нос има многу секреторни и мукозни жлезди кои го навлажнуваат пигментираниот дел од носот. Кучето со висока температура обично има сув нос, иако тоа е нормално за некои раси на кучиња.

Слухоот е исто така важно сетило кај кучињата. Звучните бранови создадени од вибрациите на некое тело или супстанцијата патуваат низ воздухот и стигнуваат до увото. Увото на кучето е способно да регистрира звуци кои настануваат со брзина на вибрации до 40 000 во секунда (човечкото уво само од 16 – 20 000 вибрации). Затоа, ориентациската способност е многу подобра кај кучињата отколку кај луѓето. Кучињата, исто така, слушаат звуци со висока фреквенција подобро од луѓето и можат да одредат звуци со ултразвучна фреквенција што луѓето не можат да ги слушнат. Таква потреба се појавила уште кај волците, предците на кучињата, кои освен големи тревопасни животни, ловеле и мали животни, како глувци кои создаваат високофреквентни тонови. За домашните кучиња, таков префинет звук може да биде недостаток бидејќи некои кучиња имаат исклучително чувствителен слух и може да развијат страв од одредени звуци, како што се придрушени громови и далечни бури. Луѓето го користеле остриот слух на кучето за да ја олеснат обуката и комуникацијата. Кучињата брзо реагираат на звукот на свирче. На пример, овчарите користат свирче за да комуницираат со своите овчарски кучиња дури и на долги растојанија.

Кожата и *влакноот* на кучето претставуваат физичка бариера која спречува штетните хемиски материи и микроорганизмите да навлезат во телото. Кожата е сетилен орган кој ја регулира телесната температура на кучето, односно со подигање и спуштање на влакната се намалува или зголемува загубата на топлина. Жлездите во кожата лачат во и на кожата супстанции кои ја хранат и и даваат сјај. Кожата се состои од два главни слоја. Површината (епидермисот) е тенка и не е особено силна, но со постојаното создавање на нови клетки ја одржува заштитната улога и интегритетот на кожата. Под епидермисот се наоѓа силен и еластичен дермис кој ѝ дава цврстина на кожата.

Влакното на кучето расте периодично. Постои период на активен раст кој се менува со преоден период, проследен со период на мирување. Линеењето започнува во периодот кога се подготвува нов слој. Циклусот на раст е контролиран од бројни егзогени и ендогени фактори, како што се температурата на околината, должината на дневната светлина, хормоните, исхраната, стресот и генетската основа. Испаѓањето на влакната е најобемно на пролет кога на кучето повеќе не му треба неговото густо зимско крзно и повторно наесен кога летното крзно се заменува со погуст и подолг покров. Со оглед на големиот број на раси на кучиња, видот на влакнестиот покров е различен. На пример, крзното на овчарските кучиња се состои од погуби примарни влакна кои се наоѓаат на површината и може да биде опкружени со мали секундарни делови.

Кучето е друштвено суштество. Повеќе го преферира друштвото на човекот и другите припадници од неговиот вид отколку да биде само. Во овој поглед, е слично на неговиот далечен роднина волкот. Како резултат на милениумите на селективно одгледување, кучето се приспособило на животот со човекот. Сепак студиите за однесувањето на кучињата спроведени во средината на минатиот век, покажале дека кучињата одгледани без човечки контакт во својата рана возраст ги задржуваат своите вродени инстинкти и претпочитаат дружење со други кучиња наместо дружење со луѓето.

И кучињата како и нивниот далечен роднина волкот се територијални животни. Глутниците волци, поради нивната потреба од лов на дивеч, имаат потреба од големи територии како свои, додека кучињата ги бараат своите територии врз основа на ограничувањата на нивните сопственици. Машките единки на волкот и кучето ги обележуваат нивните територијални граници со уринирање и оставање на нивниот мирис со триење на земјата или на дрвјата за да ги предупредат другите животни за нивното присуство.

Кучешкојто однесување претставува комбинација од нивниот инстинкт и околината во која се наоѓаат. Кучињата доаѓаат на свет со одредени вродени карактеристики кои се евидентни од моментот на нивното раѓање. Како што растат, тие стануваат пољубопитни и почнуваат самостојно да ја истражуваат околината. Почнувајќи од три неделна возраст, најавантуристичките кученца ќе бараат начини да излезат од боксот и ќе почнат да го истражуваат светот околу нив. На оваа возраст кученцата се приемчиви и за човечки контакт, што е од суштинско значење доколку е потребно да се поврзат со луѓето кога ќе станат возрасни. Во исто време, во периодот помеѓу три и седум неделна возраст, важно е кученцата да се дружат и со своите браќа и сестри од леглото. Индивидуалната социјализација на секое кученце во леглото може да започне на возраст од шест недели. Ова е периодот кога кученцата почнуваат да стануваат поприемливи за ракување и за внимание. Третиот критичен период во развојот на кученцето е од 7 до 12 недели возраст. Во студиите спроведени во различни одгледувачници се покажало дека ова е најдобрата возраст за да се формираат односи меѓу човекот и кучето. Ова е моментот кога човекот најлесно може да воспостави доминација над кучето, станувајќи „водач на глутницата“. На оваа возраст кучето ќе ја прифати покорната улога полесно отколку во кое било друго време од неговиот живот. Учењето на кучето е најлесно на оваа возраст. Оние основни команди на кои ќе се обучува во овој период, дури и ако не се повторувани доволно долго, ќе ги запомни и ќе ги спроведува доколку ги учело во оваа критична возраст.

Карактерот на кучето продолжува да се развива во текот на целиот процес на созревање и ќе претрпи радикални промени додека не созрее физички и полово. Половото созревање кај кучињата се случува порано отколку емотивното. Нивните карактери се развиваат побавно од нивните тела, слично како кај луѓето, за разлика од волците, чиј карактер и полова зрелост се развиваат похармонично.

Прашања и задачи за проверка на знаењето

1. Што е кинологија?
2. Што претставува кратенката FCI?
3. Кој се грижи за унапредување, заштита и развој на кинологијата на територијата на Република Северна Македонија?
4. Опишете го еволутивниот развој на кучето!
5. Опишете ги најзначајните карактеристики на предците на кучето!
6. Објасни го процесот на доместикација на кучето!
7. Кои се најважните органи за кучето?
8. Кои се основните функции на органите за вид и слух?
9. Кои се основните функции на органите за мирис и вкус?
10. Кои се основните функции на кожата и влакната?
11. Кои се најзначајните периоди во развојот на однесувањето на кучето?

1.2. СПЕЦИФИЧНОСТИ ВО ИСХРАНАТА, НЕГАТА И СМЕСТУВАЊЕТО НА КУЧИЊАТА

1.2.1. ПОТРЕБИ ОД ХРАНЛИВИ МАТЕРИИ ЗА КУЧИЊАТА

Од правилната исхрана на кучињата зависи нивната здравствена состојба, кондицијата, спремноста за обука и слично. Храната треба да содржи доволна количина на органски и минерални материи кои ќе обезбедат нормален развој и обнова на организмот како и доволно енергетски хранливи материи кои ќе овозможат совладување на напорите при обуките и работата.

Бидејќи кучињата се припитомени диви животни, нивната исхрана во природата се состоела од улов. Со консумирање на таква храна се обезбедуваат сите потребни хранливи материи. Имено, при уловот, поголемиот дел од дивите кучиња првенствено ја јадат желудочната содржина од убиеното животно со што ги обезбедуваат неопходните ензими и дел од растителната храна која им е потребна, а самите не можат да ја преработат во свежа форма. На тој начин се снабдуваат со фолна киселина која не можат самите да ја синтетизираат, а нејзиниот недостаток предизвикува анемија.

Месојадите, храната ја зимаат првенствено со забите помагајќи си со предните екстремитети кога е тоа потребно. Кучињата храната ја голтаат лакомо и без никакво цвакање. Вода пијат така што јазикот го свиткуваат во форма на лажица и со брзи потези ја уфрлуваат во устата. Кај кучињата обликот, распоредот и бројот на забите е подобро прилагоден за растргнување на месото и цвакање на растителните материјали. Кучето има вкупно 42 постојани заби. Месојадите се животни со типичен хидролитички тип на варење на храната и релативно кратка дигестивна цевка. Односот помеѓу должината на телото и должината на цревата кај кучињата изнесува 1 : 6.

Фреквенцијата на дефекација зависи од типот на оброк. Со консумирање на поголеми количини на растителна храна и влакна дефекацијата е почеста, а обратно е со храната од животинско потекло. Кучињата кои се хранат исклучиво со месо дефецираат на секои 2-3 дена.

Широките варијации во потребите за ист вид не се изненадување, ако се има предвид постоењето на голем број раси со варијации во телесната маса од помалку од 1 kg па се до преку 100 kg. Со цел превенирање на опасност како од дефицит, така и од суфицит, најдобар е оној дневен оброк во кој нивото на хранливите материи се одржуваат помеѓу минималните и оптималните потреби на животното.

За земањето храна и задоволување на чувството на глад кај месојадите, најважна е содржината на *енергија во храната*, па дури потоа количината на храна. Потребите од енергија зависат од темпераментот на животното, физичката активност, возраста, физиолошката состојба на организмот, телесната маса, надворешните фактори итн.

Најголеми потреби има кај кучињата во лактација, кученцата, работните раси кучиња, како и gravidните и животните изложени на стрес. Флегматичните и постарите животни имаат околу 20% помали потреби за енергија од нормално активните. Ниската температура може значајно да ја зголеми потребата од енергија.

Потребите од енергија исто така се зголемуваат и со покачувањето на температурата во средината заради ладење на организмот, а истовремено се намалува внесувањето на храна и желбата за неа. Држењето на поголем број кучиња во група ја зголемува индивидуалната потреба за енергија заради зголемената активност во таквите групи.

Пројекциите во храната мора да ги обезбедат потребните количини на есенцијални аминокиселини и урамнотежен баланс на азотот. Потребите кај кучето изнесуваат 12-35% од сувата материја на оброкот во зависност од квалитетот на протеините и содржината на енергија во храната, како и од физиолошката состојба на организмот.

Масијите сами по себе не се есенцијална хранлива материја, туку мора да бидат присутни во храната на месојадите во одредена количина. Соодветното ниво на масти во храната е всушност она ниво кое ќе обезбеди доволна количина на есенцијални масни киселини. За кучињата есенцијална е само линолната. Иако го преферираат и добро го поднесуваат високото ниво на масти во оброкот (кучињата и до 40%), зголемувањето на содржината на масти над 30-40% од сувата материја доведува до смалена консумација на храна.

Иако не се есенцијални, *јаглениите хидрати* треба да се соодветно застапени во храната како одличен извор на енергија, за да не се користат протеините за таа намена. Се смета дека кучињата може сосема нормално да живеат и без консумација на јаглени хидрати во храната доколку се заменат со соодветна количина на масти и протеини. Сепак, присуството на одредена количина е економски и физиолошки покорисно и многу подобро отколку исхраната без јаглени хидрати. Кучињата поднесуваат и до 40% скроб во сувата материја на храната. Кај младите животни оваа толеранција е послаба, но затоа пак подобро е варењето на лактозата во храната. Диеталните влакна (нескробни полисахариди) со помало учество се неопходни за нормалната функција на процесот на варење, иако не се потребни како хранлива материја. Зависно од хемиската природа, влакната го зголемуваат волуменот на оброкот, го одржуваат нормалното време за поминување на храната низ дигестивниот тракт и го одржуваат структурниот интегритет на гастроинтестиналната слузница. Како извор на влакна, во готовата храна обично се додаваат пченични трици, резанки од репа, луспи од соја и кикирики. Кучињата не ги варат влакната директно, но микроорганизмите во дебелото црево може да ги ферментираат во различен степен. Така настануваат пониските масни киселини и други соединенија.

Освен јаглените хидрати, мастите и протеините кои служат за подмирување на енергетските потреби на организмот и производство на телесни материи, постојат и материи кои ги регулираат тие процеси. Помеѓу нив се *минералите* (макро и микроелементи), витамините, ферментите, хормоните и антибиотиците. Макроелементите ги сочинуваат: калциум (Ca), магнезиум (Mg), фосфор (P), натриум (Na), калиум (K), хлор (Cl) и сулфур (S). Микроелементите ги вклучуваат: железо (Fe), бакар (Cu), цинк (Zn), манган (Mn), кобалт (Co), молибден (Mo), јод (J), селен (Se) и флуор (F). Намалувањето на концентрацијата на минералите во крвта е последица на недоволното внесување на истите во организмот, што предизвикува многу болести кај кучињата. Квалитативните и квантитативните потреби за минерали не се целосно познати. Са и Р во храната мора да бидат содржани во оптимална количина и во правилен меѓусебен сооднос. Дефицитот на калциум е многу посериозен проблем, иако и вишокот може да доведе до штетни ефекти. Вишокот на калциум во храната, спротивно на претходните верувања, не помага во спречување на нарушувања на скелетниот развој, туку напротив, освен што ја нарушува ресорпцијата на фосфор, цинк, железо, јод и други минерали, може да доведе до остеохондроза дисеканс, дисплазија на колковите, хипертрофична остеоидистрофија кај кученцата, итн.

Организмот на кучињата не е во состојба да синтетизира ниту еден *виџамин* во количина доволна за задоволување на минималните потреби (освен витаминот Ц), па затоа сите мора да бидат содржани во дневниот оброк. Само биотинот и фолната киселина кај здравите кучиња во голема мера може да бидат обезбедени со бактериската синтеза во цревата. Само кучињата можат да го претворат каротинот од храната во витамин А. Кај возрасните кучиња, потребата од витамин Д не може целосно да се задоволи, како кај другите животински видови, со синтеза во кожата со помош на ултравиолетови зраци, па затоа овој витамин секогаш мора да биде присутен во храната.

Потребите за витамин Е не можат прецизно да се дефинираат бидејќи тие зависат од содржината на Se во храната. Потребите за холин зависат од содржината на метионин во храната. Дефицити може да се јават за сите витамини.

Вода е една од најважните материи во организмот на животните. Телото на возрастно животно содржи 60-70% вода, а младите уште повеќе. Доколку се изгуби 20-25% од вкупната количина на вода доаѓа до сигурна смрт. Дневните потреби зависат од повеќе фактори: количината на вода во храната, сезоната, надворешната температура, интензитетот на физичката работа, физиолошката состојба и возраста на животното. Водата за пиење мора да биде беспрекорно чиста и свежа и секогаш достапна.

1.2.2. ПОДГОТОВКА НА ХРАНА ЗА КУЧИЊА

Речиси сите продукти кои се користат во исхраната на луѓето може да се користат во исхраната на кучињата под, повеќе или помалку, исти или слични услови.

Месо и *ошпаго* од кланица претставуваат природна храна за кучињата. Постојат разлики во составот и енергетската вредност на месото од различни животни, главно поради разликите во содржината на масното ткиво. Слично е и со месото од различни делови од телото на исто животно. Најмасни се свинското и јагнешкото, за разлика од телешкото, белото месо од живина и зајачкото месо, кои се најмалку масни. Говедското месо е некаде измеѓу. Посното црвено месо со интрамускулна маст е претежно со постојан состав без разлика на видот на животното или делот од телото од каде потекнува. Отпадот од кланиците обично е со ист состав, без разлика на видот на животното. Тоа се внатрешните органи, крв, бели дробови, кожа, копита, глави, нозе на говедата и живината, црн дроб, слезина, бубрези, свежи или варени коски, срце, виме, желатин, итн. Иако месото е подобро да се дава сирово, повеќето кучиња претпочитаат да јадат варено што е една од вообичаените мерки во исхраната на животните кои од која било причина имаат намален апетит (болни животни). Исто така, доколку не сме сигурни за хигиенската исправност на месото или неговата свежина, пожелно е да биде термички обработено со готвење. Свинското, зајачкото месо и дивечот треба редовно да се готват поради постојаната опасност од инфестација со паразити. Ист е случајот и со внатрешните органи кога не сме сигурни за нивната исправност.

Млеко и *млечни* производи се користат во исхраната на кучињата како многу вредна храна. Полномасното млеко е богат извор на квалитетни протеини, масти како и повеќето витамини и минерали. Некои возрастни животни може да покажат нетолеранција на овие хранливи материи поради намалената активност на цревната лактаза што доведува до ферментација на несварената лактоза во дебелото црево и намалување на рН вредноста во тој дел од дигестивниот тракт. Резултатот на тоа е дијареја.

Јајца се богат извор на квалитетни протеини, масти, витамини А, Д, Б₂, Б₁₂ и фолна киселина како и железо. Пред давање, мора да се сварени за да се инактивираат инхибиторите на трипсинот и авидинот, протеинот кој го врзува биотинот и го прави недостапен за ресорпција.

Риба им се дава на кучињата исклучиво варена и fino сомелена во машина за месо. Готвењето е неопходно за да се уништи ензимот тиаминаза, кој го уништува витаминот Б₁ во храната, што може да доведе до авитаминоза, а најмногу е присутен кај некои видови риби како крапот или харингата. Мелењето е важно за да се елиминира опасноста од малите коски кои можат да се заглават во мукозната мембрана на устата или хранопроводникот.

Жиџарки кои се користат во исхраната на кучињата се: пченица, пченка, јачмен, 'рж, овес, ориз (сите се дават варени) како и производи од нив во вид на брашно, гриз, трици, снегулки, пасирани зрна, скроб, нукулци, тестенини и леб. Се користат излупени, варени, мелени, пред се како извор на јаглехидрати во оброкот.

Зеленчукови може да се подели во три групи според начинот на употреба и составот. Првата група ја сочинуваат: зелена салата, зелка, кел, спанаќ, карфиол и др. Нивните листови или целото растение се даваат варени или свежи. Тие немаат значителна хранлива вредност и не можат да бидат основа на оброк. Втората група ја сочинуваат: коренести - туберозни растенија кои мора да се дадат варени. Тоа се компир, морков и цвекло. Варениот компир е добар извор на скроб. Морковот има одредена вредност во исхраната на кучето како извор на каротин. Третата група ја сочинуваат: мешунките како гравот, грашокот, леќата и сојата. Тие се добар извор на протеини и јаглехидрати, но не можат да бидат основен дел од оброкот.

Маси/масла може да се додаваат за да се подобри структурата, вкусот и мирисот на храната. Тие содржат есенцијални масни киселини и липосолубилни витамини. Сварливоста е многу висока, а поради забавувањето на празнењето на желудникот животното има чувство на ситост по хранењето.

Минерални хранива се: сточна креда, Са, Р, кујнска или сточна сол, минерално-витамински додатоци итн. Витаминско-минералните додатоци вообичаено треба да се користат при подготовката на домашните оброци. На кучиња кои редовно се хранат со готова комплетна храна со учество од 90% или повеќе од стандардниот оброк, не треба да им се додаваат никакви минерално-витамински додатоци. Денес, проблемите предизвикани од предозирање со минерали и витамини се многу почести отколку дефицитите кога се употребува готова храна. Коските се добри за спречување на формирањето на забен камен кај кучињата. Не треба да се даваат ситни коски, туку само големи и свежи, водејќи сметка да не дојде до кршење на забите.

1.2.3. ИНДУСТРИСКА ГОТОВА ХРАНА ЗА КУЧИЊА

Бидејќи повеќето сопственици на животни немаат доволно знаење и искуство, индустриската готова храна најде широка примена и се користи во исхраната на повеќето кучиња во развиените земји. Комерцијалната храна за кучиња широк варира во однос на составот, така што може да содржи 12-35% протеини, 5-30% масти и 1-10% влакна во сувата материја. Изворите на протеини може да бидат растителни, животински или комбинирани.

Според содржината на хранливи материи, готовата храна се произведува како комплетна и дополнителна. Дополнителната не претставува комплетен оброк (бисквити или некое конзервирано месо). Според содржината на вода се поделени на суви, полувлажни и влажни (конзервирани, замрзанти и др.), а според методот на конзервирање и пакување на суви, лиофилизирани, термички стерилизирани и др. Готовите храни за кучиња се поделени и според возраста за која се наменети (млади кучиња, возрасни, стари).

Комплетната готова сува храна за кучиња (слика 6) ги содржи сите неопходни хранливи материи за организмот (протеини, јаглехидрати, масти, витамини, макро и микро-елементи) неопходни за соодветната категорија на кучиња за која е наменета. Содржина на вода е од 5-12% и се подготвуваат со термичка обработка. На секое пакување на оваа храна има назначено која е дневната количина потребан за кучето.

Влажните храни (конзерви), содржат 72-85% вода и месо (телешко, пилешко, мисиркино и др.) во комбинација со зрнеста храна (соја, ориз, овес и др.). Тие се херметички затворени во конзерви или фолии и се стерилизирани и/или термички обработени.

Овие храни, најчесто многу добро се прифатени од сите кучиња и може да се користат за секојдневна исхрана доколку се внимава на калориската вредност како и составот на храната.

Слика 6: Комплетната готова сува храна за куче

1.2.4. ИСХРАНА НА ОДДЕЛНИ КАТЕГОРИИ КУЧИЊА

Правилниот режим на исхрана зависи од видот на оброкот, возраста, физиолошката состојба на организмот, надворешните влијанија, условите за чување на животното и животните навики на сопственикот. Постојат два основни начини на исхрана: по желба (*ad libitum*) и со оброци. Исхраната со оброци значи контролирано хранење кое е ограничено во време или количина. Се користат сите три начини поединечно или во комбинирано, на пр. исхрана со сува или полувлажна храна по желба со давање конзервирана храна или храна како месо, кујнски отпад во вид на оброци. Сите промени во исхраната треба да се вршат постепено во текот на неколку дена бидејќи наглите промени може да доведат до дигестивни нарушувања кои најчесто се манифестираат со дијареја.

Доколку возрасното куче може да ја одржи потребната енергија на оптимално ниво без тенденција кон дебелеење, исхраната *ad libitum* е секако најпрактичниот метод. Храната тогаш треба да биде енергетски посиромашна, така што најдобро е да се употребува сува храна. Конзервите не се добар избор бидејќи се многу повкусни и побогати со енергетска содржина, а нивното долго стоење може да доведе до расипување или сушење на храната. *Ad libitum* исхраната го прави кучето помирно и ја спречува појава на копрофагија (природна појава на конзумирање на сопствен измет, измет од други животни или луѓе). Со овој начин на исхрана, кучињата обично јадат неколку пати на ден во помали порции, а некои само еден обилен оброк или уште поретко. На почетокот на *ad libitum* исхраната, нормално е животното да се прејаднува, но за време на навикнувањето, потрошувачката постепено се прилагодува на потребите за енергија. Ако по некое време сепак јаде премногу, тоа значи дека не е во состојба да си ги регулира енергетските потреби, па треба да се храни на оброци.

Кога кучињата се склони кон дебелеење или *ad libitum* исхраната од која било причина не е возможна, хранењето со оброци е неопходен чекор. Временски ограничен оброк на исхрана значи дека здрави возрасни животни кои не се под стрес консумираат доволно количество храна за 15-20 минути. Контролираната исхрана во порции овозможува прецизно следење на нивото на потрошувачка на храна и промените поврзани со тоа (телесна тежина, динамика на раст и сл.). Упатството за дневните количини на готова храна на амбалажата може да послужи само како препорака до сопственикот. Потребна е дополнителна реална проценка на потребите на животното.

Кај кученцата во раст пожелно е исхрана во оброци, особено кај расите со брза стапка на раст. Иако слободниот режим обезбедува максимален раст, тоа не се смета за предност кај кученцата од брзорастечките раси бидејќи лесно може да доведе до дебелина и нарушувања на скелетниот развој. Возрасните кучиња во одржување доволно е да се хранат еднаш дневно, иако тоа може да биде и неколку пати, под услов вкупната количина на храна да не ја надминува дневната потреба. Кученцата до 6 месеци и кучките во лактација треба да се хранат со најмалку три оброци на ден (табела 1). Еднократната исхрана исто така не е доволна за високо гравидните кучки, работните кучиња, циновските раси и цуцестите кучиња полесни од 4.5 kg, кои поради релативно високите потреби понекогаш не можат да обезбедат доволно енергија со храната што се консумира при едно хранење. Еден обилен оброк на ден може да биде предиспонирачки фактор за надуеност (акутна дилатација на желудникот и торзија или волвулус) кај кучињата од циновските раси кога трчаат и играат по обилен оброк.

Табела 1: Минимален број на дневни оброци на храна кај кучиња во различни животни фази

Кученца кои цицаат	4 – 5
Одбиени кученца	3
Млади кучиња во раст	2
Скучни кучки	2
Кучки доилки	3 (или по желба)
Работни кучиња	2 (или по желба)
Возрасни кучиња во одржување	1 (евентуално 2-3)

Според потребите во хранливи материи постојат следниве возрасно-репродуктивни категории на кучиња: *кученца (кои цицаат и одбиени), млади кучиња во раст, скучни кучки, кучки во лактација, работни кучиња и возрасни кучиња во одржување*. Исто така постои и категорија на *стари кучиња и згоени кучиња*. Исхраната мора да биде прилагодена на возраста, репродуктивната состојба, расниот тип како и намената на кучето.

1.2.4.1. ИСХРАНА НА КУЧЕНЦА КОИ ЦИЦААТ

Првите 36 часа од животот се критичен период за кученцата. Треба да се обезбеди тивка, топла просторија за леглото. Освен за помагање при цицање, првите денови не се препорачува допир со раце, а околината мора да биде непрекорно чиста. Смртноста на новородените кученца изнесува 10-40%. Околу 30% умираат во првата недела, а останатите 10% во втората недела од животот. Најчести причини за смрт во овој период се газење од страна на мајката, студ и глад. Во овој период (првите 4-5 недели), препорачана е температура на просторијата од околу 21°C освен греењето од мајката. Дури после тоа тие можат сами да ја одржуваат телесната температура.

Кученцата растат многу брзо со удвојување на нивната телесна тежина за 7 - 10 дена, а на 6 недели се потешки за 6-10 пати повеќе отколку при раѓањето. Младенчето треба да се мери секој ден во првите две недели, а потоа на секои 3-4 дена до одбивањето. После тоа, мерењето се прави еднаш неделно.

Кучката прво произведува колострум, кој е важен за обезбедување на пасивен имунитет на младенчето. Иако имунитетот се пренесува и интраутерино (околу 10%), тој не е доволен за ефикасна заштита. Ако млекото кај кучката не дојде веднаш, младенчето треба да се прихрани бидејќи резервите на гликоген во црниот дроб се недоволни за подолг период.

Периодот на ресорпција на имуноглобулините е исто така краток и трае 24 часа по што нагло се намалува. Покрај тоа, со колострум се внесува и значително количество течност, што придонесува за обемот на циркулацијата, без кој би имало циркулаторен шок кај новороденчињата. Во текот на првите неколку недели од животот, младите треба да цицаат најмалку 4-6 пати на ден (слика 7). Двете основни активности во овој период се цицање и спиење.

Слика 7: Исхрана на кученца со цицање

Кај здрави кученца мајчиното млеко е целосна и доволна храна за првите 3-4 недели од животот. Најдобрите показатели за соодветноста на исхраната се интензитетот на растот и квалитетот на изметот. Ако младенчињата постојано цвилат и не го постигнуваат очекуваниот раст, тоа е сигурен показател дека не добиваат доволно млеко од мајката. Одбивањето се врши со постепено воведување на цврста храна така што младенчињата се помалку цицаат, а мајката се помалку лачи млеко до конечниот прекин. Навикнувањето на цврста храна треба да започне на возраст од 3-4 недели и тоа претставува почеток на процесот на одбивање. Одбивањето може да започне порано, кога младите ќе прогледаат, но само ако е потребно.

Кравјото млеко не треба да се користи кај кученцата бидејќи содржи повеќе лактоза од кучешкото, па може да предизвика дијареја. Трајните заби никнуваат со 21-35 дена, а со 5-6 недели можат да цвакаат и да јадат сува храна без додавање вода или млеко. Воведувањето на цврста храна во исхраната на кученцата може да се изврши на следниот начин: од 3 до 4 недела да се почне со давање на полуцврста и конзервирана храна специјално наменета за кученца или да се дава густа каша од сува храна и вода. Целосното нормално одбивање не е завршено се до најмалку 7-8 недели, иако некои кучки кученца може да ги одбијат уште на возраст од 4 недели. Сепак, не е пожелно тоа да биде пред 6 недели. Кај кучките со големо легло и добро производство на млеко, корисно е да се намали консумацијата на храна под потребите за одржување непосредно пред и за време на одбивањето на кученцата.

1.2.4.2. ИСХРАНА НА КУЧЕНЦАТА ПО ОДБИВАЊЕТО

Нормално одбиените кученца се со возраст околу два месеца. Потребите на одбиените кученца се 2-3 пати поголеми од потребите за одржување, па затоа треба да се користи поконцентрирана храна. Млекото по одбивањето не е есенцијална храна, но е корисен извор на хранливи материи во ограничени количини (поради лактозата). Кученцата кои се одбиени треба да се хранат најмалку 3-4 пати на ден, односно онолку пати колку што е потребно за кученцето да внесе доволно количество храна. По 4 месеци се хранат три, а по 6 месеци двапати се до завршување на растот. Во оваа фаза треба да се користи храна специјално подготвена за раст, која содржи во сувата материја мин. 25% протеини, 18% масти, 16 - 17 MJ ME, 1.0% Ca, 0.9% P и најмногу 5% влакна.

Кај поголемите раси на кучиња, исхраната често не доведува до дебелеење, туку до побрз раст, што е пак предиспозиција за многу скелетни нарушувања. Затоа, слободниот начин на исхрана не се препорачува додека кученцата не достигнат 80-90% од нивната конечна телесна маса. За повеќето кучиња тоа е на возраста од околу 9 месеци, а за циновските раси е 18 месеци. Наместо да се хранат по волја, треба да се употребува временско ограничено хранење со оброци и да му се дозволи на кученцето во едно хранење во рок од 20 минути да консумира колку што сака. Надополнувањето на готовите оброци со Са и Р може да биде најопасно кај кученца од големите и циновските раси. Високата содржина на Са во исхраната е причина за многу здравствени нарушувања како што се скелетни заболувања, намалена ресорпција на Р, Fe, Zn и Cu, хипотироидизам, предиспозиција за надуеност, хиперплазија на гастричната слузница итн. Најдобра мерка за адекватност на исхрана е интензитетот на растот, гојната состојба и квалитетот на изметот на кученцето. Кај кученцата изметот е помек по конзистентност отколку кај возрасните кучиња, што е последица на консумирањето на релативно голема количина на храна во однос на телесната тежина.

1.2.4.3. ИСХРАНА НА МЛАДИ КУЧИЊА ВО РАСТ

Растот е фаза од животот на младите кучиња кога (со исклучок на кучките во лактација) потребата за правилна исхрана е најизразена. Кученцето најбрзо расте во првите 5-6 месеци од животот. Големите раси на кучиња ја достигнуваат телесната тежина на возрасните на 10-16 месечна возраст, циновските на околу две години, а малите раси на возраст од 8-12 месеци. Обезбедувањето доволна количина на квалитетна храна во овој период е исклучително важно за нормален развој, навремено достигнување на полова зрелост и постигнување конечна телесна маса. Нивните потреби можат адекватно да се задоволат само со оброк специјално формулиран за периодот на раст.

1.2.4.4. ИСХРАНА НА СКУЧНИ КУЧКИ

Најголемиот дел од феталниот раст се одвива во последните 2-3 недели од скучноста. Потребите на кучките во последната третина од скучноста се 1.25 – 1.5 пати поголеми во споредба со оние за одржување. Ова зголемување не е преголемо, па потребите може да се задоволат со користење на храна за одржување со одредено зголемување на количината. Сепак, подобро е да се користи храна наменета за репродукција и раст која е поконцентрирана и не бара давање поголема количина за соодветно да се задоволат потребите. Во првата половина од скучноста, кучките се хранат со обична храна за одржување. Во првите 5-6 недели не доаѓа до значителни промени во телесната маса и потребите кај кучките бидејќи дотогаш се развива се на се околу 30% од масата на плодот. Во текот на последните 3-4 недели доаѓа до нагло зголемување на феталниот раст, па телесната маса на кучката се зголемува за 15 - 25% во споредба со почетната. Поради намалувањето на волуменот на дигестивниот тракт, со истовремено зголемување на потребите, еднократното хранење често не е доволно при високиот гравидитет. Затоа, исхраната треба да биде двојна или *ad libitum*. 2-3 дена пред окучувањето храната се намалува, а не треба да се дава на денот на окучувањето. Кучките со поголем број млади и голем стомак во последните 1-2 недели од скучноста и онака може да имаат намален апетит. Во тој случај треба да се даваат повеќе помали порции или да се вклучи поконцентрирана храна.

1.2.4.5. ИСХРАНА НА КУЧКИ ВО ЛАКТАЦИЈА

Кучките вообичаено губат на тежина за време на лактацијата, но тоа не треба да биде повеќе од 10% од телесната маса. Во овој период потребите за хранливи материи и енергија, како и консумот на храна се значително повисоки во споредба со оние потребни за одржување. Во зависност од големината на леглото и фазата на лактација, потребите за енергија може да бидат 2-4 пати поголеми од оние за одржување. Треба да се користи поконцентрирана храна во повеќе порции на ден или да се хранат *ad libitum*. Кај кучките во лактација, енергијата е редовен ограничувачки фактор. Кај кучките хранети по волја треба да се одржува телесна маса непроменета со вообичаената храна за репродукција. Потребите најмногу зависат од големината на леглото, потоа од расата и темпераментот. Кај кучките со мало легло, ако се хранат премногу, кученцата нема да го цицаат целото млеко, па може да дојде до маститис. Во висока скучност и за време на лактација, храната за кучките (во сувата материја) треба да содржи мин. 25% протеини, 18% масти и макс. 5% влакна. Доколку оброкот е комплетен, квалитетен и избалансиран, не треба да се додаваат додатоци како млеко, месо, Са, Р и витамини. Се смета дека правилно нахранета и здрава кучка може да исхрани најмногу 6 кученца во леглото, а ако ги има повеќе тогаш потребно е кученцата да се прихрануваат.

1.2.4.6. ИСХРАНА НА РАБОТНИ КУЧИЊА

Тука спаѓаат кучињата за трки, влечење, воени работи, ловечките кучиња, чуварите на стада, итн. Кучињата кои служат за влечење санки на Алјаска имаат најголеми потреби за хранливи материи од која било друга употребна група кучиња и овие потреби се 3-4 пати повисоки од потребните за одржување, па и повеќе. Овчарските кучиња вообичаено имаат поголеми потреби за енергија од патролните кучињата или од кучињата чувари. Тие можат да бидат 2-3 пати поголеми од потребата за одржување. Енергетската содржина и сварливоста на оброците се двете најважни работи во храната за работните кучиња. Најефикасен начин за зголемување на енергетската содржина е поголем удел на масти во храната, а важна е и соодветната содржина на лесно сварливи јаглехидрати. Работните кучиња се хранат на оброци, а главната порција која треба да обезбеди околу 2/3 од вкупните потреби се дава после работа. Се даваат најмалку 2-3 порции дневно, избегнувајќи големи количини на храна во една порција. Една помала порција се дава 1.5 - 2 часа пред работа. За работните кучиња чии потреби не надминуваат 2-3 пати повеќе од потребите за одржување (овчарски, ловечки, полициски кучиња и сл.) може да се користи храна наменета за кученца или кучки бидејќи е поконцентрирана.

1.2.4.7. ИСХРАНА НА ВОЗРАСНИ КУЧИЊА ВО ОДРЖУВАЊЕ

Оваа категорија ги вклучува повеќето кучиња во домот и оние кои претежно живеат во затворен простор. Тие се умерено активни и не се изложени на екстремните промени на надворешната средина. Одржување подразбира нормално активно возрасно куче кое не е gravidно или во лактација, но живее на температура на термичка неутралност. Нутриционистички, одржувањето е состојба по завршување на периодот на раст, без gravidитетот и лактацијата, без извршување на работа или интензивни вежби и на температура на термичка неутралност. Кучињата од малите и средни раси се сметаат за возрасни на 8 - 12 месеци, големите на 10 - 16 месеци, а циновските дури на 24 месеци и повеќе. Возрасните кучиња во одржување најдобро е да се хранат еднократно. Давањето на неколку оброци (2-3 пати на ден) е исто така прифатливо со оптимално конзумирање на вкупната дневна количина на храна.

Храната што е наменета да се користи во диети со ограничена енергетска вредност со цел намалување на телесната тежина кај животното е храна со специфичен состав која, доколку се користи според упатставата дадени од производителот целосно или делумно ги заменува севкупните дневни оброци. Храната со ограничена енергетска вредност се дели на храна којашто е презентирана како целосна замена на дневните оброци и на храна којашто е презентирана како замена за еден или повеќе дневни оброци.

1.2.6. ИСХРАНА НА БОЛНО КУЧЕ (ВЕТЕРИНАРНО МЕДИЦИНСКА ИСХРАНА)

Еден од најчестите споредни ефекти на болеста кај кучињата е недостатокот на апетит. Сличен проблем може да се појави и при воведувањето на нови, терапевтски оброци. Потребите за енергија се зголемуваат со појавата на стресот предизвикан од болеста и забрзувањето на метаболизмот кај кучињата кои имаат зголемена температура. На секои 1°C метаболизмот се забрзува за околу 10%. Пропорционално на тоа, поради зголемената активност на ензимите, се зголемуваат и потребите за протеини, витамини од групата Б и некои микроелементи. Намалувањето на внесувањето на храна во овие случаи дополнително придонесува за развој на болеста. Затоа, обезбедувањето на континуирано внесување на храна богата со енергија и хранливи материи, во согласност со потребите на организмот, е еден од клучните фактори во третманот на болните животни. Во повеќето случаи, овие потреби во однос на здравото животно се зголемени. За успешно лекување на повеќето болести кои бараат нутриционистички третман, треба да се направи следново: да се дава добро балансиран, високо сварлив и, ако е можно, специјално подготвен и секогаш свеж оброк, да се додава топла вода или помала количина на животинска маст за подобар вкус на храната, храната да се загрее на телесната температура на животното (месото, млекото и јајцата да се дават варени) и да се даваат почесто помали порции на храна (4-6 пати на ден). Ако животното целосно одбива храна, тогаш витамините и микроелементите може да се даваат во водата за пиење во која е додадена гликоза. Сепак, понекогаш хранењето со сонда е следниот неопходен чекор.

1.2.7. НЕГА НА КУЧИЊАТА

Може да се применат неколку едноставни методи при контрола на правилното функционирање на различни надворешни органи и одржување на хигиената кај кучињата.

Забите треба да бидат бели и без присуство на забен камен. Непцата треба да бидат розови, додека црвената боја е симптом на инфекција (слика 8).

Слика 8: Забни наслаги и воспаление на непцата

Отекувањето на непцата доведува до намалување на редовното конзумирање храна, бидејќи едематозните непца создаваат непријатна болка за кучето додека цвака. Забите ефикасно се чистат со четка и паста за заби, наменети исклучиво за кучиња, неколку пати во текот на неделата. Исто така, може да се користат таблети наменети за овие цели кои се добри за кучиња кои не поднесуваат четка. Може да се употребуваат и природни материјали како кожи и 'рскавици наменети за чистење на забите кои го забавуваат формирањето на забниот камен со механичката активност при цвакањето.

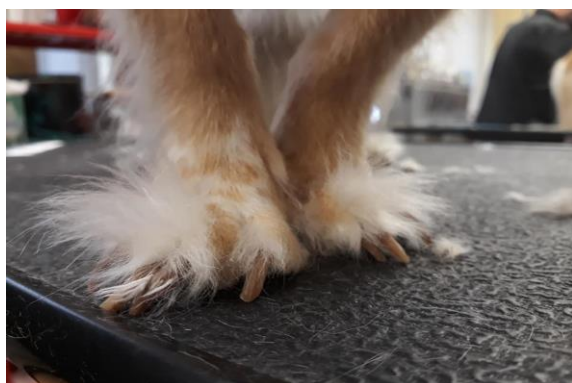
Носнаиџа печурка треба да биде влажна во текот на целиот ден. Секако, може да биде и сува додека кучето спие, но треба да ја врати влагата откако кучето ќе се разбуди. Не е потребна посебна нега на носот. Во случај на лупење и пукање на носната печурка или појава на обилен исцедок од носот, треба да се посомневаме на болест.

Ушииџе особено долгите уши треба да се проверуваат многу почесто бидејќи вентилацијата не е доволно присутна како кај подигнатото уво. Важен фактор во вентилацијата е и типот на крзно што ги покрива ушните школки. Надворешниот слушен канал, треба да се одржува чист и без влакна. Ушите се чистат еднаш до двапати неделно во случај на обесени уши или еднаш во две недели ако се подигнати. За чистење се користат средства прилагодени за оваа намена.

Очиџе на кучето треба да бидат чисти и влажни без исцедок, а мукозната мембрана розова. Секојдневно се чистат со течност за плакнење со кревање на главата на кучето и горниот очен капак каде се ставаат неколку капки течност.

Чистотата на *џениџалниџе оргџани* треба редовно да се проверува. Секоја појава на исцедок е сомнеж за болеста. *Аналниот џ дел* треба да биде чист и без траги од измет.

Ноктиџе растат континуирано и се тапат преку секојдневните активности на кучето. Во случај да не се затопуваат доволно по природен пат (што лесно се забележува по изразеното штракање на ноктите по подот), потребно е да се скратат со клешти наменети за оваа цел (слика 9).

Слика 9: Прераснати нокти кај куче и скратување со клешти

Потребни се специјални, многу остри ножици за сечење на ноктите. Кај белите нокти може да се види од каде започнува таканаречениот мртов дел бидејќи нервот или живиот нокт е со розова боја и најдобро е да се сече милиметар од него. Посебно внимание треба да се посвети на петтиот прст, на кој ноктот понекогаш расте во круг, па доколку не се сече редовно може да навлезе во месото, што ќе биде многу болно.

Кај црните нокти, оваа граница е потешко да се одреди, но по правило, ноктот поблиску до нервот станува потемн. На кучињата кои многу се движат по улица, бетон или асфалт, доволно е да им се средуваат ноктите на секои три месеци, а на оние кои обично се само на трева и во стан им е потребно речиси секој месец.

1.2.7.1. ХИГИЕНА НА КОЖАТА И КРЗНОТО - БАЊАЊЕ И ШИШАЊЕ

Одржување на хигиената на кожата и крзното кај кучето е од особено значење за неговото здравје и благосостојба. *Бањањето* е хигиенска мерка со која кожата и влакнестият покров на кучето се одржува во чиста состојба. Колку често кучето треба да се бања зависи од расата, должината на влакното и видот на крзното, како и начинот на чување. За куче кое е чувано дома како член на семејството, редовно бањање и средување е препорачливо еднаш месечно (слика 10). Малите кученца е препорачливо да бидат избањати дури после примањето на сите вакцини (по навршени 3 месеци возраст). Бањањето на кучињата се врши во посебна или нормална када со туш со млека вода (25°C - 35°C) и специјален шампон за кучиња. Прво се мијат телото и нозете, а на крај главата. При сапунисување на кучето се внимава пената да не влезе во очите и ушите. Се тријат со мека четка, а плакнењето и отстранувањето на пената е со обилна количина на вода. На крај кучето внимателно се брише со крпа или се суши со фен.

Слика 10: Бањање на куче во када со туш

Одржувањето на чисто крзно кај кучињата е со *чешлање* на влакнестият покров со четки и чешли за таа намена. Секое куче со влакно подолго од 2.5 - 3 cm мора да се чешла секој ден. Доколку влакното кај кучето е пократко од 2 cm тогаш може да се чешла еднаш на три дена. За расчешлување на крзното се користат четки со природно влакно кои се соодветно избрани према должината на влакнестият покров. За расите на кучиња со подолго влакно освен четки се користат и чешли чии забци не треба да бидат многу долги и со остри краеве. За малите кученца, потребно е уште од првите месеци да се чешлаат и навикнуваат на четка, при што тоа треба да прејде во навика и ритуал за заедничка дружба. Така ќе се избегне чувство на исплашеност и несигурност при идното одење на фризер.

Со *шишањето-тримингот* кучињата се разубавуваат. Со шишањето не се постигнува само убав изглед на кучето, туку со него се одржува и хигиената. Освен тоа со тримингот расите на кучиња со остро влакно добиваат поцврсти и поквалитетни влакна. Кучињата со подолго влакно бараат бањање и шишање еднаш на 4 до 6 недели, за да се избегне сериозно заплеткување на влакната со кал и нечистотија. Брзината со која расте крзното зависи од расата или мешавината од раси. Кај пудли, малтезери или кокер шпаниел или нивни мешани потомци крзното расте исклучително брзо и потребно е шишање на секои 6 недели, додека кај другите раси шишањето може да биде на 8 до 10 недели.

Постојат различни начини на разубавување на кучињата. Кај одделни раси постојат одредени стандарди за основни фризури со кои се оцртуваат нивните екстериерни особини и кои ги прават да бидат особено убави (слика 11).

Слика 11: Разубавување на куче со шишање

Меѓутоа кучињата може да се шишат и вон прописите, по желба на сопственикот и во зависност од годишниот период. Кај повозрасните кучиња, кои често боледуваат од артритис или други болести, престојот на фризер треба да биде што пократок и поредок.

1.2.8. ОПРЕМА ЗА НЕГА НА КУЧИЊАТА

Штом во домот ќе се набави куче неопходна е и набавка на одредена опрема за негово сместување и транспорт, како и набавка на прибор за хранење, напојување и нега односно одржување на хигиената. Од опрема во домот која прво треба да се обезбеди е лежалка, транспортер или куќичка за во двор. Лежалката мора да биде удобна, мека и топла. На пазарот можат да се набават пластични или картонски лежалки во облик на корпа, перница и друго (слика 12).

Слика 12: Видови на лежалки за кучиња

Во многу прилики кучето мора да патува (при посета на ветеринар, на одмор, во нов дом, на изложба и слично). Изборот на соодветен транспортер е многу важен за удобно патување, со соодветна големина, доволно прозрачен, отпорен и лесен за чистење (слика 13).

Слика 13: Транспортер за кучиња

Од потребен прибор за кучето треба да се обезбедат садови за храна и вода со соодветна големина и соодветна тежина за животното да не може да ги поместува од своето место. Тие треба често да се чистат и дезинфицираат и да се чуваат на различно место од садовите за домашна употреба. Садовите за храна и вода можат да бидат поединечни, сврзани и со поклопче (слика 14).

Слика 14: Садови за храна и вода за кучиња

Одредени раси на кучиња имаат меко влакно, кое лесно се заплеткува, па без чешлање и шишање е невозможно да се негува правилно. Најчесто користен прибор за неа на крзното кај кучињата се чешел, четка, рачна или електрична машинка, ножици, како и специјални ножици за сечење на нокти и друго (слика 15).

Слика 15: Прибор за одржување на крзното кај кучињата

1.2.9. СМЕСТУВАЊЕ НА КУЧИЊАТА

На кучето му е потребно движење и сонце. Исто така, потребно му е и време за одмор, особено после хранење. Погрешно е кучето да се држи постојано врзано и стеснето во затворена и мрачна просторија. Доколку кучето живе во двор, треба да има ограден простор доволно простран, сончев и сув, со куќарка што ќе го штити од неповолни временски услови. Многу е важно кучето да може слободно да шета, да трча и да си игра, да се исправа на задните нозе, да се истегнува и да лежи во куќарката без да допира друго животно. На кучето треба да му се овозможи да се движи таму каде што ќе се чувствува удобно, подалеку од директна сончева светлина и во сенка. Греењето и/или автоматското ладење и вентилација, исто така, можат да бидат неопходни за одржување на температурите над 10 °C и под 26 °C. Системите за греење или ладење треба да бидат безбедни што значи да нема достапни електрични кабли. На кучето треба да му се обезбеди постојан непречен пристап до чиста вода за пиење и добро избалансирана храна. Исто така во предвид треба да се имаат и социјалните потреби на кучето, односно да има можност за секојдневна вежба, игра и интеракција со другите животни и луѓето. Не треба да се дозволи кучето да остане осамено подолго време.

1.2.9.1. ОБЈЕКТИ ЗА СМЕСТУВАЊЕ НА КУЧИЊАТА

Стандардните боксови за сместување на кучињата обично зафаќаат околу 30 m² површина, од кои еден дел е за куќарката, а останатиот слободен простор за движење на кучето/кучињата (слика 16). Куќарката треба да биде доволно пространа според големината на кучето, а за кучки со кученца да биде и топла (табела 2).

Табела 2: Димензии на куќарки за кучиња

Големина на куче	Ширина во cm	Длабочина во cm	Висина во cm
Голема раса	120	100	100
Средна раса	100	80	100
Мала раса	80	60	80

Најдобар материјал за изградба на куќарката е од дрво, додека за подлога сламата е најдобра, но треба почесто да се менува. На вратата треба да се закачи завеса од јута или соодветна ткаенина за да се заштити од ветрот. Во куќарката и заградениот простор треба да се одржува соодветна чистота. Почвата во заградениот дел треба почесто да се копа и да се дезинфицира со средства кои немаат силен мирис и да се запрашува против инсекти.

Подот мора да се подигне 5-6 cm од земја за да може песокот да се заштити од влагата која најчесто се појавува од подот. Дрвото се спојува со подот од страна и назад. За време на долгите зимски ноќи потребно е во страните да се стави 2-3 cm стиропор. Шиндрата е идеална покривка за овој тип на куќарки.

Оградите обезбедуваат мерка за заштита на кучињата со тоа што ги спречуваат слободно да трчаат. Просечната ограда висока четири метри можеби не е секогаш доволна за да спречи одредени атлетски кучиња да се качуваат или прескокнуваат и да избегаат од дворот. Дополнително, празнините на дното на оградата треба да се обезбедат за да се спречи кучињата да ископаат дупка и да излезат надвор.

Слика 16: Видови боксови за сместување на кучињата

1.2.10. ТРАНСПОРТИРАЊЕ НА КУЧИЊАТА

Често пати, сопствениците на кучиња имаат потреба да патуваат со својот миленик. Кучето од рана возраст треба да се навикне на патување со автомобил (слика 17) или јавен превоз, да се навикне на звукот на моторот, бучавата и присуство на други луѓе. Првата посета со куче во автобус или јавен превоз треба да биде краток. Кога животното ќе се адаптира, должината на патувањето може постепено да се зголемува. Пред патувањето, не се препорачува давање на храна.

Постојат правила за транспорт на кучиња со јавен превоз, па најчесто е потребно кучето да биде на поводник, со маска, во транспортер или торба. Транспортери за превоз на кучиња може да се набават во специјализирани продавници, а потребно е да се одбере соодветната големина врз основа на големината на кучето. Кучето мора да може да застане, да се сврти и легне удобно во средината на транспортерот или кафезот. Транспортерот мора да биде направен од издржливи и практични материјали. За да не се предизвика дополнителен стрес и непријатност.

Слика 17: Транспортирање на куче со автомобил

За патување надвор од Македонија, кучињата треба да бидат во добра општа здравствена состојба и да ги имаат сите потребни документи за да немаат проблем за преминување преку граница. Потребно е да имаат официјален пасош издаден од Ветеринарната комора на Македонија, микрочип, валидна вакцина против беснило и здравствен сертификат за патување. Исто така, миленикот треба да е прочистен од внатрешни паразити и заштитен од надворешни паразити со ампула или ременче. Документите се издаваат од страна на матичниот ветеринар во посредништво со ветеринарен инспектор од Агенција за храна и ветеринарство на РСМ.

1.2.11. ОБЕЛЕЖУВАЊЕ НА КУЧИЊАТА

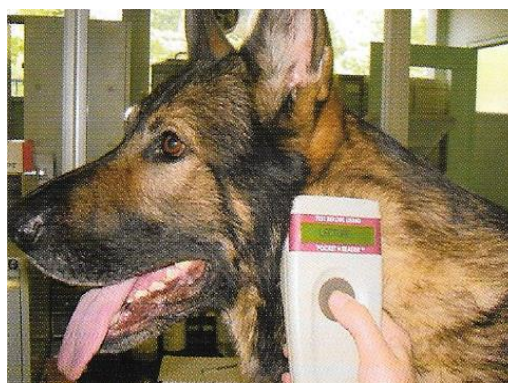
Согласно одредбите на Законот за заштита и благосостојба на животите, сопствениците на кучиња и мачки имаат обврска да го идентификуваат и регистрираат својот домашен миленик. Микрочипот се аплицира поткожно од страна на ветеринар (слика 19), а податоците за животното и сопственикот се внесуваат во базата на податоци „Идентификациониот систем на Агенцијата за храна и ветеринарство – ИСАХВ“.

Микрочипот е со големина на зрно ориз и има единствен број каде што првите бројки го претставуваат кодот на државата (слика 18). Доколку микрочипирано животно се изгуби, многу полесно може да се пронајде неговиот сопственик.

Слика 18: Изглед на микрочип за обележување на кучиња

Сопствениците имаат обврска да го пријават секое движење на миленикот (доколку тој се изгуби, го дадат на друг сопственик или ако угине) кај својот матичен ветеринар. Исто така, сопствениците кои ги користат своите миленици за репродукција имаат обврска да го пријават леглото кај својот матичен ветеринар, да ги микрочипираат и регистрираат кученцата пред да ги вдомат, како и да ги пријават лицата кои ги вдомиле. Микрочипирањето се врши во секоја ветеринарна амбуланта на територијата на државата.

Слика 19: Микрочипирање на куче германски овчар

Прашања и задачи за проверка на знаењето

1. Кои се основните начини на исхрана на кучиња?
2. Кои се основните хранливи материи во дневниот оброк?
3. Што се протеини и која е нивната главна улога во исхраната?
4. Што се витамини и која е нивната главна улога во исхраната?
5. Кои се основните видови оброци кај кучето?
6. Кој е основниот дневен оброк на бремените кучки?
7. Која е најважната опрема што треба сопственикот да ја набави пред да земе куче?
8. Кој е основниот прибор за нега и хигиена на кучето?
9. Како се транспортираат кучињата?
10. Како се обележуваат кучињата?

1.3. ОСНОВНИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА РЕПРОДУКЦИЈАТА КАЈ КУЧИЊАТА

Кучињата како и секое друго живо суштество имаат два основни инстинкти: самоодржување или борба за опстанок и продолжување на видот или полов нагон. Овие инстинкти влијаат на нивниот социјален живот, така што се собираат во глутница, што е поедноставен начин за обезбедување на храна, полесно бранење и опстанок. И покрај се, кучето го нема изгубено инстинктот за одржување на видот. Тој останал скоро непроменет и скоро ист како кога кучето живеело во глутница. Половиот циклус кај кучето е природен и нагонски и доминира во сите физички и психички случувања.

1.3.1. ПОЛОВО СОЗРЕВАЊЕ НА КУЧИЊАТА, ПОЛОВ ЦИКЛУС И ПОЛОВ ЖАР КАЈ КУЧКИТЕ

Кучкаџа полово созрева, во зависност од расната припадност на 6 до 9 месечна возраст. Кај повеќето кучки првиот полов (еструсен) циклус или терање се јавува на возраст од 7 месеци, кога животното сè уште не е ниту психички ниту физички зрело. Првото терање кај кучките може да биде незабележливо, но може да биде и доста бурно и изразено.

Кучката е сезонско моноестрично животно, што значи дека во сезоната на парење манифестира само еден еструс. Во текот на годината, кучката во повеќето случаи има две сезони на парење со појава на еструсот во рана пролет и доцна зима, иако кај некои раси еструсот се јавува само еднаш годишно, обично наесен. Кај кучките кои се чуваат во затворени простори, т.е. во домашни услови, еструсот може да се појави неколку пати годишно. Периодот помеѓу два еструса често варира дури и кај иста кучка. Просечниот временски интервал помеѓу два еструса изнесува од 5 до 8 месеци.

За време на половиот циклус, доаѓа до значителни физиолошки, хистолошки и морфолошки промени во женските полови органи и промени во неврохормоналниот систем. Половиот циклус кај кучките се состои од 4 фази: *проеструс*, *еструс*, *мејеструс/диеструс* и *анеструс*.

Проеструсот е првата фаза од половиот циклус во кој доаѓа до раст и созревање на јајните фоликули кои произведуваат естрогени хормони, а просечно трае 9 дена (од 2 до 27 дена). Вулвата отекува и се стврднува, а се појавува помалку или повеќе интензивен крвав исцедок со специфичен мирис, кој силно ги привлекува мажјаките поради присуството на феромони. Кучката во оваа фаза покажува промени во однесувањето (губење на апетитот, нервоза, раздразливост, зголемена жед и уринирање), но таа не е спремна и не го дозволува чинот на парење.

Дури по одредено време кога отечената и стврдната вулва нагло ќе омекне, а исцедокот нема да биде изразено црвен и ќе добие бледо црвенкаста или кафеавкаста боја и ќе почне да се губи, кучката му дозволува на мажјакот да и пристапи. Тоа е втората фаза од половиот циклус или *еструсната фаза* и трае во просек околу 9 дена (3 до 21 ден) во зависност од расата. Тој започнува меѓу 9-тиот и 11-тиот ден од почетокот на циклусот. Овулацијата кај кучката се јавува 48 часа по почетокот на еструсот, што е важно за превенција или планирање на гравидитетот. Во текот на следните 2 до 3 дена, јајце клетките созреваат во јајцеводите, по што кучката е подготвена за оплодување. Ако оплодувањето не се случи по 2 до 3 дена од созревањето на јајце клетките, тие пропаѓаат. Кога се планира или сака да се спречи несакана бременост, треба да се внимава од 9-тиот до 14-тиот ден од почетокот на проеструсот, а најмногу од 10-ти до 12-тиот ден, бидејќи кучката најчесто овулира дванаесеттиот ден по крвавењето.

По еструсот кај кучката настапува следната фаза во која доаѓа до формирање на жолти тела на местото на овулираните фоликули на јајниците од кои започнува секрецијата на прогестеронот (период познат како *метеструс* кој е краток и трае од 3 до 5 дена, а продолжува со диеструсот). *Диеструсот* трае во просек околу два месеца (55 до 90 дена) и е период кога кучката не му дозволува на мажјакот да ја заскокне. Времетраењето на диеструсот е ист без разлика дали кучката останува скотна или не. Кај кучките кои остануваат скотни диеструсот завршува со породување. За време на диеструсот продолжува производството на прогестеронот бидејќи жолтите тела се целосно развиени и во овој период, надворешните знаци на еструсот исчезнуваат. Во случаи кога кучката не останала скотна, може да дојде до лажна бременост, што се манифестира со зголемување на стомакот, развој на млечни комплекси, лачење на млеко и промени во однесувањето.

Анеструсот претставува фазата на полово неактивност на кучката кога јајниците се неактивни, а матката мала. Кучката во овој период не е привлечна за мажјаците и не им дозволува да ја заскочат. Крајот на анеструсот се карактеризира со зголемување на лутеинизирачкиот и фоликуло стимулирачкиот хормон. Анеструсот обично трае 1 - 6 месеци.

Вообичаено првото терање кучката го доживува многу силно, не разбира што и се случува, нервозна е, често ја лиже вулвата и го отстранува исцедокот и сето тоа го прави на вознемирен начин. Причина на ваквото однесување може да биде и лошиот однос на сопственикот кон кучката која првпат се тера. Тоа е физиолошки нормална состојба и сопствениците мора да бидат запознаени со овој факт. Во периодот на терање не треба да им се врши никаков притисок на кучките, иако неискусниот сопственик не е навикнат на тоа бидејќи му смета и мирисот и исцедокот и многубројните кучиња кои се насобираат околу кучката. Во зависност од расата, на кучката треба да и се дозволи да се пари само на возраст од 1,5 до 2 години, бидејќи тогаш кучката е психички и физички подготвена за мајчинство.

Првите позначајни промени во созревањето на *машкиите еднки* се случуваат на возраст од 8 до 11 месеци, а после тоа се сè почести до целосното полово созревање кога младиот мажјак станува способен за репродукција. Ваквото однесување предизвикува промени кај младото куче. Психички станува самостојно, самосвесно, па дури станува и борбено и тврдоглаво, што би можело да се нарече пубертет кај кучето. Мажјакот не подлежи на циклични промени како кучката. Половиот нагон кај полово зрелиот мажјак се буди дури при мирисниот стимулус од женката која е во еструс. Половиот нагон кај женката доведува до психички промени кај мажјакот, па тој станува раздразлив и не се однесува како и претходно.

1.3.2. ПАРЕЊЕ

Се препорачува парењето да се одвива на територијата на мажјакот, на мирен и ограден простор. Кога кучката ќе биде спремна за парење и се доведува одбраниот мажјак кој таа треба да го прифати. Од особено значење е да се утврди точниот период кога кучката е подготвена за парење и кога дозволува мажјакот да и пријде и да ја заскокне (слика 20). Тоа е обично од 8-9 ден од почетокот на крвавењето, па до 11-12 ден кога настапува овулацијата и кучката е спремна за парење. За попрецизно утврдување на времето за парење може да се користи дополнително вагинална цитологија или серумскиот прогестеронски тест. Вагиналната цитологија е едноставно микроскопско испитување на вагиналните клетки за да се откријат промени во изгледот и бројот на клетките. Оваа техника се користи многу години и е прилично сигурна. Таа е неинвазивна и не предизвикува непријатност кај кучката.

Повеќе вагинални брисови се прават во текот на неколку дена за да се пронајдат промените во клетките кои укажуваат на претстојната овулација и најдоброто време за парење. Серумскиот прогестеронски тест го мери нивото на прогестеронот во крвта. Тоа е доста чувствителен тест и стана популарен поради неговата точност. Кај некои кучки е потребно да се направат неколку тестови во текот на неколку дена за да се предвиди овулацијата.

Слика 20: Заскокнување на женката

Слика 21: Спојување на мажјакот и женката

При половиот акт доаѓа до ејакулација - излевање на семената течност по што настапува т.н. прикleshтување на единките. За да сме сигурни дека дошло до парење, мажјакот и женката мора да бидат споени (поврзани) (слика 21). Имено по навлегување на машкиот полов орган во вагината на кучката, при најсилната ерекција која се случува во моментот на потполно исполнување на кавернозното тело на penisот со крв, се оневозможува враќање на penisот наназад се додека семената течност заедно со сперматозоидите во потполност не бидат внесени во матката на кучката. Во тој момент не се препорачува насилно одвојување на кучињата, поради можност за траума. Спонтаното разделување настанува по 10 - 20 минути. По парењето, спермата на мажјакот е подготвена за оплодување за 3 до 4 дена, а најмногу до 7 дена. Парењето на кучките за време на еструсот со различни мажјаци може да резултира со раѓање на кученца од различни татковци.

1.3.3. ГРАВИДНОСТ (СКУЧНОСТ)

По парењето на посакуваниот родителски пар доаѓа фазата на скучност, која кај кучките во просек трае 58 - 65 дена, а во екстремни случаи 51 - 78 дена. Оплодените јајце клетки се развиваат во ембриони, сместени во двата рога на матката. Првично ембрионите се хранат од мајчината крв преку аланто-хорионот, додека подоцна од плацентата. Околу секој плод се формира плоден меур, кој е исполнет со плодова течност која го штити од надворешно влијание и го олеснува породувањето. Во gravidноста се случуваат значителни промени - зголемување на матката и млечните жлезди кои десетина дена пред породувањето при притисок испуштаат млеко (колострум). Во првата половина од gravidитетот (30 дена) кај кучката скоро и да не и се забележува нешто. Проверката за скучност се изведува по првиот месец со помош на палпација или ултразвук од страна на доктор по ветеринарна медицина. За време на скучноста кучката не смее да се носи на какви било работни активности, а неколку дена пред окучувањето треба да се припреми место и леглото каде кучката ќе се смести.

1.3.4. ПОРОДУВАЊЕ

Местото на породување обично кучката го избира сама, односно таму каде што ќе се чувствува безбедна. Обично, актот на породување настапува во текот на ноќта или раните утрински часови и може да трае 1 - 6 часа. Наближувањето на моментот на породување се карактеризира со вознемиреност, движење на животното напред - назад, често мокрење и дефекација, губење на апетитот. Во времето на кучење, кучката стенка заради трудовите и лежи на страна и се витка. Трудовите стануваат се посилни и на крај кученцата се исфрлаат од породилниот канал. Треба да се настојува кучењето да се одвива под контрола и надзор на сопственикот или на стручно лице заради евентуална помош. Кученцата се раѓаат слепи (со затворени очи) и глуви (со затворен надворешен слушен канал) и без заби. Кучката сама инстинктивно ги отстранува папочната врвка и плацентата од плодовите и ги лиже штотуку родените кученца. Ова лижење, исто така, има улога и во подобрувањето на циркулацијата кај кутрето. Во првите часови по раѓањето е потребно непрекинато надгледување, бидејќи мајката често пати е невнимателна и легнува врз новородените (особено ако окучува по прв пат), при што може да смачка и задуши некои од нив. Бројот на родени кученца варира во зависност од расата, наследните особини. Кај малите раси на кучиња обично се раѓаат 2 до 5, а кај големите 6 до 12 кутриња.

1.3.5. ОДГЛЕДУВАЊЕ НА ЛЕГЛОТО

Според германскиот кинолог Клаус Ролфс, развојот на кученцата се одвива во 4 фази: *вегетативна, преодна, завршна и социјална фаза.*

Првата фаза го опфаќа периодот од нивното раѓање до крај на втората недела од животот. Во тој период кученцата ги демонстрираат вродените рефлексии неопходни за преживување (цицањето). Мајката ја обезбедува потребната топлина и храна за малите кучиња во овој период (слика 22). По цикањето таа ги лиже нивните стомачиња и предизвикува акт на мокрење и дефекација, а потоа ги чисти и останатите делови од нивното тело.

Слика 22: Кучка со своите млади

Втората фаза се однесува на третата недела по раѓањето, кога кученцата почнуваат да гледаат и слушаат (им се отвораат очните капаци и слушниот канал). Кон 21 ден се појавуваат и првите запчиња, па цикањето станува болно за мајката.

Третата фаза, го опфаќа периодот по 4 до 7 недели од раѓањето. Во овој период кученцата стапуваат во поинтензивен контакт со луѓето кои почнуваат да ги прихрануваат покрај доењето од мајката (слика 23). Во овој период започнува да се создава врска помеѓу кученцето и човекот кој се грижи за нив.

Слика 23: Кученца на возраст од 8 недели

Четвртата фаза на социјализација е периодот од осмата до крајот на дванаесетта недела од животот на малите кученца. Обично во овој период се разделуваат од мајката и одат кај новите сопственици. За понатамошно воспитување и дресирање на кученцето многу е важно во овој период да се поврзе со неговото ново семејство и да стекне доверба.

Прашања и задачи за проверка на знаењето

1. Кога кај кучето настапува половото созревање?
2. Кои се симптомите на еструс кај кучката?
3. Што е специфично за актот на парење кај кучињата?
4. Колку трае гравидитетот кај кучката?
5. Кои се фазите на развој на леглото?

1.4. ОРГАНИЗАЦИЈА НА КИНОЛОШКИТЕ АСОЦИЈАЦИИ, СПРОВЕДУВАЊЕ НА КИНОЛОШКИ ИЗЛОЖБИ И ОЦЕНУВАЊЕ НА КУЧИЊАТА

1.4.1. МЕЃУНАРОДНИ КИНОЛОШКИ ОРГАНИЗАЦИИ И КИНОЛОШКИ СОЈУЗИ

Најстарата национална кинолошка организација на светот е британската „The Kennel Club“ формирана во 1873 година со цел создавање на правила за организирање на изложби за кучиња. Во 1874 година, таа ја објавува првата книга наменета за одгледувачници, која оттогаш се печати секоја година и обезбедува евиденција на резултатите од сите одржани шампионски изложби за кучиња и други активности поврзани со кучињата. Единаесет години покасно, во 1884 година во САД бил формирана и американскиот „Кенел Клуб“, по што во текот на неколку години до крајот на XIX век и почетокот на XX веќе доаѓа до формирање и организирање на национални кинолошки организации и во други земји на Европа. Сите тие се залагале за чистокрвност на расите на кучиња, за унапредување на здравјето и благосостојбата на кучињата, за заштита на правата на сопствениците на кучиња и промовирање на одговорно поседување кучиња.

Денес *Меѓународната кинолошка федерација (ФЦИ)* претставува Светска организација, која ги координира стручните работи во одгледувањето и селекцијата на чистокрвните раси на кучиња. Формирана е на 22 мај 1911 година, а нејзини основачи биле кинолошки здруженија од Германија, Австрија, Белгија, Франција и Холандија. Сојузот се распуштил во текот на Првата светска војна и бил повторно создаден во 1921 година. Во 1968 година организацијата станала правно лице. Таа денес има 98 членки и договорни партнери (по еден член од земја) кои имаат за задача да издаваат сопствени педигреа за кучиња и да обучуваат сопствени кинолошки судии. Во неа постојат три оддели кои се одговорни за покривање на соодветните региони на светот, и тоа: Европа; Америка со Карибите и Азија со Африка и Океанија (слика 24).

Слика 24: Амблемите на трите оддели во ФЦИ

ФЦИ освен што ја промовира и штити кинологијата и расните кучиња, таа се грижи и издадените педигреа, како и кинолошките судии на членките да бидат меѓусебно признавани. Инаку, ФЦИ вбројува 356 раси на кучиња, а секоја од нив претставува „сопственост“ на одредена земја. Земјата „сопственичка“ на одредената раса го дава (пишува) стандардот за таа раса, односно деталниот опис на идеалниот тип на расата, а во соработка со комисиите за стандард и научните комисии на ФЦИ. Преводот, ажурирањето и објавувањето на стандардите го врши ФЦИ. Овие стандарди претставуваат референца за судиите на изложбите за кучиња кои се одржуваат во земјите членки на ФЦИ, но исто така и за одгледувачите во нивниот обид да одгледаат кучиња со врвен квалитет.

Секоја членка или договорен партнер спроведува меѓународни изложби за во изглед (убавина) (CACIB), како и меѓународно судење и тестирање за работни/ловечки кучиња (CACIT), меѓународни натпревари за подвижност (агилност) (CACIAG), послушност (CACIOB) и кучешки танц (CACID), меѓународни трки и лов на зајаци (CACIL) и меѓународни натпревари за работа со стадо (CACITR). Резултатите од овие натпревари и судења се праќаат до дирекцијата на ФЦИ каде што се обработуваат и одобруваат.

Кога некое куче ќе освои одреден број на награди, тоа се квалификува за титулата меѓународен шампион за убавина, изглед, работа, убавина и работа, подвижност, послушност, кучешки танц, брзина, убавина и изведба или шампион за стадо. Сите овие титули се одобрени од страна на ФЦИ. Дополнително, секој одгледувач може да побара меѓународна регистрација на името на неговата одгледувачница преку неговата национална кинолошка организација.

ФЦИ се состои од следниве тела: генерално собрание; извршен и генерален комитет, како и задолжителни (комисија за стандарди, научна комисија и правна комисија) и повремени комисии.

Главните активности на секретаријатот на ФЦИ се:

- да ги процесира резултатите од меѓународните изложби во убавина со доделување на CACIB
- да ги процесира резултатите од различните работни судења со доделување на CACIT, CACIL, CACIOB, CACIAG, CACITR
- да ги регистрира имињата на одгледувачниците на меѓународно ниво
- да ги одобри титулите за меѓународна убавина, изглед, работа, убавина и работа, агилност, послушност, кучешки танц, трка, убавина и изведба или шампион за стадо
- да ги ажурира, преведе и публикува одгледувачките стандарди на четирите работни јазици на ФЦИ (англиски, француски, германски и шпански)
- на време да ги ажурира списоците на меѓународно лиценцираните судии за доделување на CACIB на меѓународните изложби
- да ги преведува, ажурира и публикува различните меѓународни регулативи
- да го постави календарот на меѓународните изложби за кучиња

Спротивно на широко распространетото мислење, ФЦИ не регистрира и не издава никакви педигреа. Исто така не води записи за адресите на одгледувачите. Овие информации се достапни во националните кинолошки организации кои се признаени од страна на ФЦИ.

1.4.2. КИНОЛОШКИ ИЗЛОЖБИ И ПРАВИЛА ЗА НИВНО СПРОВЕДУВАЊЕ

Членовите на ФЦИ, целосни и придружни, мора да организираат минимум 2 (две) ФЦИ-CACIB шоу на година, според Статутот на ФЦИ. Задача на Централната канцеларија на ФЦИ е да изготви и објави распоред на шоуа на ФЦИ-CACIB. Изложбите, кои се озаконети од ФЦИ, мора да бидат назначени и означени како „Меѓународна изложба на кучиња со наведување на ФЦИ-CACIB“. Онлајн каталог со информации за распоредот на судење, расите, имињата и сопствениците на кучињата што се внесени може да се објават само на денот на изложбата, а никогаш порано од два часа пред официјалното отворање на првиот ден од шоуто. Мора да се испратат апликации (за да се добие меѓународна изложба на кучиња ФЦИ-CACIB озаконета од ФЦИ) до Централната канцеларија на ФЦИ најдоцна 12 месеци пред изложбата или најрано четири календарски години пред изложбата. Само еден ФЦИ-CACIB може да се додели во секој пол, во секоја раса во согласност со номенклатурата за раси ФЦИ- на истиот ден и на истото место. Ниту една друга изложба не може да се одржи во исти ден на ист дел од континентот.

На изложбите на ФЦИ-САСІВ мора да се процени расата, ако е можно, во еден ден и расите на истата група ФЦИ, исто така треба да се суди во еден ден. Сепак, ова е можно да се подели на групи во текот на два дена доколку е потребно од организациски причини. Благосостојбата и здравјето на кучињата мора да бидат од најголем приоритет на сите изложби на кучиња. Забрането е изложување на кучето на ситуација која може да биде опасна за неговото здравје и благосостојба, како на пример оставање во автомобилот на претерано топло или ладно време, а исто така забрането е третирање на суров начин. На сите изложби во кои се доделува ФЦИ-САСІВ на ФЦИ, поделбата во групи мора да биде во согласност со сегашната номенклатура за раси на ФЦИ. Во случај оваа пресуда да не биде забележана, ФЦИ го задржува правото да одбие идни овластувања за доделување на ФЦИ-САСІВ на меѓународни изложби.

1.4.3. ОЦЕНУВАЊЕ НА КУЧИЊАТА НА ИЗЛОЖБИ

Само следниве класи се препознаваат на изложбите на ФЦИ-САСІВ овластени од ФЦИ: Класи во кои може да се додели ФЦИ-САСІВ:

- Средна класа (од 15 до 24 месеци) задолжителна
- Отворена класа (15 месеци и повеќе) задолжителна
- Работна класа (15 месеци и повеќе) задолжителна
- Шампионска класа (15 месеци и повеќе) задолжителна

За да внесете куче во работна класа, формуларот за влез мора да биде придружен со копија од ФЦИ (задолжителен сертификат), WCC (сертификат за работна класа) кој содржи потврда од земјата членка во која имателот и/или сопственикот има легален престој, дека кучето поминало соодветен тест како и детали за овој тест. Единствените раси подобни за работната класа се оние кои се појавуваат како работни раси во ФЦИ.

За да внесете куче во шампионска класа, една од следните титули мора да биде потврдена од страна на денот на официјалниот датум на затворање на записите; доказ за ова, преку копија, мора да биде приложен со формуларот за влез:

- Меѓународен шампион во убавина на ФЦИ (СІВ)
- Меѓународен шоу шампион на ФЦИ (СІЕ)
- Национален шампион за убавина на член на ФЦИ или договорен партнер (со најмалку 2 САС - според член 23.2 од постојаните наредби на ФЦИ - доделени од признати судии на ФЦИ)
 - Национален шоу шампион на ФЦИ земја
 - Национален шампион во убавина на земја која не е членка на ФЦИ која потпишала писмо на разбирање со ФЦИ
 - Национален шоу шампион на земја која не е членка на ФЦИ која потпишала писмо за разбирање со ФЦИ.

Класи во кои ФЦИ-САСІВ не може да се додели:

- Класа млади кутриња (до 6 месеци)
- Класа кученца (од 6 до 9 месеци)
- Класа јуниор (од 9 до 18 месеци)
- Класа на ветерани (од 8 години и повеќе).

Квалификациите дадени од судиите мора да одговараат на следните дефиниции:

ОДЛИЧЕН може да се додели само на куче кое е многу блиску до идеалниот стандард на раса, која е претставена во одлична состојба, прикажува хармоничен, добро избалансиран темперамент, да е од висока класа и да има одлично држење на телото. Неговите супериорни карактеристики во однос на неговата раса дозволуваат малите несовершености да се игнорираат; но сепак мора да ги има типичните карактеристики на неговиот пол.

МНОГУ ДОБРО може да се додели само на куче кое ги поседува типичните карактеристики на неговата раса, кое има добро избалансирани пропорции и е во исправна состојба. Може да има неколку помали грешки што се толерираат.

ДОБРО треба да се додели на куче кое ги поседува главните карактеристики на неговата раса. Добрите точки треба да ги надминат грешките, па кучето може да се смета за добар претставник на неговата раса.

ДОВОЛНО треба да се додели на куче кое соодветно одговара на неговата раса, без поседување на општоприфатените карактеристики.

ДИСКВАЛИФИКУВАНО мора да се додели на куче кое не одговара на типот што го бара стандардот на расата; што покажува однесување кое (јасно) не е во согласност со неговиот стандард или кое се однесува агресивно; кое има абнормалности на тестисите; кое има аномалија на вилицата; кое покажува структура на боја или крзно што не е според стандардот на расата или јасно покажува знаци на албинизам. Оваа квалификација ќе се доделува и на кучиња кои многу малку одговараат дури и на една единствена карактеристика на расата дека нивното здравје е загрозено. Понатаму треба да се додели на кучиња кои покажуваат дисквалификациски грешки во однос на стандардот на расата. Причината зошто кучето било оценето како дисквалификувано треба да се наведе во извештајот на судијата.

Само судијата што врши должност е овластен да донесува одлуки во врска со доделувањето на квалификации, пласман и ФЦИ-САСІВ. Во овој поглед, тој е должен да го стори тоа без надворешна помош и/или мешање од кој било друг.

Само судиите кои се овластени од нивната национална организација да ги оценуваат наведените раси можат да го извршат судењето и оценувањето на кучињата. Додека се на задача, тие се должни да судат строго и исклучиво во согласност со стандардот за расата на ФЦИ кој е моментално валиден.

Судии од земји кои не се членки на ФЦИ можат само да судат на изложбите на ФЦИ ако националната организација на која припаѓаат е поврзана со ФЦИ со договорен аранжман или центлменски договор. Овие судии можат да судат на изложбите на ФЦИ под услов нивното име да е вклучено во официјалната листа на нивната национална кинолошка асоцијација.

1.4.4. СТАНДАРД НА РАСА И ПОИМИ ВО КИНОЛОГИЈАТА ПРИ ОЦЕНУВАЊЕТО НА КУЧИЊАТА

Стандардот за секоја раса на куче е утврден од ФЦИ, каде детално се опишани карактеристиките за расата. Во него детално се наведени пропорциите во однос на надворешниот изглед на расата како висина, тежина, должина на телото, како и формата на телото. Истовремено се опишуваат и карактеристиките на главата (вклучително заби, уши и очи). Опишан е и половиот диморфизам, големината на градите и стомакот, позицијата на екстремитети, поставеност на опашот, структурата на крзното. На крај, во секој стандард се опишани вродените несакани мани или недостатоци кои го исклучуваат кучето од понатамошен приплод. Мерењата на кучето се користат како дополнителна проценка на расата. За мерење се користат разни уреди како киномер, метро лента, шублер, агломер, кантар и друго (табела 3).

Табела 3: Видови на мерења со различни уреди

Мерка	Мерење од-до	Уред за мерење
Должина на глава	Зад тилот до крајот на носниот гребен	Метро лента
Должина на муцка	Од почеток до крај на носот	Метро лента или шублер
Ширина на глава	Најширокиот дел од главата, пред ушите	Киномер или шублер
Висина на гребен	Од земја до највисокиот дел на гребенот	Киномер
Висина на колкови	Од земја до највисок дел на колкот	Киномер
Должина на тело	Од рамо до седна коска	Киномер или шублер
Длабочина на гради	Од долен дел на гради до над лопатка	Киномер или шублер
Ширина на гради	Растојание помеѓу рамените зглобови	Киномер или шублер
Обем на гради	Обем на предниот дел од градниот кош	Метро лента
Должина на предни нозе	Од лакти до земја	Метро лента или кинометар
Обем на метакарпус	Обем на метакарпус над основата на петтиот прст	Метро лента

1.4.5. ГЕНЕТСКИ МАНИ И ДРУГИ НЕДОСТАТОЦИ НА КУЧИЊАТА

Недостатоците се отстапувања од стандардот за расата, кои не влијаат на одгледувањето. Тоа се: неизразен полов диморфизам, повисок раст, конституциски отстапувања, отстапување од мерките, форма и поставеност на ушите, муцката и усните, отстапувања во поставеноста и формата на очите, повеќе прсти, физичка недоразвиеност, слаба мускулна маса, неправилно забало и други.

Според карактеристиките на расата судиите одлучуваат дали овие недостатоци ќе ги прифатат или ќе го дисквалификуваат кучето. Маните се силно изразени недостатоци. Во нив припаѓаат: низок раст, различна телесна тежина, нестандартна боја на крзното и очите, нетипична градба на крзното, недоразвиен мускуло-скелетен систем и др. Следниве мани може да бидат дисквалификациски: наследни мани како нестандартно забало, вроден недостаток на заби, крипторхизам и др.

1.4.6. РОДОВНИК (ПЕДИГРЕ)

Родовникот преставува пишан документ со кој се потврдува дека кучето (носителот на педигрето) навистина потекнува од родители (и подалечни предци) со квалитети наведени во него. Како документ (слика 25) може да биде гаранција дека кучето, како нивен потомок, во значајна мера ги носи квалитетните особини од родителите. Со помош на педигрето се одбира расплоден пар со квалитети кои одговараат на барањата со цел кај потомството што е можно повеќе да се намалат недостатоците од родителите, а да се истакнат нивните квалитети.

Кинолошките организации, клубови и друштва се доброволни друштвени организации на одгледувачи, сопственици и пријатели на кучињата. Тие соработуваат со научни, стручни и спортски организации од областа на кинологијата.

Слика 25: Родовник (педигре) на Кинолошкиот сојуз на Република Македонија

Во кинолошките организации со стручна работа се бават „кинолошките судии“. Тие ги оценуваат кучињата на кинолошки изложби каде класифицираат нови генерации на кучиња според стандардната форма и работните квалитети. Резултатите од евалуацијата се користат за создавање парови за размножување, обидувајќи се да ја намалат силата и зачестеноста на наследените дефекти и да ги зајакнат и потенцираат наследените доблести.

Прашања и задачи за проверка на знаењето

1. Кои се правилата за организирање на кинолошки изложби?
2. Во кои класи на кучиња може да се додели FCI-CACIB?
3. Што е потребно да поседува кучето за да влезе во Шампионска класа?
4. Кои мерења се користат при оценување на расата?
5. Што е родовник или педигре?

1.5. КАРАКТЕРИСТИКИ И СТАНДАРДИ ЗА ОДРЕДЕНИ РАСИ КУЧИЊА И НИВЕН ОДГЛЕДУВАЧКИ РАЗВОЈ

1.5.1. ПОДЕЛБА НА РАСИТЕ КУЧИЊА НА ФЦИ ГРУПИ СПОРЕД МЕЃУНАРОДНАТА КИНОЛОШКА ФЕДЕРАЦИЈА

Кинолошката активност во ФЦИ е регулирана со правилници. Врз основа на тие правилници сите раси на кучиња се поделени во групи. Меѓународната кинолошка федерација како Светска организација води сметка за сите раси на кучиња без разлика на нивната намена. ФЦИ ги класифицира кучињата во десет групи кои понатаму се поделени на секции и типови (табела бр. 4)

Табела 4: Класификација на расите на кучиња во ФЦИ групи

ФЦИ група	Раси на кучиња
I	Овчарски кучиња и кучиња терачи на стока (освен швајцарските кучиња за терање на стока) Секција 1: Овчарски кучиња Секција 2: Кучиња терачи на стока (освен швајцарските кучиња за терање на стока)
II	Пинчери и шнауцери, молоси и швајцарски планински и кучиња за терање на говеда Секција 1: Пинчери и шнауцери Секција 2: Молоси Секција 3: Швајцарски планински и кучиња за терање на говеда
III	Териери Секција 1: Големи и средни териери Секција 2: Мали териери Секција 3: Териери од типот бул Секција 4: Џуцести териери
IV	Јазовичари
V	Шпиц и примитивни типови на кучиња; Секција 1: Нордиски кучиња за влеча на санки Секција 2: Нордиски ловечки кучиња Секција 3: Нордиски кучиња чувари и терачи на стадо Секција 4: Европски шпиц Секција 5: Азиски шпиц и сродни раси Секција 6: Примитивен (основен) тип Секција 7: Примитивен тип - ловечки кучиња
VI	Гоначи и трагачи по крв и сродни раси Секција 1: Гоначи Секција 2: Трагачи по крв Секција 3: Сродни раси
VII	Птичари Секција 1: Континентални птичари Секција 2: Британски и ирски птичари (поинтери и сетери)
VIII	Ретривери, душкала и кучиња за вода Секција 1: Ретривери Секција 2: Душкала Секција 3: Кучиња за вода

- IX Кучиња за придружба и забава
 Секција 1: бишони и сродни раси
 Секција 2: пудлици
 Секција 3: мали белгиски кучиња
 Секција 4: голокожи кучиња
 Секција 5: тибетски кучиња
 Секција 6: чивава
 Секција 7: англиски шпаниели за забава
 Секција 8: јапонски шпаниел и пекинезер
 Секција 9: континентални цуцести шпаниели и други
 Секција 10: кромфорлендер
 Секција 11: мали долговлакнести кучиња
- X 'Ртови
 Секција 1: 'ртови со долго или кадрави влакно
 Секција 2: 'ртови со остро влакно
 Секција 3: 'ртови со кратко влакно

Подолу се прикажани поедини претставници од секоја ФЦИ група.

1.5.2. ОВЧАРСКИ КУЧИЊА И ТЕРАЧИ НА СТОКА (ПРВА ФЦИ ГРУПА)

На оваа група на кучиња припаѓаат подолу наведените раси.

Секција 1: Овчарски кучиња.

Раси: австралиско келпи, белгиски овчар (гронендал, лакеноа, малиноа, терворен), шиперке, хрватски овчар, дански овчар, француски босерон, француски овчар бриард, долговлакнест пиринејски овчар, бергамски овчар, пикарди овчар, германски овчар, бордед коли (брадесто коли), бордер коли, влакнесто коли (шкотски овчар), мазно коли, старо-англијско овчарско куче (бобтеил), шетландски овчар (шелти), унгарски комондор, кувас, муди, пули, пуми, полски овчар, татра овчар, романско-карпатски овчар, романски - миорски овчар, јужноруско овчарско куче, чехословачки волчјак, словачки кувас, каталонски овчар, мајорка овчар, швајцарски бел овчар, шепендос, холандски овчар, австралиски овчар,

Секција 2: Терачи на стока.

Раси: австралиски пес за говеда, арденско бувие, фландријско бувие, велшко корги (кардиган, пембург).

1.5.2.1. ГЕРМАНСКИ ОВЧАР

Германскиот овчар потекнува од старото германско куче *Hofwachter*. За прв пат се појавило во 1704 година на дворот на кралот Леополд I. Тоа е најраспространето работно куче и најмногу користено во светот. Структурата на телото е функционална, а крзното отпорно на сите временски услови. Германскиот овчар е храбар, интелигентен, целосно посветен, послушен и покорен на својот господар. Секогаш спремен, жестоко да го брани својот сопственик и при најмала опасност, дури и ако не е обучен за тоа. Обуката ќе влијае врз неговото однесување, на еден или друг начин. Така тој може да стане опасен пес за напад и одбрана или во друг случај извонреден миленик.

Германскиот овчар е куче со средна големина. Висината на гребенот е во просек 60 см. Преферираната висина е помеѓу 60-65 см кај мажјаците и 55-60 см кај кучките. (Слика 26).

Отстапувањето над и под оваа мерка ја намалува работната и размножувачката вредност. Карактеристиките на полот треба да бидат јасни и различни, што значи дека мажественоста на кучето и женственоста на кучката треба да бидат очигледни.

Слика 26: Куче од расата германски овчар

Германскиот овчар е тротер. Неговиот начин на одење е дијагонална секвенца на движењата на нозете, т.е. ја допира предната лева нога со задната десна и обратно. Затоа, неговите нозе треба да бидат поставени така што ќе бидат под таков агол за кучето да ги истакнува задните нозе до средината на телото и со предните нозе да зафаќа исто толку простор пред него, без значително да ја менува задната линија. Бојата може да биде црна, железно-сива, пепеласто-сива, но обично е кафена, со жолто-сиво-бели знаци, а исто така има и кучиња со црна наметка, темно засенчена (црно-сива, светло-сива, светло-темна, темна боја), таканаречена волчја боја или античка боја на диво куче. Дозволен се мали бели ознаки на градите. Подвлакното, освен кај црните кучиња, е секогаш со посветла боја.

Германски овчар со кратко крзно има исправено и дебело влакно. Секое поединечно влакно е право, остро и добро поставено. Главата и внатрешноста на ушите, предниот дел на ногата, шепите и прстите се покриени со кратки влакна. Можна е варијација на долго остро крзно кое не секогаш е право, остро и не се вклопува целосно на телото, а понекогаш создава прамени на ушите и знаменца на лактите. Опашката е украсена со светли перјести влакна.

Германскиот овчар со долго крзно има значително подолго крзно отколку кучето со долго остро влакно и генерално формира разделба на грбот. Подвлакното постои само во лумбалниот предел на грбот или воопшто не постои.

1.5.2.2. БЕЛГИСКИ ОВЧАР МАЛИНОА

Белгискиот овчар малиноа е куче со кратко влакно, по боја секогаш светлокафеаво со црн прелив и со црна маска. Се карактеризира со умност, упорност, трудољубивост и послушност. Оваа раса за разлика од неговиот груб роднина полесно може да се обучи и да се управува. Иако дефинитивно е послаб по карактер, тој е пофлексибилен, почувствителен, брзо учи и разбира.

Малиноа е значително помал и полесен од останатите типови на оваа раса. Телото му е мускулесто. Белгиските овчари се средно големи кучиња, со кратка правоаголна рамка на телото (Слика 27). Мажјаците се високи околу 62 cm, а женките околу 58 cm (за двата пола толеранцијата е - 2 /+ 4 cm). Тежината на телото варира за машките од 25 до 30 kg, а за женските од 20 до 25 kg.

Слика 27: Куче од расата белгиски овчар малиноа

Главата е висока, гордо носена, со умерена должина и прави контури. Черепот треба да има соодветно широка ширина што одговара на должината на главата (речиси колку муцката). Устата е релативно голема и широка. Забите се големи, чисто бели, добро распоредени и длабоко фиксирани во силните вилици. Очите треба да бидат со средна големина, коси, малку бадемовидни и кафени. Се претпочита ирис со темна боја. Очните капаци се црни. Погледот е отворен, жив, смел, одлучен. Има зашилени уши кои треба да бидат прилично мали, поставени високо, со јасна триаголна форма и со цврсти врвови. Вратот е прилично долг и соодветно мускулест.

Телото треба да биде силно. Опашката треба да биде поставена на правилно ниво, силна во коренот, со средна должина. Кога се движите ја носи јасно повисоко, но никогаш над горната линија на телото. Градите не треба да бидат премногу широки, туку длабоки. Предните нозе треба да бидат тенки, лактите треба да бидат силни подлактиците да се долги, рамни, со цврсти зглобови. Стапалата треба да се тркалезни, со цврсти нокти со темна боја. Задните делови од телото треба да бидат силни, бутите треба да бидат умерено широки и добро мускулести. Крзното е кратко на главата и дисталните делови на нозете, малку подолго во задниот дел од бутите и вратот, каде што формира „јака“ од основата на ушите до вратот и опашката. Бојата мора да биде беж до црвена со црно засенчување. На лицето треба да има темна, по можност црна маска која се протега по целата муцка па се до аглите на устата, очните капаци и ушите.

1.5.2.3. ШКОТСКИ ОВЧАР

Ова е куче со голема убавина и достоинствено држење. Пријателски е настроено без траги на нервоза или агресивност. Одлично е за чување како куче придружник, бидејќи е дружељубиво, весело и активно. Добро е кон децата и другите кучиња.

Карактеристиките на главата се од големо значење за расата и мора да се земат предвид пропорционално со големината на кучето. Гледано од напред или од страна, главата наликува на добро оформен клин, со мазна контура. Крајот на мазната, добро заоблена муцка е тап, никогаш квадрат. Носот секогаш црн. Многу важна карактеристика се и очите кои даваат благ израз. Тие се со средна големина (никогаш не се многу мали) поставени малку косо, во форма на бадем и со темно кафеава боја, освен во случај на сина боја на крзното кога очите се често (едно или двете) сини. Има израз полн со интелигенција, со брз, буден поглед при слушање. Ушите се мали, поставени не премногу блиску едено до друго на врвот на черепот, ниту премногу оддалечени. Предните нозе се прави и мускулести. Лактите не смеат да бидат свртени ниту навнатре ниту нанадвор. Телото е малку подолго во споредба со висината, грбот е цврст со благо издигнување над слабините; добро поставени ребра, длабоки гради, прилично широки зад рамената. Задните нозе се мускулести и силни (слика 28).

Слика 28: Куче од расата шкотски овчар

Опашот е долг и достигнува барем до зглобот, носен ниско кога е смирен, но со благо нагорно вртење на врвот. Висината на машките е од 56-61 cm, а на кучките од 51-56 cm. Крзното одговара на контурите на телото и е многу густо. Надворешниот слој е груб на допир, но подвлакното е меко и речиси ја крие кожата; гривата е раскошна, лицето мазно, ушите мазни на врвовите, но со повеќе влакна кон основата. Предните нозе добро се обраснати, како и задните над скочниот зглоб кои се обилно обраснати. Крзното на опашката е многу раскошно. Дозволени се три препознатливи бои: кафена и бела, тробојна и сино-бела.

1.5.3. ШВАЈЦАРСКИ ОВЧАРСКИ КУЧИЊА, ПИНЧЕРИ, ШНАУЦЕРИ И МОЛОСОИДНИ КУЧИЊА (ВТОРА ФЦИ ГРУПА)

На оваа група на кучиња припаѓаат подолу наведените раси.

Секција 1: пинчери и шнауцери

Пинчери: австријски пинчер, данско-шведско фармско куче, афенпинчер, доберман, германски пинчер, мини пинчер

Шнауцери: голем шнауцер (ризеншнауцер), мини шнауцер, стандарден шнауцер

Смухонд: холандски смухонд

Териери: руски црн териер

Секција 2: Молосоидни

Мастифи: аргентинска дога, кинески шар-пеи, дански брохолмер, германски боксер, германска дога, ротвајлер, англиски булдог, булмастиф, италијански кане корсо, неаполитански мастиф, јапонски тоса ину, португалски сен-мигел куче за говеда, шпански мастиф, мајорка мастиф

Планински: босанско херцеговински торњак, канадски њуфаундленд, ховавартландшир, леонбергер, шарпланинец, романски буковина овчар, кавкаски овчар, словенски краски овчарски пес, пиринејски мастиф, шпански мастиф, сент-бернард (бернандинец), тибетски мастиф, турски кангал овчарски пес

Секција 3: Швајцарски планински

Апензел пес за говеда, бернски планински пес.

1.5.3.1. ДОБЕРМАН

Доберманот е куче со средна големина, силен и мускулесто изграден. Преку елегантните линии на неговото тело, неговата горда појава и неговиот израз на решителност, тој е во согласност со идеалната слика на куче. Телото на доберман се чини дека е речиси квадрат, особено кај мажјаците (слика 29). Доберманот е пријателски расположен и мирен; многу посветен на семејството. Лесен е за тренирање и ужива да работи.

Слика 29: Куче од расата доберман

Главата е пропорционална на телото, долга, со добра длабочина на муцката. Гледано одозгора и од страна, наликува на издолжен тап клин. Образите се рамни, усните стегнати. Носот е црн кај црните кучиња, темно кафеав кај кафеавите кучиња, темно сив кај сините кучиња и светло-кафеав кај кучињата со боја на срна. Очите се во облик на бадем, умерено длабоко поставени со жив, буден израз. Ушите се мали, поставени високо на главата, и легнати блиску до образите. Рамото и надлактицата на предните нозе се спојуваат под агол од 90 степени. Нозете гледани од напред и од страна, совршено се исправени и паралелни едни на други. Телото е со форма на квадрат, со добро развиени гради. Стомакот е прилично добро собран. Задните нозе се паралелни едни на други и умерено широко разделени. Крзното е мазно, кратко, густо. Дозволено е незабележливо подвлакно на вратот. Бојата е само црна, кафеава, сина или боја на срна, со ознаки боја на 'рѓа. Ознаките треба да бидат остро дефинирани, да се појавуваат над секое око, на муцката, грлото и предните гради, на сите нозе и стапала и под опашката. Белите ознаки од секаков вид се крајно непожелни. Идеална висина на гребенот кај мажјаците е 69 cm, а кај женките 65 cm.

1.5.3.2. МИНИЈАТУРЕН ПИНЧЕР

Тоа е избалансирано, живо, но и самоуверено, будно и бестрашно куче. Никогаш не треба да биде плашливо или нервозно. Кон сопственикот и членовите на неговото семејство се лојални и посветени. Се истакнува со извонредна интелигенција, активност и лесен е за дресура. Иако по големина е мало куче (слика 30), мора да се воспитува уште од мали нозе. Доколку не добие соодветно воспитување, ќе манифестира синдром на малите раси (синдром на мало куче). Во суштина тоа значи дека ако на толку мало куче, некој или нешто не му се допаѓа, тоа може да биде агресивно.

Има елегантно и гордо држење, мазни контурни линии и квадратна рамка на телото. Постои однос на должината на телото и висината на гребенот 1 : 1. За мажјаците и женките висината на гребенот е 25-30 cm, а тежината на телото за двата пола е 4-6 kg.

Слика 30: Куче од расата минијатурен пинчер

Должината на главата измерена од врвот на носот до окципиталниот дел е приближно еднаква на 1/2 од растојанието од гребенот до опашката. Черепот треба да му биде силен, долг без значително испакнат окципитален дел. Муцката е рамна, со голем нос и секогаш е црна. Усните на рабовите се со црна пигментација, мазни и цврсто прицврстени на вилиците и забите. Очите треба да бидат темни, овални, со црни пигментирани рабови на очните капаци затегнати за очните јаболка. Ушните школки се високо поставени и може да бидат исправени или свиткани напред,

Горната линија на телото треба да биде од гребенот кон задниот дел малку наведната. Гребенот е неговата највисока точка. Грбот треба да биде исправен, краток и цврст. Опашот е природно долг, а пожелно е да се носи како „сабја“ или како „срп“ закривен нагоре. Градите треба да бидат разумно широки, со имагинарен овален пресек, толку длабоки што достигнуваат до лактите. Предните нозе од предната страна изгледаат силни, прави и нивната положба мора да биде тесна. Лактите треба да се блиску до телото, не смеат да свртуваат или да излегуваат. Стапалата се кратки и тркалезни со добро заоблени прсти, фиксирани, обложени и кратки со црни и силни нокти. Крзното е кратко и густо, мазно и сјајно. Бојата може да биде униформна, црна или кафеава.

1.5.3.3. РОТВАЈЛЕР

Ротвајлерот е одличен придружник и чувар. Тоа е мирно и самоуверено куче со вродена желба да ги заштити домот и семејството. Мора да се почитува и фактот дека ова не е куче кое се вклопува во секое домаќинство. Со соодветна обука и социјализација, може да биде одлично милениче, лојален пријател и послушно работно куче. Тоа е исклучително лојално и интелигентно. Тие не се големи лајачи, но се добри чувари кои ќе алармираат кога ќе се случи нешто необично. Релативно лесно се работи со нив, добро го впиват наученото, односно прилично се подложни на тренинзи. Многу се друштвени, па често го следат сопственикот од соба во соба и внимателно следат што прави. Поради нивната сила, неопходна е социјализација и тренирање од рана возраст.

Во однос на изгледот (слика 31), ротвајлерот е средно големо, силно куче, со цврста градба, со голема сила и издржливост. Има црно влакно со јасно изразени дамки на образите, муцката, градите, екстремитетите како и над двете очи. Влакното му е право, со средна должина. Тежината му е околу 45 kg за женките и околу 55 kg за мажјаците. Висината до гребенот на женките според стандард е 56-63 cm, а кај мажјаците 61-68 cm.

Слика 31: Куче од расата ротвајлер

Ротвајлерот често се смета за агресивно куче. Но, иако генерално можеме да кажеме дека имаат силен територијален инстинкт и сигурно ќе го бранат домот на својот сопственик и нивната глутница од натрапници, сепак агесијата и заштитниот инстинкт варираат кај секое куче.

Во секој случај, доколку некој се одлучи за оваа раса, најдобро е прво да ги погледне сите лоши страни на расата, а тоа е дека имаат релативно краток животен век и дека релативно доцна созреваат. На кутрето мора да му се посвети многу време и вежбање за да не покаже досада со деструктивно однесување, а треба да се внимава и во количината на вежбање за да не се преоптоварува кученцето на толку мала возраст бидејќи неговите коски, лигаменти и развојните зглобови не треба да трпат прекумерни оптоварувања.

1.5.3.4. ШАРПЛАНИНЕЦ

Шарпланинското овчарско куче најзастапено е на подрачјето на Шар Планина, според која е именуван. Во ФЦИ е регистриран во 1939 година под број 41 со име Илирски овчар. Во 1957 година, на предлог на ЈКС, ФЦИ донесе промена на името од Илирски овчар во Југословенски овчарски пес - шарпланинец.

Слика 32: Куче од расата Шарпланинец

Шарпланинецот е исклучително избалансирано и мирно куче. Во исто време, тој е многу добродушен и многу остар, но само кога ќе се појави потреба. Тој е многу храбар, подготвен е да му се спротивстави на многу посилен противник за да го одбрани сопственикот или она што му е доверено, дури и по цената на животот. Еден од неговите квалитети е тоа што никогаш не лае без причина. Тој е лојален на сопственикот и недоверлив кон странците. Што се однесува до сместувањето, би било идеално да го чувате на поголема заградена површина или барем да му се дозволи доволно движење.

Неговото крзно не бара често четкање, освен за време на митареење, кога е потребно да се извади подвлакното за да не се заплетка. Густото крзно и подвлакното одлично го штитат од студот. Снегот е нешто што шарпланинецот најмногу го сака, бидејќи сака да трча во длабок снег. Она што треба да се земе предвид при сместување и чување на шарпланинец е дека е чувствителен на влага и на жештината, па засолниште ќе побара во некоја река или ќе копа дупка во земјата.

Силно, добро градено куче, над средна висина, целокупно хармонично. Покриен е со долго, густо и прилично грубо крзно што остава впечаток на компактно тело. Силна конституција, мирен темперамент, добродушно, но многу остро куче. Во однос на бојата, дозволени се сите нијанси на бои од бела до темно кафеава, па до речиси црна. Кај пигментираните кучиња дозволени се мали бели ознаки на градите и прстите, на горните делови на главата, вратот и торзото. Неговиот труп е малку подолг од висината на гребенот (кај мажјаците 8-10%, а кај кучките за 10-12% од висината на гребенот). Висината на гребенот е 62 cm кај мажјаците и 58 cm кај женките. Се претпочитаат повисоки кучиња. Кучињата под 56 cm и кучките под 54 cm исклучуваат од оценување. Просечната телесна тежина на возрасно куче во работна состојба е 35-45 kg.

Грешки за дисквалификација: недостаток на премолари, недоволна висина на гребенот, недоволна должина на влакно (под 7 cm), шаренило, тигритет, депигментација на видливите мукозни мембрани и на очите, изразени О и Х ставови на овие екстремитети, вродена кратка опашка или е без опашка, силно длабнат грб и други дегенеративни појави.

1.5.4. ТЕРИЕРИ (ТРЕТА ФЦИ ГРУПА)

На оваа група на кучиња припаѓаат подолу наведените раси.

Секција 1: Големи и средноголеми териери

Бразилски териер, германски ловечки териер, ердел териер, бедлингтон териер, бордер териер, фокс териер, манчестер териер, велшки териер, ирски териер, кери блу териер

Секција 2: Мали териери

Австралиски териер, чешки териер, каирн териер, данди динмонт териер, цек расел териер, норфолк териер, норвич териер, шкотски териер, скај териер, вест хајланд териер

Секција 3: Бул териери

Бул териер, стафордшир териер, американски стафорд териер

Секција 4: териери за игра

Англиски тој териер, јоркшир териер

1.5.4.1. ВЕСТ ХАЈЛЕНД ТЕРИЕР

Оваа раса е мало, активно, разиграно, силно куче со палав израз. Тоа е надарено со значителна самодоверба и будност. Тоа е „живо“, крајно бестрашно, смело и самоуверено, многу пријателско, дури и кон странци. И покрај големината, тоа е моќен чувар. Потребен е сопственик кој е вистински водач со природен авторитет.

Тоа е мало по големина куче (Слика 33), но со моќно тело. Висината на гребенот е приближно 28 cm. Главата е густо обложена со крзно, черепот треба да му биде малку заоблен (одозгора). Контурните линии на челото треба да бидат мазни. Помеѓу очите има плитка длабнатина. Носот е црн и прилично голем, но не стрчи кога се гледа од страната на предниот раб на муцката во предните врвови на вилиците кои се силни и симетрични. Очите треба да се во очните јами, соодветно оддалечени, со средна големина и колку што е можно потемни.

Ушите треба да бидат мали, исправени и крути, насочени кон врвовите, не премногу оддалечени (ниски), ниту премногу блиски едно до друго (високо). Крзното на нив треба да биде кратко и мазно (кадифено). Ушните школки на врвот треба да се заоблени, широки, големи, густы, а долги влакна се крајно непожелни. Вратот треба да биде мускулест и доволно долг за да го овозможи потребното носење на главата. Телото мора да биде компактно и исправено. Градите се длабоки. Опашката треба да биде долга 13-15 cm, покриена со грубо, но не обраснато крзно. Задните делови мора да бидат силни, мускулести и широки. Предните стапала треба да бидат поголеми од задните, со заоблена форма, разумно големи, силни, густо обложени и покриени со кратки груби влакна. Задните нозе мора да бидат помали, со дебел мекуши, кои се црни како и ноктите. Надворешниот слој на крзното се состои од груби влакна долги околу 5 cm без никакво бранување. Крзненото подвлакно е кратко и меко. Бојата на крзното мора да биде бела.

Слика 33: Куче од расата вест хајленд териер

1.5.4.2. ЦЕК РАСЕЛ ТЕРИЕР

Општ изглед. Тој е многу жив, буден и активен териер, интелигентен, храбар и бестрашен. Убав до гламурозен, во секое време е енергичен, секогаш спонтан, разигран, радосен и див и покрај неговата големина (слика 34), тој е неверојатно самоуверен. Полн е со енергија, виталност и оптимизам. Исто така е силно социјално зависен, треба да биде во контакт со сопственикот и членовите на неговото семејство. Неговото воспитување не е тешко ако сопственикот е љубезен, но цврст и доследен. Многу е живо. Сака да игра со топка и сака секакви други физички и ментални активности.

Слика 34: Куче од расата цек расел териер

Телото мора да биде цврсто и флексибилно со мали физички димензии. Рамката на телото е правоаголна, идеалната висина на гребенот е од 25 до 30 cm. Што се однесува до тежината на телото, на 1 kg одговара приближно 5 cm висина на гребенот, т.е. кучето со висина до гребенот до 25 cm треба да биде околу 5 kg, а ако е високо 30 cm треба да биде околу 6 kg. Главата треба да биде над рамениот череп со умерена ширина што постепено се стеснува кон очите и преминува до широка муцка. Муцката треба да биде малку пократка од черепот. Носот е црн. Усните се приближуваат до вилиците и забите, а нивните рабови се црни. Вилиците треба да бидат во сооднос со големината на кучето, многу силни и длабоки. Забите мора да бидат релативно големи, забало со загриз како ножици. Очите треба да бидат мали, во облик на бадем, темни, со остар израз. Очните капаци мора да се вклопуваат цврсто на очните јаболка, а нивните рабови се црни. Ушните школки може да се навалуваат напред или да висат, треба соодветно да се силни и многу подвижни. Вратот треба да е силен, крут и овозможува елегантно носење на главата. Телото треба да биде правоаголно. Растојанието од гребенот до опашката малку да ја надминува висината на гребенот. Грбот мора да биде исправен. Рамената да се кратки, силни мускулести и многу моќни. Опашката виси во мирување, за време на движењето треба да биде исправена. Градите треба да бидат длабоки наместо широки, а долниот раб треба да биде соодветно висок над површината. Обемот на градите се мери зад лактите и треба да биде околу 40-43 cm.

Предните нозе се коси, врвовите се насочени нагоре и наназад, рамениците со премногу груби мускули. Задните делови треба да бидат силни и мускулести, избалансирани. Стапалата треба да бидат тркалезни, релативно мали, со соодветно заоблени прсти и обраснати со влакна. Крзното може да биде мазно, тврдо или грубо. Во бојата мора да превладува основната бела боја, дамките можат да бидат црни или жолто кафени. За аномалија се смета изразен недостаток на типични карактеристики на териер.

1.5.5. ЈАЗОВИЧАРИ (ЧЕТВРТА ФЦИ ГРУПА)

На оваа група кучиња припаѓаат расите: стандарден јазовичар (кратковлакнест, долговлакнест, островлакнест) и минијатурен јазовичар (кратковлакнест, долговлакнест, островлакнест).

1.5.5.1. ЈАЗОВИЧАР

Ловечко, страшно, храбро, жилаво, издржливо и агилно куче со одлично сетило за мирис, со добар карактер и пријателски настроено, никогаш нервозно или агресивно, секогаш со избалансиран темперамент. Не толерира карање, а камоли други казни. За време на неговото „образование“ неопходна е смиреност, трпение и претпазливост, но и жестока доследност.

Телото е компактно, мускулесто и мора да биде силно (слика 35). Во однос на рамката на телото на малите кучиња, тоа е издолжено правоаголно. Различните големини се разликуваат по обемот на градите. Големината на стандардниот тип е повеќе од 35 cm. Додека за минијатурниот тип е макс. 30 cm. Типично е неговото гордо носење на главата и внимателен израз на лицето. Главата е издолжена и рамномерно се стеснува до носот. Носот е голем, долг и тесен, а муцката мора да биде издолжена доволно широка и силна. Мора да може да ја отвори устата широко, вилиците се релативно моќни, со целосен број на заби. Усните се цврсто прилагодени на вилиците и забите, а горната целосно ја покрива долната вилица. Очите се со средна големина, овални и пријателски. Бојата на ирисот е светла, од темноцрвено кафеава до црно кафеава без разлика на бојата на крзното. Ушите треба да бидат доволно долги. На врвовите се заоблени и се подвижни. Предниот раб лежи блиску до образот. Вратот е доволно долг, слободно се носи и е многу мускулест. Опашката може да се постави повисоко; се носи во продолжетокот на горната линија на телото и во последната третина може да биде благо свиткана нагоре. Градите се силни, со овална форма и пространи. Предните нозе се мускулести, правилни под агол, прави, со шепи насочени право напред. Подлактниците треба да бидат кратки и прави. Стапалата со добро поставени прсти се добро заоблени со силни, издржливи, кратки, силни нокти. Задните делови се силно мускулести, паралелни. Бутовите се цврсто мускулести и доволно долги, нозете се кратки, мускулести.

Кај мазновлакнестите крзното е кратко, сјајно, мазно и густо – на сите места на телото. Опашката треба да биде ситна и целосна, но не премногу обилно обложена со влакна. Бојата на крзното може да биде единечна, двојна или со шема (тигарска). Еднообразната боја на крзното може да биде црвена, жолто-црвена и жолта. Бојата со двоен слој може да биде црна и кафеава или кафеава. За островлакнестите, со исклучок на муцката, веѓите и ушите, крзното мора да бидат совршено прилагодено (на телото) густо и остро. На муцката формира посебна брада, а над очите има бушави веѓи. Крзното на долговлакнестите е меко, сјајно, а на задната страна на предните и задните нозе формираат т.н. „панталони“. Најдолгата е долната страна на опашката, која формира таканаречено знаме. Бојата е иста како и за мазниот тип.

Во негативните дефекти се вбројува и голем страв или агресија, подгриз или прегриз на вилица, отсуство на еден или повеќе канини, на еден или повеќе секачи, отсуство на други премолари и катници, вовлечен граден кош. Тука спаѓаат и сите дефекти во формирањето и носењето на опашката, и др.

Слика 35: Куче од расата долговлакнест јазовичар

1.5.6. ШПИЦОВИ И ПРИМИТИВНИ ТИПОВИ КУЧИЊА (ПЕТТА ФЦИ ГРУПА)

На оваа група на кучиња припаѓаат подолу наведените раси.

Секција 1: Нордиски кучиња за санка - канадско ескимско куче, гренландско куче, самојед, алјаски маламут, сибирски хаски

Секција 2: Нордиски ловечки кучиња - фински шпиц, карелиско куче мечкар, норвешки елкхунд (црн, сив), норвешки лундехунд, руско-европска лајка, лајка (источносибирска, рускоевропска, западносибирска), шведски норботен шпиц

Секција 3: Нордиски чувари и за гонење стока - фински лапонски пес, фински лапхаунд, исландски овчар, норвешки бухунд, шведски лапхунд, шведски валхунд

Секција 4: Европски шпиц - германски шпиц (вулфшпиц, голем, средно голем, минијатурен, померианец), италијанско волпино

Секција 5: Азиски шпиц и сродни раси – чау чау, евроазиер, јапонско акита ину, американско акита, хокиадо, јапонски шпиц, каи, кишу ину, шибана ину, шикоку, корејско јиндо куче

Секција 6: Примитивен тип - басенци, канан, фараонско куче, перуанско голокожо куче

Секција 7: Примитивен тип (ловечки кучиња) - канарски поденко, тајванско куче, тајландски рицбек

1.5.6.1. САМОЈЕД

Самојед е исклучително дружељубив, внимателен, агилен и исклучително гостопримлив, со многу слаб ловечки инстинкт. Никогаш не е срамежлив или агресивен. Образованието мора да биде добро, но и доследно кога е зголемено времетраењето на обуката. Обично таа му е досадна, па може да не соработува.

Идеална висина на гребенот кај мажјакот е 57 cm (± 3 cm), а кај женките е 53 cm (± 3 cm). Главата е силна, во форма на клин. Черепот треба да му биде малку заоблен и најширок помеѓу ушите. Помеѓу очите треба да биде само малку видлива предната надолжна бразда. Муцката е силна и длабока и до носот постепено да се стеснува. Назалниот мост мора да биде исправен, носот треба да е голем, по можност црн. Усните се цврсто прилепени на вилиците и забите, нивните рабови се црни и прилично полни. Аглите на устата треба да бидат малку подигнати, што е важно за посакуваниот израз на лицето. Забите и вилицата мора да бидат силни.

Очите се темно кафеави, соодветно складирани во орбита, релативно оддалечени едно од друго, малку коси, во облик на бадем. Тие претставуваат важен дел од „насмевката“, неопходна за нејзиниот љубезен, буден и интелигентен израз на лицето. Очните капаци се црни. Ушните школки треба да бидат високи, исправени, релативно мали, дебели и триаголни во форма, со малку заоблени врвови, подвижни, доста оддалечени. Телото треба да биде длабоко и компактно, но еластично. Слабината е кратка, многу силна и дефинирана. Опашката треба да биде поставена на прилично високо и при движењето мора да се носи превртена од коренот напред преку грбот или од страна. Предните нозе се мускулести со силни коски, прави и паралелни. Стапалата имаат овална форма, флексибилни и насочени директно напред. Задните нозе мора да бидат исправени и паралелни едни со други, многу силно мускулести. Крзното би требало да биде богато, густо, еластично, меко. Горниот слој треба да биде подолг, погруб и исправен околу вратот и рамената од гривата. На главата и предниот дел на нозете, крзното е кратко и мазно. На надворешната страна на ушите влакната се кратки, испакнати, прави, а од внатрешната густе. На задниот дел од бутите се „панталоните“ со подолга коса. Опашката треба да биде обилно обложена. Подвлагното е кратко, меко и густо. Бојата може да биде чиста бела, кремаста или бела целина со светла жолтеникава нијанса, но да не превладува (слика 36).

Како сериозни дефекти се сметаат очигледно непигментирани места на рабовите на очните капаци или усните, додека мани што дисквалификуваат се агресивност или прекумерна срамежливост, сини или различно обоени очи, заоблени уши, боја на крзно различна од онаа наведена во стандардот.

Слика 36: Куче од расата самојед

1.5.6.2. ЧАУ-ЧАУ

Изгледот и темпераментот му се уникатни, со непогрешлив и препознатлив карактер на куче придружник. Тој е мирен, бестрашен, независен е, но е лојален на сопственикот, самоуверен и многу воздржан, генерално сомнителен кон странците. Тоа е идеалниот придружник за сите кои сакаат мирен, урамнотежен, талентиран, со природен авторитет, трпелив, придружник што претпочита тивка активност. За време на неговото образование, сопственикот мора да биде многу трпелив. Тоа не е раса за почетници. Раната социјализација и обука е особено важна, таа мора да биде ненасилна и постепена.

Телото мора да биде големо, добро движечко, компактно, совршено избалансирано, со „лавовски“ изглед, со гордо и достоинствено држење. Висината на грebenот кај мажјакот е 48 до 56 cm, а кај женката 46 до 51 cm. Фронталниот наклон е стрмен, муцката треба да биде умерено долга, добро и доволно широка од очите до носот и никогаш не треба да биде насочена на крајот како на лисица. Носот е голем и широк, црн, со кремаста и речиси бела боја.

Може да биде посветол (за поединци) и да одговара со бојата на крзното. Идеално, рабовите на усните, устата вклучувајќи го непцето, непцата и внатрешните површини на усните се рамномерно темно црни или сино црни. Јазикот мора да биде сино црн. Забите треба да бидат силни и здрави, вилиците треба да се моќни со совршен загриз како ножици. Очите треба да бидат темни, овални со средна големина. При сина и беж боја на крзно, ирисот треба да е со истата боја. Ушните школки се мали, исправени, дебели, малку заоблени на врвовите, цврсти, многу широко распоредени, малку навалени над очите. Вратот треба да биде силен, моќен, никогаш не треба да биде премногу краток. Грбот е краток, исправен и силен, слабините се големи. Опашката треба да биде високо поставена, да се носи нагоре со наклон над грбот. Градите се широки и длабоки, ребрата мора да бидат добро поставени. Предните нозе се совршено прави, со умерена должина и силни коски. Рамената се мускулести и наведнати, подлактиците се совршено исправени со силни коски. Стапалата треба да бидат мали, кружни во форма, со заоблени прсти. Задните делови треба да бидат мускулести, бутовите треба да се огромни, колената само малку свиткани. Крзното може да биде долго или кратко. Долгото е меко, густо, исправено, но никогаш не треба да е предолго. Влакната од горниот слој имаат релативно груба текстура, подвлакното е меко и густо. Особено богати се влакната на вратот каде што формираат „грива“ или „јака“, и на задниот дел од бутовите каде што формираат т.н. „панталони“. За кратковлакнестите крзното е кратко, густо, право, и со кадифна текстура. Бојата на крзното може да биде рамномерно црна или бела, но и црвена, сина, беж (цимет), крем или со разни нијанси, но не треба да е разнобојна (слика 37).

Слика 37: Куче од расата чау-чау

1.5.7. ГОНАЧИ, ТРАГАЧИ ПО КРВ И СРОДНИ РАСИ (ШЕСТА ФЦИ ГРУПА)

На оваа група кучиња припаѓаат подолу наведените раси:

Секција 1: Гоначи белгијски - блаухаунд, англиски фоксхаунд, гонач за видри, пуатвен, били, француски гонач (тробоен, црно-бел, портокалов-бел), голем и мал англо-француски гонач (тробоен, црно-бел, портокалов-бел), американски фоксхаунд, црн кундхаунд, хариер, брандл брак, тиролски брак, босански брак, посавски гонач, син гасконски грифон, голем венденски грифон, грчки гонач, шпански гонач, италијански гонач, дункер, халендски гонач, хигенхунд, полски гонач, словачки гонач, трансилвански гонач, фински гонач, српски гонач, швајцарски гонач, порцелански гонач, англиски басет, бигл, германски брак, артезијано - номадски басет, древер и др.

Секција 2: Трагачи по крв/крвоследници - баварски планински крволседник и хановерски крвоследник.

Секција 3: Сродни раси - далматинер и родезиски риџбек.

1.5.7.1. БИГЛ

Тој е нежен, бестрашен, весел пес. Во секој поглед, тоа е убав и внимателен придружник. Тој е интелигентен, приврзан и пес без присуство на агресија или плашливост. Сепак е ловечко куче. Никогаш не треба да се спроведуваат драстични методи на обука, а тоа е и апсолутно невозможно со вака чувствителна раса на куче. Тоа би било контрапродуктивно, а резултатот ќе биде плашливо и тажно куче. Совршено ги разликува командите и пофалбите.

Ова е куче е со средна големина (слика 38), со прилично мало тело, робусно и компактно кое дава впечаток на сила. Висината на гребенот му е 33-40 cm. Главата е со умерена должина, силна, но не и груба - за женките со понежна форма, секогаш без кожни набори. Носот широк, по можност црн, но кај кучињата со посветла боја на крзното, прифатлив е со посветла пигментација. Силни вилици со совршен, загриз како ножици. Очите треба да бидат темно кафеави или со боја на лешник, со соодветна големина. Ушите се долги, со заоблени врвови. Испружени напред допираат речиси до врвот на носот. Опашката е дебела, со средна должина, високо поставена, нагоре носена, но не завиткана преку грбот или од коренот превртена напред. Треба да биде обилно покриена со влакна, особено на долната страна. Градите треба да бидат доволно длабоки кога се гледаат од страна до под лактите. Предните нозе се прави, вертикални на земјата, соодветно силни. Задните делови се со мускулести бедра и аголни, силни и паралелни колена. Стапалата се цврсти, тркалезни, затворено заоблени и густо обложени. Крзното е кратко, густо, добро го заштитува од дожд и вода. Неговата боја може да биде тробојка (бела со кафено и црна), сина, бела и кафеава, боја на јазовец, лимон жолта, жолто бела, црвено бела, кафеава и бела, црно бела, или рамномерно бела. Врвот на опашката е бел.

Слика 38: Куче од расата бигл

1.5.7.2. СРПСКИ ГОНАЧ

Неговиот карактер е добродушен, љубезен, пријателски, сигурен, но исто така и многу самоуверен, жив и енергичен. Може да биде и пријатно куче придружник, доколку живее во соодветни услови. Доколку не живее цело време во бокс на отворено или ако има секојдневен близок контакт со луѓето, може да биде приврзано со сопственикот и со неговото семејство. Потребен е сопственик кој е љубезен, но цврст, доследен, трпелив и истраен, со природен авторитет, кој исто така е способен за емпатија за да воспостави врска заснована на меѓусебно почитување и доверба. Ова е цврсто куче со средна големина (слика 39). Висината на гребенот кај мажјакот е од 46 до 56 (идеална е 51-52) cm, а женката е од 44 до 54 (идеална е 48-49) cm. Главата е издолжена, нејзината должина е еквивалентна на 45% од висината на гребенот.

Слика 39: Куче од расата српски гонач

Носот е доста голем, секогаш треба да е црн. Забите треба да се комплетни, големи, пожелно е да имаат загриз како ножици. Очите треба да бидат со средна големина, овални, малку коси и темни. Рабовите на очните капаци мора да бидат темни, по можност црни. Ушните школки да висат, високо да се поставени, тенки, со соодветна должина и ширина, на врвовите повеќе или помалку да се заоблени (овални). Треба да се цврсто поставени блиску до образите. Вратот треба да е силен, речиси онолку колку што главата и нејзината оска се формираат со хоризонтален агол од 45-50°. Опашката треба да биде во основата дебела и постепено се стеснува кон врвот. Градите треба да бидат пространи, со длабочина 50% од висината на гребенот, а обемот измерен веднаш зад лактите да е 20% поголем од висината на гребенот. Предните нозе се силни, доволно мускулести, во положба кога се паралелни една со друга. Задните нозе се подолги од предните, но и нивните прсти мора да бидат блиску еден до друг. Ноктите треба да бидат цврсти и црни. Крзното се состои од краток, дебел, сјаен, тврд, надворешен слој и густо, меко подвлакно. Малку подолго е крзното на задниот дел од бутите, гребенот и рамената и долната страна на опашката, што формира потенка „четка“. Бојата на крзното е од црвено жолта до длабоко црвена (црвена лисица) со црно „седло“ или „школка“ што се протега до главата и формира две точки околу двете очи. Напред на градниот кош може да има мала бела дамка со дијаметар од 2 см. Маните вклучуваат агресивност или плашливост, недостаток на заби, прегриз или подгриз на вилица, очи со белузнава или бела боја, премногу долго тело, опашка свиткана во круг, носена високо и закривено преку грбот.

1.5.8. ПТИЧАРИ (СЕДМА ФЦИ ГРУПА)

На оваа група кучиња припаѓаат подолу наведените раси.

Секција 1: Континентални птичари - дански поентер, ариенж поентер, бурбонски поентер, француски голем и мал поентер, германски поентер (долговлакнест, кратковлакнест и островлакнест), пудлпоентер, вајманер, унгарски поентер вижла (островлакнест и мазен), италијански поентер, словачки островлакнест поентер, бургоски поентер, пикарди шпаниел, понт-одемер шпаниел, клеинер, грифон кортал, спиноне, сен-германски поентер, стабихун

Секција 2: Британски и ирски птичари (поинтери и сетери) - островлакнест англиски поентер, англиски сетер, гордон сетер, ирски сетер

1.5.8.1. ГЕРМАНСКИ ОСТРОВЛАКНЕСТ ПОЕНТЕР

Германскиот островлакнест поентер може да биде и моќно ловечко куче и убаво социјално куче. Тој е интелегентен и прониклив пес. Не треба да го поминува целиот свој живот во бокс на отворено. Лојален е и посветен на сопственикот и членовите на неговото семејство и заслужува да биде одгледуван со љубов. Расата по природа е послушна. Неговото воспитување не прави големи проблеми. Ова е груб пес со благороден изглед, внимателен и енергичен (слика 40).

Слика 40: Куче од расата германски островлакнест поентер

Висината на гребенот кај мажјакот е од 61 до 68 см, а кај женката од 57 до 64 см. Должината на телото по можност треба да биде иста како висината на гребенот, но може да надмине максимум 3 см. Главата одговара на вкупната големина, муцката треба да биде долга, широка, силна и длабока. Бојата на носот одговара на бојата на крзното и е длабоко пигментирана, црна или чоколадно кафеава. Вилиците треба да бидат силни, а забите големи. Очите треба да се колку што е можно потемни, не премногу длабоки и неиспакнати, живи и со буден израз. Ушните школки треба да бидат обесени, средно долги, високи и широки во основата, никогаш спирално закривени. Вратот треба да биде умерено долг, многу мускулест, малку заоблен. Опашката мора да биде поставена во линија со горната линија на телото и да се носи колку што е можно по хоризонтално или малку да е подигната нагоре, но никогаш не треба да биде стрмно исправена. Градите се широки и длабоки со посебна точка на градната коска, која кога се гледа од страна излегува од предниот раб на рамениот зглоб. Предните нозе се гледаат од предната страна директно како и паралелно (гледани од страна). Лактите треба да се блиску до телото, не смеат да свртуваат или излегуваат и мора да бидат правилно свиткани. Бутовите се долги и широки. Крзното е грубо, цврсто и густо. Подвлакното треба да биде густо и водоотпорно. Дисталните делови на екстремитетите, долниот дел на градниот кош и абдоменот да се покриени со пократко крзно, но со густо крзно на главата и ушите каде влакната треба се пократки и погусти во исто време, но не и помекки. Експресивните веѓи и густата никогаш предолга, но што е можно поостра брада го нагласуваат одлучниот израз. Бојата на крзното може да биде различна: кафеава со или без флеку, црна со или без флеку и костенеста со бели предни гради. Други бои не се дозволени.

1.5.8.2. ИРСКИ СЕТЕР

Потеклото на оваа раса е од Ирска. Ирскиот сетер е многу интелегентен и лесен за обука. Обуката за лов на ирскиот сетер е малку покомплексна во споредба со другите ловечки раси, затоа што ирскиот сетер не е толку често посакуван од ловците. Оваа раса е интелегентна и разиграна. Лесно учи команди и брзо разбира што е потребно.

Прилично е чувствителен на грубо ракување, а покажува многу подобри резултати кога е позитивно мотивиран, но важна е конзистентноста. Задачите ги извршува многу подобро кога работата и играта се избалансирани. Како семејно куче е мирно, но му треба многу активност (слика 41).

Слика 41: Куче од расата ирски сетер

Првично оваа раса се јавувала во црвена и бела боја, денес е почеста варијантата на махагони. Висината на ирските сетери кај мажјаците е од 57 до 69 cm, а кај женките од 55 до 62 cm. Тежината осцилира помеѓу 27 и 32 kg. Има долга тенка глава, со силен супраорбитален лак, и темно кафени овални очи со мек изглед. Има тенки, големи клапнати уши, поставени назад на главата, црна или темно кафеава муцка со широки ноздри. Загризот треба да е во вид на ножици. Типично, имаат долго, вито тело, со грб кој е највисок во предната четвртина и нежно се спушта назад кон опашката. Нивните гради се тенки, наместо заоблени, а задни нозе се долги и мускулести. Предните нозе се силни, но често исправени, а рамената им се тенки и широки. Опашката, обично, ја следи линијата на грбот. Крзното може да остане пократко на главата и предните нозе, а со повеќе реси на задните делови.

1.5.9. РЕТРИВЕРИ, ДУШКАЛА И КУЧИЊА ЗА НА ВОДА (ОСМА ФЦИ ГРУПА)

На оваа група на кучиња припаѓаат посолу наведените раси:

Секција 1: Ретривери - новошкотландски ретривер, ретривер со виткано и со мазно влакно, златен ретривер, лабрадор ретривер, чезапик беј ретривер

Секција 2: Душкала - германски шпаниел, клумбер шпаниел, англиски кокер шпаниел, англиски спрингер шпаниел, филд шпаниел, сасекс шпаниел, американски кокер шпаниел

Секција 3: Кучиња за вода – барбет (франуско куче за вода), ирски шпаниел за вода, лагото романоло, португалско куче за вода, шпанско куче за вода, фризиско куче за вода, американски шпаниел за вода

1.5.9.1. ЛАБРАДОР РЕТРИВЕР

Лабрадор ретривер е страстен љубител на вода. Поради своите способности, нежност и пријателски темперамент, успешно се користи како куче водич кај слепи лица, помошно куче кај глуви лица и лица со инвалидитет, но и како службено куче. Се одликува со извонредна интелигенција, смиреност, издржливост и бестрашност. Ова е куче со крупно тело, со широки и длабоки гради и со силни нозе (слика 42). Идеалната висина кај гребенот се движи од 56 до 57 cm за мажјаците и во опсег од 54 до 56 cm за женките.

Слика 42: Куче од расата лабрадор ретривер

Черепот треба да му биде широк и снажен. Муцката мора да биде силна, носот треба да биде широк, ноздрите правилно да се отвораат. Вилиците треба да бидат цврсти, со средна должина, со правилни големи заби и со совршен, правилен и целосен загриз на ножици. Очите треба да бидат со средна големина, да изразуваат интелигенција и нежна природа. Тие се темно кафеави или со боја на леска. Ушните школки не треба да бидат ниту големи ниту „тешки“, и треба да висат блиску до главата и развиени прилично наназад. Вратот треба да е силен, без обвивка на грлото, непречено да се спојува во рамената. Телото на горната линија треба да биде исправено. Рамената мора да бидат широки, кратки и цврсти. Опашката е карактеристична за расата. Се нарекува видра, во коренот многу е подебела, а кон врвот постепено се стеснува. Градите треба да имаат соодветна ширина и длабочина. Слободните делови на нозете (од лактот до шепата) се силни и кога се гледаат од напред или од страна мора да бидат вертикални на земјата, лопатките треба да бидат долги и наведнати. Задните треба да се многу силни со умерен агол на колената. Стапалата по форма треба да се тркалезни, компактни (т.е. затворени), со добро заоблени и стегнати прсти - густо обложени. Крзното е типично: кратко, густо, без бранови ниту „панталони“ на задните нозе.

1.5.9.2. АНГЛИСКИ КОКЕР ШПАНИЕЛ

Англискиот кокер шпаниел е весел, цврст пес, со спортски изглед, добро избалансиран, компактен. Веселата природа со постојано раздвижена опашка покажува типично разиграно движење, особено кога следи мирис, без страв. Нежен е и приврзан, полн со живот.

Черепот му е добро развиен, а носот е доволно широк и има силно чувство за мирис. Муцката му е во форма на квадрат, вилицата е силна со совршен, правилен и целосен загриз на ножичка, односно горните заби тесно да се преклопуваат со долните заби. Очите се полни, но не истакнати. Тие се со темно кафеава или кафеава, никогаш светла боја, со израз на интелигенција и благост, но широко буден, светол и весел изглед. Очните капаци треба да се тесни. Ушите се лобуларни, поставени ниско на ниво со очите. Фините ушни школки се протегаат до врвот на носот. Добро се обложени со долги, прави свилени влакна. Вратот е умерен по должина и мускулест. Телото е силно и компактно. Горната линија е цврста, рамна, нежно накосена надолу кон опашката. Градите се добро развиени и длабоки (ниту премногу широки ниту премногу тесни напред). Ребрата се добро поставени. Опашката е поставена малку пониско од линијата на грбот. Треба да биде весело носена при активност, никогаш не треба да е подвиткана. Предните нозе се прави и моќни. Предните стапала се цврсти, густо обложени, налик на мачкини. Задниот дел е широк, добро заоблен, многу мускулест. Крзното е рамно, свиленкасто по текстура, никогаш не е остро или брановидно, не треба да е премногу обилно и никогаш да не е кадравио.

Крзното може да биде: црно, црвено, златно, со чоколадна боја, црно и кафеаво (слика 43). Не е дозволено бело крзно, освен мала количина на градите. Двобојни комбинации на крзното се: црно и бело, портокалово и бело, чоколадно и бело, лимон и бело. Тробојни дозволени комбинации се: црна, бела и кафеава; чоколадна, бела и кафеава.

Слика 43: Куче од расата англиски кокер шпаниел

1.5.10. КУЧИЊА ЗА ПРИДРУЖБА И ЗАБАВА (ДЕВЕТТА ФЦИ ГРУПА)

На оваа група на кучиња припаѓаат подолу наведените раси:

Секција 1: Бишони и сродни раси - бишон фризе, малтезер, хаванезер, болонезер, котон де тулеар, мало лионско куче

Секција 2: Пудлици - стандардна, средно голема, мала и џуеста

Секција 3: Мали белгиски кучиња - белгиски грифон, грифон бруксел, мал брабанкон

Секција 4: Голокожи кучиња - кинеско голокожо куче

Секција 5: Тибетски кучиња - ласа апсо, ши-цу, тибетски шпаниел, тибетски териер

Секција 6: Чивава - долговлакнеста и кратковлакнеста

Секција 7: Англиски џуести шпаниели - кавалјер кинг чарлс шпаниел, кинг чарлс шпаниел

Секција 8: Јапонски чин и пекинезер - пекинезер, јапонски чин

Секција 9: Континентален џуест шпаниел и други - континентален џуест шпаниел (папилон, фален), руски џуест

Секција 10: Кромфорлендер - кромфорлендер

Секција 11: Мали долговлакнести кучиња - мопс (паг), француски булдог, бостон териер

1.5.10.1. МАЛТЕЗЕР

Малтезерот е „жив“, слободоумен, интелигентен и послушен пес, чувствителен и безусловно лојален на неговиот сопственик. Мора да живее во стан во близок контакт со сопственикот и членовите на неговото семејство, каде што се чувствува како полноправен член. Однесувањето му е гордо и аристократско. Погодно е за почетници, доколку можат да бидат конзистентни. Сака да се движи, иако, доколку е потребно, се задоволува и со пократки прошетки.

Исклучително е елегантен и стои гордо (слика 44). Должината на телото надминува околу 38% од висината на гробенот кај мажјакот. Неговата висина е од 21 до 25 cm, а на женката од 20 до 23 cm. Тежината на телото им е од 3 до 4 kg. Черепот му е доста широк, и ширината му е нешто повеќе од половина од вкупната должина. Носот треба да биде продолжение на носниот мост и мора да биде црн.

Забите треба да му бидат бели и соодветно големи. Потребно е целосно забало со ножичен загриз. Очите треба да му бидат отворени, со жив и внимателен израз и поголеми отколку што би се очекувало кај кучињата со оваа големина. Тие треба да се со кружна форма. Ирисот е со темна килибарна боја. Очните капаци цврсто се прилепени на очните јаболка и црно обрабени. Ушните капаци се приближно триаголници. Горните линии на телото мора да бидат еднакви на опашката. Опашката е поставена на ниво со грбот, дебела во коренот и фина на крајот. Градите се големи, па нивниот периметар е околу 2/3 поголем од висината на гребенот и толку длабок што достигнува под лактите. Стапалата треба да бидат кружни со заоблени прсти. Шепите треба да бидат црни како ноктите. Крзното е густо, сјајно, „тешко“, лелеаво, со свиленакаста текстура. Тоа по целото тело е многу долго и по целата должина е без виткање. Подвлакното е целосно отсутно. Крзното треба да биде чисто бело, а дозволена е бледа нијанса со изглед на слонова коска.

Слика 44: Куче од расата малтезер

Сериозните дефекти се заоблен мост на носот, изразена долна или горна вилица, висина на гребенот кај мажјакот поголема од 26 cm и помала од 19 cm и висина на гребенот за женките поголема од 25 cm и помали од 18 cm.

1.5.10.2. СТАНДАРДНА ПУДЛА

Тоа е куче со средна големина, со карактеристично кадрави крзно. На изглед е интелегентно куче, постојано будно и активно, хармонично изградено, кој остава впечаток на елганција и гордост (слика 45). Расата е карактеристична по својата висока интелигенција. Пудлите се многу социјални и бараат дружење и интеракција со членовите на семејството.

Слика 45: Куче од расата стандардна пудла

Главата е пропорционална со големината на кучето. Кога се гледа од страна, черепот и муцката се приближно паралелни едни со други. Черепот е долг и умерено заоблен на врвот. Во профилот, муцката е исправена и приближно еднаква во должина со должината на черепот. Усните се тесни со црн пигмент соодветни на бојата на крзното. Кожата на носот е црна за кучињата со крзно од сите бои. Очите се овални по облик темно кафеави кај кучиња со црн пигмент, а се движат од темно кафеави до темно килибарни. Ушите се спуштени со долго, густо крзно. Вратот е со доволна должина и јачина за да дозволи главата да се носи високо при стоење или движење. Рамената се мускулести. Лактите се близу до телото. Гледано од предната страна, предните нозе се паралелни. Правилно пропорционална стандардна пудлица е со квадратна форма на тело, со должина на телото еднаква на висината. Гледано од предната страна, градите се добро исполнети и умерено широки. Задните нозе се мускулести. Стапала се релативно мали, овални во форма и компактни. Опашката е исправена и поставена високо. Крзното е грубо, густо и кадрави. Прифатливи бои за стандардната пудлица се кајсија, црна, сина, крем, сива, сребрена, бела, црвена, сребрена беж и сите нијанси на кафеава боја. Висината е од 45 cm до 60 cm со толеранција од +2 cm.

1.5.10.3. ПЕКИНЕЗЕР

Пекинезерот е добро избалансиран, мал пес со изглед на лав и интелигентен израз. Во пропорција, тој е малку подолг отколку висок. Бестрашна и лојална раса, но никогаш не е срамежлива или агресивна (слика 46). Главата е голема, пропорционално поширока отколку што е длабока. Муцката е брахицефалична, кратка, но присутна и мора да овозможи удобно дишење. Постои набор на муцката, кој се протега од образите до мостот на носот во превртена „V“ форма. Наборот на кожата не треба да ги покрива очите или носот. Црните усни целосно ги покриваат забите. Очите се истакнати, но не и испакнати, кружни и темни. Носот е релативно краток, широк, рамен и црн по боја, со големи, отворени ноздри. Ушите се во форма на срце имаат долги влакна. Предните нозе се кратки, со силни коски. Задните нозе се добро мускулести и силни. Шепите се големи и добро обраснати со крзно. Опашката е поставена високо и цврсто лежи на задниот дел. Дозволени се сите бои, а албинизмот е дисквалификациска маана. Идеалната тежина не треба да надминува 14 килограми.

Слика 46: Куче од расата пекинезер

1.5.10.4. МОПС

Мопсот е куче со огромен шарм, приврзано и дружељубиво, силно поврзано со сопственикот и членовите на неговото семејство. Исклучително е чувствително на расположението што превладува во семејството. Мопсот е интелигентен, избалансиран, флексибилен и полн со живот. Обуката мора да биде упорна, но нежна.

Не треба да има казни, освен опомена. Поради својата големина може да живее во мал градски стан. Во сон е малку звучен (’рчи). Тоа е мало куче со крупно тело и квадратна рамка, цврсто и мускулесто (слика 47). Телесната тежина му е од 6.3 до 8.1 kg. Главата е голема, тркалезна, но не како јаболко. Черепот не е шуплив, а неговата кожа ја сочинуваат различни брчки. Пожелна е мала долна вилица, а крајно непожелна се смета неправилна или искривена уста, како и јазик и заби видливи кога се затвора устата. Долната вилица мора да биде широка, со заби распоредени во еден или речиси во еден ред.

Слика 47: Куче од расата мопс

Очите мора да бидат темни, многу големи и тркалезни, многу сјајни, а кога се возбудени, полни со живот. Ушите се тенки, мали и меки како црно кадифе. Понекогаш се превиткани наназад и може да се види нивната внатрешна страна или навалени нанапред со врвови кои ги придружуваат образите. Некогаш тие се насочени кон неговите очи, па внатрешната страна не им се гледа. Опашката треба да биде високо поставена, завиткана колку што е можно поцврсто. Предните нозе се соодветно силни, прави, со умерена должина, вертикално на земја. Задните мора да бидат многу цврсти и соодветно долги, нормални на подлогата кога се гледаат одзади, право и паралелно. Крзното е фино, мазно, меко, кратко и сјајно. Никогаш не смее да биде грубо, брановидно или кадраво. Бојата може да биде сребрена, портокалова (кајсија), боја на срна или црна. Секоја од боите мора да биде чиста.

1.5.11. ’РТОВИ (ДЕСЕТТА ФЦИ ГРУПА)

На оваа група на кучиња припаѓаат подолу наведените раси:

Секција 1: ’ртови со долго или кадраво влакно - авганистански ’рт, салуки, борзои – руски ловечки ’рт,

Секција 2: ’ртови со остро влакно - дирханд, ирски волкодав

Секција 3: ’ртови со кратко влакно - грејханд, випет, унгарски ’рт, мал италијански ’рт, азавак, слоги, полски ’рт и шпански ’рт.

1.5.11.1. АВГАНИСТАНСКИ ’РТ

Авганистанскиот пес пристигнал од Авганистан, но како културна раса потекнува од Европа (Велика Британија), па ФЦИ ја смета за британска раса. Карактерот на авганистански ’рт е бестрашен и достоинствен. Се движи грациозно, непречено и флексибилно, нагласувајќи го гордо неговиот целокупен изглед. Кога скока е брз и елегантен. Неговиот најголем украс е прекрасното, совршено исчешлано по целата должина, лелеаво, долго и правилно негувано крзно, но и соодветно поставените силни коски. Ова кучето не е погодно за секого. Потребна му е рана социјализација и обука.

Како и на секој ’рт му треба многу движење. Може да учествува на трки на патека и на тркачко поле за што исто така е потребна посебна обука. Идеални се соодветно долги, брзи по темпо, прошетки на поводник.

Идеална висина на гребенот за мажјакот е 68-74 cm, а за женката 63-69 cm. Главата треба да биде многу благородна, пропорционална (урамнотежена), чисто обликувана и витка, што значи дека на крајот мора да биде соодветно долга и умерено широка, за да не биде премногу тесна и фина, ниту премногу широка и груба. Се бара комплетен совршен ножичен загриз, што значи дека шесте горни заби тесно се преклопуваат со шесте секачи долу. Има умерено долго и добро мускулесто тело. Слабините се прави, широки и прилично кратки и благо паѓаат кон опашката, наместени да бидат соодветно долги и коси кон опашката која мора да биде поставена пониско и на крајот да се витка во мал единечен прстен (прстенест опаш). Рамениците не треба да се испакнати. Лактите, кога се гледаат од страна се наоѓаат на имагинарна вертикална линија што се протега од врвот на гребенот. Тие се вклопуваат блиску до градите, не смеат да бидат ниту свртени ниту издадени кон надвор. Зглобот треба да биде флексибилен. Стапалата треба да бидат големи и тркалезни колку што се долги и треба да се целосно обложени.

Слика 48: Куче од расата авганистански ’рт

Прашања и задачи за проверка на знаењето

1. Колку групи на раси на кучиња постојат според ФЦИ и кои се тие?
2. Кои се главните карактеристики на расата германски овчар?
3. Кои се главните карактеристики на расата шарпланинец?
4. Кои се главните карактеристики на расата мопс?
5. Кои се главните карактеристики на расата лабрадор ретривер?
6. Кои се главните карактеристики на расата малтезер?
7. Кои се главните карактеристики на расата англиски кокер шпаниел?
8. Кои се главните карактеристики на расата бигл?
9. Кои се главните карактеристики на расата ирски сетер?
10. Кои се главните карактеристики на расата германски островлакнест поентер?
11. Кои се главните карактеристики на расата српски гонич?
12. Кои се главните карактеристики на расата чау-чау?
13. Кои се главните карактеристики на расата самојед?
14. Кои се главните карактеристики на расата џек расел?
15. Кои се главните карактеристики на расата јазовичар?
16. Кои се главните карактеристики на расата авганистански ’рт?
17. Кои се главните карактеристики на расата доберман?
18. Кои се главните карактеристики на расата пудла?
19. Кои се главните карактеристики на расата пекинезер?

1.6. ОСНОВИ НА ДРЕСИРАЊЕ НА КУЧИЊАТА

1.6.1. ОСНОВИ НА ДРЕСИРАЊЕ НА КУЧИЊАТА

Зборот *дресирање* има француско потекло (од *dressage*) кое означува обука или скротување на животното, а претставува систем на правила и пристапи, со помош на кои се развиваат одредени трајни навик кај кучето, неопходни за управување со неговото однесување при користењето за различни активности. *Однесувањето* пак е збир на дејства, односно начин на реакција на животното кон различните услови од неговото опкружување и е насочено кон задоволување на неговите основни биолошки потреби за храна, вода, заштита од неповолни фактори, продолжување на видот, игра, движење, одмор и друго.

Воспитувањето почнува од моментот на набавување/вдомување на кученцето, а прв и најдобар учител на кучето е сопственикот. Сепак многу луѓе кои мислат дека се одлични познавачи на животните, сметаат дека не треба да се влијае врз природата на однесување на домашниот миленик. Но очигледно, овие луѓе не ја познаваат етологијата на кучето, односно дека во природната средина неговите предци, волците, чувствуваат потреба од водач и дека главата на семејството во домот всушност е замена за водачот за кучето. Само преку разбирање на оваа важна релација, кучето ќе изгради однесување, кое ќе одговара на неговите вродени инстинкти.

1.6.2. ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ ВО ОБУКАТА НА КУЧЕТО

Целта на обуката или дресирањето е кучето да се научи безгрешно да исполнува разни дејства по желба на сопственикот.

Со обуката треба да се започне веднаш штом кучето влезе во домот на сопственикот. Кутре од два или три месеци може да се научи на основните барања: да усвои хигиенски навик, ноќе да спие на точно определено место, да го научи своето име и да реагира кога ќе го повикаат, да дозволи да се шета со поводник и др. Оваа прва воспитна форма се нарекува *домашен курс на обука*. По навршување на возраст од 8-10 месеци, кучето може да прејде на повисок - *ојштин курс за обука*, кој може да се спроведе под раководство на дресер специјалист, но исто и од самиот сопственик на кучето по соодветно запознавање со барањата и методите на обуката. Само кучињата кои го поминале општиот курс за обука може понатаму да бидат пратени на *специјализиран курс за обука*, кој мора да се спроведе под раководство на дресери специјалисти на соодветни полигони и кои се профилирани за бараната насока. Целта е правилно да се обучат расните кучиња, како и да се подготват луѓе водичи кои вешто ќе ги користат животните според нивната расова намена. Во специјализираниот курс се обучуваат кучињата за потребите на војската и полицијата, обука на кучиња за чување и овчарски кучиња, обука за спасување на вода или лавини, за разни видови на лов итн.

Преку обуката кај животното се настојува да се развијат неопходните условни рефлексии. *Условниите рефлексии* се соодветни реакции на кучето кон надворешните и внатрешните стимули кои се јавуваат и постојат само при одредени услови, се стекнуваат во текот на индивидуалниот живот и по тоа се разликуваат од *неусловниите рефлексии*, кои се пренесуваат наследно, односно се вродени. Неусловен рефлекс е на пример заштитниот рефлекс. Ако со игличка го боцнете малото кученце, инстинктивно ќе следи негова брза реакција на повлекување кое претставува вроден неусловен рефлекс.

Таков е и рефлексот на хранење на новородените кученца, кои иако слепи и глуви, веднаш по раѓањето лазат, ја наоѓаат млечната жлезда на мајката и цицаат. Ако кај нив не постои овој вроден рефлекс би умреле од глад. Важен безусловен рефлекс е и половиот рефлекс кој претставува биолошки инстинкт за продолжување на видот и се манифестира при постигнување на половата зрелост.

Основата за создавање на условните рефлекси се вродените, наследни безусловни рефлекси. Рускиот физиолог, академик и нобеловец Иван Павлов на крајот на XIX век преку експеримент ги открил законитостите на условните рефлекси. На куче со фистула на плунковните жлезди му било давано парче месо како храна. Кога на кучето му се давала храната, се лачела плунка која истекувала преку фистулата (неусловен рефлекс на лачење на плунка поврзано со хранењето). Кога експериментот бил усложнет, со звучен сигнал од свонче 20 до 30 секунди пред давањето на храна, по 10 - 20 сесии на свонење непосредно пред давањето на храна, кај кучето започнувало лачење на плунка на звукот на свончето без оглед дали храната му била носена или не, односно бил изграден условен рефлекс. Овој рефлекс можел да се создаде и со други дразби, како палење на светилката, прикажување на одредена фигура, итн.

За создавање на условен рефлекс, потребно е систематски и повеќекратно да се комбинира некој за животното индиферентен стимул со истовремено дејство на безусловниот стимул, при што е добро вклучувањето на индиферентниот стимул да започне малку порано од безусловниот. Тогаш индиферентниот стимул за животното станува условен стимул - сигнал за последователно дејство на безусловниот стимул и започнува да предизвикува условен рефлекс.

За време на обуката, неопходно е да се развијат условни рефлекси кај кучето, т.е. навики за одговор на различни сигнали дадени од страна на човекот на одреден начин. Животното исполнува одредено дејство, затоа што за тоа ја добива омилената храна (деликатес) или избегнува казна за непослушност.

Во текот на обуката, сопственикот мора да се придржува кон одредени правила и принципи. Доброто познавање на сопственикот и кучето е од голема важност при обуката на кучето. Најдобар успех при нивниот прв контакт се постигнува со давање на храна, а понатаму со негување и шетање се зацврстува контактот и довербата.

Секогаш при контактот со кучето треба да се употребуваат истите зборови. Зборовите кои постојано се повторуваат се нарекуваат *звучни сигнали - команди*, кои мора да бидат кратки и звучни и да се изговараат со одредена интонација на гласот. Колку појасно и повпечатливо се изговараат, толку побрзо се учи одредена команда од страна на животното. Веќе по интонацијата на гласот, тоа мора да разбере дали се наредува или забранува.

Овие команди, како што е соодветно, се даваат со *зајоведнички ѿон* (но со мирен глас), со *заканувачки ѿон* (настојчиво и со повишен глас, а во случај на непочитување, мора да следи неодобрување - нагло влечење на поводникот или лесен удар) и со *ѿофален ѿон* (при извршување на задачата, придружено со охрабрување - давање на деликатес и пофалби со „Браво!“ или „Добро!“ (проследено со галење). Уште подобро е ако секој звучен сигнал се засили со „визуелен“ (експресивен гест).

За време на општиот курс на обука сопственикот треба да ги следи упатствата на дресерот. Неопходните вежби при дресурата мора да се повторуваат многу пати се додека не се совладаат трајно, без да се претерува во нивното траење. Вежбата може да се изведува секојдневно, но не повеќе од 15 минути, бидејќи кога е предолго кучето се заморува, станува летаргично и непослушно. Се препорачува вежбите да се менуваат, а меѓу нив да се прават подолги паузи. На почетокот подобро е обучувачот/дресерот и кучето да бидат сами, бидејќи сообраќајот, бучавата, другите луѓе и животни ја попречуваат дресурата. Подоцна, откако ќе ја совладаат вежбата на тивко и затскриено место, се започнува со нејзино изведување во која било средина.

Треба да се знае дека и на обучувачот му треба подготовка и тренинг како и на неговото куче. Од кучето не може да се очекува да ја следи командата по петти или десетти пат, особено ако тоа е измалтретирано. Тогаш најдобро е да се прекине вежбата и да се започне во следниот ден. Пожелно е на крајот на секоја тренинг серија кучето да биде во добро расположение. Исто така, потребно е да се знае дека двапати во годината - за време на половиот жар кај кучката, треба да се прекинат сите обиди за дресура.

За успешно дресирање на кучето неопходно е добро познавање на расата, стрпливост, постојаност во обуката, познавање на околината и методологијата на дресирање. За да се изградат одредени навики, треба да се применат следниве методички правила:

1. Да се воспостават правилни меѓусебни односи, т.е. контакт со кучето кое се обучува.
2. Во првите денови од обуката, вешто да се комбинираат условните со безусловните рефлекси.
3. За условни стимули, треба да се користат звучни (поточно, вербални) стимули кои се применуваат во форма на команди и во комбинација со гестови.
4. На почетокот условените дразби треба да бидат поддржани со механички стимул - натисок со раката или влечење со одредена причина, по што треба да се даде охрабрување - некаква награда (деликатес).
5. Да се манифестира упорност и трпение од страна на обучувачот.
6. Да не се вика или физички да се казнува непослушното животно, а командите да се издаваат строго, но со пријателски тон.
7. Командите треба да бидат лесни за учење и речиси секогаш да се состојат од еден збор, на пример: „Седи!“, „Мирен!“, „Дојди!“, „Долу!“.
8. Откако ќе се одбере, командата никогаш да не се менува. На пример, ако командата „Не!“ се користи за забрана, таа никогаш да не се замени со „Престани!“ или „Лошо куче!“
9. Да не се започнува со обука веднаш по хранење на кучето.
10. По правилно извршување на вежбата, да се додели дарежлива награда.
11. Да не се даваат команди на кучето ако животното не е во состојба да ја изврши. Така, кучето брзо „разбира“ дека неговиот господар може да биде беспомошен.

1.6.3. ОПРЕМА ЗА ДРЕСИРАЊЕ

Штом ќе се набави куче во домот неопходна е набавка и на одредени помагала. Основни помагала за кученце се состојат од кожен околувратник и поводник (слика 49). Подоцна треба да се набави околувратник од синцирче за затегнување, но без боцки и корпа.

Кожниот околувратник треба да биде соодветен на обемот на вратот на кучето и да се затвора со метална алка од не рѓосувачки челик. Металниот околувратник е потраен и попогоден за користење, освен во зимскиот период.

Кожниот поводник служи за водење на кучето при дресура. Треба да е со должина до 2 m, направен од еластична кожа со ширина од 1 cm.

Корпата (матилна, кожена, синтетичка) се користи за време на шетање, транспорт во јавен превоз, за време на дресурата (слика 49).

Валјакот (од меко дрво) се користи за апортирање. Долг е до 25 cm, на средината со пречник од 3 cm, додека на краевите пречникот е 5 cm.

Свирчето, служи за давање на звучни сигнали при дресирање, но се препорачува да не е со многу висок тон (слика 49).

Металната кука која со едниот крај се забива во земјата, се користи за привремено фиксирање на кучето со поводникот за одредени вежби.

Заштитната облека за дресерот треба да е од издржлив материјал за да заштити од евентуално гризнување.

Дополнително за обука за прескокнување на препреки е потребно и подвижен ѕид со ноѓарки високи до 1 m и пречка долга 2,5 m, потоа ѕид на расклопување со должина 2,5 m и ширина од 1 m.

Исто така пожелно е да се користат и различни играчки и деликатеси (бисквитии за кучиња) како награда за совладаните вежби (слика 49).

Слика 49: Потребна опрема за дресирање на куче

1.6.4. РАНА ОБУКА НА МЛАДОТО КУЧЕ

Луѓето кои земале обврска да одгледуваат куче во својот дом треба да знаат многу нешта за него како вид и да имаат доволно трпение и време. Со обуката треба да се започнете уште од првите чекори на малото куче во домот на сопственикот, а основните работи на кои треба да се научи се следните:

Место за спиење

Ова е првото нешто што треба да се направи - да се одреди место каде кучето ќе спие. Најдобро е да се избере соодветно катче каде што никој нема да му пречи. Потребна е подлога (но не од синтетички материјал и неколку прекривки што ќе се менуваат), која не е премногу тврда и на која кучето може да легне со целата должина.

Промената на средината е стресен фактор за малото куче - тоа е одвоено од мајка си, од браќата и сестрите, од познатите мириси, поради што чувствува страв. Првата вечер кученцето ќе цвили, ќе доаѓа до сите кревети и ќе „моли“ сопственикот да го земе кај себе. Многу е важно токму тогаш да се биде трпелив. Треба да се стане, да се земе внимателно и да се однесе на неговото одредено место, повторувајќи: „На место! На место!“. Ако првата, втората, третата вечер се покаже малодушност и сожалување, ќе се изгубат позициите, и кутрето ќе „сфати“ дека во креветот на сопственикот е најтопло и најпријатно, а непријатно и студено на подлогата. Ќе почне да инсистира, да лае, да цвили, ќе се обиде да скокне во креветот и потоа ќе биде потешко да се натера да спие на неговото одредено место. Ова е една од големите грешки што ја прават сите нови љубители на кучиња. Во никој случај не треба да се покаже сожалување и подобро е кученцето да „плаче“, да лае и цвили и да не спие една ноќ или две, но потоа ќе се смири и секогаш ќе си го знае определеното место.

Место за хранење

Уште од првиот ден, треба да се започне со хранење на кученцето на исто место. За таа цел потребни се два сада - за храна и за вода, кои мора секојдневно да се мијат со топла вода.

Навикнување со името и повикување

Кученцето треба да се научи да реагира на своето име. Какво и да е името, треба да се запомни дека името не е команда, туку само звучен сигнал кој го привлекува вниманието на кучето. На почетокот, името треба да се повторува многу често. Кога кученцето ќе одговори, треба да се охрабри со тоа што ќе се погали и ќе му се даде некаков деликатес. Вообичаено, кога ќе се повика неговото име, тоа реагира така што ја крева главата од подлогата и гледа во вас, а тогаш треба да му се даде заповедта: „Дојди овде!“ Кучето треба да се научи да го „препознае“ своето име речиси во исто време кога се обучува и на оваа заповедна команда. Во двата случаи, начинот на обука е ист. Како мамка, може да послужи садот со храна. Со него треба да се привлече вниманието на кученцето, повикувајќи го по име, да се постави садот за храна на подот и да се даде командата „Дојди овде!“ Вежбата треба да се повтори неколку пати, пред конечно да се остави храната на располагање на животното. Веќе по три четири дена кученцето ќе го научи своето име. Исто така тоа ќе реагира на повикот, кој за него ќе значи дека треба да дојде, без разлика каде и да е и што и да прави. Инаку за кученцето, потешко е да научи да реагира на заповедта „Дојди овде!“ отколку да го препознае името. Откако ќе се даде командата, која може да биде придружена со соодветен гест, а животното ја исполнило, треба да се погали и да се награди со некаков деликатес. Колку и да изгледа кученцето неприемчиво или непослушно, не треба да се губи трпение и да не се крева глас, бидејќи не само ударот, туку и остриот тон или викање може засекогаш да го претворат нормалното кученце во плашливо и недоверливо куче. Пред сè, потребно е трпение, кое подоцна ќе биде многукратно наградено. Кога се издава командата „Дојди овде!“ таа се изговара со звучен и јасен глас, а може да се користи и звучен сигнал со свирче или уста.

Одење по мала и голема потреба

Едно од најважните е обуката за одење по мала и голема потреба. Со неа треба да се започне веднаш штом кучето почне да јаде цврста храна (околу 6 недели по раѓањето). Ако сопственикот во поголемиот дел од денот е дома и има можност почесто да го вади кученцето надвор (по навршени два месеца возраст), тоа треба да биде сторено веднаш по будењето, по секој оброк, по продолжена физичка активност, ако не уринирало подолг временски период и пред се, кога ќе покаже знаци дека сака да го направи тоа. Кученцето не треба да се изнесува на раце, туку да се остави да оди по сопственикот за да ја научи рутата. Задолжително секогаш треба со стабилен глас да се даде соодветна команда за актот, а откако тоа ќе биде сторено да се погали и да се награди. Преку ноќ покрај влезната врата потребно е да се постават весници. Ако сопственикот живее во стан или подолго време во текот на денот е отсутен, треба да се одреди една соба чиј под може да биде покриен со хартија и да се остави кученцето во неа. Наскоро тоа ќе си избере свое „тоалетно катче“. Преостанатата хартија потоа треба да се отстрани. Тоалетот постепено треба да се преместува кон надворешната врата. Кога времето ќе биде убаво, кученцето треба да се изнесе надвор и на крајот воопшто хартијата да се отстрани. Ако кученцето во домот извршило голема потреба на место каде што не треба, во никој случај не смеете да му го „залепите“ носот во изметот. Во тој случај, треба да му се даде командата „Не!“ со повишен тон и да се однесе до неговото „тоалетно катче“. Местото каде што е извршена нуждата треба веднаш да се исчисти и испрска со дезодоранс за да се отстрани специфичниот мирис. Тоа се прави со цел кученцето да не го „бендиса“ местото и привлечено од преостанатите мириси повторно да направи „беља“. Треба да се биде трпелив и никогаш да не се казнува кученцето за своето бавно учење или случајните грешки. Од друга страна, кога кученцето ќе направи се како што треба, треба да се покаже радост и задоволство, да се охрабри и да се погали.

Прошетка

Кученцето може да излезе надвор откако ќе наполни 2 и пол месеци. Се разбира, се зависи од годишното време, надворешната температура и расата. Во текот на зимските месеци, кучињата со кратки влакна побрзо се ладат, па затоа треба да поминуваат помалку време надвор за да не настинат. По будењето од сон потребно е кучето веднаш да се изнесе на прошетка за да се раздвижи и да ги направи своите физиолошки потреби. Кога ќе се изнесе надвор, задолжително се потребни околувратник и поводник. Околувратникот треба да биде мек, кожен, не премногу широк ниту премногу тесен. Поводникот мора да биде кожен, цврст и да завршува од едната страна со рачка, а од другата со бескрајно ротирачка алка со пружина, за да не се усукува околу вратот на кучето. Треба да се започне да се учи кученцето на прошетка со поводник уште од првиот пат кога ќе се изнесе надвор. Ова е особено неопходно при воспитувањето во сложена градска средина со интензивен сообраќај. Кученцата обично не реагираат на околувратникот и многу брзо се навикнуваат на него. Во случај на големо или поагресивно куче, потребно е по некое време да се стави корпа на муцката, на која треба рано да се навикне. Кучето мора да се води на краток, затегнат или подигнат поводник. Ако тој е лабав, може да се заплетка околу нозете на кучето. Понекогаш кога околувратникот е лабаво затегнат се случува кучето да се ослободи. Во таков случај, не треба да се вика и паничи, туку да се повика милно и да се стави повторно, но малку позатегнато. За време на прошетката, кучето секогаш треба да се води на левата страна. Кога се повикува, треба да се повтори неговото име и наредбата „Дојди овде!“ неколку пати. При исполнување на наредбата кучето треба да се охрабри и погали. Кога ќе се сретне друго куче, не треба да се застанува. На кучето не треба да се дозволи да душка и јаде туѓ измет. Постепено треба да се навикне да се движи низ бучни и преполни улици со многу автомобили, но секогаш со поводник. На кучето треба секогаш да му се зборува со мирен, јасен и сигурен тон. За време на прошетката треба да се заштити од непријатни и несакани средби, бидејќи ако некој (на пр. човек во униформа) се однесува брутално кон него, ќе создаде омраза кон луѓето со униформа и секогаш ќе лае по нив, што не е пожелно. Пред да се повика кученцето, треба да се обрне внимание дали е зафатено со некоја работа. Ако внимателно душка некакви траги или видело нешто интересно (друго куче и сл.), не треба да му се одвлекува вниманието и да се повикуваа, бидејќи нема веднаш да дојде, а тоа го поткопува авторитетот на сопственикот. Ако е потребно кучето веднаш да дојде, никогаш не треба да се тргне по него и да се брка, туку нагло да се сврти и упати во спротивна насока. Тогаш веднаш ќе дотрча бидејќи ќе се чувствува осамено, беспомошно и напуштено. Кога ќе се повика, треба да се чека на местото. Заповедта: „Дојди овде!“ треба да предизвика кај него пријатно чувство и радост што го повикал господарот. На почетокот секогаш треба да се поддржи добрата изведба со деликатес, а кога командата ќе биде добро совладана и кај возрасното куче, доволно е само тоа да се пофали и погали. Кучето не треба да се носи на прошетка веднаш по хранењето, како што се практикува често. Добро е тоа да лежи мирно околу еден час додека стомакот ја вари храната. Прошетката, трчањето и играњето по хранење при полн стомак негативно влијае врз неразвиениот организам.

Игра

Малото куче сака да си игра, да глода сè што ќе најде - најмногу чевли. Затоа е потребно да му се набават неколку предмети кои нема да може да ги проголта или да одгризе парче од нив. Погодни се детски играчки од тврда гума или парче дебело црево, кои кучето со радост ќе ги грицка (поради растот на неговите заби). Исто така, добро е секој ден да му се дава голема мека коска со остатоци од месо. Изцваканите коски треба да се фрлат. За глодање (на местото каде што ја добива храната) може да му се обезбедат моркови, цвекло, прачка или парче дрво. Тениското топче или слично се многу погодни за играње и гризење.

Кутрето со задоволство си игра само со него и лесно учи да го донесе кога ќе се фрли. Ако на миленикот не му се обезбедат неопходните играчки, ќе почне да ги уништува чевлите и мебелот. Не треба да се дозволи да си игра со стари влечки или чевли. Животното не може да го разликува старото од новото, па наместо со старите чевли може да се случи да си поигра со новите. Во никој случај не треба да се дозволи малото куче да си игра со партал, бидејќи подоцна нема да ја знае разликата меѓу него и фустанот, панталоните, чаршафот. Ако кучето земало нешто и почнало да го цвака или да си игра со него, не треба на сила да се влече за да не му се оштети забалото. Во случаи кога кученцето морало да остане само дома, може да се случи по враќањето во домот да се најде на голем неред, поради што тоа не треба да се кара или тепа. Тоа може да трча и да ве пречека со радост, да се гали и скока, па средбата затоа не треба да започне со викање и тепање. Кутрето не може да го поврзе гневот со тоа што го направило. Што и да направило, никогаш не треба да му се вика или да се тепа, туку треба да се испровоцира тоа да го направи во ваше присуство, кога треба да му се даде командата „Не!“ и дури потоа да се казни. Само во моментот на извршување на дејството кучето може да разбере што му е забрането. По неколку минути веќе е предоцна и не може да го поврзе минатото дејство со сегашноста. Ако виновното кученце се сокрило под каучот или креветот, не треба да се извлекува од таму за да се казни. Ако на кучето му кажете со нежен и мил тон дека е многу лошо, и дека ќе го избркате, нема да го разбере значењето на она што сте го кажале, ќе мавта со опашката, радосно ќе ве гледа во очите и ќе ја изразува неговата љубов кон вас на секој можен начин. Исто е и ако му се каже со висок и остар тон дека е многу добро куче и дека многу го сакате. Кучето ќе ја сфати заплашувачката интонација во гласот, ќе избега и ќе се скрие, а кога подоцна кога ќе го повикате со мил глас, ќе се плаши од измама и нема веднаш да дојде. Треба да се запомни дека кучето ја прати и ја разбира само интонацијата на гласот, без да го разбере значењето на зборовите.

Казнување

Во принцип, кученцето треба да се казни само ако претерало со нешто или направило нешто лошо. За тоа време, пожелно е да биде врзано. Треба да се биде многу внимателен кога тоа се казнува! Што и да направило, кучето треба да почувствува не само строгост, туку и добронамерен однос, инаку ќе престане да верува на сопственикот и да доаѓа кога ќе го повикаат. Раката на господарот треба да биде само извор на радост. Затоа тоа треба да се удри со свиткан весник или мало стапче за целата своја омраза да ја насочи кон предметот со кој било удрено. Според „кучешката логика“ не го удриле рацете на господарот. На кучето треба да му се обраќате со мирен тон, без повишување на гласот, а наредбата да се кажува јасно, одлучно и со заповеднички тон. При охрабрување или казнување на кучето, другите членови на семејството, како и случајните минувачи, не треба да се мешаат во ниту една ситуација, туку да се воздржат од заштита. Посилно може да се удри кучето само ако тоа се нафрлило на вас или на членовите на вашето семејство со намера да касне, но не со рака, туку со мал камшик или стап. Ако кучето сè уште покажува злоба, каса, покажува заби, заканувачки ’ржи, треба да се направи консултација со специјалист дресер. Можеби сте дозволиле некаква грешка, па тоа станало злобно. Ако е можно грешката да се поправи, тоа треба да се стори, во спротивно ќе биде потребно да се разделите од вашиот миленик.

Обука на повозрасно куче

Ситуацијата со воспитувањето на повозрасно куче е многу потешка, бидејќи животното веќе има изградени навик и многу е тешко брзо да биде одучено од нив. Неминовно, кога го менува господарот, кучето тагува и за него тоа е стресен фактор. Основното во вакви случаи е трпението и упорноста, со кои треба да се освои неговата доверба. За време на периодот на адаптација, не треба да се биде груб туку треба да се влијае на психата на кучето со цврст, но мил тон.

Тоа треба да разбере дека неговиот нов господар е добронамерен пријател и господар во исто време. Така постепено ќе се навикне да се покорува и пред сè ќе „разбере“ дека некои работи кои претходно му биле дозволени сега веќе не му се. Во овој случај не се работи за обука на животното, туку за отстранување на неговите лоши навики кои би му го отежнале животот на новото место. Доколку кучето покаже агресија насочена кон сопственикот - неговиот нов господар, а тој не успее да ја наметне својата супериорност над него, подобро е навреме да се откаже и да го врати кучето на неговиот поранешен сопственик отколку да има сериозни проблеми со него во одреден момент.

Неколку друѓи совети

Не треба да се дозволи кучето постојано да лае по луѓе и животни кои минуваат покрај прозорот и вратата во домот. Во такви случаи, тоа треба само да „најави“ дека некој стои на вратата и да замолчи кога сопственикот ќе тргне за да ја отвори вратата.

Сопствениците треба да бидат внимателни кучето да не истрча преку отворена врата, што може да доведе до несреќен случај. За да се одучи од оваа навика, треба да се замоли некој да почeka пред вратата и кога животното ќе искочи, да го удри со стапче. Во тој момент, кучето треба да се повика со поостар тон, а кога ќе се врати, да не се кара, туку нежно да се погали. На сличен начин, може да се одучи кучето да трча по велосипед, мотоцикл, автомобил или луѓе и животни.

Не се препорачува кученцето да се зема често во раце. Доколку сопственикот сака да го погали, треба да клекне или да се навали кон него. Не треба да се дозволи децата да го носат во раце често само за свое задоволство.

Кучињата живеат во разновиден свет со бројни мириси и звуци. Тие ја запознаваат својата околина главно со нивното остро сетило за мирис и одличен слух. Со стареењето слабеат сите сетилни органи, а само сетилото за мирис им служи до крај. Затоа, кога сопственикот го шета кучето, не треба да го спречува да ја запознае околината, туку да му дозволи да мириса и да запомни се во периметарот на движењето.

Сопственикот треба да слуша како кучето лае во една или во друга прилика. Во изведените звуци постојат различни нијанси кои сопственикот треба да ги научи за да ги разликува.

Сопственикот треба да обрне внимание на опашката на кучето. Таа е барометар на неговото расположение. Ако е крената нагоре и мава со неа, тогаш е здраво, весело и одлично расположено. Подвитканата опашка зборува за потиштеност и страв. Исто сопственикот треба да знае дека кучињата се многу љубоморни. Затоа, сопственикот не треба да гали туѓо куче пред своето.

За време на бура со грмотевици или при огномет, кучето обично се плаши и почнува постојано да лае. Во таков случај, сопственикот треба да го смири така што ќе го погали и ќе му зборува тивко со мирен глас.

Сопственикот не треба никогаш ни под никакви околности да го лаже своето куче, бидејќи тоа ќе престане да му верува и нема да му биде верен придружник.

Сопственикот треба да се потсети дека ја презел должноста од малото беспомошно суштество да одгледа возрасно, добро развиено и послушно куче и не само да го одгледа, туку и да ги изгради во него сите неопходни и корисни навики. Малото суштество било одвоено од својата мајка, од своите браќа и сестри со кои живеело месец-два, а единственото суштество за кое се приврзало и му ја дало сета своја љубов е сопственикот. Оваа посветеност не познава компромиси и претставува несебична лојалност до последен здив.

1.6.5. ОСНОВНИ ДИСЦИПЛИНСКИ ВЕЖБИ

Општиот курс за обука може да се спроведе во клуб за обука или школа, каде што кучето и неговиот сопственик ќе научат сè од дресерот, но исто така може самостојно да го спроведе сопственикот на кучето. Во секој случај, најдобро е сопственикот да се обрати во клубот или специјализираната школа, бидејќи овој начин на обука значително ја продлабочува врската помеѓу сопственикот и кучето.

Во процесот на дресирање може да се користат разни стимули како на пр. храна, нагло повлекување на поводникот, лесен удар со стапче и други дејства кои предизвикуваат болни сензации, како и команди кои се дадени со глас, гест или на друг начин (на пр. со безвучно свирче). Командите што ги издава дресерот секогаш мора да бидат исти. Со дресирање е најдобро да се започне кога кучето ќе наполни 3 - 4 месеци. Практичните часови треба да бидат кратки - не повеќе од 15 минути и, ако е можно, да се одржуваат два пати на ден. Кога ќе се учат нови вежби, задолжително треба да се повторуваат веќе научените.

При обуката, кучето треба да се држи на поводник се додека не научи да ги разбира командите. Кучето никогаш не треба да се дресира кога сопственикот е во лошо расположение. Исто така тоа не треба да се заморува со тешки тренинзи без даден одмор. Кога се издава команда, сопственикот треба да изговара со јасен и заповеден тон, изговарајќи го при тоа името на кучето за да го привлече неговото внимание.

Треба да се запомни дека ако кучето не слуша, тоа е затоа што не разбрало што се бара од него. Во ваков случај, казнувањето нема да помогне. За време на дресурата, наградата со давање на деликатес треба да се користи само доколку задачата е успешно реализирана, но во никој случај без причина. Исто така добра награда за послушното куче се пофалбата, погалувањето и кратката игра со него.

Најосновните навики што е потребно да ги научи малото куче се следните:

Вежба за седнување

Командата која се издава е „Седи!“ Се изговара јасно, без повишување на тонот, а истовремено со командата се гали кучето со едната рака, додека со другата силно се притиска неговиот заден дел од телото додека не се принуди да седне (слика 50).

Слика 50: Команда „Седи!“

Веднаш треба да следи пофалба со зборот „Браво!“, награда со деликатес и погалување. Вежбата треба да се повторува повеќе пати додека не се создаде навиката. Откако кучето ќе се научи да седнува на оваа команда, треба да се научи и на командата „Место!“. За таа цел, сопственикот треба да тргне со кучето и потоа да го натера да седне. Со држење на поводникот затегнат вертикално нагоре, треба да се издаде командата и да се започне со кружење околу животното. Ако тоа се обиде да стане, треба внимателно да се повлече поводникот, но со цврста рака.

Штом кучето ја разбере „идејата“, треба да се олабави поводникот и да се зголеми растојанието. Потоа треба да се издадат истовремено и двете команди „Седи! Место!“, постепено зголемувајќи го повторно растојанието. По неколкуте успешни тренинзи, можете да се преземат наредните чекори - уште повеќе да се олабави поводникот (и на крајот целосно да се отстрани), сопственикот да си замине, а покасно и целосно да се тргне од видното поле на кучето. Да не се заборава за секоја добра изведба кучето да биде наградено.

Вежба за леѓнување

Командата која се издава е „Легни!“. Таа се практикува по совладување на навиката за седење, при што прво се бара од кучето да седне, а потоа и да легне. Совладувањето на оваа навика се прави во седечката положба на кучето, при што левата рака треба да се постави на гребенот на кучето. Во исто време кога се дава командата, со десната рака треба да се повлече поводникот надолу, а со левата рака силно да се притисне на гребенот (слика 51). Сопственикот може да си помогне и со повлекување на неговите предни екстремитети нанапред. По извршувањето на оваа активност, кучето треба да се охрабри со „Браво!“, да се погали и да му се даде деликатес.

Слика 51: Команда „Легни!“

Вежба за прањење во чекор

Командата која се издава е „Тргни!“ Целта е да се научи кучето да оди паралелно со сопственикот. Се учи со повторување на командата неколку пати, придружено со нагло влечење на поводникот при непослушност. Сопственикот треба да тргне заедно со кучето држејќи го поводникот со левата рака близу до околувратникот (слика 52).

Слика 52: Команда „Тргни!“

Кога кучето во одот отстапува на страна, напред или назад, треба да се даде командата „Поред!“, а веднаш потоа силно да се повлече поводникот наназад. Кога командата е правилно извршена, кучето треба да се охрабри со награда, со „Браво!“ и погалување.

По совладување на активноста, поводникот треба постепено да се олабавува се додека кучето не научи да се движи со сопственикот во чекор дури и без поводник. По повторените вежби, давањето на наградата се прекинува и се заменува само со пофалба, охрабрување со „Браво!“ и погалување. Потоа треба да се вежба вртење прво на десна страна, па потоа и на лева.

Вежба за застанување

Командата која се издава е „Стој!“ Кога при издадена команда „Тргни!“ сопственикот оди заедно со кучето, по некое време треба да даде командата „Стој!“ При тоа со левата рака сопственикот треба да го држи поводникот близу до околувратникот и по застанувањето, тој треба нагло и силно да го повлече поводникот при што и кучето исто треба да застане (слика 53). Секоја добра изведена вежба треба да се охрабри.

Слика 53: Команда „Стој!“

Вежба за седнување при застанување

Командата која се издава е „Седи!“ (истата, како кај вежбата со седење). Откако ќе се научи кучето правилно да прати во чекор и да застане, треба да се научи и да седне, на пример кога сопственикот ќе треба да застане при средба со некои познаници или при преминување на некоја улица. За таа цел при заедничката прошетка во мирна средина, по наредбата „Стој!“ сопственикот треба да застане и да го притисне кучето внимателно, но доволно силно за тоа да седне (слика 54). При тоа раката на сопственикот треба да биде на грбот на кучето - веднаш пред неговата карлица и истовремено да даде команда „Седи!“. За секоја добра изведба кучето треба да се награди.

Слика 54: Вежба за седнување при застанување

Прекинување на несакано дејство

Командата која се издава е „Не!“ или „Фуј!“. Треба да се издаде со заповеден и јасен тон, придружена со некаков осет за болка кај кучето. Оваа команда треба да се издава секогаш кога вниманието на кучето е насочено кон на пр. остатоци од храна, луѓе, животни и др. При обид кучето да се приближи кон нив, треба да се издаде командата остро, со силна интонација во гласот и истовремено со силно повлекување на поводникот или удирање на кучето со стапче. Откако кучето ќе го совлада извршувањето на оваа команда на поводникот, се пристапува кон извршување на командата и без поводник.

Вежба за лаење

Во основа, лаењето е природна потреба за кучето. Тоа му служи да комуницира со други кучиња, но и да предупреди дека некој доаѓа, при што истовремено е и едно предупредување кон него. Меѓутоа, за да не лае непотребно, пожелно е кучето да се научи да лае само при издадена команда „Лај!“. Ова најлесно може да се направи кога ќе му се дава храна. Прво треба да се издаде командата „Лај!“ при што треба да се имитира лаење, а откако кучето ќе излае, да му се даде храна. Кога ќе научи да лае по команда, треба да му се даде нова команда „Кути!“ и потоа дури да му се даде храна. Кога животното ќе научи добро да ги извршува овие наредби, може да се научи да лае и при откривање на странец (за која вежба е потребен помошник кој ќе стои зад некое скриено место). Дресерите користат различни начини за да го обучат кучето да предупреди за присуството на несакан посетител, при тоа без да го нападне.

Вежба за чување на имоџ

Командата која се издава е „Чувај!“ Кучето треба да ги чува работите што му ги оставил господарот, без да претставува опасност за секој што ќе им пријде. Тоа треба заканувачки да ’ржи на секој што ќе се обиде да го земе предметот што му е доверен на чување и да не дозволи некој да посегне по него. Вежбата се изведува со помошник кој е непознат на кучето, кој се појавува и посегнува да го земе предметот со едната рака при што во другата држи стап. Тогаш треба да се издаде командата „Чувај!“ и помошникот да почне со стапот да го задева кучето истовремено обидувајќи се да му го земе предметот. Природната реакција на кучето е да ’ржи, да се фрла кон непознатиот и да лае заплашувачки. Активноста кај кучето треба да се поттикне со награда. Вежбата треба се повторува повеќе пати додека не се зацврсти навиката.

Вежба за донесување (ајорџ)

Командата која се издава е „Донеси!“ или „Апорт!“. За таа цел се избира соодветно дрво со должина од 25-30 cm и дијаметар од околу 4-5 cm или парче црево со исти димензии (слика 55). Најпрво, пред кучето треба да се мавта дрвото, намамувајќи го да го зграпчи со забите. Секое загризување и држење во устата се поттикнува со звучно „Браво!“, галење и награда. Вежбата треба постепено да се усложни. Треба да се фрли дрвото на неколку метри, при што истовремено да се издаде командата „Донеси?“.

Слика 55: Команда „Донеси!“

Обично кучето се фрла кон дрвото и го зграпчува. Потоа треба да се оди до него и да се издаде веќе научената команда „Седи?“, а по нејзиното извршување да се издаде командата „Дај!“ при што со десната рака треба да се фати дрвото. Ако кучето не го испушти дрвото, треба да се повтори командата „Дај!“ и со левата рака да му се понуди деликатес. Тогаш тоа треба да го пушти дрвото за да ја земе наградата. Веднаш треба да се пофали со звучно „Браво!“. Вежбата треба да се повторува повеќе пати додека не биде целосно одработена, така што постепено дрвото ќе се фрла на се поголема оддалеченост и нема да се оди повеќе кај кучето, туку ќе се повикува, со издавање на командите „Дојди овде!“ и „Донеси!“. Кога кучето ќе дојде, следната команда треба да биде „Дај!“ Секоја добро изведена вежба треба да се награди со деликатес, погалување и „Браво!“. Доколку кучето го зграпчило дрвото при што трча во различни насоки, играјќи се, па не доаѓа и покрај повикувањето, не треба да се оди кај него, туку во спротивната насока. Гледајќи дека неговиот господар се оддалечува, ќе дојде, при што повторно треба да му се даде командата „Дај!“, придружено со награда. Всушност, целата оваа постепено комплицирана процедура е основата за дресура на ловечки кучиња за апорт на отстреланиот дивеч. Во завршна фаза, дрвото или цревото се заменуваат со претходно подготвена кукла (налик на птица), која е направена од дрво и е завиткана во ткаенина или завој со птичји пердуви вметнати во неа. За да се открие зајак, куклата се завиткува во зајачка кожа. Вежбите се изведуваат на ист начин како и со дрвото. Куклата се фрла во различни правци, во грмушки, итн., а на кучето му се издаваат потребните команди за да ја најде и донесе. Секоја добро изведена вежба треба да се награди. На крајот, фрлањето на имитациското животно треба да е придружено со истрел, за кучето да може да се навикне на гласниот карактеристичен звук и да не се плаши од него.

Да се обучи кучето да ги почитува и следи командите не значи да се научи на циркуски трикови. Меѓу другото, вака научените вежби можат да го заштитат од опасности. На пример, кога кучето послушно ќе застане до својот господар, нема да се втурне одеднаш на улица пред возилата. Во принцип, кучето што ги почитува командите може да биде заштитено од секакви неволји. Добро обученото куче е пред се задоволство за сопственикот и неговото семејство, а своеглавото куче е извор на бескрајни проблеми.

Како заклучок, треба да се има предвид дека некои раси на кучиња се многу поподложни на обука од другите, но дури и најтврдоглавото куче може да биде тренирано и обучено на некои основни барања, се разбира, само ако тренерот го има потребното трпение.

Прашања и задачи за проверка на знаењето

1. Што означува зборот дресура?
2. Што претставува однесувањето?
3. Кога започнува обучувањето на кучето?
4. Која е целта на обуката (дресурата)?
5. Набројте ги формите на обука на кучињата!
6. Што се тоа условни, а што безусловни рефлексии и набројте некои од нив?
7. Како се создава условниот рефлекс?
8. Што се тоа звучни сигнали - команди?
9. Од што треба да се состои една опрема за дресирање на куче?
10. Набројте некои од основните работи кои треба да ги научи малото кученце во домот!
11. Набројте некои од основните дисциплински вежби кои треба да ги научи кучето!

1.7. НАЈЧЕСТИ НЕЗАРАЗНИ ЗАБОЛУВАЊА КАЈ КУЧИЊАТА, НИВНА СИМПТОМАТОЛОГИЈА, ЛЕКУВАЊЕ И ПРИНЦИПИ НА ПРЕВЕНТИВА

1.7.1. ЗАБОЛУВАЊА НА ГАСТРОИНТЕСТИНАЛНИОТ СИСТЕМ, ЦРНИОТ ДРОБ И ПАНКРЕАСОТ

1.7.1.1. ГАСТРИТИС

Акутен гастритис е термин кој се применува кај синдромот означен со повраќање со ненадеен почеток за кој се претпоставува дека е резултат на повреда или воспаление на слузницата на желудникот.

Етиологија

Кај повеќето пациенти причината се дознава од анамнезата, како на пример несоодветна исхрана, терапија со некои лекови, труење и сл. Животните со акутен гастритис поврзан со токсичност на лек, голтање туѓо тело или метаболички нарушувања често се манифестираат со хематемеза, мелена, истовремена дијареја или други знаци на системско заболување; во овие случаи е потребен потемелен дијагностички пристап за да се утврди причината и да се обезбеди оптимална нега.

Клиничка манифестација

Повраќање со ненадеен почеток е главниот клинички знак на акутен гастритис. Во некои случаи тоа е придружено со хематемеза или мелена и променлив степен на системска абнормалност. Анамнезата може да открие пристап или ингестија на расипана храна, ѓубре, токсини, лекови или туѓи тела. Знаците на токсичност може да бидат очигледни, како што се жолтица и бледило со ингестија на цинк, саливација или дефекација со токсичност од органофосфати или ингестија на печурки, и саливација и орални улцерации при голтање на хемикалии.

Дијагноза

Дијагнозата на акутен гастритис обично се заснова на клиничките наоди и одговорот на симптоматскиот третман. Специфична дијагноза може да биде неопходна ако пациентот има пристап до туѓи предмети или токсини, системски не е добро или има хематемеза, мелена, повраќање што не реагира на симптоматска терапија или други знаци на посериозна болест како што е наведено претходно. Лабораториските анализи кај повеќето животни со примарен акутен гастритис укажуваат на блага дехидрација и често не се изведуваат доколку не постои сомнеж за посериозно заболување. Абдоминална радиографија може да се направи доколку постои сомневање за туѓи предмети или опструкција на гастроинтестиналниот тракт. Понатамошна дијагностика, како што се ултрасонографија и ендоскопија, ретко се индицирани; повеќето животни со едноставен гастритис реагираат на симптоматска терапија.

Терапија

Терапијата за некомплицирани акутен гастритис е симптоматска и поддржувачка и вклучува течности, ограничување и модификација на исхраната, мукозни заштитни средства или атсорбенти, а можеби и антациди. Мали количества орални течности, малку и често, може да се дадат кај пациенти со повраќање, а волуменот се зголемува како што повраќањето се намалува. Субкутаната администрација на изотоничен избалансиран раствор на електролити може да биде доволна за да се коригира благиот дефицит на течности (< 5 %), но е недоволна за пациенти со умерена до тешка дехидрација. Онаму каде што повраќањето е акутно, се прекинува давање на храна најмалку 24 часа.

Потоа се даваат мали количини на течна диета за да се одржи функцијата на бариерата на желудникот и да се утврди дали повраќањето е решено. Подоцна се воведува домашна незачинета, блага исхрана со ограничена маснотија (на пр., варено пилешко и ориз, урда со малку маснотии и ориз во сооднос 1:3) или комерцијална диета ограничена со маснотии, базирана на ориз. Се даваат мали оброци почесто со постепена транзиција назад кон нормална исхрана во текот на една недела. Може да се администрираат лекови кои ја намалуваат киселината, како што се антагонистите на H₂-рецепторот.

1.7.1.2. ХЕПАТИТИС

Хепатитис е воспаление на црниот дроб, може да биде акутно и хронично. Најчестите заболувања на црниот дроб кои се среќаваат кај малите животни вклучуваат акутен и хроничен хепатитис. Реверзибилните хепатоцитни повреди вклучуваат хепатоцелуларен оток, пердвести дегенерација, хепатопатија индуцирана од стероиди и хепатоцелуларна стеатоза (липидоза). Терминот хроничен хепатитис, се користи без оглед на причината и се карактеризира со присуство на фиброза, воспаление, хепатоцелуларна апоптоза и некроза. Како општ концепт, акутниот хепатитис морфолошки се карактеризира со комбинација на воспаление, хепатоцелуларна апоптоза и некроза, а во некои случаи и регенерација. Хроничниот хепатитис се карактеризира со хепатоцелуларна апоптоза или некроза, променлив мононуклеарен или мешан воспалителен инфилтрат, регенерација и фиброза. Токсичната хепатална повреда значително варира во зависност од видот на реакцијата, дозата и времетраењето на изложеноста на токсинот и не вклучува морфолошки абнормалности (само биохемиски).

Етиологија

Најчесто етиологијата е непозната. Вирусна етиологија е можна кај кучињата со идиопатски акутен хепатит. Повеќето случаи на акутен хепатитис спонтано закрепнуваат, потребна е само потпорна терапија со антиеметици и флуиди. Акутен хепатитис кај кучиња речиси никогаш не е предизвикан од бактерија, па не се потребни антибиотици. Капацитетот на црниот дроб не е исцрпен. Важно е да се постави точна навремена дијагноза и терапија да не премине во хроничен хепатитис.

Дијагностика

Заболувањето се дијагностицира врз основа на клиничката манифестација, клиничкиот преглед, лабораторискиот наод (покачени црнодробни ензими).

Терапија

Урсодеоксихолна киселина е една од природните жолчни киселини во ентерохепаталната циркулација. Исто така, се синтетизира и произведува како таблети или капсули. Силимарин, е активната компонента извлечена од плодот на *Silybum marianum*, попознат како млечен трн.

1.7.1.3. ПАНКРЕАТИТИС

Панкреатитис е воспалителна инфилтрација на панкреасот. Општо земено, панкреатитисот може да се подели на акутна и хронична болест. Акутен панкреатит е воспаление на панкреасот кое не е поврзано со трајни промени. Хроничниот панкреатит е поврзан со фиброза и атрофија на панкреасот.

Етиологија

Причината за панкреатитис често останува непозната, но треба да се земат предвид следните потенцијални причини и фактори на ризик. Несоодветната исхрана се смета за важна причина за панкреатитис. Хиперлипидемијата често е очигледна кај кучињата со панкреатитис и најчесто се забележува хипертриглицеридемија.

Некои лекови кои вообичаено се користат во ветеринарната медицина како L-аспарагиназа, азатиоприн, естроген, фурсемид, калиум бромид, салицилати, сулфонамиди, тетрациклини, тиазидни диуретици и винка алкалоиди може да предизвикаат панкреатит. Рефлукс на дуоденален сок во панкреасните канали, исто така, може да предизвика панкреатитис. Хируршката манипулација и тапата абдоминална траума се исто така потенцијални причини за панкреатитис.

Клиничка манифестација

Кучињата од која било возраст и состојба на телото може да развијат акутен или хроничен панкреатит. Кучињата со акутен тежок панкреатит обично имаат повраќање, слабост, абдоминална болка, депресија или дијареја. Некои имаат тешки системски компликации, како што се откажување на еден или повеќе органи, па дури и може да бидат во шок. Некои кучиња покажуваат очигледни знаци на абдоминална болка и непријатност, а некои може да покажат „позиција за молитва“, со испружени предни екстремитети, градната коска на земја и кренати задни екстремитети. Знаци на болка може да се појават и со абдоминална палпација, иако некои животни не реагираат дури и со тежок акутен панкреатит. Кај некои пациенти може да се палпира абдоминална маса кранијално, а повремено може да се појави и асцит. Кучињата со тешка болест често се дехидрирани и може да бидат фебрилни.

Дијагностика

Радиографските наоди кај кучињата со панкреатитис се многу субјективни и дефинитивни радиографски докази за панкреатитис обично не се присутни. Абдоминалната ултрасонографија е поспецифична за панкреатитис кај кучињата. Промените во ехогеноста се корисни за дијагноза на панкреатитис кај кучињата. Најчестиот наод на комплетна крвна слика кај кучињата со тежок панкреатит е тромбоцитопенија. Кај повеќето од овие кучиња, тромбоцитопенијата е блага. Леукоцитозата е исто така чест хематолошки наод. Рутински серумски биохемиски профил може да покаже благо зголемување на активноста на хепаталните ензими.

Маркери за панкреатитис

Анализите за неколку ензими на панкреасот и зимогени во серумот или урината се евалуирани како помошни средства за дијагностицирање на панкреатитис кај кучињата. Квантификација на панкреасната липаза на кучиња (cPLI) се специфични тестови за егзокрината функција на панкреасот и за панкреатитис.

Терапија

Секогаш кога е можно, треба да се третира примарниот причинител доколку е познат. Сепак, ова може да биде тешко бидејќи панкреатитисот кај многу, ако не и повеќето кучиња е идиопатски. Треба да се избегнуваат непотребни лекови, особено оние кои се вмешани во предизвикување панкреатитис кај кучиња или други видови. Треба да се земе внимателна историја на лекови и клиничарот треба да утврди дали е неопходен третман. Нерамнотежата на течности, електролити и киселинско-базната рамнотежа исто така треба да се процени и коригира што е можно порано. Традиционалната препорака за кучиња со панкреатитис е да не се дава ништо преку уста 3 до 4 дена. Оваа препорака може да се оправда кај оние кучиња кои постојано повраќаат. Без оглед на начинот на исхрана, треба да се избере диета со малку маснотии. Аналгетски лекови се индицирани кај сите кучиња со панкреатитис., како и антиеметици. Бактериските компликации кај панкреатитис се ретки кај кучињата. Затоа, кај кучињата употребата на антибиотици треба да бидат ограничени на оние со докажана инфекција или оние за кои постои силно сомневање дека имаат инфекција.

1.7.1.4. ВОСПАЛУВАЊЕ НА ПАРААНАЛНИТЕ ВРЕЌИЧКИ

Болеста на аналната кесичка опфаќа: импакција на аналната кесичка, анален сакулитис и апсцес на аналната кесичка. Малите раси се предиспонирани; крупните или циновските раси на кучиња ретко се засегнати.

Етиологија

Аналните кеси може да станат импактирани, инфицирани, апсцесирани или неопластични. Непразнење на кесите за време на дефекацијата, слаб мускулен тонус кај дебелиите кучиња и генерализирана себореја (која предизвикува хиперсекреција на жлездата) доведува до задржување на содржината на кесичката. Таквото задржување може да предиспонира за прекумерен раст на бактерии, инфекции и воспаление.

Клиничка манифестација

Знаците се поврзани со болка и непријатност поврзани со седење или дефекација. Може да се забележи лижење, гризење во аналната област и болна дефекација со тенезми. Чести се апсцеси и фистули. Кесичките се преполни со густ, тестен, кафеав секрет, кој може да се евакуира како тенка лента само со голем притисок. Кога кесите се инфицирани или апсцесирани, присутна е силна болка и често промена на бојата на областа. Фистулозните канали водат од апсцедираните кеси и пукаат низ кожата. Тие мора да се разликуваат од перианалните фистули.

Дијагностика

Клинички преглед, иако може да биде потребна микроскопија, ултрасонографија или биопсија. Дијагнозата на импакција, инфекција или апсцесност се потврдува со дигитален ректален преглед, во кое време кесите може да се испразнат.

Терапија

Рачно испразнување, испирање, антибиотици или антиинфламаторни лекови или по потреба операција. Инфицираните кеси треба да се исчистат со антисептик, а потоа локална и системска антибиотска терапија. Топли облоги, кои се нанесуваат на секои 8-12 часа по 15-20 минути, се корисни за апсцеси. Можеби ќе бидат потребни повторени неделни плакнења во комбинација со инфузија на стероидно-антибиотска маст. Додавањето дополнителни влакна во исхраната може да го зголеми фекалниот волумен, олеснувајќи ја компресијата и празнењето на аналната кесичка.

1.7.2. ЗАБОЛУВАЊА НА РЕСПИРАТОРНИОТ СИСТЕМ

1.7.2.1. ФАРИНГОЛАРИНГИТИС

Етиологија

Ларингитис е воспаление на гркланот. Тоа може да биде резултат на инфекција на горниот респираторен тракт или од директна иритација од вдишување прашина, чад или иритирачки гас или туѓи предмети. Може да биде предизвикана и од траума од трахеален тубус поставен за време на операција или прекумерна вокализација (лаење). Ларингитисот може да го придружува инфективниот трахеобронхитис кај кучињата. Натрупувањето на течности и отекувањето на мукозните мембрани често е клучен дел од ларингитисот; ако е тешка, горните дишни патишта може да бидат опструирани. Оток на гркланот може да се појави и поради алергиска реакција.

Клиничка манифестација

Кашлицата е често првиот забележлив знак на ларингитис. Кашлицата на почетокот е груба, сува и кратка, но подоцна станува мека и влажна и може да биде многу болна. Тоа може да биде предизвикано од притисок врз гркланот, изложување на ладен или правлив воздух, голтање груба храна или ладна вода или обиди за давање лекови. Лаењето на кучето може да звучи поинаку.

Може да се забележи и лош здив и тешко, бучно дишење, а животното може да стои со спуштена глава и отворена уста. Голтањето е тешко и болно. За неколку часа може да се развие акумулација на течност и отекување на гркланот, што предизвикува зголемен напор за вдишување и висок тон на дишење што произлегува од гркланот. Ритамот на дишење може да се забави како што се зголемува напорот на животното да дише. Видливите мукозни мембрани, како што се непцата во устата, стануваат синкави од недостаток на кислород, пулсот се зголемува и температурата на телото се зголемува. Нетретираните животни со значителна опструкција на крајот колабираат.

Дијагностика

Почетна дијагноза може да се даде врз основа на клиничките знаци и клиничкиот преглед на кучето. Дефинитивната дијагноза бара испитување на гркланот со ендоскоп; кај кучињата, обично е потребна анестезија за време на оваа процедура.

Терапија

Ако гркланот е затворен, ќе се направи отвор во вратот за да се овозможи поставување на цевка за трахеотомија; оваа цевка му овозможува на животното да дише додека проблемот се коригира. Може да се препишат кортикостероиди за да се намали отокот и опструкцијата. Како алтернатива може да се користат нестероидни антиинфламаторни лекови (НСАИЛ). Диуретици може да се користат за да се олесни акумулацијата на течности во гркланот и белите дробови. Од суштинско значење е идентификацијата и третманот на примарната причина за ларингитис. Процедурите што може да се препорачаат за да се забрза закрепнувањето на животното и да се обезбеди удобност вклучуваат вдишување на влажен воздух; затворање во топла, чиста средина; хранење на мека или течна храна; и избегнување на прашина. Може да бидат потребни и лекови за потиснување на кашлица, лекови против болки и антибиотици за лекување на оваа состојба.

1.7.2.2. БРОНХИТИС

Хроничен бронхитис е воспалителен процес на бронхусите, кој предизвикува кашлање кое трае повеќе од два месеца. Поретко се појавува кај мачки, додека кај кучиња е средно застапен.

Етиологија

Доколку не е поврзан со инфективен процес, хроничниот бронхитис може да биде присутен кај колапс на трахеа, долго лаење, хронична иритација од паразити, инхалација на гас/чад, туѓо тело, зголемувања на лева преткомора кај срцеви заболувања. Со задебелување на ткивото на бронхусите и зголемена продукција на секрет, доаѓа до стеснување на луменот особено на крајните бронхи, што предизвикува клинички знаци на продуктивна кашлица и отежнато дишење.

Клиничка манифестација

Најчесто се јавува кај средни до постари кучиња. Примарниот клинички симптом е непродуктивна или продуктивна груба кашлица. Кашлицата вообичаено лесно се предизвикува со умерена палпација на трахејата кај влезот во градната празнина, присутно е и отежнато дишење. Постои крчкање, отежнато дишење заедно со гласни бронхи најчесто на крај на инспириум и за време на експириум. Ова настанува поради стеснетиот лумен на бронхиите и големиот притисок при експириум. Може да има напнатост на абдоминалните мускули поради долготрајната кашлица. Кашлањето е обично продуктивно со мала количина белузнав секрет, освен ако не дошло до инфекција и тогаш ќе има жолтеникав секрет. Може да има точки крв во искашланиот секрет ако е силно кашлањето. Може да се јави и гадење ако животното не го исфрла секретот туку го голта. Може да се јави нетолеранција на активности, диспнеја, цијаноза, колапс, кашлица со синкопа.

Дијагностика

При преглед кучињата се во добра општа состојба, често дебели, и дишат забрзано. Присутна е чувствителност на трахејата при палпација, додека на аускултација се слуша грубо инспираторно крчење и отежнат експириум. На торакална рендгенографија се забележува бронхијалното стебло со зголемена истакнатост, задебелено од воспалението, перибронхијална инфилтрација, калцификација на сидот на бронхиите и проширени алвеоли од секрет.

Терапија

Терапија иста како кај инфективен трахеобронхитис. Специфично за хроничен бронхитис, може да има дополнителни индикации за континуирана употреба или интермитентна употреба на кортикостероиди. Антибиотиците може да бидат индицирани кај хроничен бронхитис, особено ако е добиен позитивен микробиолошки наод на бактерија. Бронхитисот е хронична болест која често може да се контролира, но не и да се излечи. Целите на третманот се да се одржи заболувањето, да не се влошува состојбата.

1.7.2.3. ПНЕВМОНИЈА

Бактериската пневмонија може да биде акутна или хронична, унилобарна или мултилобарна, клинички неманифестна или сериозна болест. Бактериите може да се инхалираат или аспирираат во белите дробови, преку плевра или интраторакални структури, или хематогено.

Етиологија

Повеќето бактерии се секундарни патогени и предизвикуваат пневмонија само под одредени услови (имуносупресија, аспирација). Најчесто е од мешана природа. Најчесто дијагносотицирани бактерии како причинители на пневмонија се: ентерогени бактерии (e.g. *Escherichia coli*, *Klebsiella*), *Pasteurella* spp., коагулаза позитивни стафилококи, стрептококи, *Mycoplasma* spp., и *Bordetella bronchiseptica*.

Клиничка манифестација

Кучињата развиваат бактериска пневмонија почесто отколку мачките. Многу домашни миленици со бактериска пневмонија имаат предиспонирачки фактор за инфекција, вклучувајќи старост, изнемоштеност, имунокомпромитираност или претходно постоечко респираторно заболување. Повремено, бактериската пневмонија е придружена со само мали клинички знаци или абнормалности на клиничкиот преглед, особено кога е регионално ограничено да вклучува еден белодробен лобус. Најчесто, клиничките знаци вклучуваат кашлица (често мека и продуктивна), назален исцедок, нетолеранција на вежбање или респираторен дистрес. Анорексијата и летаргијата се исто така вообичаени. Треска е во најдобар случај неконзистентно, а нормотермијата не ја исклучува бактериската алпневмонија. Губење на телесна кондиција, тахипнеја, зголемени (или кога е присутна консолидација, намалени) бронховезикуларни белодробни звуци, може да се идентификуваат инспираторни бронхи, синусна аритмија и цијаноза.

Дијагностика

Скрининг дијагностика за животни со сомнителна бактериска пневмонија вклучува торакални радиографија, крвна слика и мерење на артериски крвен гас или пулсна оксиметрија. Идеално, серумскиот биохемиски профил, анализа на урината и фекален преглед бидејќи тие даваат потенцијално вредни информации во врска со целокупното здравје на животното и понекогаш даваат индикации за присуство на системска болест што може да предиспонира за развој на пневмонија. Неутрофилија, лимфопенија и блага анемија се неконзистентни, но вообичаени наоди на крвната слика.

Класичниот радиографски изглед на бактериска пневмонија е истакнат алвеоларен пулмонален цртеж со претежно вентрална дистрибуција. Се препорачува микробиолошка анализа на примероци пред започнување на антимикуробната терапија. Бидејќи бактериската пневмонија често резултира со продуктивна кашлицата, лаважата на големите дишни патишта (на пример, транстрахеално или трансорално миење) може да биде безбедно, евтино и корисно и за добивање примероци за цитологија и/или микробиологија.

Терапија

Бактериската пневмонија треба да се третира со антимикуробни лекови. Може да се започне веднаш со емпириски третман кој подоцна ќе биде приспособен врз основа на резултатите од микробиолошката анализа. За сериозно болни или нестабилни животни, почетната терапија мора да вклучува антимикуробни средства со грам-позитивна, грам-негативна и анаеробна ефикасност. Најчесто ова вклучува комбинирана терапија која се администрира парентерално; на пример со комбинација на ампицилин и енрофлоксацин. Животни со благо до умерено заболување може првично да се третираат со орално администрирани антимикуробни средства со поограничен спектар на активност (амоксацилин со клавулонска киселина или триметоприм-сулфонамид, флуорокинолони). Времетраењето на антимикуробната терапија треба да биде најмалку 1 недела по резолуцијата на рендгенскиот наод, обично минимум 3 до 4 недели. Терапијата со флуидни раствори е индицирана за третман на животни со тешка бактериска пневмонија. Дехидрација е вообичаена кај слаби, депресивни, анорексични, фебрилни и тахипнеични животни. Небулизацијата на стерилниот физиолошки раствор може да ја олесни флуидноста на слезот и поефективната мукоцилијарна функција. Дополнителна потпорна терапија за животните со пневмонија вклучува бронходилататори, муколитички и нутритивна и помошна нега.

1.7.3. ЗАБОЛУВАЊА НА УРИНАРНИОТ СИСТЕМ

1.7.3.1. АКУТЕН И ХРОНИЧЕН НЕФРИТИС

Акутна бубрежна инсуфициенција (ARF) се дефинира како нагло намалување на бубрежната функција што доведува до задржување на азотните метаболити.

Етиологија

ARF класично е поделена во три категории: преренални, бубрежна и постренални причини. Пререналната азотемија е предизвикана од недоволна испорака на крв до функционалните бубрези. Пререналните причини вклучуваат секој процес кој го намалува бубрежниот проток на крв, вклучувајќи дехидрација, хиповолемија, хипотензија, намален ефективен циркулирачки волумен (т.е. срцева слабост, хепатална цироза), анестезија, хипоадренкортицизам, траума, операција, шок (хиповолемичен, хеморагичен, септички), тоplotен удар, хипоалбуминемија или бубрежна хипоперфузија. Се карактеризира со зголемени концентрации на уреа и креатинин во врска со специфична тежина на концентрирана урина. Бубрежна инсуфициенција може да биде резултат на оштетување на кој било дел од бубрегот: гломерули, тубули, интерстициум или садови. Специфичните причини за внатрешна бубрежна инсуфициенција предизвикана од исхемија вклучуваат прогресија на преренална азотемија, хипотензија, хиповолемија, циркулаторен колапс, прекумерна бубрежна вазоконстрикција или бубрежна васкуларна болест. Различни заразни болести може да доведат до акутна уремија. Бактерискиот пиелонефритис обично е предизвикан од асцендентна инфекција од долниот уринарен тракт, но инфекцијата може да има хематогено потекло. Поголемиот дел од инфекциите на уринарниот тракт се предизвикани од Грам-негативни организми.

Најчести причини за нефротоксикоза кај кучињата се етилен гликол, нестероидни антиинфламаторни лекови, холекалциферол и аминокликозиди. Постреналната азотемија е предизвикана од истекување на урината или уринарна опструкција предизвикана од опструкција на уретрата, билатерална опструкција на уретрата или еднострана опструкција со осамен функционален бубрег.

Клиничка манифестација

Анамнестичките податоци кај животни со акутна уремија може да вклучуваат неодамнешен (<1 недела) почеток на анорексија или полидипсија, летаргија, гадење или повраќање, дијареја, полиурија или олигурија/анурија и слабост. Животните со изложеноста на нефротоксин може да немаат други значајни наоди. Акутни симптоми на централен нервен систем (ЦНС) може да се појават рано при труење со етилен гликол кај кучињата и мачките.

Дијагностика

Клиничкиот преглед може да открие некои од следниве наоди: различен степени на хидратација, генерално добра телесна кондиција, уремична халитоза или орална улцерација со тешка уремија, бубрежна болка (специфична или неспецифична абдоминална болка), зголемување на бубрезите, тахикардија или брадикардија. Првичната лабораториска анализа вклучува хематолошка и биохемиска проценка, при што се откриваат азотемија (покачена уреа, креатинин), хиперфосфатемија, метаболна ацидоза, хипокалцемија, хипо - или хиперкалемија и/или анемија, доколку е присутна истовремена загуба на крв (т.е. гастроинтестинално крвавење).

Терапија

Целите на третманот за пациентот со акутна уремија се насочени кон ограничување на понатамошното бубрежно оштетување и подобрување клеточно обновување. Најефективната терапија е внимателно управување со балансот на течности, што вклучува внимателна проценка на хидратација, план за флуиден третман персонализиран за конкретниот пациент, повторена проценка на балансот на течности и електролити, со соодветни промени во планот за лекување како одговор на промени во статусот на пациентот. Доколку пациентот е ануичен (недостасува создавање на урина) се препорачува давање на диуретици (фуросемид). Секако најзначајно е навремена детекција и терапирање на примарниот причинител. Одредени причини за акутна уремија имаат специфични третмани. Пеницилин и неговите деривати и доксициклин се одличен почетен избор за кучиња со лептоспироза. Пиелонефритисот обично е предизвикан од Грам-негативни бактерии. Флуорокинолоните имаат добар спектар против Грам-негативните организми и имаат добра пенетрација во бубрежното ткиво. Ампицилин, амоксицилин, амоксицилинклавуланска киселина или цефалоспорини се вообичаено ефективни. Третманот со 4-метилпиразол или етанол за интоксикација со етилен гликол треба да започне во рок од 8 часа по ингестијата.

Хроничното бубрежно заболување се карактеризира со трајно намалување на бројот на функционални нефрони. Кучињата со хронична бубрежна инсуфициенца често преживуваат со добар квалитет на живот, со месеци до години. Се дефинира како: оштетување на бубрезите кое постоело најмалку 3 месеци, со или без намалена стапка на гломеруларна филтрација.

Клиничка манифестација и дијагностика

Појавата на клинички знаци како губење на тежината, полиурија, полидипсија, намален апетит и други за приближно 3 месеци или подолго обезбедуваат значителни индикации за хроничноста на болеста. Исто така, опаѓачкиот нутритивен статус и квалитетот на крзното се типични за хронична наспроти акутната бубрежна болест. Постојана протеинурија подолга од 3 месеци, исто така, ја поддржува дијагнозата на хронична бубрежна инсуфициенција.

Анемијата е карактеристична, но не и дијагностичка за болеста бидејќи може да биде предизвикана од други неповрзани причини. Наод на мали бубрези при ултразвучен преглед, исто така ја поддржуваат дијагнозата.

Терапија

Со соодветна терапија, животните можат да преживеат долг период со само мал дел од функционалното бубрежно ткиво, Примарно е значајно да се идентификуваат и лекуваат примарните причини за болеста. Системската хипертензија се третира со антихипертензивни лекови инхибитор на ангиотензин-конвертирачкиот ензим (еналаприл или беназеприл) или блокатор на ангиотензин-рецептор како што е телмисартан. Животните со полесна клиничка манифестација, може да се хранат со стандардни, комерцијално достапни диети за одржување, за разлика од животните со знаци на азотемија за кои се препорачува медицинска нископротеинска исхрана. Сите болни животни треба да се ревалуираат на секои 3, 6 или 12 месеци, зависно од сериозноста на заболувањето.

1.7.3.2. ЦИСТИТИС

Бактерискиот циститис е инфекција и воспаление на мочниот меур.

Етиологија

Бактерија која најчесто предизвикува инфекции на уринарни патишта е *E. coli*, кои сочинуваат една третина до половина од сите позитивни уринокултури. Грампозитивните коки се втората голема група на уропатогени; *Staphylococcus spp.*, *Streptococcus spp.* и *Enterococcus spp.* сочинуваат една четвртина до една третина од изолатите. Хроничната администрација на глукокортикоиди, хиперадреноркортицизам, хронична бубрежна болест и дијабетес мелитус може да бидат поврзани со асимптоматски инфекции на уринарниот тракт. Повремено, животните без истовремена болест ќе имаат бактерии во урината без докази за вистинска инфекција (т.е. инвазија и воспаление на слузницата на мочниот меур); оваа состојба се нарекува асимптоматска бактериурија.

Клиничка манифестација

Клинички знаци се полакиурија, хематурија, дизурија и мокрење на несоодветни места. Хематуријата може да биде позабележителна на крајот од протокот на урина. Животното може да покаже болка при палпација на каудалниот абдомен, а мочниот меур може да се чувствува задебелен или неправилен. Бактерискиот циститис повремено се дијагностицира кај асимптоматско животно кога се прави рутинска анализа на урината.

Дијагностика

Анализата на урината често покажува зголемени протеини и хемоглобин на анализата со прачка за урина. *pH* на урината може да биде алкална (7.5 - 9) ако бактериите се позитивни на уреаза (на пример, *Staphylococcus* или *Proteus*). Сепак, алкалната *pH* на урината сама по себе не е абнормална, бидејќи исхраната и другите фактори можат да влијаат на *pH* на урината. Седиментот на урината треба да се испита микроскопски. Недостатокот на видливи бактерии во седиментот не ја исклучува инфекцијата на уринарниот тракт. Доколку клиничките знаци и/или анализата на урината укажуваат на инфекција, треба да се изврши уринокултура и тест за антимикробна чувствителност. Цистоцентезата е најпосакувана метода за собирање примероци, проследена со стерилна уретрална катетеризација или без средна струја во стерилна чаша за собирање. Идеално, културата треба да се постави во рок од 2 часа од собирањето.

Терапија

Едноставен бактериски циститис се третира 2 недели со антибиотик со широк спектар кој постигнува висока концентрација во урината. Соодветните првични избори вклучуваат амоксицилин, цефадроксил, цефподоксим. Се препорачува повторна уринокултура 3-7 дена по оралната терапија. Доколку е позитивен, се дава друг антибиотик врз основа на новите резултати од тестот за чувствителност за подолг период на третман (на пример, 3-4 недели). Многу резистентни или рекурентни инфекции треба да се третираат 4-6 недели. Секој циклус на лекување треба да се следи со уринокултура, дури и ако симптомите не се присутни. Кај животни кои имаат историја на хронични или рекурентни инфекции, уринокултура треба да се направи 3-7 дена и 3 месеци по успешната терапија. Екстракт од брусница и *d-mannose* може да бидат корисни како додатоци на терапијата. Најсилните терапевтски антибиотици (на пр. флуорохинолони, цефалоспорини од втора или трета генерација) треба да бидат резервирани за резистентни инфекции. Поттикнувањето на честото уринирање во текот на денот е корисно за да се спречат повторливи инфекции.

1.7.4. ЗАБОЛУВАЊА НА ЛОКОМОТОРНИОТ СИСТЕМ

1.7.4.1. ДИСПЛАЗИЈА НА КОКСОФЕМОРАЛЕН ЗГЛОБ

Дисплазијата на колкот е мултифакториелен абнормален развој на коксофеморалниот зглоб кај кучињата кој се карактеризира со опуштеност на зглобовите и последователна дегенеративна болест на зглобовите. Најчест е кај големите раси. Прекумерниот раст, вежбањето, исхраната и наследните фактори влијаат на појавата на дисплазија на колкот. Патофизиолошката основа за дисплазија на колкот е диспаратет помеѓу мускулната маса на зглобот на колкот и брзиот развој на коските. Како резултат на тоа, се развива опуштеност или нестабилност на коксофеморалниот зглоб и последователно доведува до дегенеративни промени на зглобот, на пр., склероза на ацетабуларната коска, остеофитоза, задебелен врат на бедрената коска, фиброза на зглобната капсула и сублуксација или луксација на феморалната глава.

Клиничка манифестација

Клиничките знаци се променливи и не секогаш корелираат со радиографски абнормалности. Кривењето може да биде блага, умерена или тешка и се изразува после вежбање. Може да биде присутна опуштеност на зглобовите, намален опсег на движења и крепитации и болки при целосна екстензија и флексија.

Дијагностика

Радиографијата е корисна за одредување на степенот на артритис и планирање на медицински и хируршки третмани. Стандардните вендродорзални проекции на седатирани или анестезирани животни може да се оценат од страна на специјалисти. Некои хирурзи користат дорзален поглед на ацетабуларниот раб за да го проценат ацетабулумот пред реконструктивна операција.

Терапија

Третманите се медицински и хируршки. Благите случаи или нехируршките кандидати (поради здравствени или ограничувања на сопственикот) ќе имаат корист од намалување на телесната тежина, ограничување на вежбање на тврди површини, контролирана физикална терапија (на пример, хидротерапија) за зајакнување и одржување на мускулниот тонус и антиинфламаторни лекови (на пример: кортикостероиди, НСАИЛ). Модификаторите на зглобната течност (глукозамини) и акупунктурата може да бидат корисни кај некои пациенти.

Хируршките третмани вклучуваат пектинеална миотенектомија за намалување на болката, тројна карлична остеотомија за спречување на сублуксација, фузија за спречување на сублуксација, денервација на зглобната капсула за намалување на болката, засилување на дорзалниот ацетабулум за намалување на сублуксацијата, ресекција на главата и вратот на бедрената коска за да се намали артритисот и целосна замена на колкот. Дополнително, може да се изведат корективни остеотомии на бедрената коска за да се намали сублуксацијата на феморалната глава, иако може да се појави дегенеративен артритис.

1.7.5. МЕТАБОЛИЧКИ И ЕНДОКРИНОЛОШКИ ЗАБОЛУВАЊА

1.7.5.1. РАХИТИС

Рахитисот е болест на плочата за раст на коските и на тој начин ги погодува само младите, растечки животни. Најчести причини се диететските инсуфициенции на фосфор или витамин Д. Недостатокот на калциум, исто така, може да предизвика рахитис, и иако тоа ретко се случува природно, се вели дека лошо балансирана исхрана со недостаток на калциум ја предизвикува болеста. Како и кај повеќето диети кои предизвикуваат остеодистрофии, најверојатно причината е абнормалниот сооднос калциум:фосфор.

Клиничка манифестација

Оваа патологија е најочигледна во метафизите на долгите коски. Може да има широк спектар на клинички знаци, вклучувајќи: болка во коските, вкочането одење, оток во пределот на метафизите, тешкотии во подигнувањето, искривени екстремитети, патолошки фрактури. При радиографско испитување, ширината на физите е зголемена, неминерализираната физна област е искривена, а коската може да покаже намалена радиопацитивност. Во напредни случаи, аголна деформација на екстремитетите може да се забележи поради асинхрон раст на коските. Најчесто се засегнати животните кои се хранат со диети од целосно месо. Кривењето е првично функционално нарушување кај кучињата кои растат и може да варира од мало кривење до неможност за одење. Коските се болни при палпација, а чести се фрактури од превиткување на долгите коски и пршлените.

Дијагностика

Врз основа на клинички знаци и дополнети со радиографија и серумски биохемиски тестови. Типични микроскопски лезии поврзани со рахитис се нарушена ендохондрална осификација, која е најистакната кај брзорастечките коски. Плочите за раст се проширени и неправилни, а зглобовите изгледаат зголемени. Трабекулите на спонгиозата се потенки, предиспонирачки за инфаркти и хеморагии. Радиографското испитување на големи коски и зглобови е најсигурната *in vivo* дијагностичка алатка за рахитис. Радиопропазноста на рахитичните коски е карактеристично помала од онаа на нормалната коска. Плочите за раст изгледаат проширени и неправилни. Активноста на алкалната фосфатаза во плазмата е вообичаено зголемена. Хипокалцемијата се забележува во напредни фази.

Терапија

Откривање и решавање на основните недостатоци во исхраната или витамин Д. Корекција на исхраната е примарен третман за рахитис. Ако животните се сместени, изложувањето на сончева светлина (ултравиолетово зрачење) исто така ќе го зголеми производството на прекурсори на витамин Д₃. Прогнозата е добра во отсуство на патолошки фрактури или неповратно оштетување. Многу домашни диети за кучиња се дефицитарни со минерали и имаат променет сооднос калциум:фосфор. Затоа, се препорачува висококвалитетна комерцијална храна, или дизајнирана од овластен ветеринарен нутриционист.

1.7.5.2. ШЕЌЕРНА БОЛЕСТ КАЈ КУЧИЊА

Diabetes mellitus е хронично нарушување на метаболизмот на јаглехидратите поради релативен или апсолутен недостаток на инсулин. Кај кучиња, женките се двојно повеќе зафатени во споредба со мажјаците, и кај некои помали раси е позачестена појавата - мали пудли, шнауцери, бигли.

Етиологија

Постојат повеќе патогени механизми одговорни за намалено создавање и секреција на инсулин, обично се во врска со деструкција на клетките од Лангерхансовите островчиња, севкупно заради имунолошка деструкција или при сериозен панкреатит (кучиња) или амилоидоза (мачки). Хроничен панкреатит со прогресивно губење на егзо и ендокрините клетки и нивна замена со фиброзно сврзно ткиво резултира во *diabetes mellitus*. Резистенција на инсулин и секундарен дијабетес може да настане кај спонтан хиперадреналкортицизам и по хронична терапија со глукокортикоиди и прогестини. Бременост и диеструс може да предиспонираат *diabetes mellitus*. Кај кучиња, но не и мачки, прогестеронот предизвикува ослободување на хормон на раст од мамарното ткиво, што резултира во хипергликемија и резистенција на инсулин. Прекумерната тежина исто така предизвикува резистенција на инсулин и кај мачки и кај кучиња.

Клиничка слика

Почетокот на болеста подмолен, и клиничкиот тек е хроничен. Најчести симптоми се: полидипсија, полиурија, полифагија, слабеење, билатерална катаракта, и слабост. Намалена отпорност на бактериска и габична инфекција често развиваат упорни инфекции - циститис, простатитис, бронхопневмонија и дерматитис. Ова е како резултат на нарушена хемостагска, фагоцитна и антимикуробна активност и намалена функција на неутрофилите. Хепатомегалија настанува поради насобирање на масти, зголемена мобилизација на мастите од масното ткиво. Катаракта е честа кај кучиња (не кај мачки). Поврзано со уникатниот пат на сорбитолот преку кој глукозата се метаболизира во леките, што доведува до едема и нарушување во нормалниот пренос на светлината.

Дијагноза

Високи концентрации на глукоза во серум при гладување - хипергликемија и глукоза во урина-гликурија се критериуми за поставување на дијагноза. Нормално ниво на глукоза во серум на куче е 4.2- 6.6 mmol/L. Кај мачки често е предизвикана од стрес и се потребни повеќе анализи.

Терапија

Опфаќа комбинација од слабеење, диета, инсулин. Диета и слабеење само по себе не ја регулира болеста, потребна е терапија. Кај кучиња најчесто се потребни две дози на ден. При двократно давање на терапија, потребно е два obroка со еднакво количество калории дадени при давањето на инсулин. Коригирање на клиничка слика и контрола на глукоза во серум настанува за 5–7 дена. Најдобро е дома да се проверува нивото на глукоза поради стресот, кој влијае на нивото на глукозата. Кетоацидоза е сериозна компликација кај дијабетес и е итна состојба. Неопходно е најнапред решавање на дехидрацијата флуиди (0.9% NaCl или Ringer лактат), намалување на хипергликемијата и кетозата со давање на *crystalline zinc (regular) insulin*; одржување на електролити, посебно K, преку давање на соодветни електролитни раствори и откривање и третирање на други заболувања како панкреатит и инфекции. Најчесто користен инсулин при кетоацидоза е *regular insulin*. При агресивен третман може да дојде до хипогликемија - па е потребно да се даде 2.5%–5% декстроза. По стабилизација и одредување на дозата на инсулиноот, потребни се контроли на секои 4-6 месеци.

1.7.6. РЕПРОДУКТИВНИ ЗАБОЛУВАЊА

1.7.6.1. ЛАЖЕН ГРАВИДИТЕТ КАЈ КУЧКИ

Лажната бременост е честа појава кај кучките, а невообичаена кај мачките. Се јавува на крајот на диеструсот и се карактеризира со хиперплазија на млечните жлезди, лактација и промени во однесувањето. Некои кучки се однесуваат како да дошло до породување, со гнездење на играчки или предмети и одбивање да јадат. Можноста за вистинска бременост треба да се елиминира со анамнеза, абдоминална палпација и абдоминална радиографија и ултрасонографија.

Етиологија

Се верува дека опаѓањето на прогестеронот и зголемените концентрации на пролактин поврзани со доцниот диеструс се одговорни за клиничките знаци.

Терапија

Не се препорачува третман, бидејќи состојбата спонтано се повлекува за 1-3 недели. Кај кучките со непријатност секундарно поради зголемувањето на млечните жлезди, наизменични ладни и топли облоги или обвиткување на абдоменот со еластичен завој може да дадат олеснување. Сопствениците треба да се советуваат да не ги измолзуваат млечните жлезди, бидејќи со тоа само ќе се стимулира лактогенезата. Лекови за смирување (на пример, дијазепам, до 4 дена) може да се земат предвид за кучки со значителни промени во однесувањето. Естрогените не треба да се користат поради потенцијалот за супресија на коскената срцевина. Мегестрол ацетат, прогестин, е лек одобрен за третман на лажна бременост кај кучки. Продолжена или повторена употреба на мегестрол ацетат може да предизвика пиометра. Андрогените може да ги намалат клиничките знаци на лажна бременост кај кучките. Ако сопствениците се вознемирени од повторени напади на псевдогравидитет, кучката треба или да се одгледува или да се подложи на овариохистеректомија.

1.7.6.2. СТЕРИЛИТЕТ

Најчеста причина за неплодност кај кучињата и мачките е поврзана со проблемите со парењето (времето, техниките, селекција на мажјакот). Размножувањето со докажан плоден мажјак мора да се случи во оптимално време за женката.

Етиологија

Инфективни, анатомски, метаболички и функционални проблеми поврзани со неплодност се забележани поретко. Единствената потврдена заразна причина за неплодност кај женските кучиња е бруцелозата. Оваа многу заразна болест предизвикана од *Brucella canis* резултира со абортус и неплодност кај женските кучиња и неплодност поврзана со орхитис и епидидимитис кај мажјаците. Анатомските причини за неплодност вклучуваат стекнати и вродени проблеми. Фиброзата на јајцеводите или роговите на матката, веројатно како резултат на воспаление по инфекција или траума, доведува до неплодност. Дијагнозата се поставува преку лапаротомија. Не постои сигурен третман, иако може да се направи обид за микрохирургија. Слично на тоа, билатералната опструкција на каналите на спермата може да предизвика азооспермија и неплодност. Високата температура на околината и прекумерната климатизација што резултира со зголемена телесна температура може да предизвикаат привремена или трајна азооспермија. Хипотироидизмот може да влијае врз либидото или квалитетот на спермата. Абнормалностите на естроусниот циклус може да предизвикаат неплодност. Продолжениот анеструс може да биде вроден или стекнат.

Дијагностика и терапија

Дијагнозата на вродениот анеструс се заснова на возраста на животното и исклучување на сите други можни причини (вклучувајќи хромозомски дефекти, ендокрини нарушувања и претходна оофоректомија). Дијагнозата се заснова на анамнеза, физички преглед, биохемиска евалуација, ултрасонографија и лапаротомија. Продолжениот еструс може да биде предизвикан од цисти на јајниците. Продолжен диеструс може да биде резултат на лутеални цисти или тумор кој произведува прогестерон во јајниците.

Простатитисот (бактериски) може да биде субклинички и да придонесе за субплодност и неплодност кај кучињата, првенствено со влијание на квалитетот на спермата. Бенигната хиперплазија на простатата не влијае на плодноста, но најчесто резултира со хемоспермија, бенигна состојба, освен поради тоа што криопрезервацијата на спермата е неуспешна. Цистичната бенигна хиперплазија на простатата е немалигна, со хемоспермија резултира, но може да го предиспонира кучето за бактериска колонизација на цистите и да резултира со септичен простатитис. Бенигната хиперплазија на простатата и цистичната бенигна хиперплазија на простатата може да се третираат со финастерид со одреден успех. Неоплазија на тестисите, понекогаш функционална и произведува естроген, може да предизвика неплодност. Едностраната гонадектомија на зафатениот тестис може да му овозможи на другиот тестис да ја врати својата способност да произведува сперма, но прогнозата е сомнителна.

1.7.6.3. ЕНДОМЕТРИТ

Кучешки ендометритис, или цистична ендометријална хиперплазија, е состојба на матката што ги погодува постарите, некастрирани женски кучиња. Тоа предизвикува задебелување на сидот на матката. Додека многу кучиња имаат ендометритис, но никогаш не покажуваат симптоми или развиваат компликации, други развиваат бактериски инфекции во задебелениот сид, што доведува до пиометра, состојба која може да биде фатална ако не се лекува.

Етиологија

По еструсот на кучката, таа влегува во период наречен диеструс. За време на диеструс, нејзиното тело ослободува прогестерон без разлика дали е gravidна или не. Прогестеронот предизвикува задебелување на сидот на матката. Со секој еструсен циклус кој не резултира со gravidност, се задебелува слузницата на матката. Зголемената дебелина го прави главна локација за развој на бактерии. Како што растат бактериите, сидот станува цистичен и лачи течност исполнета со бактерии или гној. Откако ќе се воспостави бактериска инфекција, дијагнозата е пиометра.

Клиничка манифестација

Главниот симптом на ендометритис е забележлив вагинален исцедок. Кога напредува во пиометра, симптомите вклучуваат зголемен стомак, летаргија, депресија, намалување на апетитот, повраќање и често мокрење.

Дијагностика

Ендометритисот и/или пиометрата се дијагностицира со анамнеза и клиничкиот преглед. Ултрасонографијата на абдоменот може да открие зголемена, задебелена матка. Може да се земе вагинален брис за да се проценат клетките под микроскоп што укажуваат на инфекција.

Терапија

Главниот третман за ендометритис и пиометра е овариохистеректомија или стерилизирање. Ова ја отстранува инфекцијата и спречува понатамошна појава. Третманите со хормонот PGF2 нудат нехируршка опција за женките кои ќе се парат, меѓутоа, овој третман доаѓа со ризик.

Хормонот помага да се исфрли слузницата на матката и бактериите. Во случаи на затворена пиометри, ова може да предизвика руптура на матката. Со хормонски третман, веројатноста дека повторно ќе се појави е голема.

1.7.7. ОФТАЛМОЛОШКИ ЗАБОЛУВАЊА

1.7.7.1. ИСПАЃАЊЕ-ПРОЛАПСУС НА ТРЕТ ОЧЕН КАПАК

Хипертрофијата, воспалението и пролапсот на жлездата на мембраната на третиот очен капак (црешово око/ cherry eye) е честа појава кај млади кучиња и одредени раси (на пример, американски кокер шпаниел, бигл, ласа апсо, пекинезер, англиски булдог). Во акутната фаза, црвената жлездена маса отекува и стрчи над маргината на третиот очен капак и има мукопурулентен исцедок. Иако отокот може да се повлекува на кратки периоди, жлездата на крајот често останува пролабирана. Бидејќи тоа е голема солзна жлезда, треба да се зачува ако е можно; жлездата треба да се врати назад и да се прицврсти со конци на орбиталниот раб, периорбиталната фасција или 'рскивицата на очниот капак или да биде покриена со соседна мукоза (техники со обвивка или џеб). Треба да се избегнува делумна ексцизија. Целосната ексцизија може да предиспонира за сув кератоконјуктивитис кај 30%-40% од кучињата во подоцнежниот живот. Хируршко или медицинско решавање на црешовото око сè уште предиспонира ~ 20% од овие кучиња за иден сув кератоконјуктивитис. Затоа, овие кучиња треба да се следат неколку години по операцијата.

1.7.7.2. ЕНТРОПИУМ И ЕКТРОПИУМ КАЈ КУЧИЊА

Проблемите што ги зафаќаат очните капаци може да бидат вродени (присутни при раѓање) или може да се појават како резултат на повреда, инфекција, болест на околната кожа, болести на целото тело или изложеност на разни видови надразнувачи.

Ентропиум е вртење на рабовите на очниот капак така што трепките и влакната се тријат со површината на очите. Тоа е најчестиот наследен дефект на очните капаци кај многу раси на кучиња. Исто така, може да следи формирање на лузна и сериозно неволно намигнување поради болка во окоето или околината. Превртувањето на трепките или влакната на лицето предизвикува непријатност и иритација на конјунктивата и рожницата. Долгорочната ентропија може да предизвика лузни, абнормално обојување, а можеби и формирање на бавно заздравувачки рани на рожницата. Свртување на влакната од капакот наназад од окоето со конци во капакот, инјектирање на лекови во капакот блиску до местото каде што се врти капакот или користење анестетици за блокирање на нервите во очните капаци се некои од методите што се користат за намалување на болката. Многу млади кученца со оваа состојба понекогаш може да се третираат со привремени конци кои се отстрануваат за 2 до 3 недели. Ентропиумот обично се решава со операција за да се поправи дефектот.

Ектропиумот е опуштен раб на очниот капак кој се појавува, обично со голема бразда или „пукнатина“ на очниот капак. Тоа е честа абнормалност што ги зафаќа двата очни капаци кај голем број раси на кучиња, вклучувајќи ги и булмастиф, голема данска дога, њуфаундленд, бернандинец и неколку раси шпаниели. Лузни во очниот капак или парализата на фацијалниот нерв може да предизвикаат ектропија во еден очен капак кај кој било вид. Изложеноста на конјунктивата на надразнувачи и секундарна бактериска инфекција може да резултира со долготраен или рекурентен конјуктивитис (воспаление на конјунктивата).

Локалните антибиотици можат привремено да ги контролираат инфекциите, но често се неопходни хируршки процедури за скратување на капакот за да се реши состојбата. Повтореното, периодично чистење на заболениот очен капак со благи раствори за деконгестив може да ги контролира благите случаи.

Прашања и задачи за проверка на знаењето

1. Која е клиничката манифестација и терапија на гастрит кај кучиња?
2. Која е клиничката манифестација и терапија на хепатитис кај кучиња?
3. Која е клиничката манифестација, дијагностика и терапија на панкреатит кај кучиња?
4. Терапија на воспаление на паранални жлезди?
5. Клиничка манифестација и дијагностика на пневмонија кај кучиња?
6. Клиничка манифестација на бронхитис и фаринголарингит кај кучиња?
7. Која е етиологија, клиничка манифестација и терапија на циститис кај кучиња?
8. Која е етиологијата и клиничката манифестација на акутен и хроничен нефритис кај кучиња?
9. Која е клиничката манифестација и терапија на дисплазија на коксофеморален зглоб?
10. Како се дава терапија и како се превенира рахитисот кај кучињата?
11. Каква е клиничката манифестација и терапија на шеќерна болест кај кучињата?
12. Клиничка манифестација и третман на лажен гравидитет кај кучки?
13. Која е етиологијата и терапијата за стерилитет кај кучињата?
14. Како се манифестира и како се дава терапија ендометритис кај кучките?
15. Како се дава терапија пролапс на трет очен капак кај кучиња?
16. Како се дава терапија ентропиум и ектропиум кај кучињата?

1.8. НАЈЧЕСТИ ЗАРАЗНИ ЗАБОЛУВАЊА КАЈ КУЧИЊАТА, НИВНА СИМПТОМАТОЛОГИЈА, ЛЕКУВАЊЕ И ПРИНЦИПИ НА ПРЕВЕНТИВА

1.8.1. ШТЕНЕЧАК (*Febris infectiosa catarrhalis canis*)

Штенечакот е вирусна заразна болест со афинитет спрема респираторни, ентерични, очни, кожни и невролошки заболувања кај кученцата.

Етиологија

Вирусот кој го предизвикува штемачокт е РНК морбиливирус од семејството *Paramyxoviridae*. Се пренесува преку контакт со секретите на заразени кучиња (на пр., плунка, аеросоли од кашлица, урина и измет) со директен контакт или преку контаминирани предмети/површини (на пр., садови со вода или алатки за нега).

Клиничка манифестација

Првиот симптом кај кучињата е обично серозен до гноен исцедок од очите, проследено со треска, губење на апетитот, течење на носот, летаргија, анорексија, кашлање, повраќање, дијареја, пустуларен дерматитис (ретко), воспаление на мозокот и на рбетниот мозок. Повеќето кучиња развиваат треска приближно три до шест дена по инфекцијата, но првичните симптоми зависат од сериозноста на случајот и начинот на кој пациентот реагира на тоа. Кучињата со прогресивен акутен штенечак имаат треска, окулоназален исцедок и постојана кашлица. Секундарните бактериски инфекции честопати доведуваат до бронхопневмонија, гноен исцедок од носот и окото. Истовремено, може да се појават ентерични знаци, како што се: инконтиненција, повремено повраќање, дијареја и дехидрација. Акутните прогресивни невролошки знаци се појавуваат една до шест недели по почетокот на системската болест. Во некои случаи респираторните и гастроинтестиналните знаци исчезнуваат целосно и се развиваат невролошки симптоми. Невролошките знаци може да вклучуваат напади (особено кај млади кучиња), абнормално невролошко однесување, очигледно слепило. Локализираните фокални напади на главата и вилицата познати како „гуми за цваќање“ често се случуваат кај кученца со акутен штенечак. Невролошките знаци ретко се намалуваат и се типично прогресивни. Промените во очите вклучуваат конјунктивитис и субклинички увеитис на окото. Може да се појави акутно слепило, оптички невритис, минлив или траен кератоконјунктивитис. Ако кучето заразено со штенечак ја преживее акутната фаза на болеста, може да развие и хиперкератоза на шепите и носот, затоа болеста се нарекува „болест на тврда подлога“. Некои кучиња развиваат невролошки знаци, но како што напредува болеста, го напаѓа централниот нервен систем. Кучињата што преживуваат обично имаат трајно, неповратно оштетување на нервниот систем.

Терапија

Не постои лек за штенечакот, затоа третманот вклучува лекување на разни симптоми и секундарни инфекции. Дури и со третман, болеста може да биде фатална. Третманот зависи од симптоматологијата и може да вклучува апликација на интрафлуидна терапија поради ризик од дехидрација, антиеметици, антибиотици и други лекови за лекување на пневмонија, антибиотици за секундарни инфекции и антиконвулзиви за лекување на напади. Кај кучиња со благи респираторни или гастроинтестинални знаци и во отсуство на невролошки знаци, потребна е само потпорна терапија за закрепнување. Ако болеста се манифестира со потешка клиничка манифестација, тогаш е неопходна поинтензивна нега. Бронхопневмонија може да се појави поради секундарна бактериска инфекција, кога е индицирана употреба на антимикробни лекови. Невролошките симптоми може постепено да се влошуваат и нема да одговорот на третманот, па дури и со закрепнување, некои невролошки ефекти може да траат.

Најновите истражувања покажуваат дека антивирусниот третман за штенечак има висок потенцијал во фавипиравир, рибавирин и интерферон алфа.

Превенција

Штенечак е болест што може да се спречи со вакцинација на кучиња; сепак, мора да се следат протоколи за вакцинација за да се воспостави целосен заштитен имунитет. Штенечакот може да се појави кај возрасни кучиња кои не се соодветно вакцинирани, кои се изложени на големо вирусно оптоварување или кај имунолошки ослабени единки.

1.8.2. ИНФЕКТИВНО ЗАБОЛУВАЊЕ НА ЦРНИОТ ДРОБ КАЈ КУЧИЊА (*Hepatitis contagiosa canis*)

Инфективното заболување на црниот дроб односно хепатитисот се јавува поради зараза со аденовирус 1 (CAV-1) и предизвикува заразна болест на кучињата со клинички знаци кои варираат од мала треска и конгестија на мукозните мембрани до тешка депресија, изразена леукопенија и нарушувања на коагулацијата.

Етиологија

Заразниот хепатитис кај кучињата е предизвикан од кучешки аденовирус 1 (CAV-1). Ороназалната изложеност на урина, измет или плунка од заразени кучиња е главниот пат на инфекцијата. Можно е и пренос преку контаминирани предмети или ектопаразити. Реконвалесцентните кучиња го исфрлаат вирусот во урината повеќе од 6 месеци. Почетната инфекција се јавува во тонзиларните крипти и регионалните лимфни јазли, проследена со виремија и дисеминирана инфекција.

Клиничка манифестација

Клиничките знаци на заразен хепатитис на кучиња варираат од мала треска до перакутна смрт. Стапката на смртност обично е најголема кај многу млада популација на кучиња. Истовремената парвовирусна или друга вирусна инфекција кај кучињата која се карактеризира со температура ја влошува прогнозата. Периодот на инкубација е 4-9 дена. Првиот знак е обично температура поголема од 40 °C, која трае 1-6 дена и обично е двофазна. Ако температурата е краткотрајна, единствениот друг знак може да биде леукопенија. Меѓутоа, ако температурата трае повеќе од 1 ден, се развива акутна болест. Клиничките знаци може да вклучат: неспецифични знаци како што се летаргија, жед или анорексија, па конјунктивитис, серозен окулоназален исцедок или заматување на рожницата (сино око) абдоминална болка и повраќање, вклучително и хематемеза знаци во согласност со коагулопатија или васкулитис, како што е петехија на оралната мукоза. Во некои случаи, крајниците може да се зголемат и може да се појави тахикардија непропорционална со треската. Може да има поткожен едем на главата, вратот и трупот. И покрај зафатеноста на црниот дроб, постои забележително отсуство на иктерус во повеќето акутни клинички случаи. Понекогаш е тешко да се контролира хеморагијата, која се манифестира со крвање околу млечните заби и со спонтани хематоми. По закрепнувањето, кучињата јадат добро, но полека ја враќаат тежината. Активностите на хепаталните трансминази го достигнуваат врвот околу 14-тиот ден од инфекцијата, а потоа полека се намалуваат. Кај некои од закрепнатите кучиња, билатералната непроѕирност на рожницата се развива 7-10 дена по исчезнувањето на акутните клинички знаци и обично се повлекува спонтано. Во благи случаи, минливата непроѕирност на рожницата може да биде единствениот клинички знак на болеста.

Терапија

Третманот на кучињата кои се заболени од заразен хепатитис, вклучуваат потпорна терапија, пред се венска интрафлуидна терапија за да се коригира дехидратацијата со балансиран раствор на електролити и дополнување на декстроза по потреба, за одржување на соодветна исхрана и решавање на коагулопатијата. Антибиотски третман за превенција од секундарна бактериска инфекција.

Кучињата со заматување на рожницата треба да бидат заштитени од дејството на интензивна светлина. Системските кортикостероиди се контраиндицирани за третман на непросирност на рожницата поврзана со заразниот хепатитис кај кучињата.

Превенција

Достапни се вакцини со модифициран жив вирус со инјектирање и често се комбинираат со други вакцини. Вакцинацијата против заразен хепатитис на кучиња се препорачува за време на вакцинацијата против штенечак кај кучињата.

1.8.3. ПАРВОВИРОЗА КАЈ КУЧИЊА (*Parvovirus canis*)

Парвовирусот кај кучиња предизвикува сериозни гастроинтестинални и системски болести.

Етиологија

Вирусот кој ја предизвикува парвовирозата е мал, едноверижен ДНК-вирус. Парвовирусната инфекција кај кучиња е системска болест која се развива кога варијанти на вирусот влегуваат во организмот ороназално по изложеност на вирус во измет, повраќање или надворешна средина. Виремијата резултира со инфекција на клетки кои брзо се делат во гастроинтестиналниот тракт, лимфоидното ткиво и коскената срцевина, предизвикувајќи дијареја, повраќање и леукопенија. Морбидитетот е висок кај невакцинирани кучиња. Периодот на инкубација е од три до пет дена. Вирусот се излучува со измет три дена по инфекцијата (неколку дена пред појава на клинички знаци), достигнува врв помеѓу четвртиот и седмиот ден и опаѓа за 14 дена.

Клиничка манифестација

Клиничките знаци и симптоми на парвовирус можат да бидат различни, но генерално вклучуваат тешко повраќање и дијареја. Повраќањето обично започнува прво. Други симптоми се гадење, анорексија и летаргија. Дијарејата често има многу силен мирис, може да содржи многу слуз и да не содржи крв (слика 56). Кучињата се депресивни и слаби, дехидрирани, имаат абдоминална болка и може да имаат крвав, течен измет при ректален преглед. Некои кучиња може да имаат бледа слузница, хипотермија и знаци на септичен шок (од транслокација на Грам-негативните бактерии од ГИТ) како што се тахикардија, продолжено време на полнење на капиларите (*CRT*) и слаб пулс. Помалку вообичаени знаци се невролошки знаци, како напади (поради хипогликемија или ДИК што влијае врз мозокот) и ненадејна смрт поради миокардитис кај многу млади кучиња.

Слика 56: Куче со клиничка манифестација на парвовироза

Терапија

Третманот кај кучиња дијагностицирани со парвовирус вклучува симптоматска терапија. Опциите за лекување се разликуваат во зависност од степенот на заболување кај кучето, но одредени аспекти се сметаат за витални за сите пациенти.

Често е потребен интензивен мониторинг за кучето да прима интравенски течности и хранливи материи, за да ги надомести огромните количини изгубени при повраќање и дијареја. Интравенозна замена на течности, аналгетици и антибиотска терапија за секундарна бактериска инфекција се основата на терапијата. Антибиотиците се користат кај кучиња со треска, хеморагична дијареја или знаци на септичен шок или синдром на системска инфламаторна реакција (*SIRS*). Ентералната исхрана има позитивно влијание врз болеста. Понекогаш се корисни и лекови за контрола на гадење и дијареја. Многу од кучињата позитивно реагираат на медицинска терапија доколку се започне навреме, а оние кучиња што ќе закрепнат од инфекцијата задржуваат доживотен заштитен имунитет против вирусот.

Превенција

Вакцинацијата е многу ефикасна.

1.8.4. ИНФЕКТИВЕН ТРАХЕОБРОНХИТ (ЗАРАЗЕН ЛАРИНГОТРАХЕИТ, ПАРАИНФЛУЕНЦА КАЈ КУЧИЊА) (*Tracheobronchitis infectiosa canis, Laringotracheitis infectiosa canis, Canine parainfluenza virus*)

Кучешкиот параинфлуенца вирус (*CPIV - Canine parainfluenza virus*) е високо контагиозен *RNA*-вирус кој е чест предизвикувач на кучешкиот комплекс на заразни респираторни болести (*CIRDC - canine infectious respiratory disease complex*).

Етиологија

Кучињата го внесуваат патогенот со вдишување заразен аеросол, со директен контакт со заразени кучиња или со контакт со контаминирани предмети (на пример, чинии со вода и храна). По период на инкубација од два до пет дена, се развиваат клинички знаци. Ширењето на вирусот може да започне 24 часа пред почетокот на болеста и обично е со релативно кратко траење (четири до шест дена).

Клиничка манифестација

Кучешката параинфлуенца обично предизвикува благи инфекции на горниот респираторен тракт, кои се карактеризираат со кашлица, често со назален и/или очен исцедок. Истакнат клинички знак се пароксизмалните, остри и суви кашлици. Кашлицата лесно се предизвикува со мала палпација на гркланот или душникот. Зафатените кучиња покажуваат неколку дополнителни клинички знаци, често само делумна анорексија. Треска, анорексија и летаргија може да бидат присутни, но често придружени со кашлица. Кога е присутна треска, таа е обично блага. Секундарната бактериска инфекција се манифестира со јасни системски знаци (на пример, зголемена треска, летаргија, депресија), како и мукопурулентни назални и очни исцедоци. Стресот, особено поради неповолните услови на животната средина и несоодветната исхрана, придонесува за релапс за време на заздравувањето.

Терапија

Не постои специфична терапија за оваа болест и се користи потпорна терапија - главно за сузбивање на рефлексот за кашлање и дополнителни терапии за подобрување на респираторната функција. Во ретки случаи може да се развие секундарна бактериска инфекција, која бара антимицробна терапија.

Превенција

Кучешкиот параинфлуенца вирус е вклучен во вообичаената парентерална комбинација на вакцини. Сепак, парентералната вакцинација обезбедува ограничена ефикасност. Интраназалната, модифицирана, жива вакцина се смета за најефикасна.

1.8.5. ХЕРПЕСВИРУСНА ИНФЕКЦИЈА (*Herpes canis*)

Херпесвирусната инфекција е тешка, често фатална, болест кај кученцата. Кај возрасните кучиња, тоа може да биде поврзано со инфекција на горниот респираторен тракт, болест на очите, воспаление на вагината пропратено со болка и гноен исцедок (кај женките) или воспаление на препуциумот на penisот (кај мажјаците).

Етиологија

Болеста е предизвикана од кучешки херпес вирус кој се јавува низ целиот свет. Преносот обично се случува со контакт помеѓу чувствителни кученца или кучиња и заразените орални, назални или вагинални секрети на нивната брана или орални или назални секрети на заболените кучиња. Преносот може да се случи и пред раѓањето.

Клиничка манифестација

Болеста е најтешка кај новородените кученца постари од 3 недели. Смртта обично се јавува кај инфицирани кученца на возраст од 1 до 3 недели, повремено кај кученца до 1 месец, а ретко кај кученца стари до 6 месеци. Типично, почетокот на болеста е ненадеен, а смртта се јавува по појавата на болеста за помалку од 24 часа. Ако се забележат знаци, тие може да вклучуваат летаргија, намалено цицање, дијареја, назален исцедок, болест на очите и осип. Кученцата обично немаат треска. Постарите кучиња изложени на вирусот може да развијат благо воспаление на ноздрите (што може да придонесе за „кашлица во одгледувачницата“), очни болести или воспаление на гениталиите. Инфекциите кај бремените кучки може да бидат поврзани со абортуси, мртвородени и неразвиени кученца и неплодност. За дијагностика на вирусот се користат лабораториски тестови.

Терапија

Третманот обично не е ефикасен. Евентуалниот третман може да биде поефикасен доколку кученцата се изложени на ниски дози на вирусот во околината на кучиња кои се носители на вирусот, но не покажале клинички знаци. Како и кај другите типови на херпесвируси, инфекцијата останува во телото на заразените кучиња до крајот на нивниот живот, наизменично пројавувајќи клинички знаци. Возрасните кучиња често доживуваат благи знаци кои се подобруваат без третман.

Превенција

Вакцинацијата не ги постигнала очекуваните резултати. За најдобра заштита на кученцата од инфекција, бремените кучки треба да се држат подалеку од други кучиња во текот на нивните последни 3 недели од гравидитетот и во текот на првите 3 недели по раѓањето на кученцата. Покрај тоа, луѓето кои се во контакт со кучиња во овој период треба да ги мијат рацете темелно и често.

1.8.6. КОРОНА ВИРУСЕН ЕНТЕРИТ

Коронавирусната ентерична болест кај кучињата, позната како *CCoV*, е многу заразна цревна инфекција кај кучињата, особено кај младите.

Етиологија

Предизвикувач е вирус од фамилијата *Coronaviridae*. Неговата улога во развојот на болеста уште е тешко да се објасни. Постојат многу видови коронавирус, а секој влијае врз различни животински видови, вклучувајќи ги и луѓето.. Најчест, примарен знак на ова заболување е дијарејата. Во поголемиот дел од случаите болеста самолимитирачка. Меѓутоа, забележани се смртни случаи кај коинфекции со парвовирусот, вирусот на штенечак и пантропниот кучешки коронавирус.

Клиничка манифестација

Поголемиот дел од заболувањата се супклинички или се развиваат многу малку клинички знаци. Привремено инфекцијата може да предизвика посериозни симптоми, особено кај младите кутриња. Инфекцијата е најчесто по фекално-орален пат, а вирусот примарно се реплицира во ресичките на тенкото црево, што резултира со десквамација и малапсорпциска дијареја. Најтипичен знак поврзан со кучешкиот коронавирус е проливот, кој типично се јавува изненадно и може да биде придружен со летаргија и намалување на апетитот. Столицата е полутечна со смрдлив мирис и портокалова боја. Може да содржи примеси на слуз или крв. Ако кутрињата имаат мешовита инфекција, на пример, и коронавирус и парвовирус, болеста ќе биде потешка. Постојат и спорадични извештаи за потешки клинички слики, обично кај млади кучиња, кои најверојатно се поврзани со вирусни мутации.

Терапија

Антибиотиците се неделотворни против вирусот, но можат да бидат корисни во контролата на секундарните бактериски инфекции. Скратувањето храна 24 часа по престанокот на дијарејата и постепеното повторно воведување мали количини храна, со пектински и каолински ефекти, може да е единствениот потребен третман. На дехидрираните пациенти им се потребни интравенски течности за корекција на електролитниот дисбаланс, но и спазмолитици, гастропротективи и антиеметици. Раната медицинска интервенција е клучна за успешно излекување на потешките случаи. Иако до излекување доаѓа спонтано, генерално во терапијата се применуваат и антибиотици со широк спектар за прекумерен раст на бактериската микрофлора.

Превенција

Достапни се вакцини против коронавирусот кај кучињата. Оваа вакцина не се препорачува за сите кучиња и се применува врз основа на начинот на живот и процената на ризик. Вакцината дејствува само на *CCoV* тип на коронавирус.

1.8.7. ТРАНСМИСИВЕН ВЕНЕРИЧЕН ТУМОР КАЈ КУЧИЊА

Кучешкиот трансмисивен венеричен тумор (*CTVT - Canine transmissible venereal tumor*) е трансмисивна неоплазија на тркалезни клетки, која обично се шири преку коитус. Поретко се шири и со лижење, гризење и душкање на делови од телото кои се зафатени со туморозни пролиферации.

Етиологија

CTVT е заразна, клонски пренослива неоплазија на тркалезни клетки. Обично се пренесува како алогофт на туморот. Преносот се случува со контакт и имплантација на туморски клетки на абрадирана, генитална слузокожа. Лезиите се појавуваат генерално во рок од два до шест месеци по парење и може полесно да растат (со години), непредвидливо или инвазивно, кои на крајот стануваат малигни и метастатски способни туморски. Највообичаени инфицирани места се надворешните гениталии, но и носната и усната шуплина, поткожното ткиво и очите. Лезиите се типично локализирани, но метастази можат да се јават во 5-17 % од случаите. Вообичаени места за метастази се регионалните лимфни јазли (на пр., ингвинални, илијачни), поткожното ткиво, кожата, очите, оралната слузокожа, црниот дроб, слезината, перитонеумот, хипофизата и коскената срцевина.

Клиничка манифестација

Во најголемиот број од случаите неопластичните жаришта можат да се видат на гениталиите. Туморот е карфиолест, пендикуларен, нодуларен, папиларен или мултилобулиран со мали јазли (1-3 mm), па сè до големи маси (10-15 cm). Масата е цврста, но кршлива. Површината е често улцерирана и воспалена и може да биде хеморагична и инфицирана.

Туморот може да се јави длабоко во препуциумот или вагината и да биде слабо видлив, така што крвавењето може погрешно да се дијагностицира како еструс, уретритис, циститис или простатитис. Кај женските единки лезиите вообичаено се наоѓаат во надворешното предворје или вагината. Кај машките единки лезиите се обично на каудалниот дел од пенисот, па за подобра визуализација потребно е каудално да се повлече препуциумот. Од туморската маса често тече серозна или хеморагична течност (псевдохематурија). *CTVT*, исто така, може да се развие и во екстрагениталните подрачја како на кожата, поткожјето, оралната и носната шуплина, очите и анусот, иако повеќето се секундарни во однос на гениталните лезии. Поради тоа што *CTVT* се пренесува со лижење, душкање и гризење, пријавени се многу случаи на метастази кои настануваат по механички пат или со авто или со хетеротрансплантација. Екстрагениталните лезии можат да предизвикаат кивање, епистакса, епифора, халитоза, опаѓање на забите, егзофталмус, кожни маси, деформација на лицето, зголемување на регионалните лимфни јазли, нервни симптоми и промени во однесувањето.

Терапија

CTVT се обично прогресивни и така и треба да се третираат. Најефикасниот третман е хемотерапија и радијација. Се покажало дека терапијата со винкрестин е многу ефикасна, дури и кај постојните метастатски болести. Во поголемиот дел болеста останува локализирана и ретко се шири. Стапката на регресија на туморот е во негативна корелација со неговата големина, староста на процесот и сезоната. Како терапија се користи хемотерапија, винкрестин еднаш неделно (три до шест третмани). Резистентните случаи се лекуваат со доксорубицин.

Превенција

Во подрачјата без *CTVT* се јавуваат привремени случаи по патувања на кучињата во ендемски подрачја. Со тоа ветеринарите можат да дејствуваат како прва одбранбена линија за воведување *CTVT* во нови подрачја.

Прашања и задачи за проверка на знаењето

1. Која е етиологијата, клиничката манифестација и терапијата на штенечак кај кучињата?
2. Која е клиничката манифестација и терапија на заразниот хепатитис кај кучињата?
3. Кој е причинител на парвовиروزата кај кучињата и која е превентивата?
4. Која е клиничката манифестација на парвовиروزата кај кучињата?
5. Кој е причинителот на инфективен трахеобронхит кај кучиња и како се манифестира?
6. Која е клиничката манифестација и терапија на херпесвирусната инфекција кај кучињата?
7. Која е етиологијата и клиничката манифестација на корона вирусен ентеритис кај кучињата?
8. Која е клиничка манифестација, терапија и превентива на трансмисивен венеричен тумор кај кучиња?

МОДУЛАРНА ЕДИНИЦА 2:
ФЕЛИНОЛОГИЈА
- ЧУВАЊЕ, ОДГЛЕДУВАЊЕ И
НЕГА НА МАЧКИТЕ
КАКО ДОМАШНИ МИЛЕНИЦИ

2.1. ПОТЕКЛО, ЕВОЛУЦИЈА И ОДГЛЕДУВАЧКИ РАЗВОЈ НА МАЧКАТА

2.1.1. ВОВЕД ВО ФЕЛИНОЛОГИЈАТА

Фелинологијата или науката за мачката е дел од зоологијата што ги проучува мачките и нивните расни карактеристики. Самиот термин е од латинско-грчко потекло и е составен од латинскиот збор *felinus* (мачка) и грчкиот збор *lógos* (наука).

Фелинологијата се занимава со проучување на анатомијата, генетиката, физиологијата и одгледувањето на домашните и дивите мачки. Со векови, мачката имала едно од најважните места во различните сфери на животот на човекот. Врз основа на податоците од литературата може да се каже дека мачките отсекогаш биле составен дел на интересите на луѓето во религиозните сфери на животот, дел од уметноста и легендите за човечката популација во текот на целиот историски развој на човештвото.

Денес постојат над 70 раси на мачки кои се карактеризираат со голем број на различни вариетети. Сепак факт е дека, процентот на одгледување на чистокрвни мачки е исклучително низок. Важноста на одгледувањето на мачки денес има посебно место во научните истражувања, особено во сегментот на генетските достигнувања во биомедицината.

2.1.2. ПОТЕКЛО И ДОМСТИКАЦИЈА НА МАЧКАТА

Првиот мачкообразен циџач се појавил пред околу 30 милиони години. Станува збор за животни од денес изумрениот род *Proailurus* кои ја населувале Евроазија. Пред околу 20 милиони години се појавиле предците на денешните мачки. Тие се поделиле на две групи: сабјозабни мачки, кои како група денес се исчезнати и лажно сабјозабни мачки од кои се развиле сите три потсемејства на денешните мачки.

Домашната мачка (*Felis catus*) е член на *Felidae*, семејство кое има свој заеднички предок пред околу 10-15 милиони години. Родот *Felis* се разделил од другите фелиди пред околу 6-7 милиони години. На овој род денес му припаѓаат повеќе вариетети на мали диви мачки во поголемото географско опкружување на Европа, Африка и Јужна Азија, кои еволуирале и се адаптирале на новите услови во животната средина и клима.

Според археолошките наоди стари над 11 милиони години Меѓународна фелинолошка федерација на Европа, смета дека во светот постојат 37 раси на мачки кои имаат заеднички предок во Југоисточна Азија. Мачките мигрирале од Азија во Северна Америка пред 6-8 милиони години, а во Јужна Америка дури во периодот на плеистоценот, кога повторно била воспоставена копнената врска помеѓу Северна и Јужна Америка. Истражувањата покажуваат дека предците на денешната мачка користеле најмалку 10 различни патишта на миграција во процесот на населување на Азија, Африка, Европа и Америка.

Резултатите од филогенетските истражувања потврдуваат дека дивите видови на родот *Felis* еволуирале преку природна селекција, додека домашната мачка еволуирала преку вештачка селекција. Сепак археолошките ископувања во Европа и САД никогаш не откриле докази дека домашната мачка живеела во близина на луѓе во раниот историски период.

Потеклото на домашната мачка до денес не е во потполност разјаснето. Се смета дека таа води потекло од повеќе вариетети на малата дива мачка. Така повеќето автори сметаат дека дивата мачка (*F. silvestris lybica*) од Африка е предокот на првите египетски домашни мачки, која била поголема од домашната мачка и често можела да се најде во близина на човечки живеалишта.

Исто така тие сметаат дека Египет е првиот центар на доместикација на мачките пред повеќе од 2 000 години. Поновите истражувања покажуваат дека постоеле и други центри на доместикација како во Азија (4 000 - 5 000 години пр. н.е.) и во Јордан и на Кипар (7 000 години пр. н.е.). Денес постојат филогенетски докази дека домашната мачка е подвид на европската дива мачка (*F. silvestris*), но сепак Меѓународната комисија за зоолошка номенклатура смета дека домашната мачка (*Felis catus*) е посебен вид.

Припитомувањето на мачките е поврзано со почетоците на развојот на земјоделството. Во тоа време житото се складираше, а улогата на мачката да го заштити житото од глодачи била незаменлива. Повеќето автори сметаат дека сите припитомени мачки потекнуваат од домашната мачка од древниот Египет. Доказ за припитомувањето се записите најдени на споменици од древната египетска и индиска култура, но и од древна Кина (1 000 години пр. н.е.) и другите азиски земји.

Иако луѓето се интересирале за мачките во текот на долг временски период, сепак мачките како домашни миленици имаат релативно кратка историја. Како такви се појавуваат кон крајот на деветнаесеттиот и дваесеттиот век. Врз основа на податоците, можно е да се наведе дека во Европа одгледувањето на мачките како домашни миленици започнало на крајот на XVII век. Сепак првите запис за чистокрвни мачки сведочат за расата ангора, денес позната како турска ангора. Во Европа била донесена преку трговците од Турција, а со текот на времето станала омилено милениче на многу богатите луѓе во тоа време.

Денес, мачките ги населуваат сите континенти освен Антарктикот. Постојат повеќе од сто различни видови и вариетети на бои на крзното кај домашните мачки со педигре.

2.1.3. СИСТЕМАТСКА КЛАСИФИКАЦИЈА И БИОЛОШКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА МАЧКАТА

Мачките се ‘рбетници и цицачи припадници на поголемата група на животни кои по физиолошките карактеристики се месојади (*Carnivora*). Традиционално семејството мачки (*Felidae*) во подредот мачковидни (*Feliformia*) е поделен во три потсемејства: големи мачки (*Pantherinae*), вистински мачки (*Felinae*) и гепарди (*Acinonychinae*). Домашната мачка (*Felis catus*) припаѓа на потсемејството *Felinae*. Денес за најобјективна таксономска класификација на домашната мачка (*Felis catus*) се смета следната зоолошка класификација:

- Царство *Animalia* (животни);
- Колено *Chordata* (хордати);
- Класа *Mammalia* (цицачи);
- Ред *Carnivora* (сверови односно месојади);
- Подред *Feliformia* (мачковидни);
- Семејство *Felidae* (мачки);
- Потсемејство *Felinae*;
- Род *Felis* (мачка) и
- Вид *Felis catus* (домашна мачка)

Мачките се најразвиените ловци од сите месојади. Сите тие имаат исклучително мускулести и подвижни тела. Силните нозе завршуваат со големи канци кои можат да се вовлечат (освен кај гепардот). На крупната глава имаат јасно дефинирани уши. Нивната кожа е многу флексибилна за да ги минимизира оштетувањата од гризнувања и гребаници. Густото крзно им обезбедува заштита од временските непогоди. Генерално, сите мачки имаат многу брзи рефлексии и се во состојба да постигнат големи брзини при трчање.

Повеќето мачки се одлични качувачи и пливачи (иако некои видови избегнуваат вода). Многу флексибилниот 'рбет им овозможува да одржуваат рамнотежа во речиси сите позиции на телото. Исто така, тоа им овозможува да паднат од голема височина на нозе без да се повредат. Сите мачки јасно се поделени во две групи: „големи“ и „мали“. Главната разлика помеѓу овие две групи е во големината и телесната тежина. Иако имаат најразвиени песјаци од сите месојади ги употребуваат со голем осет, така што можат прецизно да ја дозираат јачината на каснувањето, па така можат да ги носат своите младенчиња без опасност да ги повредат. Речиси и да не постои животно што ќе го сретнат во својата околина, а кое не би можеле да го совладаат. Сите нивни сетила се добро развиени, особено видот и слухот. Видот кај мачките е веројатно најразвиен меѓу сите месојади. Нивното сетило за мирис е нешто послабо развиено од другите месојади.

Најпознатиот член на семејството мачки е африканскиот лав, кој најчесто го нарекуваат „крал на животните“. Тој е голем свер, неговото тело е долго околу два метра, а неговата опашка е околу еден метар. Достигнува висина од еден метар. Мажјакот има специфична голема и силна грива.

Втората по големина мачка, тигарот, живее во Азија. Живее во големи области на Азија, главно во пониските региони. Постојат неколку видови, а најпознат е бенгалскиот тигар. Тој е најголем и заедно со опашката е долг преку 4 метри. Тоа се екстремно крвожедни сверови, со голем апетит. Најчесто се хранат со диви свињи, елени, антилопи, а познато е дека можат да ловат дури и мајмуни. Кога се гладни, фаќаат и крокодили. Кога има недостиг од храна, можат да се хранат и со поголеми количини скакулци. Кога старее и не може да обезбеди квалитетна храна, ги напаѓа дури и луѓето.

Во Африка живее и големата крволочна мачка, леопард. Долга е околу два и пол метри, од кои опашот е еден метар. Во Африка најмногу се храни со павијани, кои ги фаќа скокајќи од гранка на гранка.

Друг голем свер, африканскиот гепард, живее во Африка. Повеќето зоолози го сметаат за најбрзо животно во светот. Големи крволочни мачки, американската пума или кугуар, живеат на американскиот континент. Се хранат со елени, овци, телиња, ждребиња, па дури и мајмуни. Американскиот јагуар може да се најде во Америка. Долг е околу два метра, а опашката е долга околу седумдесет сантиметри. Постојат и црни јагуари. Од големите месојади во Европа може да се најде само еден, а тоа е рисот. Долг е еден метар и триесет сантиметри, со исклучително кратка опашка долга околу дваесет сантиметри. Тој е речиси исчезната раса на големи мачки. Од родот фелис во Европа е познатата дива мачка (*Felis sylvestris silvestris*) чија популација е значително намалена.

Прашања и задачи за проверка на знаењето

1. Што проучува фелинологијата?
2. Од кога и каде датираат првите записи за доместикација на мачките?
3. Колку раси на мачки се познати денес?
4. Според таксономската класификација каде припаѓаат мачките?
5. Каква била улогата на мачката во минатото во земјоделската сфера?
6. Кое е најголемо животно во родот на мачки?
7. Кое е второ по големина животно од родот на мачки?
8. Со што се храни леопардот?
9. Каде живее гепардот?

2.2. СПЕЦИФИЧНОСТИ ВО ИСХРАНАТА, НЕГАТА И СМЕСТУВАЊЕТО НА МАЧКИТЕ

Исхраната е главниот биеколошки фактор од кој зависи здравјето на домашните животни, вклучително и домашните мачки. Таа покажува директно или индиректно влијание на здравствената состојба на организмот во целина како и врз репродуктивната способност на животните.

2.2.1. КАРАКТЕРИСТИКИ ВО ИСХРАНАТА И ПОТРЕБИ ОД ХРАНЛИВИ МАТЕРИИ ЗА МАЧКИТЕ

Мачките се типични карнивори, но условите за живот всушност го диктираат начинот на исхрана. Тие се доста издржливи и без храна можат да преживеат многу повеќе од луѓето и ако изгубат 40% од телесната тежина, нема да умрат. Сепак, загубата на вода од телото од 10% до 14% може да заврши со смрт. За нормален живот на возрасна мачка потребно е да се обезбедат 25% протеини од вкупната тежина на оброкот.

Некои витамини како B_{12} , Ц и К на мачките не им се потребни. Сепак, некои витамини како што се витамин А, B_1 , B_6 и Е тие треба да ги добиваат од храната.

Од микроелементи како *Na, K, Ca, Mg, Fe, J, Zn, Cu*, потребно е да се обезбеди урамнотежена исхрана. Количината на вода што му е потребна на животното во текот на денот е 15 ccm за секој килограм телесна тежина.

Со оглед на горенаведените количини на хранливи материи, се поставува прашањето, колку храна всушност и е потребна на возрасната мачка во текот на денот. Искуството покажало дека домашна, средовечна мачка јаде 7,5 g храна на 200 g телесна тежина на ден. Произволно земено, тоа значи дека на мачка со тежина од 5 kg и требаат 200 g храна. Овој однос е важен поради ориентацијата бидејќи, нормално, има отстапувања од наведените норми. Всушност, овие показатели зависат од типот на исхрана и многу други фактори кои влијаат на потребите на организмот (возраст, пол, сексуална желба, бременост, доење, сезона итн.). Имајќи го предвид горе наведеното, се поставува прашањето, како мачките кои се грижат за себе, т.н. улични мачки и како можат да ги обезбедат своите дневни потреби за храна. Одговорот се заснова на фактот дека треба да се земе предвид составот, а не изобилството на оброци. Уличните мачки се хранат главно со глодачи и глувци. Резултатите добиени со биохемиските анализи на овој „оброк“ се очекувани. Еден глущец обезбедува 70% вода, 14% протеини, 10% масти, 1% јаглени хидрати, 1% минерали. Така, глувчето е идеално составен оброк за мачки, така што неговиот биохемиски состав е исклучителна природна формула за рецепти и индустриска храна за мачки. Во сегашните услови на чување во домот, храната која е приготвувана како конзервирана или пелетирана храна е идеална, бидејќи е избалансиран оброк. Дури и денешното темпо на живот на сопствениците на такви животни како домашни миленици, бара побрз и поедноставен начин на исхрана, што подразбира готова храна. Сепак, готовата храна често е поскапа, па многу сопственици избираат различни начини на хранење на своите миленици.

Потребата за *протеини* е различна, што во голема мера зависи од возраста на домашните мачки. Имено, младенчињата чиј организам се развива и расте од ден на ден имаат поголема потреба од внесување на протеини преку храната отколку возрасните животни. Постарите мачки кај кои варењето на храната е забавено, а често незасилено и нецелосно, исто така, како младите животни, повеќе имаат потреба од протеини.

Количината на внесените протеини зависи од физиолошката состојба на животното, како што е, на пример, гравидитетот, периодот на закрепнување по болеста, кога на организмот му треба поголема количина на храна, воопшто, таков протеин.

Јаглевхидрати се главниот извор на енергија во телото. Главните извори на јаглевхидрати се билките, а најмногу житарките. Во животинското месо јаглевхидратите се наоѓаат во форма на гликоген, но неговата концентрација не е подеднакво присутна кај секој вид месо. Најбогат извор на гликоген е коњското месо, кое малку или воопшто го нема на нашиот пазар, зад коњското месо во однос на содржината на гликоген доаѓаат црниот дроб, срцевиот мускул па дури на крајот „чисто месо“, односно мускулатурата. Капацитетот на организмот е мал во однос на складирање на гликоген, затоа целиот вишок гликоген внесен со храната се депонира во форма на маснотии во поткожното ткиво, околу бубрезите, во мускулите, во абдоминалната празнина.

Маснотии во организмот може да се најдат во вид на депо таму каде што вишокот гликоген се претвора во масно ткиво и се наоѓа во одредени делови од организмот. Во дигестивниот систем масните се разложуваат на нивните составни делови - масни киселини. Линолеинската киселина е единствената што црниот дроб не може да ја синтетизира, па затоа е важно оваа киселина да се внесува во организмот во доволна количина со храната. Масните се и растворувач на многу важни витамини кои ги јадат мачките и без кои нема здравје, а тоа се липосолубилните витамини А, Д, Е и К.

Разновидната храна му обезбедува на телото доволна количина на *витамини и минерали*. Тие дејствуваат во телото како катализатор во ресорпцијата на хранливите материи и треба да се внесуваат во организмот на дневна основа.

Генерално *витамините* се поделени на две големи групи: хидросолубилни, оние кои се раствораат во вода и липосолубилни, оние кои се раствораат во масти. Во хидросолубилните витамини ги вбројуваме, витамините од В комплексот, витамин Н, витамин С, а во липосолубилни ги вбројуваме А, Д, Е и К. Вишокот на хидросолубилни витамини во организмот не предизвикува некое значајно нарушување, додека на пример поради вишок на витамини А и Д може да дојде до нарушување во растот, развојот и физиологијата на организмот. Сите наведени витамини мачката ги обезбедува со правилна исхрана која подразбира различни видови месо, внатрешни органи, млеко и млечни преработки. Организмот на мачката единствено е способен да синтетизира витамин С, па поради тоа е реток недостатокот на овој витамин.

Минералите се многу важна состојка бидејќи ги регулираат физиолошките процеси во организмот, влегуваат во составот на одредени ткива и им обезбедуваат промени во материјата преку клеточната мембрана како и натриум и калиум. Калциумот и фосфорот се составен дел на силата на скелетот и костимот. Некои минерали во организмот се наоѓаат во многу мали количини, најчесто во траги, често немерливи, но нивното присуство е од големо значење бидејќи се учествуваат во многу механизми. За да му обезбедиме доволно количество минерали на нашиот миленик, важно е да го навикнеме на разновидна храна уште од рана возраст.

Телото на возрастна мачка содржи 60-70% *вода*, додека процентот е значително поголем кај младите животни. Мачките можат долго да издржат без храна и можат да ги изгубат сите резерви на масти, гликоген и 50% протеини, а дури тогаш тие стануваат опасни по живот. Сепак, загубата на вода од 20-25% може да резултира со смрт. Телото обезбедува вода со храна, но исто така значителни количини на вода се ослободуваат во телото преку различни метаболички и биохемиски процеси. Мачките секојдневно губат вода со урина, измет, назален исцедок, солзи, млеко за време на доењето, влакна за време на митарењето. Потребите за дневна потрошувачка на вода се различни и зависат од низа внатрешни фактори. Возраста е еден од факторите што ги одредува дневните потреби за вода, бидејќи на младите животни им треба повеќе вода за нормален раст и развој отколку кај постарите единки.

Гравидитетот значително влијае и на дневната количина на вода во организмот, бидејќи за нормален развој на плодот потребно е да се обезбеди доволна количина на вода. За време на доењето, кога е потребно да се обезбеди млеко за повеќе мачиња, потребно е да се зголеми потрошувачката на вода. Од надворешните фактори, важно е да се спомене дека сезоната, а особено летниот период, има удел во зголемената желба за консумирање течности. Општата здравствена состојба, а особено некои патолошки состојби, може да бидат дел од дневната количина на вода што влегува во телото. Затоа, голем број фактори ги одредуваат дневните потреби за вода, но важно е сопствениците на мачки да знаат дека водата што им ја нудат на своите миленици треба да биде свежа и секогаш достапна.

2.2.2. ИНДУСТРИСКА ХРАНА

Денешниот животен ритам бара од деловните луѓе да внимаваат на своите миленици и да се ограничат на задоволување на нивните основни физиолошки потреби. Подготвувањето свежа храна во денешно време бара посебно внимание, а потребно е да се одвојат најмалку 30-60 минути за да се подготви за консумирање. Поради оваа причина, сопствениците обично одлучуваат на своите миленици да им понудат готова храна. На пазарот на готова храна за мачки има голем број производи кои можат да се класифицираат во три големи групи: конзервирано месо, полусуви производи и сува храна. Сите три типа на наведени готови продукти може да се користат само како порции од оброкот, но не и како целосна храна. Причината за тоа е што домашната мачка е „свер“ и за да ја задоволат потребата од минерали, витамини, протеини кои се неопходни за долг и здрав живот, сопствениците треба да обезбедат свежо месо како еден од оброците најмалку два пати неделно. И фабричката храна е прилично монотона, без разлика што според производителите и таа е избалансиран оброк. Мачките релативно брзо можат да се навикнат на готовата храна, но за нивното здравје е важно да се нагласи дека таквата диета може да трае само неколку недели (кога сопственикот е отсутен, а миленикот е на чување) или месеци. Покрај сето наведено, готовата храна поради долготрајната употреба содржи и конзерванси кои доколку се консумираат подолго време можат да бидат штетни по здравјето. Па, како да се користи индустриската храна? Водени од фактот дека здравјето на миленикот е од посебно значење за сопственикот на мачката, треба да се користи готова храна, но во ограничени количини и во комбинација со свежо подготвени оброци. Готовата храна не треба да се консумира секој ден.

2.2.3. ДРУГИ ВИДОВИ ХРАНА НА МАЧКИТЕ

Млеко и млечни производи

Одамна се смета дека мачките обожаваат да пијат млеко, сепак има мачки, особено со долго крзно, на кои им е тешко да го сварат слаткото млеко, а неговото консумирање предизвикува дијареја. Млекото е важна состојка во исхраната на мачката, бидејќи е богат извор на калциум, фосфор и протеини. Од особено значење е за мачињата кои се развиваат и имаат потреба од значителна количина од овие минерали за правилен раст. Сепак, не се препорачува да се дава слатко млеко на возрасни мачки. Во нивната исхрана поважно е да понудат младо сирење или кисело млеко, кои полесно се варат од слаткото млеко. Мачката треба да се навикне на овие млечни производи уште од „млада возраст“, бидејќи, уште еднаш напоменавме, мачките се исклучиво месојаци и со текот на времето треба да се навикнат на секој друг вид на храна.

Коски

Коските не се пожелни во оброкот на мачката затоа што не можат да бидат згмечени со забите како кај куче и на тој начин да обезбедат одредена количина на минерали. Предизвикуваат тешко варење вклучувајќи запек, па дури и кинење на сидот на желудникот или цревата што може да биде фатално за живот. Коските од риба не се толку опасни за здравјето на животното бидејќи мачките консумираат риба како да нема коски. Понекогаш е можно рибните коски да се заглават меѓу забите и да го отежнат консумирањето и цвакањето храна. Понекогаш може да се „заглават“ во грлото, односно душникот кај мачките може да предизвика рефлексна кашлица. Во секој случај, сопствениците треба при подготовка на ваков оброк, кој меѓу другото е и здрав, да ги одвојат сите коски за кои сметаат дека би ги предизвикале споменатите проблеми.

Консумирање трева

Сопствениците на мачките често се воодушевени од фактот што нивниот миленик ја „пасе тревата“ во дворот. Оваа појава кај мачките воопшто не е загрижувачка, дури е и пожелна. Мачките се природно чисти животни и со секојдневно чистење (лижење) на нивното крзно голтаат одредена количина што ја собираат во стомакот во вид на мали топчиња (зообезоари). За да ги исфрлат тугите тела од желудникот јадат трева која делува како природен еметик и предизвикува повраќање. На мачките кои престојуваат исклучиво во домот треба да им се засади трева во тегли и да им се стави на достапни места за нив, додека на оние мачки кои излегуваат надвор треба да им се обезбеди трева која не е посипана со вештачко ѓубриво, во спротивно може да доведе до труење. Тревата освен што делува како еметик, содржи и многу минерални материи кои инаку се внесуваат во организмот.

2.2.4. ХРАНЕЊЕ НА МАЧКИТЕ

Имајќи го предвид фактот дека мачките се прилично пребирливи животни и дека сакаат да јадат свежа храна неколку пати во текот на денот, тие ја прилагодуваат исхраната на нивните потреби. Пред сè, храната треба да се остави на мирно и затскриено место. Треба да се избегнува хранење на мачките надвор од куќата бидејќи таквата храна е достапна за други животни (особено глодачи), муви и е подложна на побрзо расипување, особено во топлите месеци. Помладите животни треба да јадат почесто, но количината е помала, додека возрасните јадат поретко, но таа е поквантитативна. На пример, мачињата на возраст од 4-5 месеци треба да јадат 4-5 оброци дневно во количина од 275 грама. За малку постарите, од 7-8 месечна возраст, 3 оброци на ден во количина од 370 грама. На возрасните мачки над 9 месеци треба да им се обезбедат 2-3 оброци дневно во количина од 400 грама, додека постарите животни треба да имаат од 3 до 6 оброци дневно во количина од 300-370 грама.

Општо правило е дека мачките јадат почесто, но во мали количини. Не е невообичаено домашните мачки да се дебелат во некои случаи, поради намалена активност, стерилизација, кастрација, но и поради темперамент. Понекогаш може да го изгубат апетитот, но тоа не значи дека страдаат од некоја болест. Женките понекогаш „забораваат дека се гладни“ за време на еструсот. Мачките се доста пребирливи и поради нивното добро сетило за мирис храната што „мириса малку расипано“ ќе го одврати миленикот.

И мачките, во повеќето случаи, не сакаат мрсна храна и истата не треба да им се нуди. Оние кои живеат во дворови, а ние ги сметаме за „наши“, понекогаш се едноставно „пребирливи“ и не го јадат тоа што им го нудиме. Причината е што е можно да ловеле или да им понудиле повкусен оброк кај соседот. Сепак, сето горенаведено може да „падне во вода“ бидејќи сопственикот најдобро го познава својот миленик.

2.2.5. НЕГА НА МАЧКИТЕ

Хигиена на мачкиџе

Мачките се познати како чисти животни. Како миленици „лесни“ се за чување кога е во прашање хигиената. Ако се набљудува овој домашен миленик, ќе се забележи дека добар дел од времето го поминува во чистење. На овој начин ја одржува хигиената на своето крзно, го отстранува вишокот на влакна, што го прави крзното меко, чисто и сјајно. Исто така на овој начин се подобрува циркулацијата и се опуштаат мускулите. Иако мачките сами го негуваат своето крзно, понекогаш и сопствениците треба да помогнат особено кога се работи за мачки со долго влакно.

Нега на крзноџо

Поголемиот дел од влакната опаѓа за време на периодот на митарење, на пролет, на почетокот на летото или есента. Во овој период, сопствениците на мачки имаат проблем со измитарените влакна кои лесно се „лепат“ за мебелот, теписите или слично. Во овие периоди сопствениците можат сами да си ја олеснат работата, а воедно и да го забрзаат процесот на митарење кај својот миленик со редовно чешлање на влакната. Најсоодветно место за чешлање е ходникот, односно простор надвор од домот. Од прибор за чешлање, најдобро е да се користат специјални четки и чешли кои може да се набават во специјализираните продавници за домашни миленици затоа што другите може да ја оштетат нежната кожа и да предизвикаат дополнителни проблеми.

Ако се работи за долговлакнести мачки, сопствениците на овие миленици треба да бидат подготвени да го чешлаат крзното на животното барем два пати неделно. Многу мачки едноставно не сакаат да бидат чешлани. Самиот чин е прашање на навика. Затоа сопственикот од мали нозе треба да го навикне мачето на чешлање во одредено време, а подоцна и возрасната мачка, бидејќи тоа време е посветено само на нив. Кај мачките со долго влакно, поради нередовно чешлање, често пати крзното може да се истутка во вид на ситни грутки кои ќе му пречат на животното при одењето и вршењето нужда. Во такви случаи, најдобро е да се побара помош од стручно лице, бидејќи отстранувањето на таквите влакна е болно, а сопствениците можат да ја повредат нежната кожа од не знаење при отстранување на вишокот влакна.

Капење на мачкиџе

Мачките се животни кои не сакаат вода. Затоа, капењето е прашање на навика, а во пракса најдобро е да се капат кога ќе се извалкат. Честото капење исто така може да биде лошо и по здравјето на животното, бидејќи со капењето се отстрануваат и природните маснотии од кожата и влакната, кои на некој начин го штитат животното од различни штетни влијанија на надворешната средина. Меѓутоа, кога сопствениците сепак ќе одлучат да ги капат, треба да знаат дека со животното треба да се однесуваат нежно и смирувачки, имајќи го предвид фактот дека нивниот миленик не сака да се капе, особено ако се работи за возрасна мачка. Треба да се користи специјален шампон за мачки, бидејќи било кој друг шампон може да предизвика иритација на кожата. По шампонирањето задолжително е животното да се исплакне неколку пати со вода за целосно да се отстрани шампонот, а потоа да се исуши со крпа или фен (доколку звукот не ја иритира). Капењето најдобро е да се прави навечер, особено за мачки кои „шетаат“ низ дворот, бидејќи по капењето не се препорачува животните да излегуваат од дома за да не настинат.

Денес, постојат т.н. шампони за суво капење кои немаат мирис кој иритантно би делувал врз нивното сетило за мирис. Доколку сопственикот нема специјален шампон за суво капење - пудра, неа може да ја замени со талк. На мачката треба да се нанесе сувиот шампон и добро да се истрие. Потоа со четка од фини природни влакна мачката треба внимателно да се исчешла се додека целосно не се одстрани прашокот, кој во спротивно би можел да ја иритира и тера да се лиже.

Нега на ноктиите

Мачките имаат потреба одвреме-навреме да ги острат своите канци, но и да ги скратуваат. За тоа им служи различниот дрвен мебел во домот или теписите. На тој начин им нанесуваат непотребна штета на сопствениците. За да се спречат ваквите штетни случувања, сопствениците би требало да обезбедат парче дрво со кора на кое мачките ќе ги острат канците. Многу сопственици, за да ги спречат последиците од „маникирот“, редовно се обраќаат за стручна помош и го отстрануваат вишокот нокти со специјални ножици (слика 57).

Слика 57: Скратување на нокти кај мачка со специјални ножици

Нега на ушите.

Повеќето мачки немаат посебни проблеми со хигиената на ушите. Само здравите уши се чисти и немаат потреба од чистење или испирање со специјални козметички средства кои денес се нудат на пазарот. Доколку сопствениците приметат во ушите темно кафена леплива содржина, треба да побарат стручна помош бидејќи најверојатно се работи за ушен паразит или воспалителен процес. Не се препорачува сопствениците самите да ја отстрануваат причината.

Нега на очите

Мачката со секојдневно чистење и лижење на шепите ја чисти и областа околу очите, така што нема посебна потреба од дополнително чистење. Сепак, постојат мачки на кои поради специфичната градба (сплескано лице) им е потребна помош околу негата на очите, како што е персиската мачка. За тоа е потребна влажна, мека крпа со која може да се отстрани евентуалниот вишок на секрет.

Нега на забиите

Важно е да се знае дека кога на мачките почнуваат да им паѓаат млечните заби, нема потреба од грижа. Тоа е периодот од третиот до шестиот месец од животот. Кај мачките исто како и кај кучињата треба да се води сметка за забните наслаги, особено кај старите животни, кои може да доведат до воспалителни процеси. Затоа се препорачува во исхраната од време на време на мачките да им се понуди сува храна со која би се овозможило чистење на забите преку процесот на цваќање. Се препорачува еднаш годишно или по потреба да се направат детален преглед на усната празнина и забите.

Физиолошки потреби

Мачките се чисти и внимателни животни, па дури и кога се во дивина, вршат нужда на скриени места, а изметот го закопуваат. Кога станува збор за домашни миленици, потребно е да им се обезбеди мирно и скриено место за задоволување на нивните физиолошки потреби. Тоа е најчесто бањата. Денес на пазарот постојат пластични садови за таа намена во кои се поставува посебен песок кој лесно се отстранува по потреба и кој го собира непријатниот мирис. Песокот не е потребно често да се менува, туку само да се надополнува со нов, откако ќе се отстранат грутките кои се формирале по вршење на нуждата.

2.2.6. ОПРЕМА ЗА НЕГА НА МАЧКИТЕ

Присуството на мачката како домашен миленик ја наметнува и потребата од набавка на опрема, соодветна за потребите на мачката со цел да и се обезбеди комфор, но и за нејзина нега и одржување на хигиената. Затоа, со чинот на вдумување на мачката како домашен миленик, треба да се набави опрема и прибор, за полесно изведување на секојдневната рутина. Од опрема за мачката треба да се обезбеди легло, транспортер, вратичка и куќичка за во двор.

Легалo за мачка

Во специализираните продавници за домашни миленици можат да се најдат разни видови на легла во облик на перница, плетена корпа, пластични или картонски (слика 58). При изборот на легало треба да се води сметка пред се за начинот на негово одржување, бидејќи мачките се чисти суштества, па легалото ќе треба редовно да се чисти. Пластичните легала се лесни за одржување, а воедно не се поволен медиум за болвите.

Слика 58: Опрема за мачки

Транспортер

Во многу прилики мачката мора да патува (при посета на ветеринар, на одмор, во нов дом, на изложба и слично). Мачката не ужива при присилното патување, а изборот на соодветен транспортер е многу важен за удобно патување. Тој треба да биде со соодветна големина, доволно прозрачен и цврст за да не може лесно да се оштети, како и лесен за носење и чистење. Како транспортер во предвид доаѓаат и пластична торба, пластична кутија или плетена корпа.

Вратичка

Вратичката за мачката е корисна само доколку и се даде слобода да влегува и излегува од домот по сопствена желба. Вратичката во основа е отвор со висечка плочка на надворешната врата, со големина која овозможува непречено влегување и излегување на мачката. Вратичката мора да биде на шест сантиметри од подот, за мачката да влегува и излегува со чекорење, без да скока. Вратичката треба да се отвора и затвара во двете насоки, но да може да се регулира и во една насока со резе, поради заштита од други мачки во периодот на парењето. Недостаток е што во ладните денови може да се јави провев, но кој се решава со помош на магнет.

Кафез и куќа за мачка

Иако поголем дел од времето, мачката го поминува во домот, доколку куќата има дворно место, би било добро во него да се обезбеди и простор за сместување како куќичка или кафез, а во зависност од времето на престој на мачката. На пазарот можат да се најдат жичани кафези во различни големини. Куќичката е потребна доколку мачката престојува на отворено 1-2 часа.

Доколку времето на престој е подолго, во кафезот треба да има простор за легало, садови за храна и вода, корито со песок за вршење нуждат и играчки. Овие кафези се корисни за реконвалесцентни мачки, за преноќување, за сепарација на мачките од другите миленици, за безбедно чување на мачињата. Куќичката и кафезот мора да бидат лесни за чистење и дезинфекција.

Од потребен прибор за мачката треба да се обезбеди:

Садови за храна и вода

Мачките се доста пребирливи животни. Сакаат да јадат по малку и често, храната да е свежа и од чисти садови, а местото за хранење да е тивко, светло и без метеж. Најдобро е садовите за храна и вода да се на лесно достапно место и за мачката и за сопственикот. Местото лесно и брзо да се чисти и да биде непристапно за евентуални глодачи. Садовите за храна и вода, треба да бидат со соодветна големина и соодветна тежина за да не може мачката да ги поместува од своето место. Треба често да се чистат и дезинфицираат и да се чуваат на различно место од садовите за домашна употреба. Садовите за храна и вода можат да бидат поединечни, сврзани и со поклопче.

Прибор за нега на влакната

За нега на долговлакнестите мачки потребно е гребло, чешли со ретки и густе забци, метална и неметална четка за влакна, четка за заби, ножици за средување на влакната и талк за суво капење на мачката. За кратковлакнестите мачки потребен е густ чешел, четка од природни влакна, гумена четка и крпа од еленска кожа.

Коритото со песок за вршење на физиолошките потреби на мачката

Коритото за песок најчесто е изработено од пластика. Треба да биде доволно длабоко и широко за потребите на мачката или мачките (доколку ги има повеќе) и потребно е лесно да се чисти и дезинфицира. Мачката по природа е доста педантно животно, кое лесно се учи на навиката за извршување на физиолошките потреби. Доколку мачката го избегнува коритото со песок треба да се провери дали тоа е поставено на соодветно мирно и тивко место и дали песокот е чист и свеж. Коритата можат да бидат со поклопец или без поклопец.

2.2.7. СМЕСТУВАЊЕ, ТРАНСПОРТ И ОБЕЛЕЖУВАЊЕ НА МАЧКИТЕ

Сместување

Иако мачките често спијат на подот во домот, тие треба да имаат свое легало кое ќе ги задоволи нивните специфични потреби. Легалото мора да биде удобно, мека и топло. Во специјализираните продавници за домашни миленици може да се најдат различни типови на легала, но при изборот треба да се има предвид и неговото одржување. Мачките се доста чисти животни и нема да прифатат да престојуват во валкано легало. Затоа се препорачува легало кое лесно ќе се чисти и одржува со млека вода, неутрален детергент и благ дезинфициенс. Плетените легала се навистина убави и удобни, но тие се релативно тешки за чистење. Мачките се животни кои сакаат затскриени и топли места. Ова е главен услов кога станува збор за поставување на „легалото за мачка“. Ваквото место најчесто треба да е во близина на радијатор или друг извор на топлина, особено во зимските месеци.

Транспорт

Секој сопственик на мачка треба да има посебна кутија за транспорт на своето милениче во облик на платнена торба (кога станува збор за кратки излети), пластична кутија или плетена корпа кога станува збор за подолги патувања. Најпрво мачката треба да се навикне на вакви практични средства наменети за патување.

Затоа, сопствениците треба да бидат внимателни, бидејќи мачките воглавно не сакаат да патуваат. Затоа е неопходно да се запознаат на време со торбата, кутијата, транспортната корпа пред воопшто да се транспортираат.

Доколку мачката патува во зима задолжително треба да се стави подна простирка или изолатор кој ќе обезбеди пријатна топлина. При подолг транспорт, потребно е да се земе доволно количество на храна и вода, како и сад за извршување на физиолошките потреби. Важно е да се нагласи дека во летните месеци не треба да се остава миленикот во автомобил поради можноста од прегрејување. Препорачливо е да се прават почести паузи додека се вози и да се дозволи да влезе свеж воздух. Во консултација со ветеринарниот доктори, понекогаш е пожелно на мачката да и се даде и средство за смирување.

Обележување на мачкиите

Обележувањето на мачката со микрочип подразбира апликација на траен радио имплант во нејзиното телото. Самата интервенција е краткотрајна, речиси безболна и целосно во согласност со принципите за благосостојба на животните. Важно е да се напомене дека овој вид на обележување на животното е истовремено и акт на одговорно сопствеништво, но исто така и законски регулиран и задолжителен за сите сопственици на мачки. Обележувањето и идентификацијата на домашниот миленик исто така претставува и доказ за сопственост, со што се олеснува пронаоѓањето на сопственикот доколку миленичето случајно се изгуби. За сите обележани животни се води единствен регистар. Инаку обележувањето се изведува со аплицирање на микрочипот поткожно на левата страна од вратот на мачката. Самиот микрочип се наоѓа во игла со чија помош се внесува под кожата. Микрочипот, односно неговиот број, лесно може да се прочита со помош на читачи на микрочипови, кои во ветеринарната медицина специјално се користат за оваа намена. Апликацијата на микрочипот е еднократна, а со оглед на тоа што е траен, ја следи мачката до крајот на нејзиниот живот. Микрочиповите што се аплицираат мора да бидат со соодветен квалитет и стандард, целосно инертни и безопасни по здравјето на животното. Тие се со големина на зрно ориз или помали и во никој случај не можат да му наштетат на здравјето на животното, ниту да го променат неговиот изглед и однесување. Податоците се внесуваат во „централната база“ на податоци на овластениот ветеринар.

Регистарот за кучиња и мачки ги вклучува сите информации за обележаното животно како име, раса, пол, датум на раѓање, боја на влакно, број на микрочипот, датум на микрочипирање, историја на вакцинација против беснило, сериски број на пасошот, датум на издавање на пасошот, податоци за стерилизација и било какви други корисни информации, како на пр. датум и причина за отпишување од „централната база“.

Пасошот е единствен документ за идентификација на животното што го придружува во текот на целиот негов живот. На сопственикот на кучето/мачката му се издава по обележување на животното. Во случај на смрт на животно, сопственикот го известува ветеринарот, го враќа пасошот, а животното се одјавува од „централната база“ на податоци. Во случај на промена на сопственикот на животното се известува овластениот ветеринар кој ги внесува новите промени во пасошот и „централната база“ на податоци. И покрај законската обврска за обележување на кучињата и мачките, од искуството во праксата може да се забележи дека постојат доста голем број несовесни и неодговорни сопственици кои не го почитуваат ова законско решение, особено кога се работи за сопствениците на мачки. Континуираната едукација на сопствениците, како и поредовната законска контрола врз сопствениците, како и соодветните казни за несовесните и неодговорните сопственици, веројатно би придонеле за зголемување на бројот на обележани животни, а со тоа и за подобра имплементација на програмата за заштита од беснило.

Прашања и задачи за проверка на знаењето

1. Според начинот на исхрана, во која група на животни спаѓаат мачките?
2. Кои се главните компоненти во составот на оброкот на мачките?
3. Од што зависи потребата за протеините кај мачките?
4. Кои хранливи компоненти се основа за снабдување со енергија на организмот на мачките?
5. Што претставуваат масните?
6. Зошто се важни витамините и минералите?
7. Зошто е важна водата во организмот на мачките?
8. Кои други видови на храна можат да ги конзумираат мачките?
9. Што вклучува хигиената и негата на мачките?
10. Која е најважната опрема што треба сопственикот да ја набави пред да земе мачка?
11. Кој е основниот прибор за нега и хигиена на мачката?
12. Како се транспортираат мачките?
13. Зошто е важно обележувањето на мачките?

2.3. ОСНОВНИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА РЕПРОДУКЦИЈАТА КАЈ МАЧКИТЕ

Домашната мачка (*Felis catus*) припаѓа на полиестрични животни. Сексуалната жар (еструс) се јавува неколку пати во текот на годината. И мажјаците и женките полово созреваат помеѓу шестиот и осмиот месец од животот, но целосниот физички развој завршува неколку месеци подоцна (слика 59).

Слика 59: Полово зрели мажјак и женка на домашната мачка

Припадноста на одредена раса, исто така, има влијание врз појавата на првиот еструс. Бурманските и сијамските мачки полово созреваат на возраст од осум и пол или девет месеци, додека мачките манкс на единаесет или дванаесет месеци. Постојат и индивидуални случаи, како што е персиската мачка кај која половата зрелост се јавува дури на возраст од дваесет и еден месец. Се смета дека телесната тежина има одредено влијание врз почетокот на пубертетот. Имено, мачињата кои достигнуваат телесна тежина од 2.3 - 2.5 kg влегуваат во пубертет во периодот од дванаесет до шеснаесет месеци.

2.3.1. ПОЛОВА ЗРЕЛОСТ КАЈ МАЧКИТЕ

Мачките со кратко крзно полово созреваат нешто порано, обично на четири месеци, додека кај животните со долго крзно првиот еструс се јавува дури на возраст од дванаесет месеци. Во зависност од сезоната, еструсот се јавува на почетокот на јануари или февруари, додека периодот на мирување е од октомври до средината на декември. Половиот циклус на мачката исто така е контролиран и од светлосниот период. За нормална репродуктивна цикличност, на мачките им требаат 12-14 часа дневна светлина. Затоа, половиот циклус на мачките кои се изложени на природна (дневна светлина) ќе им престане со почетокот на зимските месеци. Меѓутоа, кај оние животни кои се чуваат под вештачка светлина, половиот циклус се повторува во текот на целата година. Кај уличните мачки, забележано е дека периодот на мирување зависи и од географската локација. Така, на северната хемисфера, овој период започнува со почетокот на есента или почетокот на зимата. Еструсот кај овие животни започнува во јануари или февруари, и трае од 14 до 21 ден, доколку животните не зачнале (не се пареле).

Мачките остануваат полово активни цел живот. Евидентирани се легла на женки на возраст од 14 и повеќе години, при што бројот на мачиња во таквите легла бил намален. На репродуктивниот живот на мачките значително влијание има исхраната.

Така, според Американското здружение за контрола на безбедноста на храната (AAFCO), пропишани се минималните потреби на мачките за одредена храна и нивната хранлива вредност со цел репродукцијата и нормалниот развој да се одвиваат во физиолошките граници. На пример, потребни се 30 % протеини, 9 % сурови масти, 1 % калциум, фосфор 0.8 %, магнезиум 0.08 %, железо 80 mg/kg, цинк 75 mg/kg, јод 0.35 mg/kg, селен 0.10 mg/kg, витамин А 9 000 и.е./kg, витамин Д 750 и.е./kg, витамин Е 30 и.е./kg, витамин К 0.10 и.е./kg, витамин Б₁₂ 0.02 mg/kg, биотин 0.07 mg/kg, фолна киселина 0.80 mg/kg, рибофлавин 4 mg/kg.

2.3.2. ПОЛОВ ЦИКЛУС И ПОЛОВ ЖАР

Фази на половиот циклус на мачката

Половиот циклус на домашните животни, вклучувајќи ги и мачките, е поделен на неколку фази: *проеструс*, *еструс*, *поспеструс*, *диеструс* и *анеструс*.

Проеструс се јавува само кај помал број на мачки, бидејќи повеќето од овие животни влегуваат директно во еструсот по анеструсот, постеструсот или диеструсот. Во оваа фаза од половиот циклус, мачката интензивно ги трие главата и вратот на сите расположливи предмети, но не дозволува парење. Проеструсот трае во просек 1-2 дена. Во проеструсот, доаѓа до зголемување на серумскиот естрадиол (хормон на јајниците) што ќе предизвика промени во слузницата на вагината. Овие промени може да се следат со помош на вагинален цитолошки тест, сличен на оној кај кучките, освен што кај мачките нормално наоѓаме парабазални клетки (18%), потоа, интермедијални (околу 60%), површни клетки со видливо јадро (околу 20%), ануклеарни клетки (околу 2%) и неутрофили (околу 8%).

Во *еструсот*, однесувањето на мачката се менува во полова приемчивост, односно се случува прифаќање на парење. Мачката зазема познат став за парење. Концентрацијата на естрадиол во серумот го достигнува својот врв со самиот чин на парење, кај некои и до 70 pg/ml. Во следните пет дена, концентрацијата на естрадиол паѓа на 8-12 pg/ml. Самиот чин на парење се одвива во неколку фази. По приближувањето и заскокувањето следува краток *коитус* (парење). Потоа следи карактеристичната посткоитална реакција на мачка која интензивно ја лиже перинеалната регија и испушта специфични гласови, се истегнува и се тркала, што трае во просек 1-7 минути, а потоа ги одбива мажјаците. Таквото негативно расположение може да трае и до 5 часа, а потоа се повторува целиот чин. Сепак, постојат значителни индивидуални разлики во однесувањето помеѓу поединечните мачки, кои зависат од искуството, темпераментот, возраста итн. Времетраењето на еструсот варира од 2-19 дена, а бидејќи мачките се животни со индуцирана овулација, кај мачките кои не се пареле, во просек еструсот е нешто пократок и трае 6.2 дена, додека кај оние кои се пареле, еструсот трае во просек 8.5 дена, без разлика дали овулирале или не.

Половиот циклус на мачката редовно се повторува во интервали од 4-30 дена (во просек на секои 14-19 дена) во текот на целата година доколку секојдневно се изложени на светлина во траење од 14 часа. Кај животните кои живеат во затворен простор, со постојана температура на околината, но со сезонски промени на дневната светлина, половата активност се јавува сезонски, додека кај мачките кои се чувани не само во затворен простор, туку и под постојан светлосен режим од 14 часа на ден, забележано е намалување во интензитетот на половата активност од 4-5 месеци. Сепак, најчесто се смета дека мачката е најмногу изложена на еструсот 6 недели по зимската и летната краткоденица. Во еструсот, серумските концентрации на LH (лутеинизирачкиот хормон) се зголемуваат со бројот на копулации и само половина од мачките кои се пареле само еднаш имаат доволно концентрација на LH за да предизвика овулација.

Зголемувањето на серумскиот ЛН по парењето оди постепено и обично достигнува доволно ниво за да предизвика овулација дури 29-40 часа по коитусот. Ова зависи од времетраењето на изложеноста на хипоталамусот и хипофизата на естроген (хормонот на јајниците), како и последователното нивно дразнење. Првиот еструс по породувањето е редовно пократок и трае во просек 3.8 дена.

Бидејќи овулацијата кај домашните мачки е предизвикана од коитусот, понекогаш во пракса се прибегнува и кон вештачко предизвикување на еструсот. Еструсот може да биде предизвикан со интрамускулна апликација на FSH (фоликуло-стимулирачки хормон) во тек на 7 дена во доза од 2 mg, додека не се забележат знаците на „терање“, а потоа мачката природно се пари. Овулацијата исто така може да биде предизвикана и со стимулација на вагината со стаклено стапче или со еднократна примена на GnRH (гонадотропин-ослободувачки фактор).

Мачките кои живеат слободно „повикуваат“ повеќе мажјаци преку мирисна порака содржана во урината дека се „тераат“, а од друга страна со многу силен глас кој потсетува на плачот на мало дете. Кога мажјаци се собираат, во првата фаза мачката ги држи на растојание со речење, саскање и ритање со шепата, што искусен мачор обично успева да го избегне. Женката потоа се повлекува на безбедно растојание, додека мажјаци се меѓусебно се заплашуваат со поглед, наострешување и гласно испуштање на звуци. Ако ниту еден од нив не се повлече навреме, со што признава дека е послаб, може да се развие вистинска битка, од која мажјаци излегуваат со гребнатини и гризнувања. Право на парење добива мачорот кој ќе излезе како победник од овие борби. Смртноста на некастрираните мачори е значајна, бидејќи оние кои се во потрага по женки кои се „тераат“ поминуваат големи растојанија, често во радиус и над 3 km, но и поради последиците од опасните битки за женката.

До парење може да дојде само кога женката ќе ја сигнализира својата подготвеност така што ќе чучне, ќе го подигне задниот дел од телото, а опашот ќе го свитка силно на страна. Чинот на парење трае само неколку секунди, а во тој момент се случува и овулацијата (индуцирана овулација). Парењето завршува нагло со тоа што женката со врисок го отфрла мажјакот, бидејќи на копулаторниот орган на мажјакот (пенисот) има израстоци во вид на трње кои го прават половиот акт болен за женката.

Постеструсот уште се нарекува и интересструс. Се јавува кај мачки кои не овулирале бидејќи кај нив не доаѓа до развој на жолтото тело на јајниците, туку циклусот се повторува по регресијата на фоликулот. Мачките кои овулирале немаат видлив постеструс бидејќи кај таквите животни следи следната фаза од половиот циклус или диеструсот. Концентрацијата на естрадиолот паѓа под 20 pg/ml и се губат сите знаци на полово приемчивост. Постеструсот трае од 8 до 10 дена. Во вагиналниот цитолошки брис доминираат интермедијарните клетки со над 75%, потоа следат површинските клетки со видливо јадро околу 13.2%, додека бројот на сите други е занемарлив, вклучително и по некој неутрофил.

Кај женките кои овулирале по еструсот следи *диеструсот*. Тогаш прогестеронот е доминантен полов хормон во серумот, а неговата концентрација варира од 1.5 ng/ml до над 20 ng/ml во серумот, па периодот на диеструсот е познат и како „период на жолтото тело“. Жлездите на матката хипертрофираат, доаѓа и до хиперплазија, цервикалниот канал се затвора, секрецијата на гениталниот тракт е ретка, а слузта е леплива. Жолтото тело на јајниците е активно. Диеструс кај негравидните мачки трае околу 40 дена, а кај гравидните 60 дена. Оваа фаза од половиот циклус завршува со лутеализа, што последователно предизвикува намалување на серумската концентрација на прогестерон под 1.5 ng/ml. Новиот еструс се јавува 7-10 дена по лутеализата. Лактационата анестрија се јавува кај мачките кои ги дојат мачињата, а новиот еструс се јавува 2-3 недели по одбивањето на мачињата.

Анестирусој е сезонско отсуство на половиот циклус што се јавува кај мачки кои се изложени на природна светлина во текот на целата година. Кај таквите животни од 10-12 месеци нема полова активност, барем кога зборуваме за мачки од северната хемисфера. Прогестеронот и естрогенот се на базално ниво, додека пролактиноот во серумот кај мачките кои биле изложени на светлосен режим од само 7 часа на ден и немале коитус е околу 13.2 ng/ml во текот на целиот анеструсот, што се објаснува со делувањето на мелатонинот врз ослободувачкиот хормон од хипоталамусот.

2.3.3. ПАРЕЊЕ

Мачките трошат многу време во текот на припремата за чинот на парење, не затоа што тој трае долго, туку зошто е краток, најмногу до десет секунди, а често и пократко. Сè почнува кога женката влегува во циклусот на парење и лачи феромони со кои ги привлекува и повикува мажјациите. Женката одлучува на чија територија на мажјак ќе се пари, а тоа е обично територијата на мажјакот кој е доминантен. Останатите мажјаци ризикуваат и се собираат на туѓата територија, што резултира со чести борби помеѓу мачорите и создавање на силна врева на завивање, мјаукање и други звуци на агресија. Женката изведува ритуали за парење, мјаука и се превртува на земја. Само еден од мажјациите ѝ се приближува и седнува во близина на мачката. Мачката го брка со шепите на предните екстремитети, рчи и саска, па мачорот се повлекува. Ако тоа го прават неколку мачори кои се во близина, мачката одлучува кој од мачорите ќе ја спари. Мачорите тоа го прават со тактика на приближување кога мачката не ги забележува и остварува физички контакт со неа, така што со забите ја зграпчуваат за кожата на вратот за да се заштитат од повреди и внимателно ја поклопуваат (слика 60).

Слика 60: Чин на парење кај домашната мачка

Ако мачката е спремна, го трга опашот на страна и го спушта предниот дел од телото. Кога еден од мачорите ќе ја заскокне, опаѓа интересот за парење кај останатите мачори. Во тој период на мачката и требаат дополнителни ритуали, за да го пробуди интересот кај мачорите за повеќекратно да биде заскокната. Кога ќе заврши чинот на копулација кој трае само неколку секунди, мачката се позиционира кон мажјакот и го отфрла со удари со предните шепи при што испушта агресивни застрашувачки звуци. Физичкото отстранување на пенисот на мачорот и негвото оддалечување од мачката мора да биде брзо зошто постои опасност од негова повреда. Тоа е поради болката која ја предизвикува на мачката бидејќи мачорите се единствени цицачи на кои главата на пенисот им е обрасната со кратки и остри влакна како боцки, кои неизбежно предизвикуваат повреда и болка на вагината на мачката при напуштањето. Колку мачорите се посекуално активни, толку им се поголеми и поостри влакната и болката кај мачката е поголема. Со чинот на копулација, се индуцира овулацијата кај мачката, која трае од 25 до 30 часа, а во овој период мачката е подготвена за повеќекратно парење.

2.3.4. ГРАВИДНОСТ

Развојот на мачињата во мајчината матка може да се подели на неколку фази: предимплантација која трае од 0-12 дена, ембриогенеза од 12-24 дена, раст на фетусот од 24-от ден на зачнувањето до терминот за раѓање. Најкритичен период на развојот е ембриогенезата, бидејќи во тој период всушност започнува формирањето на сите органи и органски системи. Почетниот стадиум на ембриогенезата е гаструлацијата. За време на оваа фаза, ембрионските клетки создаваат три слоја на ткиво од кои селективно ќе се развиваат идните органи. Следниот стадиум на ембриогенезата е т.н. неурална фаза за време на која се формира нервниот систем, срцето, рбетниот столб. Наредниот стадиум е морфогенезата каде јасно се набљудува васкуларниот систем и на крајот следи органогенезата при која се формираат останатите органски системи како што се црниот дроб, дигестивниот систем, респираторниот, сензитивните органи, урогениталниот систем итн. Овој стадиум завршува по три и пол или четири недели од гестацијата.

Гравидитетот кај домашните мачки трае од 54-58 дена, иако новите истражувања покажуваат дека гравидитетот може да трае и од 64-69 дена (просекот е 66 дена) во зависност од расата, начинот на исхрана, негата, големината и бројот на мачињата и сезоната.

Во првата половина од гравидитетот женката не покажува промена во однесувањето и исхраната и генерално нема значително отстапување од вообичаениот начин на живот. Дури во втората половина од гравидитетот мачката покажува одредени промени во смисла дека повеќе одмара, спие, се забележува стомакот, брадавиците на млечните комплекси се зголемуваат и со време од бледо розова боја преминуваат во црвено виолетова. Две до три недели пред раѓањето, мачките се повеќе ќе се изложуваат на сонце и ќе стануваат сè потромави. Со внимателно набљудување на гравидното животно во овој период може да се забележи и движење на плодовите во мајчината утроба. Како што се развиваат и растат фетусите се повеќе и повеќе притискаат на цревата, па често се случува кај гравидните мачки да се појави запек. За да се биде сигурен во гравидитетот на мачката, најдобро е дијагнозата да се остави на стручни лица, кои ќе го утврдат степенот на гравидитет како и вкупниот број на фетуси врз основа на палпација на абдоминалниот сид, радиографија или ултрасонографија. Со внимателна палпација на абдоминалниот сид, експертите можат да дијагностицираат бременост веќе 17-25 дена по парењето (коитусот). Со радиографска дијагностика на 41 ден од гравидитетот видливи се радиусот и улната на фетусот, на 43 дена се забележува тибијата, фибулата, ишиадикусот и окципиталните коски на главата, а на 45 дена од гравидитетот јасно се гледа целиот скелет. Со ултрасонографија на 18 дена од гравидитетот може да се утврди амнионската течност, додека од 24-25 ден се забележуваат движењата на фетусите, како и срцевите отчукувања. Со ултрасонографскиот преглед може да се дијагностицираат и евентуални патолошки состојби кои можат да се појават за време на гравидитетот, како што се смрт на фетусот, мумификација, разни дегенерации и слично.

Неколку дена пред раѓањето, мачката е вознемирена, во потрага е за тајно место, а кога ќе го најде останува таму долго време. Нејзиниот апетит се намалува, вознемирена е и се забележува нешто побрзо дишење. Ваквото однесување е карактеристично за мачките кои живеат исклучиво во домашни услови. Исто така, постои можност за таквото животно кое изградило рамноправен однос со сопственикот да се омачи на место кое не му одговара на сопственикот, како на пример креветот. Во принцип, не е препорачливо да се одреди местото каде мачката ќе се породи, бидејќи прекумерната „грижа“ на сопственикот може да го вознемири животното, па дури и да доведе до тоа мачката целосно да ги игнорира младенчињата. Меѓутоа, доколку мачките живеат самостојно покрај човекот, тие едноставно ќе исчезнат непосредно пред пораѓањето. Имено, таа ќе се скрие на некое тајно место каде и ќе се омачи.

Важно е да се нагласи дека во последниот дел од гравидитетот потребно е да се обезбеди квалитетна исхрана, богата со минерали, витамини, протеини, што значително ќе влијае на текот на гравидитетот и на целокупното здравје на мајката и идните младенчиња. Конечно, со примена на радикални хируршки методи во напредната бременост, од 45-49 дена од гравидитетот, како што е отстранување на јајниците (Овариотомија), не е можно да се предизвика абортус, бидејќи мачињата ќе се родат во предвидениот термин.

Лажен гравидитет (псевдо гравидитет)

Овој вид на „гравидитет“ најчесто се јавува кај кучките, а спорадично кај мачките, иако е забележан и кај други животински видови. Главната причина за појава на псевдогравидитетот е зголеменото лачење на хормонот прогестерон од јајниците. Овој хормон е познат под името „хормон на гравидитетот“ и го произведува жолтото тело (*Corpus luteum graviditatis*) во текот на целиот гравидитет. Лажниот гравидитет обично се јавува по еструсот, а временски трае колку што и нормалниот, физиолошкиот. Женките во тој период имаат нешто послаб апетит, се движат повнимателно, често одмараат, бараат соодветно полутемно, топло и скриено место за породување. На таквите места ќе најдеме разни предмети кои ги носат женките како што се платнени предмети, играчки и сл. Највпечатливи се промените на млечните комплекси. Млечната жлезда е развиена, отечена, започнува лачењето на млеко кое не трае подолго од 1-2 дена. Во некои случаи, поради силната секреција на млеко, може да се развие воспаление на млечната жлезда, па на таквите животни треба што побрзо да им се намали храната и течноста, за да дојде до засушување во текот на неколку дена. Бидејќи во тоа време е особено изразен мајчинскиот инстинкт, таа без поголеми проблеми ќе прифати подметнати млади на друга женка.

Контрола на еструсот и гравидитетот

Денес, многу сопственици на мачки се одлучуваат на контролирано одгледување и планирање на „мачкиното семејство“. За да ја избегнат појавата на еструс, на сопствениците од страна на стручните лица им се на располагање повеќе опции. Една од нив е употребата на контрацептивни средства на база на хормонот прогестерон. Ваквиот начин на избегнување на еструсот се применува во многу европски земји и Австралија, додека во Америка е ограничен. Долготрајната примена на контрацептивни препарати кои се прифатливи за сопственикот бидејќи може да се даваат во облик на таблети заедно со храната, сепак може да доведат до несакани ефекти. Имено, долготрајната примена на хормонална терапија доведува до цистичен ендометритис, тумор на млечната жлезда, зголемена функција на надбубрежните жлезди, зголемена потреба за земање храна, прекумерна телесна тежина, што пак доведува до шеќерна болест (дијабетес). Другиот начин на контрола на појавата на еструсот и спречување на гравидитетот иако можеби премногу радикален за сопственикот, сепак не е толку опасен за животното како што е примената на хормонските препарати. Тоа се хируршките методи: отстранување на јајниците или на јајниците и на матката (овариотомија, овариохистеректомија). Овие хируршки зафати се изведуваат под општа анестезија, а закрепнувањето е прилично брзо. Веќе седум дена по операцијата, мачката може да продолжи со вообичаените животни навики.

Кога сопственикот е сигурен дека животното се парело, во следните 14 часа, стручните лица можат да го забават минувањето на зрелата јајце-клетка (овумот) низ јајководот (овидуктот), барем во следните 24 часа, со примена на естрогенски препарати. Негативната страна на овој третман е тоа што животното во следните 7-10 дена покажува изразени знаци на еструс, гласно мјаукаат, што може да биде непријатна и за сопственикот и за околината.

Доколку животното е веќе gravidно, понекогаш на барање на сопственикот можно е да се предизвика и абортус. Најчесто, абортусот се провоцира со примена на простагландини по четириесеттиот ден од конвенцијата, кои ќе стимулираат контракции на матката. Абортусот ќе настапи во период од 8-24 часа по хормонската апликација. Секако треба да се истакне дека ваквиот начин на контрола на gravidитетот за животното во некои случаи може да биде фатално, па дури да доведе и до смрт.

Отстранувањето на тестисите (кастрацијата) е најчесто индицираната постапка за контрола на еструсот кај мажјаците. Иако се работи за радикална хируршка метода, практично се работи за доста едноставен зафат, а животното многу брзо закрепнува по кастрацијата. Со кастрацијата на мажјаците ќе се намали нивното отсуство од дома за време на парењето и агресивното однесување, ќе се спречи обележувањето на територијата/просторот во кој престојува со прскање на урината со многу непријатен мирис, ќе се намали бројот на повреди кои настануваат во битката со другите мажјаци и конечно ќе му се продолжи животниот век. Се препорачува да се прави кастрација кај мачки кои наполниле девет месеци.

2.3.5. ПОРОДУВАЊЕ

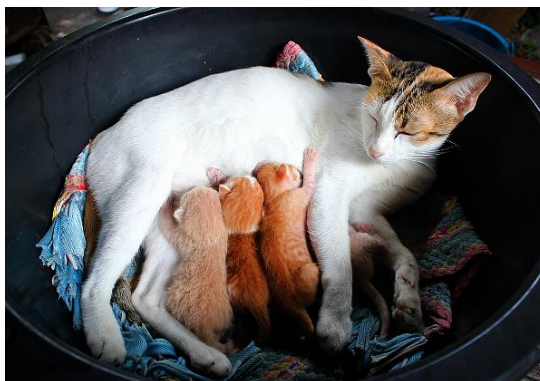
Во првата фаза на партусот, мачката бара топло, темно, скриено место за омачување. Ректалната температура опаѓа. Во втората фаза можеме да забележат неколку абдоминални контракции, животното понекогаш дефецира пред да се појави првото маче. Во оваа фаза може да се роди едно, евентуално две мачиња. Раѓањето кај мачките е релативно долго и може да трае од 3 до 6 часа. Забележани се раѓања кои траат од 12-24 часа. На секои 30-60 минути се раѓа по едно маче, по што може да следи подолга пауза, по што породувањето продолжува. Фетусите низ породилниот канал излегуваат заедно со плацентата, која мачката со забите ќе ја искине и симне, а потоа изеде. Со рапавиот јазик мајката ќе ги лиже младенчињата, со што ќе ја отстрани преостанатата слуз, особено од ноздрите, за мачињата нормално да дишат. Окотувањето обично поминува без интервенција, освен во случаи кога плодот е заглавен во породилниот канал. Во такви случаи, особено кога станува збор за домашни миленици, се случува самото животно да побара помош од нас. Новороденото треба нежно да се фати околу трупот (никако за главата, едната нога или опашката), да се заврти и извлече од породилниот канал. Доколку сопствениците забележат дека породувањето трае подолго од вообичаеното, секако е неопходно да се побара помош од стручно лице.

Откако ќе заврши породувањето, мачињата инстинктивно тргнуваат да цицат. Понекогаш и мајката со својата муцка го приближува новороденото маче за да цица. Одредувањето на полот на првиот ден од животот на мачето (доколку се во прашање сопствениците) е можно со мерење на ано-гениталното растојание, кое во правило е пократко кај женките отколку кај мажјаците. Непосредно по раѓањето, растојанието кај мажјаците е 11-16 mm, додека кај женките е 6-9 mm. Ова растојание со 42 дена возраст кај мажјаците изнесува 16-23 mm, а кај женките 10-15 mm.

2.3.6. ОДГЛЕДУВАЊЕ НА ЛЕГЛОТО

Мачката инстинктивно знае како да се грижи за своите мачиња, дури и по првата gravidност и породување. Може да се случи мачката своите мачиња да ги пренесува на друго место поради инстинкт за заштита од средината. Мачката често ги лиже мачињата, особено во задниот дел за да им помогне во извршување на физиолошките потреби, бидејќи рефлексот кај малите мачиња не е развиен. Веднаш по породувањето, мачињата почнуваат со цицање. Почетното цицање за нив е многу важно, бидејќи на овој начин се имунизираат од најчестите заразни болести.

Пред да почне мачката да го произведува „вистинското млеко“, го произведува колострумот богат со антитела кој на мачињата од леглото им дава голема и важна предност во заштитата од фаталните заразни болести. Освен тоа, колострумот е богат и со белковини и минерали кои ги има само во колострумот. Потоа мачката произведува нормално млеко. Секое од мачињата во леглото има точно определена боска на млечната жлезда која ја препознава и идентификува според сопствениот мирис. Затоа не настанува туркања и борби при самото цицање, туку само ја допираат млечната жлезда на мајката со што го стимулираат производството на млеко.

Слика 61: Мачка со нејзините мачиња

При раѓањето, мачињата се 11-15 cm долги и 70-135 g тешки. Очите им се затворени и ушите спуштени, затоа мачињата не можат ниту да гледаат ниту да слушаат, но имаат добро развиено сетило за мирис и допир. Затоа во леглото се собираат едно до друго, со близок физички контакт за да ја одржат топлината и да ги почувствуваат отчукувањата на срцето, кое го чувствувале во телото на мајката што делува смирувачки врз нив. Кога ќе се родат мачињата, не можат ни да се движат се во потполност зависни од мајката. Во текот на осум недели, стануваат независни од мајката. За 5 до 10 дена почнуваат да ги отвораат очите, а отворањето во потполност завршува до 20 дена, а по два до три месеци очите добиваат постојана боја. На тринеделна возраст мачињата почнуваат самостојно да се движат, на четири почнуваат да одат, а по петтата недела да трчаат. По 4 недели мачињата почнуваат да јадат индустриска храна и до 8-та недели во целост се одвикнуваат од цицање, кога ослабува релацијата на поврзаност на мајката со мачињата. Самостојното извршување на физиолошките потреби започнува на крајот од првиот месец, а сите млечни заби го завршуваат растот до крајот на вториот месец.

Прашања и задачи за проверка на знаењето

1. Според репродуктивните карактеристики во која група на животни спаѓаат мачките?
2. На која возраст женките и машките единки влегуваат во полово созревање?
3. Кои се фазите на половиот циклус кај мачките и што е карактеристично за секоја фаза поодделно?
4. Како настанува чинот на парење на мачката?
5. Колку трае гравидноста кај мачките и во колку фази може да се подели?
6. Кога најрано може да се дијагностицира гравидитет кај мачката?
7. Кои се фазите при породувањето кај мачките и по колку траат?
8. Како излегуваат плодовите низ породилниот канал кај мачката и што прави мачката веднаш по нивното донесување на свет?
9. Зошто е важен колострумот за мачињата?
10. Зошто мачката ги лиже мачињата во задниот дел?
11. Кои се карактеристиките на новородените мачиња?

2.4. ОРГАНИЗАЦИЈА НА ФЕЛИНОЛОШКИТЕ АСОЦИЈАЦИИ

Во современиот свет, постои постојана контрола на одгледувањето на чистокрвните мачки. Одгледувачите и ентузијастите формираат клубови, друштва и здруженија чија задача е да ги усогласат критериумите за да создадат единствени стандарди на поединечни раси, да издават педигре и да организираат изложби со цел да ги претстават најдобрите примероци. Во најразвиените земји, кои имаат најголем број на чистокрвни мачки и одгледувачи, се формираат клубови за секоја раса.

2.4.1. МЕЃУНАРОДНИ ФЕЛИНОЛОШКИ ОРГАНИЗАЦИИ

Во светот, одгледувачите своите активности ги реализираат во повеќе меѓународни асоцијации, меѓу кои најважни се:

- GCCF - The Governing Council of the Cat Fancy
- CCA - The Canadian Cat Association.
- ACA - American Cat Association.
- ACFA - American Cat Fanciers Federation.
- CFF - Cat Fanciers Federation.
- UCF - United Cat Federation.
- TICA - The International Cat Federation.
- FIFe - Fédération Internationale Féline.

Меѓународната фелинолошка федерација (*Federation Internationale Feline - FIFe*) денес е најпознатото и највлијателно здружение на одгледувачи и љубители на мачки во Европа. Формирањето на меѓународна фелинолошка организација е идеја на г-ѓа Маргерит Равел, француска љубителка на мачки, која се реализира неофицијално во 1949 година со формирањето на FIFE (*Federation Internationale Feline de Europe*) во Париз од Кралското друштво за мачки од Фландрија, Француската федерација на мачки и италијанското друштво за мачки. Во 1950 година оваа нова федерација го одржува своето прво Генерално собрание во Гент, Белгија кога го усвојува статутот и правилата за работа со што и официјално се формира. Со текот на годините, федерацијата значително се зголемува. Со прифаќањето на бразилскиот клуб *Brasileiro do Gato* во 1972 година, ФИФЕ се проширува надвор од Европа по што го менува своето име на Генералното собрание во 1973 година, кога станува Меѓународна фелинолошка федерација - *FIFe*. Денес таа брои 42 членови од 40 земји. Секој од националните членови на ФИФе го задржува својот идентитет, а ФИФе гарантира нивна целосна униформност преку регистрациите на мачки, изложбите, судиите и обуката на судиите. Акцентот во ФИФе е на здрави и среќни мачки што се рефлектира во неговите правила со акцент на здравјето и благосостојбата на мачките.

Во САД најпозната е асоцијацијата ACFA, во чие членство има неколку клубови од Европа. Сепак највлијателна е GCCF од Велика Британија (основана 1910 година во Англија), чии одлуки се најважни ширум светот.

Прашања и задачи за проверка на знаењето

1. Што е целта на фелинолошките организации?
2. Кои се најпознати фелинолошки здруженија?
3. Кое е највлијателно здружение за одгледувачи и љубители на мачки во Европа?
4. Кое е највлијателно здружение за одгледувачи и љубители на мачки во Америка?
5. Кое е највлијателно здружение за одгледувачи и љубители на мачки во Велика Британија?

2.5. КАРАКТЕРИСТИКИ И СТАНДАРДИ ЗА ОДРЕДЕНИ РАСИ МАЧКИ И НИВЕН ОДГЛЕДУВАЧКИ РАЗВОЈ

2.5.1. ПОДЕЛБА НА РАСИТЕ МАЧКИ НА ФИФЕ ГРУПИ СПОРЕД МЕЃУНАРОДНАТА ФЕЛИНОЛОШКА ФЕДЕРАЦИЈА

Во Европа, во најголемиот број на случаи, се прифаќа поделбата на расите на домашни мачки според Меѓународната фелинолошка федерација (ФИФе). ФИФе моментално препознава 48 официјални раси на мачки за првенствени натпревари. Сите раси се поделени во четири категории и се идентификувани со шифра од три букви. Според ФИФе мачките се поделени во следниве категории:

- Група 1: Персиски и егзота мачки
- Група 2: Мачки со полудолги влакна
- Група 3: Мачки со кратки влакна
- Група 4: Сијамски и ориентални мачки

2.5.2. ПЕРСИСКИ И ЕГЗОТА МАЧКИ (група 1)

Повеќето мачки со долги влакна спаѓаат во групата на долговлакнести егзотични или како што најчесто ги нарекуваат персиски мачки. Долговлакностите мачки првпат се појавиле во Европа кон крајот на 16 век. Во Америка, тие се класифицирани како персиски со бројни варијации на бои. Во Обединетото Кралство, тие се нарекуваат долговлакнести, а секоја боја се класифицира како посебна раса. Сите персиски мачки имаат кусо тело, кратки дебели нозе, тркалезна глава и лице, со големи заоблени очи. Сите персиски мачки имаат необично обилно крзно. Познато е како двовлакнесто, бидејќи се состои од два вида на влакна (долги, меки, понежни долни влакна и нешто покруги и подолги горни влакна). Се одгледуваат во голем број на бои: снежно-бела, црно-килибарна итн. Постојат неколку раси на долговакнести мачки кои не припаѓаат на персиската група. Тие имаат различно потекло, сите од области со студена клима каде долгите влакна се заштитна покривка од ниски температури.

2.5.2.1. ПЕРСИСКА МАЧКА

Денес е веројатно најпопуларната раса на чистокрвни мачки, а дефинитивно е и најзастапена на изложбите. Неупатените љубители често ја мешаат со мачката ангора од која и потекнува. Создадена е како резултат на мешање на турската ангора мачка со други раси. Резултатот од ова вкрстување се мачки со поцврста градба со погусто и подолго крзно. Изгледот на персиската мачка, како и на сите чистокрвно одгледувани животни е предмет на постојана промена. Преку долгорочна селекција, персиските мачки создале одредени карактеристики што би им го отежнале преживувањето во дивината. Кај овие мачки потребна е постојана нега на крзното преку чешлање и отстранување на заплетканите влакна кои се во вид на јазли.

Персиските мачки се исклучително мирни, поради што се здобиле со голема популарност. Слободно може да се каже дека се меѓу најмирните раси на мачки. Тоа е мирољубива раса, која одлично се сложува со другите мачки и кучиња. Во основа се работи за тивки мачки кои добро ја поднесуваат осаменоста и животот во затворен простор, освен ако не се навикнати да излегуваат надвор.

Телото на персиската мачка е масивно и силно со коски со цврста градба, заоблени линии, силна мускулатура, краток и силен врат и мускулести рамена. Нозете се кратки и цврсти, а шепите се големи и заоблени (слика 62).

Слика 62: Персиска мачка

Опашката е кратка и пропорционална на телото, исклучително влакнеста особено на коренот и со малку заоблен врв. Главата е тркалезна, голема, со широк череп, нагласена брада и без остри црти на лицето. Носот е краток, широк и има изразен прекин кој мора да биде во рамнината на очите. Ушите се мали и широки во основата, ниски и многу оддалечени, со многу влакна во внатрешноста на секое уво. Очите се кружни големи и исто така многу оддалечени, а бојата на очите зависи од бојата на крзното. Дозволени се различни бои на очите, а различна боја на секое око е исто така дозволено кај белите мачки.

2.5.2.2. ЕГЗОТИЧНА КРАТКОВЛАКНЕСТА МАЧКА

Одгледана е во САД со вкрстување на американската кратковлакнеста и персиската мачка, а признаена е од страна на ФИФе во 1986 година. Егзотичните кратковлакнести мачки имаат исто тело како персиската мачка, а разликата е во тоа што имаат дебело и густо крзно со кратки влакна (слика 63). Оваа раса привлекува луѓе кои сакаат мачки со карактеристики на персиска мачка.

Егзотичната кратковлакнеста мачка е нежна и со мирна природа наследена од персиската мачка, но е нешто пожива од нејзиниот предок со долги влакна. Љубопитни, разиграни и често во друштво на други мачки и кучиња. Тие имаат тенденција да покажуваат повеќе наклонетост и лојалност од повеќето други мачки. Егзотичните кратковлакнести мачки задржале дел од енергичниот карактер на американскиот предок со кратки влакна и честопати се успешни како добри ловци на глувци.

Слика 63: Егзотична кратковлакнеста мачка

Егзотичната кратковлакнеста мачка е средна до голема мачка со набиено и цврсто тело. Нозете се кратки, малку подебели и цврсти. Шепите се големи и овални. Опашка кратка и пропорционална со телото. Главата е тркалезна, голема и со полни образи со широк и краток нос. Ушите се мали, кратки и заоблени на врвот, широко поставени и ниско насадени. Големите и тркалезни очи се сјајни, а дозволени се сите бои на очи. Крзното е со средна должина, богато, густо и секогаш незначително стрчи. Влакната се малку подолги отколку кај кратковлакнестите мачки. Дозволени се сите варијанти на боја на крзното.

2.5.3. ПОЛУДОЛГОВЛАКНЕСТИ МАЧКИ (група 2)

Тоа се раси на мачки кои имаат изразено полудолги влакна.

2.5.3.1. АМЕРИКАНСКА МАЧКА СО КРАТКИ ВЛАКНА

Американската кратковлакнеста мачка е една од десетте најпопуларни раси во САД според CFA (*Cat Fancier's Association*), поточно во 2006-2007 година беше на осмото место по популарност. Карактерот на американската кратковлакнеста мачка е доста сличен на европската мачка со кратки влакна. Тие се многу интелигентни и трпеливи и обично се долговечни.

Слика 64: Американска мачка со кратки влакна

Американската мачка со кратки влакна има атлетско, силно и вито тело кое е малку подолго (слика 64). Припаѓа на расите со средна до голема големина. Нозете се со средна должина со големи и заоблени шепи. Опашката е со средна должина, широка на дното и се стеснува кон врвот. Главата е тркалезна со квадратна муцка и среден нос. Брадата е добро развиена и создава права линија со горната усна. Ушите се со средна големина и имаат заоблени врвови. Очите се широко поставени, големи, тркалезни и со малку наведнат надворешен раб. Бојата на очите треба да одговара на бојата на крзното. Белите мачки можат да имаат сини очи или очи со различни бои. Крзното е кратко, густо и сјајно. Може да биде грубо или меко во зависност од бојата на крзното и сезоната.

2.5.3.2. МЕЈН КУН (РАКУНСКА МАЧКА)

Мејн Кун е природна раса на мачка која се развила без големо влијание од другите раси на мачки. Нејзините предци се отпорните домашни американски мачки кои се чувани на фарми, а се смета дека се создадени со вкрстување на ангора мачката со првите кратковлакнести мачки без педигре. Ова е нежна и приврзана мачка и одличен куќен миленик. Многу е интелигентна и разиграна особено во дружење со децата. Ракунските мачки припаѓаат на групата големи мачки. Мажјаците можат да бидат особено големи, па често ги нарекуваат нежни џинови. Телото им е исклучително крупно, мускулесто и со широки гради со силни и одвоени екстремитети. Мускулестите нозе се со средна должина, а шепите се многу крупни, заоблени и имаат прамени на влакна меѓу прстите. Главата е крупна со квадратна муцка и може да се каже дека е релативно нежна во однос на изразито крупното тело (слика 65).

Слика 65: Мејн кун (ракунска мачка)

Носот е равен со средна должина, а гледано од страна тој е малку закривен без нагло прекинување. Ушите се големи и пошироки на дното, а зашилени на врвот. Високо се поставени и разделени. Карактеристиките за оваа раса се прамените влакна во ушите. Очите се големи и благо накосени, зелени, жолто-зелени, бакарни или дури со различни бои (*odd eyes*). Сепак, сините и очите со различна боја можат да се најдат само кај белиот Мејн Кун. Крзното е густо, полудолго и многу погусто на стомакот и задните нозе. Како што се менуваат годишните времиња, крзното се менува, при што опашката останува долга и лелеава во текот на целата година. Кај мачињата, крзното не е добро развиено до околу осумнаесеттиот месец. Интересно за оваа мачка е тоа што бавно созреваат. Полната полова зрелост ја достигнуваат на возраст од најмалку три години.

2.5.3.3. НОРВЕШКА ШУМСКА МАЧКА

Норвешката раса потекнува од домашна мачка по потекло од северна Европа која се прилагодила на многу студена клима. Оваа раса е многу стара и се појавила како резултат на природната адаптација. Никогаш не била гледана како стандардна домашна мачка се до крајот на триесетите години на минатиот век кога мал број се појавил на изложбата во Германија и добиле исклучително позитивни оценки.

Норвешката шумска мачка е многу мирна, толерантна и безгрижна. Спаѓа на групата на големи мачки со цврсто и мускулесто тело и многу силни екстремитети. Задните нозе се малку подолги од предните така што телото благо се крева кон долгата и густа опашка со изобилство на влакна како перјаница. Има силни, тркалезни и големи шепи со прамени на влакна меѓу прстите. Главата е во форма на триаголник со прав долг нос без прекин. Ушите се долги и високо насадени, а на врвот има прамени како кај рисот, како и во внатрешноста на увото (слика 66).

Слика 66: Норвешка шумска мачка

Очите се крупни, изразени и широко распоредени, а бојата треба да им одговара на бојата на крзното. Многу ретки се јавуваат и „*odd eyes*“. Крзното е со средна должина и со карактеристично волнено подвлакно. Тоа е особено отпорно на вода, така што норвешките шумски мачки се многу прилагодени на живот во студените области. Доколку мачката поминува повеќе време надвор, крзното ќе биде подебело и погусто, додека мажјаците стандардно имаат подебело крзно од женките. Дозволени се сите бои на крзно кои можат да се најдат во природата. Покрај тоа, одгледувачите не придаваат големо значење на дистрибуцијата на боите на крзното, а главното внимание се посветува на одржување на здравјето на мачката.

2.5.3.4. РАГДОЛ МАЧКА

Ова е мачка со средна големина со свилено крзно што потсетува на зајачкото крзно. Создадена е со вкрстување на нечистокрвен бурмански мажјак и нечистокрвна персиска женка. Расата е по потекло од САД и е особено позната по својот послушен и мирен темперамент. Мачките радгол имаат силно тело, пропорционални нозе и меко крзно со точки како кај сијамската мачка. Оваа мачка е особена по својата мирна и послушна природа и огромната доверба што ја има према луѓето и другите животни.

Слика 67: Рагдол мачка

Рагдол е голема мачка со мускулесто и долго тело (слика 67). Нозете се со средна должина, а задните се поцврсти и подолги од предните. Шепите ѝ се тркалезни и има прамени на влакна меѓу прстите. Опашката е пропорционална на телото. Главата е со средна големина и триаголна форма. Ушите се со средна големина и имаат заоблени врвови. Големите овални очи се секогаш сини. Крзното е со средна должина, мазно и припиено до телото, а влакната на опашката и гривата се подолги од останатите. Бојата на крзното се јавува во три верзии: *colorpoint*, *mitted* и двобојна. Сите три верзии доаѓаат со сини, виолетови, црни и чоколадни ознаки.

2.5.3.5. СВЕТА БИРМАНСКА МАЧКА (БИРМАНСКА МАЧКА)

Светата бирманска мачка се развила како раса со вкрстување на сијамски со colorpoint персиски мачки. Се верува дека оваа раса ја развиле француски одгледувачи кои донеле мачки слични на бирманските од Бурма со желба да имаат и крв од домашни мачки од Франција. Светата бирманска мачка е многу нежна мачка. Добро се сложува со другите мачки, дури и со кучињата ако не ја ловат. Вообичаено е да не бидат гласни, а ако сакаат да привлечат внимание тоа ќе го направат со туркање на муцката или со обид да го фатат вашиот поглед.

Слика 68: Света бирманска мачка

Телото на бирманската мачка е долго мускулесто со средно долга опашка (слика 68). Се препорачува нејзините нозе да бидат пократки. Шепите се големи, кружни со бели „ракавици“. Главата е тркалезна, со полни образи и средно долг нос. Ушите се со средна големина, со заоблени врвови и лесно закривени нанапред. Очите се речиси тркалезни и треба да бидат колку што е можно потемно сини. Крзното е долго, свилено и со малку подвлакно. Основната боја на крзното на бирманските мачки е бледо златна со хималајски и colorpoint дезен. Задолжителни се бели ракавици на сите четири шепи и темно сини очи.

2.5.3.6. ТУРСКА АНГОРА

Името го добила по главниот град Анкара, кој некогаш се нарекувал Ангора. Тоа е еден од најстарите видови на полудолговлакнести мачки. Како и сите домашни мачки и турската ангора е потомок на африканската дива мачка (*Felis silvestris lybica*). Тие биле донесени во планинските предели на источна Анадолија од египетски трговци, а со вкрстување и природна селекција тие се развиле во долговлакнести раси како што се турската ангора и турската Ван мачка.

Слика 69: Турска ангора мачка

Ангора мачката е многу интелигентна и многу љубопитна мачка. Тие генерално добро се согласуваат со други животни и ретко имаат проблеми со кучињата. Имаат перманентно урамнотежена природа и обично добро се согласуваат со децата.

Телото на оваа мачка е силно и мускулесто, со средна големина со фина структура на коските (слика 69). Задните нозе се малку подолги од предните, така што грбот малку се крева кон опашката. Нозете се со средна должина со мали кружни шепи исполнети со прамени меѓу прстите. Опашката е долга и украсена, широка на дното и се стеснува кон врвот. Главата е во облик на клин, а во однос на телото е мала до средна по големина со долг и равен нос. Ушите се долги, поставени високо на главата со влакнести прамени во внатрешноста на ушната школка. Очите се крупни, округли или со овална форма и малку закосени, а можат да бидат во која било боја (зелена, жолта, бакарна, сина и многу често „odd eyes“). Крзното е со средна должина прилепено за телото, свилено и малку брановидно. На грбот и лицето крзното е значително пократко во споредба со другите делови од телото. Бојата на крзното може да биде различна, а традиционалната боја на ангорската мачка е бела. Денес, ангорските мачки можат да се видат во различни бои, од кои најпопуларни се црвената, црната, кремаста, сината, а може да бидат еднобојни или со агути шари, како и желкина („tortie“). Боите кои не се дозволени се оние кои не се појавуваат во природата, а тие се виолетова и чоколадна како и оние со „хималајски“ дезен.

2.5.3.7. ТУРСКА ВАН МАЧКА

Турската Ван мачка е раса која се развила во природата без човечко мешање, а потекнува од областа на езерото Ван кое се наоѓа во источниот дел на Турција. Таа е многу приврзана и храбра мачка. Но, не може да се каже дека има мирен карактер, па дури е и темпераментна. Обично добро се сложува со другите животни.

Слика 70: Турска Ван мачка

Телото на турската Ван мачка е средно по големина и мускулесто со долга и накинета опашка (слика 70). Нозете се со средна должина. Главата има триаголна форма со издолжена муцка. Ушите се големи и зашилени. Очите се овални и обично со килибарна боја, иако има и сини, но и очи со различна боја. Крзното е малку погусто од она на ангорската мачка, но исто така без подвлакно. Бојата на крзното е снежно бела со два дезени на главата и обоена опашка. Дозволено е да има само еден или повеќе од два дезени на главата како и да не бидат симетричен. Турската Ван мачка се јавува и во други варијанти кои не се признати.

2.5.4. КРАТКОВЛАКНЕСТИ МАЧКИ (група 3)

Кратко влакно е најчестиот тип на крзно кај домашните и дивите мачки. Ова е резултат на тоа што гените за кратко крзно превладуваат над оние за долго.

2.5.4.1. АБИСИНСКА МАЧКА

Абисинската мачка е една од најстарите раси на домашни мачки во светот. Се верува дека потекнува од древниот Египет бидејќи неодоливо наликува на светите мачки од древниот Египет. Постои значителна сличност во изгледот и градбата помеѓу денешните и мумифицираните абисински мачки, откриени со ископувањата во Египет.

Тоа се многу интеллигентни мачки со многу привлечен карактер. Добро се согласуваат со другите мачки, а со кучињата можат да станат доживотни пријатели. Инаку не се работи за голема популација на мачки пред се затоа што бараат многу внимание и простор. Може да се каже дека тие се вистински истражувачи, бидејќи многу внимателно и детално ја истражуваат и прегледуваат секоја нова работа што ќе се најде во нивната околина.

Слика 71: Абисинска мачка

Тоа се мачки со средна големина со силно мускулесто и вито тело од умерено ориентален тип (слика 71). Имаат фина структура на коските со долги, витки нозе. Шепите се мали и овални, а опашката е долга, поширока на дното и стеснета кон врвот. Главата е широка и во облик на клин со нос со средна должина и со благ прекин. Брадата е изразена и цврста. Ушите се релативно големи со широка основа, нема влакна во внатрешноста на увото, а прамените на врвот се сметаат за пожелни. Очите се големи во облик на бадем, со жив израз и килибар жолта, зелена или боја на леска. Крзното е кратко и многу густо слично на зајакот и припиено до телото. Карактеристиките на абисинската мачка се т.н. чизми кои го претставуваат потемниот дел од крзното сместен на задниот дел од задните нозе и перниччињата на предните нозе. Вообичаената боја на крзното е зајачко кафеава (ruddy abyssinian). Меѓутоа, со текот на времето, од оваа варијанта еволуирале и други варијанти со исти шари на крзно. Некои од најчестите покрај зајачко кафеавата се: црвена (sorrel abyssinian), сина (blue abyssinian). Покрај горенаведените, денес има и жолтеникаво-кафени абисински мачки кои се многу ретки, сребрени мачки кои не се признати, иако постојат неколку децении, како и многу ретки црвени и кремасти со шара на желкин оклоп.

2.5.4.2. БЕНГАЛСКА МАЧКА

Се одгледува првенствено во САД, од каде што потекнува, но сега може да се најде и во Европа. Бенгалската мачка е релативно нова раса создадена во САД со вкрстување на дивите азиски леопард мачки (*Prionailurus bengalensis*) и домашните мачки и обичната куќна и чистокрвните мачки како што се сијамската и бурманската мачка. Во принцип, може да се каже дека изгледа како дива мачка, но нејзиниот темперамент потсетува на домашна мачка. Создадена е само по три генерации вкрстување помеѓу домашните мачки и азиската леопард мачка. Бенгалските мачки се љубопитни, активни и сакаат многу простор. Тие добро се согласуваат со другите мачки, но треба да се внимава тоа да бидат поактивни мачки. Освен со мачките, тие добро се согласуваат и со кучињата.

Слика 72: Бенгалска мачка

Градбата на телото потсетува на нејзиниот див предок (слика 72). Телото е долго мускулесто со добро развиен скелет. Опашката е со средна должина со заоблен врв кој е секогаш црн. Задните нозе се подолги од предните. Главата е со триаголна форма, издолжена и помала во однос на телото. Ушите се мали и широко поставени. Очите се крупни, тркалезни, а бојата е жолта, зелена, зелено сина или сина во зависност од типот на крзното. Крзното е кратко или средно по должина, густо и меко на допир.

2.5.4.3. БРИТАНСКА КРАТКОВЛАКНЕСТА МАЧКА

Британската кратковлакнеста мачка е раса за која се вели дека наликува на плишено мече, поради тоа што оваа раса и станала популарна на изложбите. Британската мачка со кратки влакна најверојатно е создадена со вкрстување на мачките кои старите Римјани ги донеле во Британија и тогашните домашни мачки. Позната е по својот униформен и стабилен карактер. Не бара премногу внимание. Поради својот карактер, идеална е за луѓе кои работат многу и поминуваат малку време во станот.

Слика 73: Британска кратковлакнеста мачка

Има силно, масивно и компактно тело со длабоки гради (слика 73). Нозете се со средна должина и силни, со тркалезни шепи. Опашката е силна, кратка и дебела. Главата е тркалезна, голема и широка, додека вратот е краток, мускулест и дебел. Носот е широк и равен со слабо изразен прекин. Разделените уши се широки во основата. Очите се крупни, тркалезни и бојата се движи од бакарна до портокалова и зелена што се јавува кај сребрено ригите, а кај белите се дозволени сини, портокалови и „odd eyes“. Крзното е густо, без подвлакно и малку остро. Британската кратковлакнеста мачка може да има различни бои, а дозволени се: бела, црна, сина, крем, крем сина, двобојна (комбинација на бела со основни бои), шара на желка, шара на желка со бело (тробојна само кај женките) и „tabby“.

2.5.4.4. БУРМАНСКА МАЧКА

Првиот пишан документ што сведочи за бурманската мачка е од 14 век. Станува збор за старо тајландско писмо кое ја опишува со карактеристичното сјајно кафеаво крзно. Бурманската мачка е невообичаено приврзана и разиграна. Споредувајќи ја со сијамска мачка, таа е помалку бучна и може да биде тврдоглава и упорна.

Слика 74: Бурманска мачка

Телото е со средна големина, мускулесто и заоблено со длабоки гради и рамен грб (слика 74). Опашката е со средна должина и се стеснува кон заоблениот врв. Телото и главата на бурманската мачка треба да бидат на преминот помеѓу компактен и ориентален тип. Нозете се долги и витки, а предните се пократки од задните. Шепите се мали и овални или кружни во форма. Главата ѝ е во облик на клин со високи лични коски и краток нос кој има карактеристичен прекин. Ушите се со средна големина, лоцирани широко, во основата широки и со заоблени врвови. Очите се големи и светли, доста раздалечени и златно жолти. Долниот капак е заоблен, а горниот е рамен. Крзното е сјајно, кратко, на допир налик на сатен и без подвлакно. Бурманската мачка се појавува во кафеава, сина, црвена, крем, чоколадна, циметна и виолетова, а најбараната боја е кафеавата. Карактеристика на бурманската мачка е тоа што основната боја се разликува по јачина, создавајќи малку потемна нијанса на главата, нозете и опашката. Причината лежи во фактот дека расата го носи генот за бурманско обојување, најтемната верзија во албино серијата. Така, долниот дел од телото е секогаш посветол од грбот и нозете, а нијансите нежно се спојуваат една во друга. Лицето и ушите може да бидат со различни бои, но не се дозволени дезени, бели влакна и пруги во крзното.

2.5.4.5. КАРТУЗИЈАНСКА МАЧКА (CHARTREUX)

Станува збор за сина, кратковлакнеста мачка со цврста градба. Нејзиното име се појавува во осумнаесеттиот век, како сина, кратковлакнеста мачка од Париз. Најверојатно била одгледувана во еден од картуските манастири во Франција, иако името сè уште не може со сигурност да се утврди како настанало. Се вели дека оваа раса ги собрала сите добри квалитети на мачка, па дури и некои од карактеристиките на кучето. Таа е добродушна со стабилен и мирен темперамент.

Слика 75: Картузијанска мачка

Картузијанската мачка во старите времиња имала големо и цврсто тело, особено мажјаците, додека денес не е толку изразено. Се карактеризира со прилично долги нозе и големи шепи (слика 75). Опашката е со средна должина и се шири во основата, а се стеснува кон кружниот врв. Опашката испружена на грбот мора да достигне до длабнатината на лопатките. Главата е со заоблен череп, исправен нос, високо поставени уши, триаголна муцка, полни образи (типични за расата) и изразени вилици. Очите се крупни, не треба да бидат премногу заоблени, а надворешните агли треба благо да се подигнати. Крзното е многу густо, кадифено како на видра.

2.5.4.6. КОРНИШ РЕКС

На една фарма во Корнвол во 1950 година, две кадрави мачиња се појавиле во едно легло како резултат на спонтана мутација. Со повторното парење на мајката се добиле нови мачиња со кадрави крзно (слика 76). Врз основа на интересот на одгледувачот, започнало одгледувањето на нова линија преку генот одговорен за добиената мутација.

Слика 76: Корниш рекс мачка

Корнвалската рекс мачка е енергична, приврзана и сака да си игра. Тие добро се согласуваат со другите мачки, како и со кучињата. Тие се добри миленици за децата бидејќи имаат многу униформен карактер и многу ретко покажуваат канци.

2.5.4.7. ЕВРОПСКА КРАТКОВЛАКНЕСТА МАЧКА

Европската кратковлакнеста мачка е домашна мачка со потекло од Шведска, а дури неодамна е препознаена како раса која е препознатлива по изгледот кој неодоливо потсетува на домашните мачки кои со векови опстојуваат во селата и градовите низ Европа. Темпераментот на европската мачка со кратки влакна не може да се опише со единствен профил, бидејќи тоа е мачка која потекнува од домашните мачки кои имаат многу различен темперамент.

Слика 77: Европска кратковлакнеста мачка

Телото на европската кратковлакнеста мачка е со средна големина, многу е мускулесто, со широки гради (слика 77). Нозете ѝ се со средна должина и многу се силни. Шепите се тркалезни. Опашката е дебела на дното и малку се стеснува кон врвот. Главата е тркалезна и голема, но сепак малку помала од британската мачка со кратки влакна. Очите се тркалезни и бојата мора да одговара на бојата на крзното. „Odd eyes“ се дозволени само кај белите мачки. Ушите се со средна големина, широки во основата и малку заоблени. Крзното е прилепено за телото, густо и кратко. Дозволени се сите природни бои на крзно, а тоа се: црна, црвена, сина и кремаста боја со „tabby“ или бели дезени, или без нив како и чисто бело.

2.5.4.8. ЈАПОНСКА МАЧКА „BOBTAIL“

Се смета дека мачката потекнува од Кина, каде мачките со вакви профили се опишани во древните кинески записи и цртежи. Таа станала позната во остатокот од светот дури во втората половина на минатиот век. Јапонските „bobtail“ мачки имаат отворен и жив темперамент. Тие се многу интелигентни и љубопитни. Добро се согласуваат со другите мачки и кучиња. Мачињата проодуваат порано и стануваат многу активни порано од мачињата од другите раси.

Слика 78: Јапонска мачка „bobtail“

Јапонските мачки се именувани по нивните кратки и кадрави опашки (слика 78). Телото е вито и силно, а нозете се долги, а задните се подолги од предните. Шепите се со средна големина и овални. Главата е во триаголна форма со високи коски на лицето и долг нос. Очите се крупни и овални и поставени во аглите на нивните триаголни лица. Бојата на очите мора да биде во хармонија со крзното. Ушите се големи и заоблени на врвот. Крзното е блиску до телото, меко, свилено и нема подвлакно. Дозволени се сите бои на крзно, но најпопуларна е белата со црни и црвени дезени во калико дезен, кај Јапонците позната како „ми-ке“ што значи три крзна. Јапонските мачки со тробојка се сметаат за знак на среќа.

2.5.4.9. КОРАТ

Корат е по потекло од Тајланд, а името го добил по областа Нахон Рачасим или Корат. Таа е една од најстарите раси на мачки во светот. Мачката корат е многу приврзан, чувствителен и интелигентен миленик. Потребно ѝ е многу внимание и љубов. Добро се согласуваат со други животни, иако можат да бидат љубоморни ако се посвети поголемо внимание на некој од другите миленичиња.

Слика 79: Корат мачка

Оваа раса спаѓа во групата на мачки со средна големина, телото е силно и мускулесто, полуориентален тип (слика 79). Нозете се со средна должина, а предните се пократки од задните. Опашката е со средна должина, широка на дното и се стеснува кон врвот. Карактеристика на оваа раса е обликот на главата, за која се вели дека е во облик на срце со големи високо поставени уши. Носот е пропорционален на големината на главата. Очите се големи во однос на лицето, кружни по форма и блескаво зелена боја, а кај мачињата е дозволена портокалово виолетова боја. Крзното е густо, кратко, свилено и блиску до телото. Бојата на крзното е сребрено-сива со сребрен сјај на површината. Белото крзно, шарите со точки или „tabby“ шарите не се дозволени. Има и виолетови корат мачки и тие се многу чести во Тајланд.

2.5.4.10. МАНКС (МАЧКА ОД ОСТРОВОТ МАН)

Расата манкс е многу стара раса. Карактеристика врз основа на која ја препознаваме е нејзината многу кратка опашка, како трупец не подолг од 3-4 cm (stumpy). Манкс е интелигентна, приврзана мачка со добра природа. Добро се сложува со другите мачки и кучиња. Многу луѓе мислат дека мачките се слабо подвижни и несмасни поради недостаток на опашка, но тоа не е точно. Тие се многу витални и ако им обезбедите соодветна грижа, тие можат да доживеат длабока старост.

Слика 80: Мачка од островот Ман

Телото на мачката ман е цврсто, мускулесто и набиено (слика 80). Задните нозе се подолги и поцврсти од предните, така што одењето ѝ наликува на зајак. Поради различните должини на екстремитетите, грбот малку се крева наназад.

2.5.4.11. СФИНГА МАЧКА (SPHINX)

Мачката сфинга е најнеобичната раса првенствено поради тоа што и недостасува крзно. Безвлакнести мачки биле одгледувани од Астеките пред неколку векови. Мачката сфинга е мирна, приврзана и интелигентна мачка. Брзо создава блиски односи со своите сопственици. Тие добро се согласуваат со други мачки, како и со други домашни миленици. Тие се многу нежни, неагресивни и затоа се добри за децата. Обично се добро прилагодени на внатрешен простор, но никогаш не треба да се занемари да се работи со нив, бидејќи тие се разиграни и активни мачки. Со обзир на тоа дека немаат влакна, добро ја поднесуваат светлината во споредба со расите на кучиња без влакна. По изложување на сонце, се формираат пеги.

Слика 81: Мачка сфинга (сфинкс)

Телото на мачката сфинкс е со средна големина, мускулесто (слика 81). Нозете се долги и витки, задните се малку подолги од предните. Опашката е долга, стеснета кон врвот и обично е во склад, со остатокот од телото. Главата е умерено клинеста со кратка муцка. Нема крзно, но може да се забележи дека телото е покриено со фини кратки влакна, додека на ушите, опашката, муцката и шепите (на скротумот кај мажјаците) влакната може да бидат нешто подолги. Мачињата имаат многу збрчкана кожа. На изложбите пожелна е кожа со што повеќе брчки. мачките сфинкс се одгледуваат во разни бои, најзастапени се: црни пруги, шара на желкин оклоп и разнобојни. Другите варијации без влакна не можат да имаат разлика во карактеристиките на телото или темпераментот.

2.5.4.12. ДЕВОН РЕКС

Расите рекс се именувани по мутација слична на онаа кај зајакот астрекс. Мачката девон рекс е интелигентна, нежна и разиграна, дури може да се каже и непослушна. Тие остануваат активни во текот на целиот животот. Обично добро се согласуваат со други мачки, а повеќето исто така добро се согласуваат и со кучиња. Исто така, неверојатно добро се сложува со деца.

Слика 82: Девон рекс мачка

Телото на мачката девон рекс е релативно мало, мускулесто и вито, нозете се долги, витки и пропорционални на телото (слика 82). Опашката е долга и тенка и се стеснува кон врвот. Шепите се мали и овални. Главата на мачка од Девон често се опишува како елф, со триаголна форма со широки лични коски, силна брада и кратка муцка. Ушите се големи и ниско поставени. Носот е краток со јасен прекин. Очите се големи бадемовидни, широко поставени и малку наведнати. Очите се зелени или жолти, „си-рекс“ има сини очи. Крзното е кратко, ситно брановидно. Тоа е малку кадравио, потенко и погрубо во споредба со мачката Корн. Се препознаваат сите варијанти на крзно, па дури и хималајската шара. Посебно е интересно со „си-рексасиските“ шари.

2.5.4.13. РУСКА СИНА МАЧКА

Се верува дека првата руска сина мачка во Англија и Северна Европа била донесена во 1860 година од морнари од островот Архангелск. Руските сини мачки се многу мирни и помалку комуникативни со другите мачки и кучиња.

Телото е релативно долго, вито, мускулесто и со нежни коски (слика 82). Нозете се долги, со нежни коски, а задните се малку подолги од предните. Шепите се мали и заоблени. Опашката е долга и права и благо се стеснува кон врвот. Главата е широка, клинеста и кратка. Ушите се поставени високо, основите се пошироки и стеснети кон врвот.

Слика 83: Руска сина мачка

Очите се во облик на бадем, раздалечени и зелени, и може да бидат и светло зелени до смарагд боја. Крзното е двојно, кратко, густо и стои исправено на телото, а на допир кадифено. Руската сина мачка се одгледува во три различни бои: сина, бела и црна. Само сината е препознаена од сите здруженија.

2.5.5. СИЈАМСКИ И ОРИЕНТАЛНИ МАЧКИ (група 4)

2.5.5.1. СИЈАМСКА МАЧКА

Сијамската мачка е една од најстарите раси на домашни мачки, препознатлива по карактеристичното светло монохроматско крзно со потемна боја и мау боја, долго вито тело и мистериозни сини очи. По потекло е од Сијам, денешен Тајланд. Се верува дека настанала пред повеќе од 500 години, а во Европа пристигнала во втората половина на 19 век. Сијамките се првата ориентална раса која станала многу популарна од почетокот на 20 век, и во Европа и во Америка. Сијамските мачки имаат специфичен монохроматски слој со потемни обележани нозе, опашка и глава. Имаат многу елегантно тело со елегантни, високи нозе и издолжена глава. Така, тие значително се разликуваат од првите одгледани сијамски мачки, кои ги нарекуваме традиционален тип. Сијамските мачки по природа се активни, енергични, љубопитни и бараат внимание. Тие обично имаат долг животен век.

Слика 84: Сијамска мачка

Сијамските мачки се со средна големина, долги и витки (слика 84). Главата е долгнавеста, издолжена со мал, прав, долг нос. Очите се големи, коси, со ориентален облик, длабоки со сина боја. Ушите се многу големи и ја продолжуваат надворешната линија на лицето. Опашката е долга, се стеснува кон врвот. Крзното е кратко, меко и без подвлакно. Бојата на влакната може да биде чоколадна, сина или виолетова со различни нијанси.

2.5.5.2. БАЛИСКА МАЧКА

Во основа е долговлакнеста мачка, со подолго вито тело, глава во облик на клин и сини очи. Нејзиното меко крзно е пократко од она на другите долговлакнести мачки. Традиционалната балиска мачка има крзно долго околу 2 см. Станува збор за цврста и силна мачка со полузаоблена муцка и многу долга опашка. Традиционалната балиска мачка наликува на рагдол мачките, иако тие немаат никаква позначајна генетска поврзаност, ниту пак меѓусебно се оплеменувани.

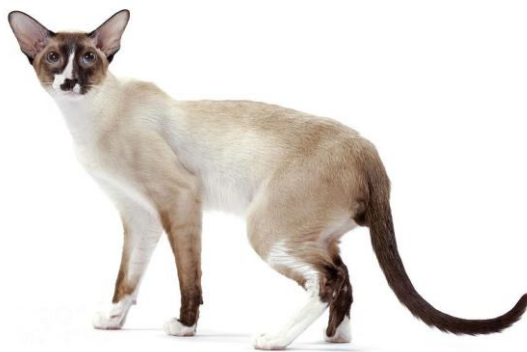

Слика 85: Балиска мачка

Како сијамската мачка, има долго, тенко тело, глава во облик на клин и темно сини очи (слика 85). Ушите се долги и зашилени. Нејзиното меко влакно е кратко во споредба со мачките со долги влакна. Има долги нозе и предните се пократки од задните нозе. Телото е мускулесто со исклучително долг опаш. Балиската мачка може да биде во голем број нијанси на бои, вклучително и четирите традиционални: сијамска, сина, чоколадна и виолетова, и со помалку традиционални бои, како што се црвената и крем.

2.5.5.3. СЕЈШЕЛСКА КРАТКОВЛАКНЕСТА МАЧКА

Идеален ориентален тип на мачка, вита, елегантна и изразито мускулеста. Најмногу се одгледува на Сејшелските острови. Тие се со средна големина, во однос на телото, добро избалансиран, во облик на клин со прави линии. Таа е во главно сијамска мачка со претежно бело крзно, чисто бело како снег, а само неколку точки или делови од телото испрскани со други бои. Може да биде со кратки и долги влакна. На овој остров се пронајдени мачки кои не можат да се најдат на други делови од светот. Елегантна, со свилено крзно, чисто бела, освен неколку прскања во боја и длабоки сини очи (слика 86).

Слика 86: Сејшелска кратковлакнеста мачка

Постојат неколку комбинации на прскани бои: бела со големи дамки од боја на главата, нозете и слабините, бела со мали дамки на главата, нозете и слабините, бела со мали точки од боја на нозете и главата. Опашката е секогаш во боја. Черепот е изразен, благо конвексен во профилот, долг и право ја продолжува линијата од челото без пауза.

2.5.6. ДОМАШНИ МАЧКИ

Мачките на нашето поднебје се карактеризираат со посебни морфолошки карактеристики, а особено оние поврзани со екстериерните карактеристики. Имено, климата ја диктира физиономијата на овие животни.

Карактеристично за мажјаците е тоа што имаат голема, тркалезна глава, широк врат и релативно долго масивно тело. Нозете се долги и мускулести. Мажјаците се претежно еднобојни или двобојни. Женките имаат помала, понежна глава. Вратот е долг и тенок, како и телото. Нозете се исто така долги и грациозни. Бојата на влакното може да биде различно, од еднобојно, двобојно до три бои. Отпорни се на разни негативни влијанија и агенци, па не се вели без причина дека домашната мачка има „девет животи“.

Прашања и задачи за проверка на знаењето

1. Кои се карактеристиките кои мачките ги вбројуваат во најдобри ловци?
2. На кои три под фамилии е поделен видот на мачките?
3. Според критериумите на Меѓународната федерација за мачки во Европа, како се делат расите на мачките?
4. Кои раси припаѓаат на првата група на мачки и кои се нивните основни и физички карактеристики?
5. Кои раси припаѓаат на втората група на мачки (полудолго влакнести) и кои се нивните основни и физички карактеристики?
6. Кои раси припаѓаат на третата група на мачки (кратко влакнести) и кои се нивните основни и физички карактеристики?
7. Кои раси припаѓаат на четвртата група на мачки и кои се нивните основни и физички карактеристики?
8. Кои се главни карактеристики на домашните мачки?

2.6. НАЈЧЕСТИ ЗАБОЛУВАЊА КАЈ МАЧКИТЕ, НИВНА СИМПТОМАТОЛОГИЈА, ЛЕКУВАЊЕ И ПРЕВЕНЦИЈА

2.6.1. НАЈЧЕСТИ НЕЗАРАЗНИ ЗАБОЛУВАЊА КАЈ МАЧКИТЕ

2.6.1.1. БУБРЕЖНА ИНСУФИЦИЕНЦИЈА

Хронична бубрежна инсуфициенца (ХБИ) е постојано губење на функцијата на бубрезите со текот на времето. Здравите бубрези извршуваат многу важни функции, особено филтрирање на крвта и создавање урина, така што проблемите со функцијата на бубрезите може да резултираат со различни здравствени проблеми за мачката. Меѓу многуте различни бубрежни заболувања кои можат да ги погодат мачките, ХБИ е најчеста.

Клиничка манифестација

Мачките со ХБИ може да доживеат акумулација на отпадни производи и други соединенија во крвотокот кои вообичаено се отстрануваат или регулираат со бубрезите. Оваа акумулација може да ги натера да се чувствуваат лошо и да изгледаат летаргично, неуредно и да изгубат тежина. Тие, исто така, може да ја изгубат способноста соодветно да ја концентрираат урината, а како резултат на тоа може да уринираат поголем волумен и да пијат повеќе вода за да компензираат.

Дијагностика

За да се процени функцијата на бубрезите, најчесто се користат анализа на крв и анализа на урината за да се проценат концентрациите на отпадните производи и другите компоненти што здравите бубрези вообичаено ги филтрираат или регулираат. Тестовите на крвта може да ја одредат концентрацијата на два важни отпадни производи: уреа во крвта и креатинин, но креатининот е генерално препознаен како поспецифичен индикатор за функцијата на бубрезите.

Терапија

Иако не постои дефинитивен лек за ХБИ, третманот може да го подобри и продолжи животот на мачките со оваа болест. Терапијата е насочена кон минимизирање на акумулацијата на токсични отпадни производи во крвотокот, одржување на соодветна хидратација, решавање на нарушувања во концентрацијата на електролити, поддршка со соодветна исхрана, контролирање на крвниот притисок и забавување на прогресијата на бубрежното заболување. Модификацијата на исхраната е важен и докажан аспект на третманот на ХБИ. Медицинските диети кои се ограничени во содржината на протеини, фосфор и натриум и висока со концентрации на витамини растворливи во вода, влакна и антиоксиданси може да го продолжат животот и да го подобрат квалитетот на животот кај мачките со ХБИ.

2.6.1.2. ИДИОПАТСКИ ЦИСТИТИС

Стерилен циститис (исто така наречен идиопатски циститис на мачки или интерстицијален циститис кај мачки) е воспаление на мочен меур од непознато потекло. Оваа состојба е наречена и идиопатска болест на долниот уринарен тракт кај мачки и уролошки синдром на мачки. Причината е непозната, но фактори како што се анксиозност, одредени хормони, вирусни инфекции, стрес, исхрана и генетски особини може да играат улога. Засегнати се и машките и женските мачки.

Клиничка манифестација

Знаци на идиопатски циститис кај мачки вклучуваат често мокрење, крв во урината, напрегање или вознемиреност при мокрење и мокрење на несоодветни локации. Опструкција на уринарниот тракт може да се појави кај машките мачки поради нивните подолги и потесни уретри; ова треба да се смета за итен медицински случај и бара итна ветеринарна помош. Знаците на оваа состојба вклучуваат чести неуспешни обиди за мокрење, вокализирање во кутијата со песок, летаргија, губење на апетит и неволност за движење. Овие знаци обично исчезнуваат за 2 до 7 дена. За жал, околу половина од погодените мачки ќе доживеат уште една епизода во рок од една година и може да се појават повеќекратни повторувања.

Дијагностика

За да се дијагностицира стерилен циститис, ветеринарите мора да исклучат други причини за болести на уринарниот тракт, како што се бактериски инфекции, тумори или уринарни камења. Дијагнозата зависи од комплетна историја и физички преглед, како и соодветни лабораториски тестови. Тие може да вклучуваат анализа на урина и бактериска култура на урина, тестови на крвта, рендген, ултрасонографија и цистоскопија.

Терапија

Бидејќи причината за состојбата е непозната, целта на третманот е да се намали сериозноста и зачестеноста на епизодите. Лекови за болка и други лекови може да бидат корисни во некои случаи. Употребата на феромони (производи кои имитираат „среќни“ хемикалии што нормално ги ослободуваат мачките) може да го намали стресот кај мачката. Мачките треба да имаат пристап до многу свежа, чиста вода за да се поттикне внесувањето на вода (така мачката ќе има помалку концентрирана урина). Промената од сува во конзервирана храна исто така може да помогне да се додаде вода. Промените на животната средина, исто така, може да го намалат стресот на заболената мачка. Обезбедете им на мачките безбедно засолниште каде што можат да се сокријат од какви било закани (на пример, деца, други домашни миленици или чудни мириси). Дополнително, дозволете им на мачките целосен пристап до сопствената храна, вода, песок, столпчиња за гребене, места за одмор и места за играње. Ова е особено важно во домаќинствата со повеќе мачки, каде конкуренцијата за овие ресурси е вообичаена. Со намалување на стресот кај мачката, се смета дека овие напори ја намалуваат сериозноста на знаците и го продолжуваат временскиот период помеѓу епизодите на стерилен циститис.

2.6.1.3. DIABETES MELLITUS II

Дебелите машки мачки се почесто погодени од ова заболување од женските мачки, а расите како бурмански, руска плава, норвешки шумски мачки, абисински и тонкинези се најчесто предиспонирани. Мачките со дијабетес мелитус обично имаат специфични дегенеративни лезии локализирани селективно на островчињата Лангерханс, додека остатокот од панкреасот е нормален. Селективното таложење на амилоид во островчињата, со дегенеративни промени во β -клетките, е најчеста лезија на панкреасот кај многу мачки со дијабетес. Стресот, дебелината и администрацијата на кортикостероиди или прогестогени може да ја зголемат сериозноста на клиничките знаци.

Клинички знаци

Најчести клинички знаци се: полиурија, полидипсија, полифагија, губење на тежина, слабост. Други клинички знаци вклучуваат хепатомегалија, летаргија, и дијабетична невропатија. Знаците обично се полесно прогресивни во текот на неколку недели до месец.

Дијабетичните животни имаат намалена отпорност на бактериски и габични инфекции и често развиваат хронични или повторливи инфекции како што се циститис, простатитис, бронхопневмонија и дерматитис. Дијабетична кетоацидоза е форма на декомпензиран дијабетес мелитус во кој клетките користат слободни масни киселини како извор на енергија, бидејќи не можат да пристапат до гликоза поради апсолутен или релативен недостаток на инсулин. Во присуство на покачен глукагон и други контрарегулаторни хормони, слободните масни киселини се разложуваат на кетокиселини. Како што кетокиселините и гликозата се акумулираат во крвта, се јавуваат метаболички нарушувања, кои можат да бидат длабоки и опасни по живот. Тие вклучуваат дехидрација, хиповолемија, покачен анјонски јаз, метаболна ацидоза, електролитни нарушувања, азотемија, покачени ензими на црниот дроб, хиперлактатемија и клинички знаци на повраќање и анорексија.

Дијагностика

Дијагнозата на дијабетес мелитус се заснова на постојана хипергликемија на гладно и гликозурија. Нормалната вредност на гладната гликоза кај мачките е 60-120 mg/dL. Кај мачките, хипергликемијата предизвикана од стрес е чест проблем и може да бидат потребни повеќе примероци од крв и урина за да се потврди дијагнозата. Мерењето на серумскиот фруктозамин може да помогне во диференцијацијата помеѓу хипергликемијата предизвикана од стрес и дијабетес мелитус. Во случаи на хипергликемија предизвикана од стрес, концентрациите на фруктозамин се нормални. Во сите случаи, треба да се бараат лекови или болести кои предиспонираат за дијабетес.

Терапија

Успешниот третман зависи од: комуникација со клиентите, употреба на базални инсулини за подобрување на стапките на ремисија, соодветно управување со исхраната, чест мониторинг (најдобро изведен дома). Долгорочниот успех зависи од разбирањето и соработката на сопственикот. Третманот вклучува комбинација на намалување на телесната тежина, диета, инсулин и евентуално орални хипогликемици. Женки треба да се стерилизираат. Кај мачките, неодамнешните докази ја поддржаа употребата на високопротеински диети со малку јаглени хидрати. Кај мачките, се започнуваат високо-протеински диети заедно со инсулинска терапија, со реевалуација за 5-7 дена. Употребата на орални хипогликемични агенси (глипизид) е евалуирана кај дијабетични мачки. Глипизид се администрира во почетна доза од 2,5 mg, два пати на ден, орално, заедно со диететски менаџмент. Клиничкиот одговор се забележува на 3-4 недели.

2.6.1.4. ХИПЕРТИРЕОИДИЗАМ

Хипертиреозидизам е мултисистемско нарушување кое е резултат од вишокот циркулациска концентрација на Т4 и/или Т3. Најчесто ендокрино нарушување кај мачки.

Етиологија

Функционалната аденоматозна хиперплазија (аденома) го зафаќа едниот или двата тироидни лобуса и е најчеста причина за хипертиреозидизмот кај мачките. Јатрогениот хипертиреозидизам е предизвикан од давање вишок тироидни хормони. Карцином на тироидната жлезда е ретка причина за хипертиреозидизмот кај мачките. Причината е непозната, опишани се неколку фактори кои можат да влијаат на појавувањето како автоимуно заболување, ретровируси, генетика (сијамки и хималајки), исхрана со конзервирана храна заради високите концентрации на јод. Сè уште се истражува и се смета за мултифакторијална етиологија.

Клиничка манифестација

Хипертироидизмот е заболување на средно-возрасните до старите мачки. Нема полово ни расова предиспозиција. Претставува многу подмолно заболување и често пати сопствениците сметаат дека мачката се променила поради стареење, па подоцна доаѓаат на преглед. Најчести клинички знаци се слабење, зголемен апетит, ексцитабилност, полидипсија, полиурија, хиперактивност. Можна е појава и на повраќање, дијареја, зголемен волумен на фецес, тахикардија, систоличен шум, диспнеја, кардиомегалија, срцева слабост. Зачестеноста и силината на клиничката слика е многу променлива кај мачките со хипертиroidизам, а на тоа влијае траењето на хипертиroidизмот, способноста на телесните системи да се одбранат и спротивстават на вишокот тироидни хормони и присуството на дополнителни заболувања кај старите животни.

Дијагноза

Рутинските биохемиски и хематолошки тестови се корисни не само заради резултатите кои можат да покажат промени кои ја потпомагаат дијагнозата на хипертиroidизмот, туку и заради другите можни заболувања кај постарите мачки. Најчеста хематолошка промена е релативна полицитемија со благо до средно силно зголемување на параметрите кај црвените крвни зрнца (број на еритроцити, PCV и концентрација на Hgb) заради стимулација на еритропоеза. Биохемиските анализи се обично уредни, можно е покачување на црндробните ензими. Кај хипертиroidизмот се дијагностицира зголемена концентрација на основните серумски тироидни хормони. Кај повеќето случаи концентрациите кај T3 и T4 се често значително зголемени. Хипертиroidните мачки со секундарна кардиомиопатија обично имаат зголемено срце што е видливо и при рентгенолошко и при ехо прегледот. Концентрична хипертрофија која може да се јави без промени на срцевата силуэта при рендгенографија и дијагнозата на кардиомиопатиите се прави само преку преглед со ултразвук на срце.

Терапија

Постојат 3 опции за третман на хипертиroidизмот: антитироидно лекување, хируршка тиродектомија и терапија со радиоактивен јод. Третманот со метимазол, антитироиден лек, го контролира хипертиroidизмот со блокирање на синтезата на тироидните хормони. Карбимазол е сличен антитироиден лек достапен во многу европски земји, ги врши своите ефекти преку непосредна конверзија во метимазол по администрацијата. Може да се изврши и хируршка интервенција со цел отстранување на сите абнормални ткива од тироидеата кои се функционални. Терапија со радиоактивен јод е безбеден и ефективен метод за лекување на хипертиroidизмот; потребно е мачките да се задржуваат во одвоени простории сè додека нивото на радиоактивната доза не се намали на прифатливо ниво и е потребна хоспитализација на животните за период од околу 4 недели. Најчесто употребен радиоизотоп е јод 131 (^{131}J).

Прашања и задачи за проверка на знаењето

1. Што претставува хроничната бубрежна инсуфициенција кај мачките?
2. Кои се клиничките симптоми и како се лекува хроничната бубрежна инсуфициенција кај мачките?
3. Што претставува идиопатскиот циститис кај мачките?
4. Кои се клиничките симптоми и како се лекува идиопатскиот циститис кај мачките?
5. Што претставува *diabetes mellitus II* кај мачките?
6. Кои се клиничките симптоми и како се лекува *diabetes mellitus II* кај мачките?
7. Што претставува хипертиroidизам кај мачките?
8. Кои се клинички симптоми и како се лекува хипертиroidизмот кај мачките?

2.6.2. НАЈЧЕСТИ ЗАРАЗНИ ЗАБОЛУВАЊА КАЈ МАЧКИТЕ, НИВНА СИМПТОМАТОЛОГИЈА, ЛЕКУВАЊЕ И ПРЕВЕНЦИЈА

2.6.2.1. ЗАРАЗЕН ЕНТЕРИТИС КАЈ МАЧКИТЕ (*Panleucopenia Felis*)

Етиологија

Feline panleucopenia virus (FPV) е мал, едноверижен ДНК-вирус, многу сличен на вирусот на ентерит кај јазовци и *CPV-2*. Панлеукопенија кај мачките е системска болест која се развива кога вирусот влегува во организмот преку фекално-орален пат. Како и *CPV*, вирусот ги напаѓа криптиците на коскената срцевина и гастроинтестиналниот епител. Ова доведува до дијареја, повраќање, треска и смрт кај нелекувани мачки. Патогенезата кај мачки постари од шест недели е слична на онаа кај *CPV-2* кај кучињата.

Клиничка манифестација

Првите видливи знаци што сопственикот може да ги забележи вклучуваат генерализирана депресија, губење на апетитот, треска, летаргија, повраќање, тешка дијареја, течење на нос и дехидратација. Болните мачки можат долго време да седат пред садови со вода, но да не пијат многу вода. Заболените мачки може да имаат треска или хипотермија (доколку е присутен шок), дехидрираност, абдоминална болка и кома, како и петехијално крвање, како и други знаци на ДИК. Кај некои мачки треската ќе доаѓа и минува за време на болеста и нагло ќе опадне на ниво пониско од нормалното непосредно пред смртта. Мачките со церебеларна хипоплазија или друго невролошко оштетување покажуваат лезии на атаксија, хиперметрија, тремор и лезии на мрежница. Тешка болест и смртност се највисоки на возраст меѓу третиот и петтиот месец. Кај млади мачиња вирусот може да ги оштети мозокот и очите. Фетална или неонатална инфекција резултира со атаксија на малиот мозок или напади.

Терапија

Тешко заболените мачки често развиваат електролитен дисбаланс, хипокалемија, хипогликемија, хипопротеинемија, анемија и опортунистички секундарни инфекции. Интравенска администрација и течности со избалансиран изотоничен кристалоиден раствор се основа на терапијата. Во инфузијата треба да се додаде витамин Б, заедно со 10% декстроза, доколку постои сомневање или се покаже хипогликемија. Антибиотиците се ефикасни против анаеробите и Грам-негативните аероби, кои се најважните бактерии при панлеукопенија кај мачки. Тие вклучуваат цефалоспорини од трета генерација и пеницилин со проширен спектар. Цревниот паразитизам често ја комплицира панлеукопенијата кај мачки, особено во засолништа, така што употребата на антихелминти е важен фактор и може да се започне доколку почне повраќање. Антиеметичка терапија обично дава одредено олеснување и овозможува порано да се започне со ентерална исхрана со мека, лесно сварлива храна.

Превенција

Вакцинацијата е важна контролна алатка. Вакцинацијата кај гравидни мачки треба да се избегнува со вакцини против панлеукопенија, освен во засолништа со висок ризик или по појава, поради ризик од церебеларна хипоплазија кај фетусот. Администрација на единечна доза на *FPV* вакцина резултира со заштитен имунитет во рок од седум дена до најмалку три години.

2.6.2.2. ИНФЕКТИВЕН ПЕРИТОНИТИС КАЈ МАЧКИТЕ (*Peritonitis Infectiosa Felis*)

Инфективен перитонитис кај мачки (*FIP*) е фатална болест која се карактеризира со секрети од сите отвори на телото, невролошки и/или нарушувања на очите. Предизвикувачкиот агенс на *FIP* е мачкин коронавирус (*FCoV*), кој спонтано мутира од бениген, минимално патоген вирус, предизвикувајќи системска пиогрануломатозна или грануломатозна болест која напредува во период од недели до месеци. Покрај мачки и диви мачки, може да се разболат и творови.

Етиологија

Коронавирусите кај мачки се големи, едноверижни, обвиткани РНК-вируси кои се присутни по природа. Начинот на пренесување е првенствено фекално-орален пат. Најшироко прифатената теорија за развој на *FIP* е дека мачките првично се заразени со низок патоген коронавирус по изложување на ороназалната мукоза, што може или не може да предизвика благи ентерични знаци. Овој вид потоа мутира во вирулентен вид, кој се размножува во рамките на макрофагите и предизвикува системски пиогрануломатозен васкулитис. Преносот на *FIP* од мачка на мачка не е причина за загриженост бидејќи не се јавува ефективна репликација на вирулентни соеви во гастроинтестиналниот тракт.

Клиничка манифестација

Постојат две клинички форми на *FIP*, ефузивен (влажен) и неефузивен (сув). Сепак, оваа класификација повеќе не е клинички значајна поради микрогрануломите присутни кај мачки со излив во телесната празнина и мачки со „сува форма“, кај кои често се развива излив. Затоа, овие класификации претставуваат различни фази или манифестации на иста болест. Опциите за третман и прогнозата се еднакво мали. Идентификацијата на изливот е важен дијагностички метод бидејќи тестовите извршени на излив обично се почувствителни отколку оние што се вршат на крвта. Сопствениците на мачки известуваат за клинички знаци на летаргија, намален апетит, губење на тежината, лошо здравје и задоцнување во развојот на мачиња. Зголениот волумен на стомакот, поради асцит, сопствениците често погрешно го толкуваат како зголемување на телесната тежина или бременост. Покрај тоа, постои хронична, флукуирачка треска која често не реагира на антибиотици, а полидипсија и полиурија може да настанат секундарно од пирексија. Плеврален излив или тежок асцит може да биде поврзан со тахипнеја или диспнеја, а дијареја може да биде присутна поради цревни грануломи.

Терапија

Оваа болест не може да се третира во моментот, затоа целта на терапијата е да се подобри квалитетот на животот и да се продолжи животот. Претходно дијагнозата на *FIP* резултираше со одлука за евтаназија, но напредокот во разбирањето на патогенезата и новите дијагностички тестови овозможуваат порана и поточна дијагноза и започнување на третманот во раните фази на болеста. Во третманот на оваа болест разликуваме неколку пристапи. Докажан пристап за други вирусни инфекции е употребата на лекови кои ја инхибираат репликацијата на вирусот. Друг пристап е да се инхибираат клучните аспекти на инфламаторниот одговор. Третиот пристап е да се стимулира имунолошкиот систем неспецифично, со надеж дека ќе може да ја победи инфекцијата. Некои пристапи комбинираат една или повеќе од овие видови терапии. Преднизолон е главниот имunosупресив што се користи во третманот на *FIP*. Безбеден е во антиинфламаторни и имunosупресивни дози.

Превенција

Достапна е интраназална жива атенуирана вакцина; сепак, нејзината ефикасност е контроверзна бидејќи е неефикасна кај мачките што претходно биле изложени на *FCoV*.

2.6.2.3. ЗАРАЗЕН РИНОТРАХЕИТИС КАЈ МАЧКИ (*Rhinotracheitis Infectiosa Felis*)

Инфекцијата на горниот респираторен тракт кај мачките е клинички синдром. Инфицираните мачки обично имаат исцедок од очите и од носот, кивање и конјунктивитис. Клиничките знаци се обично самолимитирачки во рок од седум до десет дена.

Етиологија

Може да бидат вклучени разни патогени, индивидуално или како коинфекции. Најчести причини се мачешкиот херпесвирус, калицивирус, *Bordetella bronchiseptica*, *Chlamydia felis*, *Streptococcus equi subsp. zooepidemicus* и *Mycoplasma spp.* Исто така, коменсалите на горниот респираторен тракт, како што се *Staphylococcus spp.*, *Streptococcus spp.*, *Pasteurella multocida*, *Escherichia coli*, анаероби, може да се изолираат кај инфицирани мачки. Сепак, нивната улога во болеста често е тешко да се забележи. Поретко, може да бидат вклучени микроорганизми како што се *Cryptococcus spp.*, *Aspergillus spp.*, *Cuterebra spp.* Заразените мачки се примарен извор на инфекција; ова вклучува мачки кои се клиноносители или, пак, во супклиничка или латентна болест. Затоа, секое чување мачки во голема популација или мешање на мачките, како што се засолништа, ветеринарни клиници, го зголемува ризикот од изложеност и ширење на инфекција. Преносот се врши преку директен контакт со мачки, заразни аеросоли или контаминирани предмети. Специфичен единствен предизвикувачки агенс ретко се идентификува како предизвикувачки агенс на заразниот ринотрахеитис кај мачки.

Клиничка манифестација

Видот и сериозноста на клиничките знаци варираат во зависност од предизвикувачкиот агенс, коинфекцијата и имунолошкиот статус. Најпогодените мачки се весели и нормално активни со исцедок од окоото и од носот. Инфекцијата може да биде супклиничка. Иако многу мачки се разболуваат, тешка клиничка болест или смрт е исклучително ретка. Почетокот може да биде акутен или хроничен (>10 дена). Се јавува конјунктивитис, кивање и билатерален или едностран серозен до мукопурулентен очен и назален исцедок. Често се јавува грубо дишење, грчење и попречување на протокот на воздух во носот, а при аускултација се слуша силен трахеален стридор. Оралните знаци може да варираат од благи до тешки; може да се појави гингиво-стоматитис, хиперсаливација и орална болка. Задушвање може да се види истовремено со фарингитис, а сопствениците можат да го пријават како повраќање. Дијагнозата се поставува преку анамнеза и клинички преглед. Дополнителната дијагноза зависи од тоа дали болеста има акутен тек (десет дена). Видот или локацијата (еднострано или билатерално) на назалниот исцедок е ирелевантна во дијагнозата.

Терапија

Оздравувањето од акутната форма на заразниот ринотрахеитис кај мачките трае околу десет дена и не бара терапија кај мачки со нормален апетит и однесување. Терапијата зависи од фазата на болеста и клиничката слика. Се препорачува симптоматска терапија во зависност од сериозноста на клиничката слика. Во случај на мукопурулентен исцедок (очен или назален), треска и летаргија или прекин на исхраната, треба да се администрира антибиотик со широк спектар и ако терапијата не покаже резултати, треба да се користи доксициклин. Кај повеќето мачки со акутен зазрен ринотрахеитис прогнозата е повољна и се очекува закрепнување во рок од десет дена. Кај мачки со хронична форма на болеста, прогнозата зависи од основната болест. Кај мачки дијагностицирани со хроничен риносинуситис, прогнозата е тешко да се процени. Клиничката состојба на мачката треба постојано да се следи бидејќи постојат значителни индивидуални варијации во зависност од имунолошкиот статус на животното.

Превенција

Соодветната вакцинација ја намалува сериозноста на болеста за многу вирусни патогени вклучени во заразниот ринотрахеитис кај мачките и значително го намалува лачењето на херпесвирус. Иако вакцинацијата е важна за да се намали преваленцата, не постои вакцина за сите патогени. Намалувањето на пренатрупаноста, вознемиреноста и имunosупресијата се клучни за да се намали преносот на патогенот и последователната инфекција. Важно е да се наспомене дека сите мачки се потенцијален извор на херпесвирус или калицивирус. Идеално, мачките се сместуваат одделно (со соодветно одделување на кафезот) кога влегуваат во ветеринарната болница, освен ако не се од исто семејство/домаќинство. Ефективниот карантин, раната идентификација на заболените мачки и дијагнозата на причината, заедно со соодветната контрола и известување за инфекцијата, се важни за превенција на болеста.

2.6.2.4. ЗАРАЗЕН РИНИТИС КАЈ МАЧКИТЕ *(Rhinitis Infectiosa Felis)*

Мачешкиот калицивирус (*FCV-Feline calicivirus*) е многу контагиозно заболување кај мачките и предизвикува заразен ринитис. Болеста кај мачките најчесто поминува како супклиничка или латентна инфекција (клиноносители) која се манифестира со промена на очите и на носот, како и улцерации по усната шуплина.

Етиологија

Калици вирусот најчесто се пренесува со директен пат преку контакти со заболени мачки или контаминирани предмети. Вирусот се излачува орално, како и со носните и секретите од очите, а понекогаш и со урината и фецесот. Калици вирусот останува заразен до четири седмици во околината и на предметите (кафези, маси за преглед во амбулантите, храна и вода, облека). Ретко поради појавата на кашлање и кивање, може да се пренесе и со аеросоли. Калици вирусот има афинитет за орофарингеалниот и епителот на горниот дел од респираторниот тракт, како и белодробните, алвеоларни макрофаги. Инкубацијата трае од 2 до 5 дена.

Клиничка манифестација

Клиничките знаци зависат од вирусот и дали е присутна коинфекција со друг патоген. Инфекцијата со вирусот на заразен ринитис кај мачки се карактеризира со треска, често кивање, воспалена слузница на окоото (конјунктивитис), воспаление на носната слузница (ринитис) и честа саливација. Возбуда или движења може да предизвикаат кивање. Треската може да достигне 40,5 °C, но се смирува, а потоа може да се покачува и намалува наизменично. На почетокот на болеста има јасен исцедок од носот и од очите; кој се зголемува во количина и содржи слуз и гној. Во овој момент депресијата и губењето на апетитот стануваат очигледни. Тешко погодените мачки може да развијат воспаление на устата со чиреви, а некои мачки развиваат воспаление на рожницата. Знаците може да траат од пет до десет дена во благи случаи и до шест недели во тешки случаи. Изгледите се генерално добри, освен за младите мачиња и постарите мачки, а болеста има благи клинички симптоми кај претходно вакцинирани мачки. Како што напредува болеста, животните губат на телесната тежина. Секундарните бактериски инфекции се вообичаени кај мачки кои се веќе болни со вирусен ринитис.

Терапија

Кај повеќето мачки акутниот заразен ринитис е состојба на самолекување. Третманот е главно фокусиран на знаците на болеста, но антибиотиците со широк спектар се корисни кога станува збор за секундарни бактериски инфекции. Антихистаминици може да се препишат во почетокот на болеста. Содржината од носот и очите треба често да се отстранува за подобрување на состојбата на мачката.

Може да се препорача третман со спреј или физиолошки раствор за отстранување тврди секрети. Антибиотик кој најчесто се препишува е амоксицилин со клавулонска киселина. Доколку клиничката слика не реагира и не се промени, се преминува на доксицилин кај фебрилни и летаргични мачки, каде што постои сомневање за секундарна бактериска инфекција и мукопурулентен очен или назален исцедок. Дополнителна грижа во форма на инфузија, терапија со кислород, стимулатори на апетит или хранење со цевки може да бидат неопходни кај тешки инфекции или оние со компликации, а може да се појави и кај млади мачиња. Пневмонија опасна за живот или вирулентен системски калици вирус кај мачки бара интензивна нега во изолирани единици, со поддршка на кислород. Третман на хроничен гингиво-стоматитис поврзан со калици вирус кај мачки. Оваа состојба може да се третира со вадење на забот до лезијата и со примена на системски антибиотици и плакнење на усната шуплина со хлорхексидин.

Превенција

Вакцинацијата против калици вирус се препорачува како „основна вакцина“ за сите мачки. Вакцинацијата е ефикасна во спречување или минимизирање на клиничките симптоми, но не ја спречува целосно инфекцијата, ниту ја елиминира хроничната состојба на носителите, ниту спречува излачување на вирусот. Модифицираната жива, инактивираната и модифицираната жива за интраназална апликација се еднакво ефикасни. Несакани ефекти предизвикани од адјувант се манифестираат со благо кивање и окулоназален исцедок, особено по интраназална администрација. Калици вирусот кај мачките, како и другите респираторни патогени кај мачките, е многу заразен, така што мачките заразени со калици вирус секогаш треба да бидат изолирани од другите мачки за да се спречи ширењето на инфекцијата. Покрај тоа, рутинските мерки за контрола на инфекцијата, во комбинација со намалување на стресот и пренатрупаност во засолништа, помагаат да се спречи ширењето на инфекции на дишните патишта кај мачките.

2.6.2.5. ЛЕУКЕМИЈА КАЈ МАЧКИТЕ

Вирусот на леукемија кај мачки (*FeLV*) е ретровирус на мачки кој предизвикува имunosупресија, нарушување на коскената срцевина, неоплазија и репродуктивни и невролошки нарушувања.

Етиологија

FeLV е ретровирус со обвиткана РНК. Болвите, исто така, можат да бидат начин на пренос. Исходот од инфекција со *FeLV* е исклучително различен и зависи од вирусот, инфективната доза, инокулациониот пат и факторите што влијаат врз имунолошката функција на домаќинот, како што се возраста, генетиката, коинфекцијата, стресот и третманот со имunosупресивни лекови. Репликацијата на вирусот се јавува во оралното лимфоидно ткиво по изложување на ороназален контакт со инфектот. Вирусот се излачува во плунка, додека мала количина вирус се излачува со урина и измет.

Клиничка манифестација

Во раните фази на инфекција вообичаено е мачките воопшто да не покажуваат знаци на болест. Меѓутоа, со текот на времето (недели, месеци, па дури и години) здравјето на заразената мачка може постепено да се влошува или циклусот на болеста и релативното здравје да се повторат. Клиничките наоди кај мачки со прогресивна инфекција со *FeLV* варираат во зависност од фазата на инфекција и секундарна болест; сепак, некои мачки не покажуваат клинички знаци, додека други може да покажат нејасни знаци, како што се: треска, летаргија, губење на тежината, периферна лимфаденомегалија, стоматитис, поткожни апсцеси и знаци на инфекција на горниот респираторен тракт (исцедок од око, од нос).

Мачките што страдаат од анемија може да покажат бледа мукозна мембрана, тахипнеја и тахикардија. За време на аускултацијата, може да се слушнат звуци и палпација на спленомегалија. Во присуство на торакална неоплазија и секундарни плеврални изливи, за време на аускултацијата, се слушаат намалени звуци на белите дробови и поместени срцеви звуци, како и намалена компресибилност на кранијалните делови на градите. Лимфомот може да предизвика абдоминална или генерализирана органомегалија и лимфаденомегалија. Може да се појават и невролошки знаци како што се анизокорија или атаксија, напади и промени во однесувањето, иако не толку често како кај мачки со инфективен перитонитис. Увеитис, исто така, може да биде присутен при физички преглед, но често е поврзан со очен лимфом или коинфекција со други патогени. Потоа, може да се појават други симптоми, инфекции на кожата, мочниот меур и горниот респираторен тракт, постојана дијареја, спонтан абортус на маче или други репродуктивни дефекти.

Терапија

Мачките без клинички знаци не треба да се третираат. Меѓутоа, оние со прогресивна инфекција треба да се чуваат во затворени простории за да се спречи ширењето на инфекцијата на други мачки, но и да се намали ризикот од изложување на заразено животно на опортунистички инфекции. Инфекциите со *FeLV* не можат да се искоренат, но секундарните бактериски инфекции и лимфомот може да се третираат. Мачките со опортунистички инфекции ќе имаат потреба од терапија долго време, а во некои случаи и доживотно. Треба да се избегнуваат глукокортикоиди и доколку е потребно (на пример, поради имунокомпромитирана цитопенија), тие треба да се администрираат во минимална доза. Извештаите за придобивките од антивирусни лекови и имуномодулатори кај мачки со *FeLV* се контрадикторни. Лимфомот на мачки може да се третира со цитотоксични лекови. Овие лекови може да предизвикаат значителна токсичност доколку не се дозираат и не се администрираат правилно. Околу 50 % од мачките со лимфом кои се лекуваат постигнуваат целосна ремисија, без клинички докази за болеста. Објавени се многу протоколи за третман на лимфоми на мачки; повеќето користат слични лекови со различен распоред за апликација.

Превенција

Заразените мачки треба да се стерилизираат, а заразените мачори да се кастрираат и секогаш да се чуваат во затворени простории, не само за да се спречи ширењето на инфекцијата на други мачки, туку и за да се намали ризикот од изложување на заразените мачки на опортунистички инфекции. Заразените и неинфицираните мачки не треба да делат садови со храна и вода или кутии за отпадоци. Поединците што примаат мачки со непознат ретровирусен статус треба да се едуцираат за потребата од карантин и тестирање пред вдомување на мачката во домаќинството. Вакцинацијата против *FeLV* е ефикасна кај мачки; сепак, степенот на заштита е недоволен при многу високи заразни притисоци, како што е здрава мачка која живее со мачка што лачи *FeLV*. Акутно болните мачки не треба да се вакцинираат, како и мачките кои потенцијално би можеле да бидат изложени на вирусот, меѓу „засилувачки“ дози треба да се преиспитаат пред повторна вакцинација. Вакцинацијата на *FeLV*-позитивни мачки нема вредност бидејќи нема да обезбеди заштита и може да придонесе за понатамошна имуносупресија. Вакцинацијата обично е резервирана за мачки со реален ризик од изложеност.

2.6.2.6. FIV ВИРУС КАЈ МАЧКИТЕ (*Feline Immunodeficiency Virus*)

Вирусот на имунодефициенција на мачки (*FIV*) е ретровирус што може да предизвика хронична, трајна инфекција што може да доведе до имунодефициенција. Болеста може да се појави во супклинички, системски, неопластични, невролошки и опортунистички форми поради имуносупресија.

Етиологија

FIV е обвиен РНК-вирус кој припаѓа на родот *Lentivirus*, *Retroviridae*. Вирусот ги напаѓа клетките и се интегрира со генот-домаќин. Транскрипцијата на ДНК доведува до синтеза на нови вирусни компоненти и создавање вируси кои ја напуштаат заразената клетка со пукање на површината на клетката. Во зависност од клетките на мачката, вирусната ДНК може да стане латентна (и да го избегне имунолошкиот систем) или да биде активна. Заразените мачки можат да го лачат вирусот преку разни мукозни мембрани.

Клиничка манифестација

Врз основа на имунолошкиот статус на вирусот кај секоја индивидуална мачка и присуството на коинфекции, опишани се три фази на болеста: акутна фаза, асимптоматска (или латентна) фаза и прогресивна фаза. Акутната фаза на инфекцијата обично се јавува еден до три месеци по инфекцијата. Во моментот вирусот се пренесува на лимфните јазли, каде што се размножува во белите крвни клетки познати како Т-лимфоцити. Вирусот потоа се шири на други лимфни јазли низ телото, што резултира со привремено зголемување на лимфните јазли, често придружено со треска, депресија, анорексија, дијареја, стоматитис, летаргија, губење на тежината и/или лимфаденомегалија, иако оваа минлива фаза често не се признава од страна на сопствениците. По акутната фаза, мачките ќе влезат во асимптоматска фаза, која може да трае со месеци и години. Во тоа време вирусот се повторува многу бавно во клетките на имунолошкиот систем и мачките нема да покажат никакви надворешни знаци на болеста. Заразените мачки може да покажат абнормалности во нивната крв, како што се ниско ниво на бели крвни клетки или зголемен протеин во нивната крв. Некои мачки ќе останат во оваа фаза и никогаш нема да напредуваат во посериозна болест. Бидејќи вирусот продолжува да се шири низ имунолошкиот систем, мачките ќе влезат во прогресивна состојба нарушена од имунитетот, за време на која може да се појават секундарни инфекции.

Терапија

Две форми на антивирусна терапија понекогаш се користат кај мачки заразени со *FIV*: интерфероните имаат антивирусно дејство и го менуваат имунолошкиот одговор. Рекомбинантен интерферон за мачки (мачешки интерферон омега, *IFN- ω*), без разлика дали ќе има клинички ефективен ефект врз мачки заразени со *FIV* има корисни антивирусни и имунолошки модулирачки ефекти. Кај некои мачки можеби е неопходно да се спроведе потпорна терапија во форма на интравенски течности и хранливи материи. Можно е да се применат други аспекти на терапијата во зависност од присуството на конкурентни болести, како што е стоматитис.

Превенција

Преносот на *FIV* се намалува кога мачките се чуваат во затворени простории. Ако се идентификува позитивна мачка во домот со повеќе мачки, сите мачки треба да се тестираат и не треба да се воведуваат нови мачки. Вакцинацијата против *FIV* е контроверзна од неколку причини. Вакцинацијата обезбедува само делумна заштита од инфекција. Постојните серолошки тестови не можат да направат разлика помеѓу природна инфекција и вакцинација.

FIV-позитивниот статус не оправдува хоспитализација на мачка во одделот за заразни болести или изолација бидејќи тоа ќе го зголеми ризикот од развој на секундарни (опортунистички) болести.

Прашања и задачи за проверка на знаењето

1. Кој е причинителот и каква е клиничката манифестација при појава на заразниот ентеритис кај мачките?
2. Како се дава терапија и како се превенира заразниот ентеритис кај мачките?
3. Кој е причинителот и каква е клиничката манифестација при појава на инфективниот перитонитис кај мачките?
4. Како се дава терапија и како се превенира инфективниот перитонитис кај мачките?
5. Кој е причинителот и каква е клиничката манифестација при појава на заразниот ринотрахеитис кај мачките?
6. Како се дава терапија и како се превенира заразниот ринотрахеитис кај мачките?
7. Кој е причинителот и каква е клиничката манифестација при појава на заразниот ринитис кај мачките?
8. Како се дава терапија и како се превенира заразниот ринитис кај мачките?
9. Кој е причинителот и каква е клиничката манифестација при појава на леукемијата кај мачките?
10. Како се дава терапија и како се превенира леукемијата кај мачките?

KORISTENA LITERATURA

1. Alderton D., 2000.: Dorling Kindersley Handbook of Cats, A Dorling Kindersley Book.
2. Asaj, A. 1974.: Zoonigijena u praksi. Školska knjiga. Sveučilište u Zagrebu.
3. Bauer M., Babić T. 1994.: Knjiga o mački. Inter Ing d.o.o., Zagreb.
4. Bauer, M. 1972.: Veterinarsko higijenski nadzori o odgajalištima pasa, Vet. Glasnik, 26,451-456 Zagreb
5. Bauer, M. 1973.: Poznajete li svog psa? Zagreb
6. Bauer, M. 1992.: Kinologija 1. Uzgoj i njega pasa. Zagreb
7. Bauer, M. 1993.: Kinologija, uzgoj i njega pasa. Zagreb
8. Bauer, M. 1996.: Kinologija. Školska knjiga. Zagreb
9. Bistner S.I., Ford R.B. 1995.: Handbook of veterinary procedures and emergency treatment. 6th edition. WB Saunders Comp. Philadelphia
10. Carggil, J.C.1993.: Feed That Dogi. Part II. Dog World, 78, 8, 12.
11. Carriacato Annette, M. 1992.: Veterinary Notes for Dog Breeders. Howel Book Hous.
12. Case, L.P., Carey D.P., Hirakawa D.A. 1995.: Canine and Feline Nutrition, a resource for companion animal professionals. Mosby, St. Louis.
13. Catcott, J.E. 1979.: Canine medicine. Santa Barabara.
14. Chandler, A. E., Evans, J.M., Singleton, W.B., Startup, F. B., Sutton, J.B., Tawerton, W.D., 1979.: Canine medicine and therapeutics. London
15. Cindy Tittle Moore: Breeding your dog. rpd-info Netcom.Com
16. Desmond M. 1999: Cat Breeds of the World. Viking, New York
17. Divanović, K.A., Katica Amela. 2005.: Unutarnje bolesti pasa. Univerzitetski udžbenik. Veterinarski fakultet univerziteta u Sarajevu. Sarajevo
18. Đukić, R., Mitrović, D. 1971.: Uzgoj i bolesti pasa, Novi Sad.
19. Esther J.J. Verhoef - Verhallen 1998.: Mačke, Enciklopedija. Kolaž d.o.o. Zagreb
20. Federation Internationale Feline 2002.: Breeding and registration rules; Breeds, Breed profiles and standards. Faostat
21. Fogle, B. 2005.: Enciklopedija pasa. Leo-Commerce. Rijeka.
22. Koch-Korstersitz, M. 1988.: 400 savjeta prijateljima pasa. Beograd.
23. Konrad Lorenz, Paul Leyhausen 1973.: Motivacija ljudskog i životinjskog ponašanja: ethological pogled.: D. Van Nostrand Reinhold. New York
24. Lapčević, E. 1982.: Bolesti pasa i mačaka. Beograd.
25. Lewis L.D., Morris M.L. Hand M.S. 1992.: Small animal clinical nutrition. 3th edition, MM Associates, Topeka.
26. Little S. 2001.: Reproduction and breeding management in cats. Veterinary Medicine, 96 (7) 549-555
27. Malahova Anna 1996.: Pekinez-genetika okrasa. Drug 3, 36, 30-31
28. Mutevelić A., Ferizbegović J., Mutevelić T. 2003.: Reprodukcijska domaćih životinja. Univerzitetski udžbenik. Veterinarski fakultet. Sarajevo
29. Petrović, B., 1996.: Predispozicije pojedinih rasa pasa za određena oboljenja. Život pasa.
30. Raber, H. 1981.: Naši psi. Novi Sad
31. Richards J. R. 1997.: The Cornell Book of Cats. Villard, New York
32. Robinson, R. 1990.: Genetich for Dog Breeders. Pergamon Press.
33. Ronne, M., Poulsen, B.S., Shibasaki, Y. 1991.: NOR association in Canis familiaris. Genetics, Selection, Evolution, 23, 191-195.
34. Ružić R. 1990.: Mačka, Uzgoj-nega-lečenje. Beograd- Zagreb
35. Savić M., Jovanović S., Vegara M. 2007.: Stočarstvo. Univerzitet u Beogradu, Fakultet veterinarske medicine. Beograd

36. Shooc, L. 1992.: The puppy Report: How to select at healthy, happy dog. Ballantine Books, New York
37. Sillero - Zubiri, C., Hoffmann, M., Macdonald, D.W., 2004.: Canids: Foxes, Wolves, Jackals and Dogs. Status Survey and Conservation Action Plan. IUCN/SSC Canid Specialist Group. IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK
38. Taylor D. 1988.: Vaša mačka. Mladost, Zagreb
39. Taylor, D. 1988.: Vas paš, Mladost, Zagreb.
40. Trailović R.D. 1999.: Gastroenterologija pasa i mačaka. Fakultet veterinarske medicine, Univerziteta u Beogradu
41. Vella, C.L. Shelton. 1999.: Genetics for Cat Breeds and Veterinarians. 4 editions. Butterworth Heinemann, Oxford
42. Wegner, W. 1979.: Kleine Kynologie. Konstans.
43. Wiliams, M. B. 1989.: Genetics of the Dog. Howell Book House.
44. Wiliams, M. B. 1992.: Practical Genetics for Dog Breeders. Howell Book House. NYC.
45. Wright S. 1978.: Evolution and the Genetics of Populations: Variability within and among natural populations, University of Chicago Press, Chicago

РЕЧНИК НА ПОМАЛКУ ПОЗНАТИ ЗБОРОВИ И СТРУЧНИ ТЕРМИНИ

А

абортус – пометнување; прекин на гравидитетот

абдомен – стомак, мев, стомачна празнина

абнормално – нешто што отстапува од нормалното

авитаминоза – хроничен или долготраен дефицит на витамини во организмот предизвикан од нивен недостаток во исхраната

адаптација – прилагодување

аденовирус – днк вирус кој предизвикува респираторни заболувања или оштетување на цревната лигавица и конјунктивата

атсорбент – средство кое има способност за атсорпција, да задржува материи

агресивен – насилен, нападен

активен имунитет – имунитет кој се создава во телото преку антигени и трае многу долго, понекогаш и цел живот; активниот имунитет е и активен и адаптивен; патогенот го активира формирањето на одредени мемориски клетки; повторната инфекција со истиот патоген ќе предизвика силна реакција, брзо производство на антитела и неутрализација на инфекцијата

акутен – остар, силен, брз, жесток (брз развој на болеста); се однесува на патолошки процес кој за разлика од хроничниот се јавува однадеж, се развива бргу, но трае пократко;

алиментарна инфекција – инфекција предизвикана од ингестија на инфективен агенс преку храна или вода

анамнеза – во поставување на дијагнозата запознавање со околностите под кои дошло до појава на болеста или труење на животното

анорексија – целосно губење на апетитот; се јавува при разни дигестивни заболувања, фебрилни заболувања и нарушувања на метаболизмот;

антибактериски спектар – бактерии кои се чувствителни на антибактериското дејство на некој лек

антибиотик – антибактериски лек добиен од други микроорганизми

антиген – секоја супстанца која може да предизвика имунолошка реакција (в.) и да реагира со антителата и сензибилизираните лимфоцити;

Б

бактериска резистенција – способност на некои бактерии да се отпорни на дејството на антибиотиците

бактерициден – антибиотик кој ги убива бактериите; хемиска супстанција која ги убива или уништува бактериите

болест – секое отстапување од здравствената состојба има свои карактеристични симптоми и го зафаќа целиот организам или е ограничено на одредени органи

В

вакцина – ослабени специфични антигенски супстанции кои содржат живи ослабени - атенуирани, мртви - инактивирани предизвикувачки агенси на болеста и нивни токсини кои се внесуваат во телото со цел да се создаде имунитет; тие постигнуваат вештачки активен имунитет

вакцинација – (имунизација) процес во кој изложувањето на организмот на туѓи честички кои се или деактивирани или малку активни доведува до создавање на антитела, кои доведуваат до имунитет на организмот

вегетативен нервен систем – (автономниот нервен систем) дел од нервниот систем кој ги регулира функциите на внатрешните органи; автономниот нервен систем вклучува центри во рбетниот мозок, мозочното стебло и хипоталамусот; овој систем работи несвесно најмногу преку висцерални рефлексии.

виремија – присуството на вирусот во крвта и неговото понатамошно ширење низ телото

вируленција – степен на патогеност на одредени соеви на една врста на микроорганизми

витален – способен за живот, неопходен за живот

воспаление – неспецифична одбранбена реакција на организмот при повреда на ткивото предизвикана со патогени микроорганизми или со некој друг штетен фактор

Г

гастрит – воспаление на лигавицата на желудникот

гастроентеритис - воспаление на лигавицата на желудникот и цревата

гастроентероколитис - воспаление на лигавицата на желудникот, тенките и дебелото црево

гастроинтестинален – се однесува на желудникот и цревата

генетичка варијабилност – ја претставува способноста на генетскиот материјал да се менува, со што се постигнува неговата огромна разновидност

гестација – процес при кој женката носи еден или повеќе ембриони или фетуси во своето тело; се создава со имплантација на оплодена јајце-клетка во ендометриумот на матката

гликемија - концентрацијата на гликозата во крвта;

гликоген - јаглороден хидрат, растворлив полисахарид, се состои од разгранети синцири на молекули на D-гликоза

гликоза - шеќер, моносахарид од 6 јаглородни атоми;

гликозурија - излучување на гликоза во урината;

гломерулонефрит - воспаление на бубрезите каде што се зафатени гломерулите
глюкокортикоиди – стероидни хормони производи на кората на надбубрежната жлезда (или синтетички лекови) кои директно влијаат врз метаболизмот на јаглехидратите и го инхибираат воспалителниот процес
Грам-негативни – бактерии кои ја задржуваат само црвената боја при боењето по Грам
Грам-позитивни - бактерии кои ја задржуваат само виолетовата боја при боењето по Грам

Д

дерматит – воспаление на кожата
дефекација – празнење на цревната содржина
дефект – мана, недостаток
дефицит – недостаток, намалена количина
дехелминтизација – чистење на кучињата и мачките од ендопаразити
дехидратација – негативен биланс на вода во организмот пропратено со јака жед
детоксикација – процес на чистење на организмот од отрови
дезинфекција – збир на постапки со кои се уништуваат живи, возрастни, патогени и условно патогени микроорганизми на површини, предмети, во храна, вода, воздух
дигестија – варење на храната
диеструс – четврта фаза еструсен циклус кој се јавува по метеструсот; се карактеризира со формирање на жолтото тело; FSH, LH и естрогенот се на минимум, а прогестеронот на максимум, нема раст на фоликулите и овулација; во оваа фаза нема рефлекс на стоење
дијабетес мелитус – е нарушување на зголеменото ниво на шеќер во крвта, кое се јавува кога панкреасот целосно или делумно престанува да го произведува инсулин или произведениот инсулин не е ефикасен во телото.
дијагноза - распознавање, утврдување на болест врз основа на преглед на болниот;
дијареја - состојба на забрзана пасажа на цревната содржина и побрзо нејзино отстранување
дистрофија - промени во клетките на организмот кои настануваат поради неправилна исхрана или нарушен метаболизам во организмот
дисфагија - нарушување на голтањето храна
дисфункција – нарушување, нескладност во функцијата
дисплазија – развојна аномалија, нарушување во развојот
диуреза – состојба која предизвикува излачување на урината

Е

евтаназија - лесна, безболна смрт;
егзоген – кој потекнува или се произведува надвор од организмот, односно се внесува во организмот од надвор
егзацербација – влошување, комплицирање,

распламтување
егзитус – смрт
едем – оток предизвикан од течностите во ткивата на организмот
експириум – издишување на воздух од белите дробови
ексудат - насобирање на течност во меѓуклеточните простори и телесните празнини, како продукт на воспаление
ектазија – дифузно проширување на изводните канали
ектопаразит – надворешен паразит кој ја користи кожата како храна
електролит – суспензија која е растворена во телесната течност и е носител на позитивен или негативен електричен полнеж
ендокринологија – дел на ветеринарната медицина која се занимава со нарушувања во хормоналниот биланс
ентерит - воспаление на тенките црева, предизвикано со разни микроорганизми;
енцефалит - воспаление на мозокот, предизвикано од вирусни и бактериски инфекции, бактериски токсини и други заболувања;
епилепсија – нарушување во ЦНС кое се карактеризира со неконтролирано празнење на нервните клетки и манифестирање на повторливи спонтани грчеви
ерадикација – искоренување на заразната болест
етиологија - наука за испитувањето и проучувањето на причините за болеста
етиолошка (каузална) терапија – терапија насочена кон причинителот на болеста;

Ж

жлезда – орган во животинското тело кој има способност да ослободува разни материи; жлездата може да ги лачи овие супстанции во крвотокот (ендокрина жлезда), во една од телесните шуплини или во надворешната средина (егзокрина жлезда)
жолчка – жолта или зеленикава течност, производ на секрецијата на клетките на црниот дроб кај повеќето животни
жолтица - синдром кој се јавува при заболувањата на црниот дроб и на хематопоетското ткиво

И

идиопатија - болест што е невозможно да се утврди со постојните методи
имунитет – состојба која и овозможува на единката да биде отпорна кон некоја болест
имуносупресија – способност на лекот да го инхибира имуниот одговор на организмот (способноста да се бори со одредена инфекција)
имуноглобулин - второ име за антитела бидејќи припаѓа на глобулинската фракција на серумските протеини; според меѓународната конвенција, тие се означени со Ig; тоа е гликопротеин кој се произведува како резултат

на антигенски стимул

инактивирани вакцини - вакцини кои содржат мртви-инактивирани причинители

инкапулиран – кој се наоѓа во капсула

инкубација – времето што минува од моментот на инфекција до појавата на првите симптоми на болеста, периодот помеѓу инфекцијата и симптомите на заразната болест

инапетенција – отсуство на апетит, недостаток на желба за храна

инстинкт – природен нагон кај животните несвесно да вршат дејствија неопходни за одржување на животот

инфективни болести - болести кај животните предизвикани од надворешен биолошки агенс или микроорганизам

интоксикација - болест која настанува под дејство на отровите; состојба во која супстанцата се акумулира во организмот до потенцијално штетно ниво

инфестација – навлегување и размножување на паразити во организмот, синоним е инвазија

инфламација – состојба кога ткивото е оштетено што се карактеризира со оток, болка, топлина и понекогаш црвенило

исхрана - наука за органските процеси со кои организмот присвојува и користи храна и течности за нормално функционирање, раст и одржување, како и одржување на рамнотежа помеѓу здравјето и болеста

J

јајници – се парни женски органи чија главна улога е производство на јајце клетки и лачење на хормони

јајце-клетка – женска полова клетка која се формира во процесот на оогенезата и содржи хаплоиден број на хромозоми

јатроген – неповолна состојба предизвикана од доктор/ветеринар

јувенилен – млад, незрел

K

катаболизам - општ термин за реакции катализирани од ензими во клетките, каде што комплексните молекули се разградуваат на поедноставни, при што се ослободува енергија

карнивори – животни кои јадат продукти од анимално потекло

кардиоваскуларен – се однесува на срцето и крвните садови

кардиопулмонален – се однесува на срцето и белите дробови

кахексија – состојба на терминална фаза на физичка исцрпеност и слабост која настанува поради тешки заболувања, слабост, изгладнетост

конгенитален - вроден (пр. вродени мани на срцето);

конјунктивит - воспаление на конјунктивите;

конкременти - камења, жолчни, бубрежни;

контаминација - навлегување на туѓи штетни агенси во организмот;

контраиндикација – околност кога не треба

да се користи некој лек или да се проведува лечење

конституција – збир на вродени физички и психички особини на организмот

копростаза – запек

копрофагија - јадење измет; вид ненормален апетит

кранијален – кои се однесува на главата, кон главата

L

лаважа - плакнење со течности или плакнење на телесни шуплини (на пр. желудочна)

лактација – производство на млеко кај млечните животни

лакримација – плакнење со солзи

ларингит - воспаление на гркланот и дишникот;

латентен – скриен, притаен

лацерација – кинење, расцепување, раздор

лезија – повреда, оштетување,

летаргија - болна состојба, дремливост, мртвило;

летален – кој предизвикува смрт, угинување

либидо – сексуален нагон, желба за парење

лингвален – се однесува на јазикот, во околината на јазикот

лизозоми – клеточни органели со форма на кеса, кои се обвитакни со мембраната, исполнети со ензими кои за клеточно варење на макромолекулите

локомоторен – кој овозможува движење

лонгитудинален – надолжен

лумен - празнина ограничена со епителен слој (во орган или ткиво), односно со мембрана (во клетка)

M

малапсорпција - состојба на полошо варење и послаба апсорпција на хранливите материи преку цревата

мадидација – разводнување, расквасување

макроскопски – кој е видлив со голо око, без зголемување

максила – горна вилица

максилофацијален – кој се однесува на горната вилица и лицето

малација – размекнување на ткивото

малнутриција – неурамнотежено внесување на енергија, протеини други нутриенти кои доведува до мерливи и непосакувани влијанија на ткивата и телесни функции

малформација – наследено или стекнато отстапување од нормалната форма и градба на целото тело, негови поединечни делови, органи или психолошки функции, деформација, наказа

мандибула – долна вилица

маргинален – граничен, рабен

матурација – созревање, дозревање

мацерација – распаѓање на мртвиот плод во матката под дејство на ензими и негово разводнување

медијастинум – простор измеѓу двете белодробни крила

медикамент – лек
меконииум – прва столица на новороденчињата, смолеста, без бактерии
менингит - воспаление на мозочните обвивки
менингоенцефалитис - воспаление на мозокот и мозочните обвивки
метаболички – кои се однесува на метаболизмот и размената на материи
метаболит – производ на метаболизмот поради размена на материите
микоза – болест предизвикана од габички
микотоксини - токсини производ на габичките
микро – префикс кој означува мал
микроцефалија – мала глава
минерали - природни соединенија создадени со природни процеси кои имаат карактеристичен хемиски состав, имаат строго подредена атомска структура и различни физички карактеристики
митохондри - клеточни органели присутни во клетките на еукариотските организми; тие се сметаат за централно место на клеточниот метаболизам
митоза – делба на соматските клетки
модификација – измена, промена, прилагодување
морфологија – биолошка наука која се занимава со проучување на структурата и формата на организмите
морталитет – смртност
мотилитет – движења (контракции) на делови од дигестивниот канал;
мукопурулентен – слузаво-гноен исцедок
мутиластија – осакатување, повредување

Н

надбубрежен – кој се наоѓа над бубрегот
наносомиија – заостанување во растот, цуцест раст
наркоза – состојба индуцирана со лекови, заради изведување на хируршка интервенција
наузеја – мачнина, гадење, повраќање
назален – носен
назофарингеален – кој се однесува на носот и ждрелото
назолакримален – кој се однесува на носот и солзниот апарат
неоплазма - нормално или патолошко натрупување на нови ткива во телото, ново ткиво, израсок од ново ткиво
некробиоза – процес на умирање на клетката
некроза – термин за прерана смрт на клетката и живите ткива, предизвикана од надворешни фактори, како што се инфекција, токсини или повреди
неонатален – кој се однесува на новороденчето
неспецифичен имунитет – прва линија на одбрана на организмот, постои пред контактот со причинителите на болеста и реагира на ист начин кон секој штетен агенс
неуроген шок – настанува кај невролошките заболувања или честите повреди на главата и кичмениот мозок, поради тешко оштетување на

централниот нервен систем
невротоксичен – отровен за нервните клетки
нефропатија - општ назив за сите болести на бубрезите
нефротоксичен – кој е отровен за бубрезите
нокса – штетен агенс за организмот, причинител на болест
нутриент – хранлива материја
нутритивен – се однесува на исхраната, хранливост

О

обезност – хронична состојба на прекумерно насобирање на масти во организмот и зголемување на телесната тежина
обструкција – комплетно затварање на луменот на органот
обтурација – затнување, зачепување
овуластија – ослободување на јајце-клетка од јајникот
оксипитален – поврзан со тилот
оклузија – затнување на цревето со конкременти, туѓо тело, тумор на цревниот ѕид кој расте кон цревниот лумен, вклопчени паразити итн. (в. непроодност на цревата)
окситоцин – хормон кој се ослободува од задниот дел на хипофизата (неурохипофизата), а се создава во паравентрикуларното јадро и супраоптичкото јадро на хипоталамусот
окуларен – кој се однесува на очите
олигоелементи – елементи кои во организмот се наоѓаат во мали количини, но неопходни се за опстанок и функционирање на организмот
олигогалактија – намалено излучување на млеко
олигурија – состојба во која се создаваат многу мали количини на урина
оплодување – спојување на женска и машка гамета, со што следи спојување на нивните јадра и се создава зигот од кој со сложени процеси се создава организам.
опструкција - попречување, затнување на цевчест орган со разни предмети (овошје, камења и др)
опстипација – тврда столица
орално – преку уста, начин на апликација на лек
орхидектомија – кастрација, хируршко отстранување на тестисите
отитис – воспаление на увото
отров - секоја супстанција која, во поглед на квалитетот, количината и концентрацијата, е туѓа за организмот и во него ги менува или оштетува нормалните животни процеси

П

палатум – непце
палијативен – кој привремено ја ублажува или отстранува болката и надворешните знаци на болеста
палпабилен – опишлив
палпација – преглед на пациентот со допир
панкреатит - воспаление на жлездените ацинуси на панкреасот

парализа – одземеност, вкочанетост, губење или оштетување на моторичката функција на органот

параплегија – одземеност на задни или предни екстремитети

парентерална примена – начин на примена лековите кој не го вклучува гастроинтестиналниот тракт

пареза - одземеност при движењето на телото или одделни органи;

парорексија - квалитативно ненормален апетит

паразит – организам кој се храни на сметка на друг организам во тек на подолг временски период

партус – породување

пасивен имунитет – имунитет кој се стекнува по пат на трансфер на антитела или активирани Т-клетки кои немаат долг век

патогенеза - наука за настанување на болестите, за развојот на болестите

патогноминичен – симптом карактеристичен само за одредена болест

патогени - вид на бактерии (микроорганизми) кои предизвикуваат болест;

пермеабилен – пропустлив, кој пропушта

перфузија – влевање, испирање

перкутано – давање на лекот преку кожа

перорално – давање на лекот преку уста

пигмент – обоена супстанција која при физиолошки или патолошки состојби се наоѓа во различни ткива односно клетки во вид на кристали или аморфна маса

плеуропневмонија – воспаление на белодробната обвивка и белите дробови

плеврит - воспаление на белодробната обвивка

пневмонија - воспаление на белите дробови

постпартум – после раѓање

потпорна терапија – терапија која му помага на организмот полесно и побрзо да се избори со одредена болест

полакиурија - отежнато и зачестено мокрење; симптом при пиелонефритот;

полидипсија - зголемено внесување на вода во организмот

полиурија – зголемено лачење урина

полифагија – зголемена потреба за внесување на храна

поливалентна вакцина – комбинирана вакцина против повеќе заразни болести

популација – група на единки од иста врста која населува ист простор

превенција – спречување некои болести или

пресетливост – состојба на зголемена реакција на антиген

проеструс – прва фаза од еструсен циклус, со раст на фоликулите, зголемување на концентрацијата на естроген, зголемување на концентрацијата на FSH додека LH е на минимум

прогестерион – женки полов хормон кој го лачи жолтото тело, матката и јајникот

пролиферација – размножување на некои состојки на клеточното ткиво, буење на ткивото, раст на ткивото, размножување на клетките со делба

простагландини – хемиски медијатори кои се ослободуваат од мастоцитите и другите клетки вклучени во воспалителните и алергиските состојби

протеолитички – дејство кое предизвикува разградба или уништување на протеините

протозои – едноклеточни организми кои припаѓаат на родот *Protozoa*

профилактички – процес или лек кој ја спречува појавата на симптомите (или болеста) како резултат на изложувањето пред реактивниот процес да настапи

пулмонални – белодробни

пурулентен – исполнет со гној, гноен

Р

рабиес – беснило

рахитис – нарушување на метаболизмот на калциум чија основна карактеристика е недоволна осификација на коските

рапиден – изразито брз, нагла промена, напредно

раствори за инфузија - стерилни раствори на лековитите супстанции во вода, кои се вбригуваат бавно интравенозно во поголем волумен

реанимација – оживување, односно постапка со која се прават обиди да се воспостави работата на срцето и белите дробови

ревакцинација – повторна вакцинација

рецидив – состојба после прележана болест доаѓа до клиничко оздравување, но ако во организмот се наоѓа причинителот, доаѓа до повторна клиника манифестација

регенерација – потполно функционално обновување на некое оштетено ткиво или орган

регресија – повлекување на болеста, подобрување на здравјето

реинфекција – состојба кога еден организам два пати заболува од ист инфективен причинител

резистенција - отпор, отпорност, резистентен на болест, лек

реконвалесценција – време после секоја прележана заразна болест, кога организмот закрепнува и ги надокнадува изгубените хранливи материи

ректално – примена на лекот преку задното црево (ректум)

репродукција – размножување

респирација – дишење

реституција – доведување во првобитната состојба

рефлекс – несвесна реакција на организмот на надворешни дразби

рехабилитација – враќање во првобитната состојба

ринит - воспаление на носната празнина;

ризик или хазард - веројатноста дека кај некое животно под одредени околности ќе настапи труење

родентициди – хемиски средства со кои се уништуваат глодачите

рудиментиран – закржлавен, неразвиен

руптура - напрснување на ткивата на внатрешните органи

С

саливација – лачење на слюнка

сангвинозен – кој содржи крв

санација, санирање - оздравување, излекување

сензибилизација – предизвикување на преосетливост

секцио цезареа – породување по хируршки пат, со инцизија за стомакот и матката за да се извадат младите

секреција – лачење, излучување

сепса - состојба на инфекција на организмот со гнојни микроорганизми

септичен шок – вид на дистрибутивен шок кој се одликува со тешка системска воспалителна реакција настаната поради инфекција

септикемија - распространување, развој и размножување на живи бактерии во крвта

серологија – наука која се занимава со испитување на серумот и промените кои се јавуваат поради присутниот антиген

симптом – секоја телесна промена која претставува знак на некоја патолошка состојба или процес во организмот

симптоматска терапија – терапија која се спроведува со цел отстранување на одредени симптоми на болеста

синдром - збир на повеќе симптоми за некоја болест

синергија – заедничка работа на повеќе органи или мускулни ткива со иста цел

синехија – израз кој се користи за појава на прираслици за слепување – адхезии

скарификација – метод на земање на површинските делови на кожата со гребење

скротум – кожна формација во која се сместени тестисите

сложена инфекција – инфекција која настанува кога во еден приемчив организам навлегуваат два или повеќе патогени видови

спазам – грч, грчење

специфичен имунитет – се јавува при директен контакт на организмот со причинителот на болеста, не постои пред првиот контакт, но потребен е подолг временски период за негов развој. Ефекторските клетки на имунитетот се лимфоцитите

спирометрија – тест за мерење на респираторниот волумен и времето за негово изведување

спондилоартроза – воспаление на зглобовите на пршлените

спорулација – просец на образување на спора

од предметите, инструментите и матерјалите

стридор – звук со појава на свиреж при инспириум

ступор – неосетливост, вкоченост

стеноза – стеснување на протоколот

стерилизација – постапка за целосно уништување на сите микроорганизми и нивните спори

стоматит - воспаление на непцата и лигавицата во усната празнина

субинфекција – инфекција кој поминува без симптоми

сублуksација – непотполно исчашување на коската од зглобот при што остануваат во делумен контакт

суперфицијален – површински

суперинфекција – вид на инфекција кој настанува кога кај веќе инфициран организам повторно навлегува инфект од истиот вид

супкутано - вбригување на лекот во растреситото поткожно ткиво

суплемент – дополнителен додаток

супресија – потиснување

Т

такикардија – забрзана работа на срцето

тахифагија – брзо, алчно јадење

телесна конституција – градба, изглед, склоп на екстериерни перформанси

температмент – збир на психолошки особини

тенезам – напинање

терапија – постапка со која се ублажуваат или отстрануваат нарушувањата и повторно се воспоставува здравствената состојба; доколку се третираат само симптомите се нарекува симптоматска терапија, доколку се третира причинителот се нарекува каузална терапија

терминална – последна, крајна, завршна

тестиси – машки полови жлезди

терапевтска доза - количина на лекот со која во организмот се постигнува терапевтски ефект

ткиво – збир на клетки кои се исти според морфолошките и физиолошките особини и имаат заедничко потекло и функција

токсемија – присуство на токсин во крв

токсикоza – болест која настанува под дејство на отровите;

токсин - отровни супстанции кои ги произведуваат живите организми

тонзили – крајници

тонзилофарингитис – воспаление на крајниците и ждрелото

траума – повреда или телесна рана

трансудат - течност што се насобира во телесните празнини и ткивата како резултат на нарушената пропусност на садовите;

тремор - тресење на поедини мускули или мускулни групи;

тријас - земање податоци за температурата, пулсот и дишењето при клинички преглед (кај преживните животни тука спаѓа и бројот на контракции на бурагот);

У

убиквитарен – присутен на секое место
улцерација - создавање на улкус (чир)
умбиликус – папочна врвка
уремија - ендоинток-сикација на организмот со штетни продукти на метаболизмот кои нормално се излучуваат во урината
уринирање - мокрење
урогенитални – се однесува на органите за измокрување и размножување
уртикарија – алергиско заболување на кожата со појава на црвени папули, осип
утерус – матка, репродуктивен орган кај женските

Ф

фарингитис – воспаление на ждрелото
фебрилност - состојба на зголемена телесна температура (треска)
фертилен – плоден
фетус – плод во матката кој го завршил својот развој на целосно развиена единка
фибриноген – протеин во крвната плазма со голема молекулска тежина од кој настанува фибрин, а се синтетизира во црниот дроб
филаментозен – во форма на конец, кончест
физиолошки – кој се однесува на нормална состојба во здрав организам
фистула - отвор на празен орган или на површината на телото со кој луменот на органот комуницира со телесната празнина, односно телесната празнина (обично стомачна) комуницира со надворешната средина
флегмона – дифузно воспаление на сврзното ткиво
флуиден – течен
фокален – жаришен, кој се однесува на жариште
фрактура – скршеница, најчесто се однесува на коски
фреквенција – зачестеност, периодична промена на некоја вредност, број на комплетни осцилации во единица време
фронтален – се однесува на челната регија
фулминантен – брз развој на заболувањето
фунгистатик – средство кое го инхибира растот на габичките, но не ги убива;
фунгицид – средство кое ги убива габичките
фурункулоза – појава на голем број на фурункули на кожата

Х

хабитус – држење на телото, надворешен изглед, однесување
хелиодерматитис – воспаление на кожата поради преголема изложеност на сонце
хелминтијаза – болест предизвикана од цревни глисти
хематогено – се однесува на ширеше на болест преку крвта
хематом – насобирање на крв во ново создадена шуплина поради крвавење
хемостаза – сопирање на крвавењето
хемоторакс – крвавење во градниот кош

хемоперикард – насобирање на крв во срцевата обвивка
хемоперитонеум – насобирање на крв во абдоминалната празнина
хеморагична дијатеза – склоност кон крвавење кое тешко се сопира
хеморагија – крвавење, губење на крв од крвните садови
хеморецептори – рецептори за вкус и мирис
хепарин – антикоагуланс, спречува создавање на крвно згрутчување и го продолжува времето на коагулација на крвта
хепатит - воспаление на црниот дроб
хепатотоксичен – штетен за црниот дроб
херeditарен – наследен
хернија – кила
хетероген – разновиден
хилоторакс – насобирање на лимфна течност во градниот кош
хиперемија – зголемена количина на крв во одредени делови на телото, преполнетост со крв
хиперхидратација – зголемена содржина на водата во организмот
хиперкератоза – задебелување на орожнетиот слој на епидермисот
хиперплазија – контролирано растење на ткивото, немалигно
хиперсаливација – зголемено излучување на слунка
хипертрофија – зголемување на одреден дел на тело или орган како резултат на зголемување на број и обем на клетките
хиподермален – поткожен
хипорексија – намален апетит
хипосаливација – намалено лачење на слунка
хипоталамус – дел од мозокот кој се наоѓа под таламусот и учествува во контролата на функцијата на кардиоваскуларниот систем и регулацијата на телесната температура, го контролира внесувањето на храна и течности и апетитот (во него се наоѓа центарот за глад), а игра улога и во контролата на деноноќниот ритам; учествува во регулирањето на агресивното однесување, во создавањето на емоционален стрес, сексуалниот нагон и во регулирањето на агресивното и дефанзивното однесување; под хипоталамусот се наоѓа ендокрина жлезда, хипофизата
хипертензија – ненормално висок крвен притисок
хипертермија – ненормално висока телесна температура
хипертоничен – состојба во која концентрацијата на соли (натриум, електролити) е повисока отколку онаа во внатрешноста на клетката
хипоксија (или аноксија) - состојба кога ткивата на организмот не добиваат доволно количество на кислород потребно за нормално одвивање на физиолошки функции;
хипотермија - снижување на телесната

температура под нормалната вредност кај хомео-термните животни

хипотоничен - состојба во која концентрацијата на соли (натриум, електролити) е пониска отколку онаа во внатрешноста на клетката

хирургија – гранка на ветерината која се занимава со инструментално санирање на состојбите

хистамин – супстанција која се ослободува од мастоцитите при антиген-антитело реакцијата и која влегува во интеракција со ткивата и ги предизвика повеќето од симптомите на алергија

хистеректомија – хируршко сечење на матката, вадење на матката

хомеостаза – нормална состојба на баланс помеѓу внатрешните органи на организмот

хормон – супстанција произведена во еден орган и излачена директно во циркулацијата за да ги покаже своите ефекти на оддалечена локација

хронично – состојба со долго траење, вообичаено месеци или години

хуморален имунитет – одбранбен систем на организмот кога во циркулацијата се создаваат антитела кои имаат способност да го препознаат причинителот; антителата се произведени од страна на В лимфоцитите и циркулираат како ефекторски протеини; оваа врста на одбрана е главна кај бактериските инфекции

Ц

цефаличен – се однесува на главата

целуларен – се однесува на клетката

церебрспинална течност – бистра течност што го исполнува субарахноидалниот простор на мозокот и рбетниот мозок, церебралните комори и цистерните

церумен – ушна маст со жолта боја, продукт на церуминозните жлезди кои се наоѓаат во увото

цервикс на матката – грло на матката

цијаноза – модро пребојување на непигментираната кожа и видлива слузокожа, поради зголемената концентрација на редуциран хемоглобин во крвта

цикатрикс – ткивна лузна

цитологија – наука која се занимава со проучување на формата на клетките, физички особини на клетките, животен циклус, клеточна делба, физиологија и меѓусебна комуникација на клетките

цитотоксичен – отровен за клетките

Ш

шок – васкуларен колапс, синдром кој се карактеризира со диспропорција помеѓу волуменот на крвта и крвното корито, се јавува поради губење на крв, течност, плазма итн.; состојба на организам со тешко циркулаторно нарушување што доведува до критично намалување на снабдувањето со крв на ткивата и органите (мозок, срце, бубрези, црн дроб) и недоволно снабдување со кислород до клетките

широк спектар – антибиотик кој е ефикасен против голем број Грам-позитивни и Грам-негативни бактерии

штетни мутации – мутации кои доведуваат до наследни болести

шуга – заразно паразитарно заболување кои го предизвикуваат артроподите од видот на скабиес

штитна жлезда – жлезда со ендокрино лачење со локализација на вратот кој секретира хормони тироксин и тиронин кои го регулираат метаболизмот на сите ткива

шумови на срце – звучни појави кои се јавуваат поради патолошките состојби на срцевите залистоци и срцевите отвори

